LAKATOS

KÁROLY.

Vadászati
és
Madarászti
Emlékeim-
ből.

DK
301

OROSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET / 1866 / 1851

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

OEE Könyvtár
ÁII.EII. 2018

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Gémek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

VADÁSZATI és MADARÁSZATI

EMLÉKEIM.

IRTA

LAKATOS KÁROLY.

1851

SZEGEDEN.

KIADJA ENGEL ADOLF.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

VADÁSZATI ÉS MADARÁSZATI

EMLÉKEIMBŐL.

IRTA

LAKATOS KÁROLY.

3 SZINNYOMATU ÉS 13 A SZÖVEG KÖZÉ NYOMOTT ÁBRÁVAL.

SZEGEDEN.

KIADJA ENGEL ADOLF.

1891.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

Engel Adolf, (ezelőtt Burger) műintézete Szegeden.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

TARTALOM.

I.

Vadász- és madarász-kalandok, vadászrajzok, megfigyelések és vegyes dolgozatok.

Az erdő csendéletéből 3
Saslövés kacsalesen 13
A »Saskirály« 19
Egy vérszopó a madárvilágban 32
Gém-tanyán 42
Pusztuló madarak 48
Őszi hangulat — madárvándorlás 57
A Fehértó 64
A horgosi tóság 95
A verebek játéka 121
Egy ritka vendég Szegeden 125
Ragadozó madaraink elnevezései 129

II.

Madárképek (eredeti adatok néhány érdekesebb szárnyasvad természetrajzához).

A szélkiáltó 187
A sárszalonkák 221
A szürke és vörös gém 238
Kócsagfajaink 257
A gulipán-sneff 271
Néhány adat a daruról 281
A vadlúd 296

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

I.

VADÁSZ- ÉS MADARÁSZKALANDOK,

VADÁSZRAJZOK,

MEGFIGYELÉSEK ÉS VEGYES DOLGOZATOK.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az erdő csendéletéből.

(Küzdelem a varjak és az uhu közt.)

Tizelőtt évekkel egy felvidéki rengetegben a nemes szalonka utáni jártamban-keltemben kimerülve, egy százados cser árnyékában a gyönyörű erdei pázsitra dőltem.

A nap épen búcsúzni készült, mindinkább közeledve az erdei tájat uraló szirt-óriások fenyvesekkel koszorúzott csúcsaihoz, az alanti lomberdők kopott lombdíszét vörös lángfényben ragyogtatva utolsó isten hozzádul, mielőtt a hegyek mögé vérvörösen alábuknék.

Előttem egy nagyobb erdei tisztás feküdt, bársonyos gyeppel bevonva; ettől jobbra tömör sorokban sötét fenyves állt, komoran, méltóságosan, mint a rég mult lovagkor ős leventéi.

Balról s mögöttem az ős rengeteg, örök titokzatos sötétségével, büszke, terebélyes lombsátraival, melyek közt ezernyi dalos madár ajka zendült dalra.

A háttérben egy ismeretlen világ, tele bűbájjal és mesés pompával: a tündöklő végső zöld hegyek. Fölebb, a végső szürke szirt-csoportosulatok felett, hóval koszorúzva, jégtől ragyogva, mint hidegfényű gyémántos korona: terül el a havas, összekötő lánczszem ég és föld között.

Végső, majdnem kopár szirtjein, a folyófenyű véghatárain innen, tisztán kivehetőleg tűnnek fel egyes viharron-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gálta óriási fenyűk. Fenhagyott őrszemek, villámtépett, harczedzett marczona hadastyánok, tanúi a mulandóságnak, melyek talán évszázadokon át vész, vihar, hógörgeteggel küzdve, ezer sebhelyekkel borítvák.

Egyiknek a koronáját törte le a vihar, a másiknak roppant oldalág-karjait a villám ütötte le; odább egy harmadik sajátságosan egészen kétfelé van válva a villámcsapástól. Belső elbarnult testére oly furcsa vérvörös körrajzokat, foltokat festenek a rátűző nap bíboros sugarai, mintha igazi vérfoltok volnának . . .

Gyönyörű, felejthetetlen képek most is nekem! Ugy tünik fel, mint egy szép vizió, melyet a szellem isteni alkotó ereje csak álom közben képes elővarázsolni.

Elandalodva legeltetém szemeimet a természet e nagyszerű panorámáján, övezve a körülem elterülő ősrengetegtől, s fölöttem a gyönyörű tájra átlátszó üvegfedőként ráboruló felhőtlen, tiszta égbolttal.

Merengésemből egy hosszúra nyújtott, sajátságos éles madársikoltás vert fel, mely oly hirtelen, egész váratlanul jött, hogy szinte megdöbbentett.

Kiváncsian tekinték körül s megvallom, némi keserűséggel is, hogy a vadon magasztos, ünnepélyes csendjének prózai megháborítóját fölfedezzem; és ez az ég síkján, a havas csúcsával majdnem egyenmagasságban keringő ölyv képében mindjárt a szemembe is tűnt.

Boszúsan fordítám el tekintetemet e megszokott közönséges látványtól, melyet hegyi vadászataim alkalmával oly gyakran, egészen a beleunásig volt alkalmam szemlélhetni, s iparkodtam előbbi hangulatomba jönni. Hanem ez sehogy sem akart sikerülni.

Már épen felállni készültem, útamat tovább folytatandó a még jó távol fekvő erdészlak felé, midőn ismét és ismét megcsendült a fönt kanyargó ölyv átható süvöltése, mely végig rezegve a táj felett, talán mértföldekre is hallható volt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ekkor — egy bevégzett rigmus után — nagy meglepetésemre, a fenyves erdő felől hasonló süvöltés hangzott fel, mintegy válaszképen a magasban járó ölyv szavára. Azután nyomban rá mindjárt egy másik, majd kis idő vártatra a harmadik.

Kezdett a dolog érdekessé válni, s már most feszült figyelemmel néztem a történendők elé, mert meg voltam győződve, hogy nem ok nélkül hallatja hívó szavát az a fönt keringő, sötét tollú orvmadár. S a mint a következményekből ki fog tűnni, nem is csalatkoztam.

Jobbról, az erdei tisztást szegélyező fenyves felől húzva, majd a tisztást keresztezve, három parlagi ölyv (Buteo vulgaris) tűnt föl, lassú, lavirozó röpüléssel közeledve a már most jóval alantabb, a lomberdő felett egyenletes körökben, de szimetriai pontossággal mindig ugyanazon az egy ponton keringő és folytonosan süvöltöző magános ölyv felé; időnkint felelve a hívó hangokra. Végre egyesültek és most már négy madár örvényelt ugyanazon a ponton, úgy tűnve fel ott, mint leszakadt fekete felhőfoszlányok. Folytonos süvöltésük csak úgy zúgott a táj felett, teljesen fölverve a vidék ünnepélyes csendjét.

Most egy újabb jelenség vonta magára figyelmemet: néhány vörös vércse és egy nagy, lomha röptű kígyász-sas (Circaetus gallicus) érkezése.

Mindegyik az ölyvek felé tartott; a vércsék sebes röpüléssel feleselőleg vijjogva, a sas némán, lassu lavirozással, időnkint nagy csigaköröket vágva.

Folyvást fokozódó érdeklődéssel szemléltem a tollasok e rendkívüli és egészen szokatlan mozgalmát, és bámulatom csak fokozódott, midőn épen fölöttem egy tudná is az isten honnét ide vetődött holló rekedt „krok“ szava, meg néhány vetési varjú károgása hangzott el.

Ezek is mind egy pont felé húztak, oda t. i., a hol az ölyvek keringtek. És, sajátságos, épen nem látszottak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ellenséges szándékkal viseltetni egymás iránt. Pedig köztudomású, hogy a varjak a legelkeseredettebb orvmadár-gyűlölők közé tartoznak; és mégis most föl sem vették egymást!

Vajjon mi lehet ennek az oka?

Egy hangos torkú fekete proletár, mintha csak intézői szereppel lett volna megbízva ez érthetetlen madár-spektákulumnál, hirtelen kivált a keringő, zajgó csoportból, s mind magasabbra emelkedve nagy köröket írt le az átlátszóan tiszta kék ürben, torkaszakadtából károgván, a mi mint éles harczi riadó hangzott ki a csodás hangzavarból.

És csakugyan valóságos harczi riadó, csatára hívó jelszózat volt az.

Ugyanis alig hangzottak el az első jelkiáltások, nem kis meglepetésemre — az egész táj hirtelen élénkülni, népesedni kezdett. Innen is, onnan is, a szélrózsa minden irányából, mintha a fergeteg hajtotta volna őket, egyesével, majd csoportostól, végre egész csapatokban közeledett, tódult a sok varjú. Eleinte a láthatár szélén apró fekete pontokként tünedeztek föl, majd közelebb jőve, egyre nagyobbodtak s alakjuk mindinkább kivehetőbbé vált; zománczos tollazatuk csak úgy csillámlott a búcsúzó nap bíboros visszfényében.

Iszonyú, fülethasító zajt csaptak valamennyien az érkezők.

Az az allarmirozó hornista varjú meg csak keringett fenn szakadatlanúl, lankadatlan buzgalommal fújva, vagyis inkább károgva harczi riadóját, mely élesség tekintetében néhány oktávával mindig magasabb volt társaiénál, úgy hogy egészen kiharsogott a pokoli konczertből.

Soha életemben ily pokoli zajt, ily fülhasogató és hajmeresztő spektákulumot nem hallottam!

Összekeveredve czikáztak, röpködtek és bukfenczeztek össze-vissza a gyászszínű tollasok, e mocskos sátoros czigá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nyai a madarak világának, és e közben folyton szaporodott a számuk, úgy hogy rövid idő alatt egész hadtest mozgott a lomberdő felett.

Kíváncsiságom tetőpontra hágott és elhatároztam végére járni a dolognak, kitudni e sajátságos madárgyűlésezés okát.

Lehető óvatosan fölemelkedtem ültömből és az első dolgom volt erősen nyugtalankodó kis vizslámat pórázra fűzni; azután megindultam a madár-sereg irányába, az erdő fái és bokrai közt takargatva magamat.

Mentem egy jó negyedóráig, de semmi különös nem adta elő magát, pedig már a kerengő madár-sokadalom közelében lehettem, a mit a mindinkább közelebb hangzó óriási lárma gyanítanom engedett, mert kilátni a fák rendkívüli sűrűsége miatt nem igen lehetett.

Egyszer egész váratlanul kibukkantam egy ritkás mogyorósra, melynek alacsonyas bokrai közül csak itt-ott szórványosan emelkedett ki egy-egy terebélyes koronájú lombfa.

Habozva megálltam, magamat tájékozandó és vadásztávcsövem után nyultam a tér beható kifürkészése czéljából.

Alig hogy szememhez emeltem kitünő üvegemet, mindjárt a szemembe ötlött egy játszadozni látszó ölyv, mely egy tőlem mintegy kétszáz lépésnyire levő nagy fa koronájára, melynek azonban csak felső lombozatát láthattam a környező bokroktól, le-le csapdosott, meg ismét fölemelkedett gyors egymásutánban; ugyanezt tette néhány varjú is; míg a fa fölött tetemes magasságban forrongott a hadtest.

Most már kezdtem tisztába lenni az ügygyel és erősen gyanakodtam, hogy a csetepatéra a legnagyobb valószínűséggel egy rosszul elrejtőzött és az ölyvek által fölfedezett uhu (Bubo maximus) szolgáltatott alkalmat.

És úgyis volt.

Ugyanis a mint nagy óvatosan tova lopózkodva az említett lombfa közelébe értem, annak alsó nagy ágán, közel

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a fa törzséhez, meg is pillantottam a csúnya zsiványt, a holdvilágos éjek rettegett haramiáját.

A fa már nem volt messze, alig 55—60 lépésnyire. Egy kis tisztáson állt; csak itt-ott, szórványosan voltak a téren apróbb bokrocskák. Távolabb a mogyorós húzódott, beleszakadva s eltűnve a lomberdő elegyébe.

Tovább a felfedeztetés esélye nélkül nem mehettem, de nem is akartam, mert pompás helyem volt az észlelésre a sűrű bokrozat között, mely valóságos sátorként vett körül és borult fölém; mindamellett egy nagy nyíláson át egészen jól kiláthattam a fára, melyen a nagy bagoly trónolt, sőt a fa körüli térre is, mely, mint egy festett kép, teljesen szemlélhetőleg terült el előttem.

A nekitüzesedett madár-sokadalom nem látszott észrevenni közeledésemet, vagy legalább is nem tulajdonított neki semmi fontosságot, mert tovább is ott zajongott szakadatlanul a magasban, a fa fölött.

Minden eshetőségre elkészülve, felvont fegyveremmel lőkész helyzetben lapultam meg rejtekemen s vártam a dolog kifejlődését, a mi, az egyre bátrabbakká és tolakodóbbakká vált varjak és ölyvek viselkedéséből következtetve, sokáig már nem késhetett.

És nem is késett!

Egy ölyv a légben ide-oda kóválygó, csapongó tömegből kiválva, a magasba emelkedett, s nagy vijjogás közt onnan gyorsan, mint tűnő gondolat csapott le a felborzolt tollú bagolyra; míg egy másik hasonfajú nagy, otromba madár oldalról rohant fütyölve a megrezzent állatra, melynek azonban nem kerülte ki figyelmét s így nem jött váratlanul a támadás.

Félig nyitott szárnyakkal, csüdeit messzire előre nyujtva, hirtelen leugrott a vastag faágról s pillanat alatt hátra vetve magát, csüdeit magasra emelé, gyilkos karmaival védekezendő. Azonban az ölyvek, úgy látszott, jól tudták kivel tűz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tek össze s tanácsosabbnak tartották csapás helyett csak amúgy könnyedén elsiklani a hatalmas ellen fölött.

Az uhu fölállott, dühében erősen kappogva, majd megrázva, fölborzolva selyemszerű tollazatát, hosszú tollpamacsból álló füleit fölhegyezte meg lesímította és nagy, sárga szemeivel erősen hunyorgott mindenfelé, gyilkos tekinteteket lövelve maga körül.

Visszataszító kép volt.

Egyszer egy sajátszerű rekedt kiálltást hallatva, igen megdöbbenni látszott. Szemei felett a tollakat felhúzva, mereven nézett a távolba.

Új ellenség közeledett. A messze távolságban egy még csaknem észrevehetetlen pontot pillantottam meg; a mint közelebb jött, kivehettem, hogy az egy sólyom, még pedig galambász sólyom (Falco communis), a vaddús vidékek réme.

Ettől ijedt hát meg a fekete jellemű éji kalandor? Igen, mert ez a leggyűlöltebb ellene.

A sólyom mind közelebb és közelebb jött gyors szárnyain, mert ép oly éles szemeivel már messziről megismerte gyűlölt ellenségét és egyszerre csak ott termett toronymagasságnyira az uhu felett.

Irtózatos riadalom, bódító zaj keletkezett a sólyom megjelenésekor, a mi úgy látszott, koránt sem a félelem, hanem inkább az öröm fékezhetlen kitörése volt.

Mintha csak erre vártak volna!

Egyszerre nagy mozgalom támadt a sokadalom között. Lázas tevékenység szállta meg mindannyit és csak úgy folyt lefelé leírhatatlan zsivajjal a sok madár.

A Pallasnak szentelt bagoly pillanat alatt körül volt véve. És csodálatos, egyszerre úgy elnémult a fekete sereg, mintha egy jól fegyelmezett katonazenekar lett volna.

A távol hegyoldal bükköséből egészen tisztán kivehetőleg hangzott át egy harkály trillaszerű kopogása s valami kis madárka síró esti dala.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Valóban Landseer ecsetére méltó kép terült el előttem. A varjú-sereg szétszóródva, mintegy csatárlánczot képezve vette körül a baglyot; persze illő távolban, a kellő respectust szem előtt tartva. Hanem a közelben levő fák galyai, a bokrok és a föld szinte rakva volt velük, úgy hogy helyenkint madár madarat ért. De néma volt mindannyi, csak néhány fönt röpködő ékes vörös vércse vijjogott torka szakadtából.

A nagy, otromba kígyász-sas is ott gubbasztott egy közeli fa tetejében némán, csak a nyakát nyújtogatta lefelé olykor, a többi támadó példájára farkasszemet nézve a bagolylyal.

Az uhu ezalatt fejét jobbra-balra forgatva, figyelemmel kísérte elleneinek minden mozdulatát. Oda hátrált a fa törzséhez, alkalmasint hogy a háta födözve legyen; aztán mérgében meg-megrázkódott, hogy csak úgy borzadott, reszketett minden egyes tolla szála, mintha a hideg lelte volna; fejét bevonta, nagy, sárga ijesztő tekintetű szemeit kimeresztette s haragos tekintettel meredt a támadó hitvány csőcselékre, mely, úgy látszott, megérlelte a csata tervét, mert néhány közülök — bár rendkívül gyanakodó pofával — nagy elszántan megindult a csúnyául torzonkodó rabló felé, de lassan, oldalaslag és ugrásra készen.

Ekkor az uhu dühe tetőpontját látszott elérni.

Csúnyául puhogott, köpködött, mint egy fölingerelt macska; végül pedig akkorát kappantott összecsattanó csőrkáváival, hogy a varjak rémületükben egymás fején-hátán keresztül-kasul igyekeztek tova kotródni a veszélyes közelből, valami sajátságos vészkiáltást hallatva.

Úgy látszott, ez jel volt a támadásra. — Percz mulva irtózatos harczi riadó harsant fel az ezernyi madártorokból. A folyton föntkóválygó sólyom nyílgyorsasággal röpült le a magasból s oly hirtelen csattant rá a suholyra, hogy nem maradt ideje magát hátra vetni; az ölyvek is csap-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

dosni kezdtek minden oldalról, s oly rendkívüli gyorsaságot és erélyt fejtettek ki a támadásban, hogy szinte meglepett; lustácska, ügyetlen állatoknak ismervén őket.

A károgás, vijjogás, fütyölés még erősebb lett. A varjak is elérkezettnek látták az időt, hogy komolyan megindítsák az actiót. Iszonyú, leírhatatlan zaj között minden oldalról neki rohantak a megrezzent, felborzolt tollú bagolynak, mely egy darabig csak állta a sarat, és rendkívüli ügyességgel és vitézséggel védekezett az őt minden oldalról ostromló, csipkedő, tépő sereg ellen, de végre engednie kellett a monstruózus túlerővel szemben. Nagy küzködés közt ugyanis sikerült szárnyait igénybe venni és fölröppennie, de követve a madársereg egész gomolyától, mely még akkor sem szűnt meg őt csapdosni, csipkedni, hogy csak úgy szállt a tolla.

Hanem már most én is elérkezettnek láttam az időt beleszólni a dologba. Készen tartott fegyveremet fölkapva, közibe durrantottam a menekülő bagoly körül majdnem lapdaszerű gomolyt képező sokadalomnak, melyből a csunyául megtollazott uhu — egy rakás szárnyaszegett, bukfenczező varjúval egyetemben — holtan bukott le a cserjés közé.

Másik csővemet az éppen szökőben levő galambászsólyomra sütöttem ki; ez ugyan nem esett le, de a göbecsek csattanása és a hulló tollak nyugtázták lövésemet.

A lelőtt baglyot kikeresve a cserjésből, a csatatérre vetettem egy pillantást. Mindenütt kitépett varjú- és bagolytollal volt az fedve. Közvetlen ama fa tövénél pedig, hol a bagoly csataközben védekező állást foglalt volt el, egy kiömlött belű varjú feküdt, mint a lefolyt ádáz madár-csata egyedüli áldozata.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Saslövés kacsa-lesen.

Azt mondja egy angol tanár, hogy „hetedhétországban ritka az oly vadász, ki életében csak egy sast is lőtt“. És ennek a mondásnak van alapja. Oka pedig főleg abban kulminál, hogy az orvmadarak vadászata még nincs sporttá emelve, nem divatos, hanem inkább oly elhanyagolt valami, miről beszélni se igen tartják érdemesnek; csak ugy hébe-hóba, mellékesen lövöldözik, de nem vadászszák őket a vadászi minőségükre sokat tartó ama vadászok, kikre a „vadász“ jelző különben minden tekintetben rá illik.

Pedig eltekintve attól, hogy a kártékony orv-szárnyasok pusztítása a vadtenyészetre igen áldásos hatással volna, e mellett még felette érdekes élményekre ad alkalmat, mert különösen a keselyű és sasvadászatnak is megvannak a maga speciális, ingerlő sajátságai s eredményében hasonlít a nemes nagy vadak vadászatához. Itt is a siker a hosszasan feszült figyelemtől, a kitartástól és mindenek felett pedig az előre kiszámított tervszerűségtől függ.

Elmondandó kalandom eredményes voltát nem annyira kiszámításnak és tervszerűségnek köszönhetem ugyan, mint inkább a véletlenség közbejátszásával egyedül egy szerencsés esélynek; mindamellett hálával gondolok szt.-Hubert és a gondviselés adományára vissza vadász-élményeim emez egyik legszebbikében való részesülésemért.

Kalandom helyszíne: Uj-Szeged (most: Erzsébet-város) határa alsó részének vizes rétje volt, hol kacsára vadászgatva, megelőzőleg többször láttam már nagy réti-sasokat

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

s más kisebb-nagyobb szárnyas ragadozót a nádasok felett kóválygogni, vagy elnyújtott evedzőiken nyugtatva magukat, úszni a légben; azonban e vidéken előforduló orvmadarak közül leginkább a réti-sas elejtésére vágyódtam és e vágyam végre — bár hosszabb idő mulva — teljesedett is. 1872. év egy szép júliusi éjén átkeltem a Tisza hullámain. Gyönyörű csillagsátoros éj volt. A fénylő hold lassan tette körútját, bevilágítva vadászcsolnakom fényes barázdáját, mely messzire elnyúlt a víz színe felett, itt-ott kanyargó ezüst-csíkokat képezve, a mint a méltóságos égi test rászűrte csillanó sugárait.

Partot érve, kis vizslám vídáman ugrott ki az ingó járműből, melyet csakhamar kikötöttem szokott helyére; aztán puskát, tarisznyát ragadva, vidor kedélylyel indultam neki egy hajnali kacsa-les esélyeinek.

Vadászatom szintere Szeged város fekvőségeihez tartozó illetőleg Uj-Szeged határának 1900 holdnyi alsó területét tevő része, mely, ha a vasúti híd és töltés jobb oldalára áttérünk: ettől kezdve le a tiszai és kamarai töltések közt nyúlik egész a vödrösházi erdőig. Ez előtt többnyire rét volt, most már csak alsó sarkának a Tisza felőli oldala az, s ennek eres völgyületeiben havas tél után vagy nagy földárak mellett vannak hó- vagy vadvizek.

Útam mindenütt kaszálókkal szegélyezett mocsárok és nádasok közt vitt el és a szellő rohamaitól meg-megingó magas nádas egyhangú suttogása volt egyedüli kísérőm a csöndes nyári éjszakában, csak néha-néha riadt fel előttem egy-két bakcsó a mocsár-szélekről, hallatva figyelmeztető „bvak“ kiáltásukat; vagy a vonuló szélkiáltók éles kiáltása hallatszott le a magas regiókból.

Még szunnyadóban volt legnagyobb részt a mocsárvilág szárnyas népsége, csak a dobosgémek sajátszerű buffogása hangzott föl időközönkint innen-onnan a rét távolabbi pontjairól.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Leshelyemre érve, óvatosan hajlítám le a büszkén emelkedő nádbuzogányok fejeit, hogy általuk a lövésben ne akadályoztassam, és a folyton alkalmatlankodó szúnyoglegió elleni hadakozás közben készülék a sok élvezettel kínálkozó lesre. Azonban még kissé korán érkeztem; mindamellett már is az ébredező élet raja vett körül.

Minden felől s fölöttem is hallatszott a húzó kacsák szárnyainak zizegése, a sárszalonkák sajátszerű hangja s a szárcsák gurrogása, egymás közül élesen kirívó hangzavart alkotva.

Most nem messze tőlem brekegés és vákogás hallatszik s egy csapat tőke-kacsa, mint a kilőtt nyíl, surran el mellettem.

Fegyveremet fölkapni pillanat műve volt, de nem lőttem, mert a kacsák kiértek a lőtávolból. Hevemet leküzdve, hiúzszemekkel kísértem a mindig közelemben kavargó, de a fegyver hordképességén túl levő vákogó és krekegő sereget. Azonban nem messze tőlem a félhomályból egy újabb kacsa-csapat villant elő s egyenesen felém tartva, az előttem elterülő széles sík-víz tükrére ereszkedtek le. — Itt össze-vissza czikáztak, kergetőztek jókedvükben; végre egy termetes gácsér a vízből erősen kiemelkedve és szárnyaival nagyokat csapdosva maga körül, rákezdte hatalmas „háp-háp“-ját, mire aztán a kacsa asszonyságok és fiatalabb urak fölhagytak bohókás szökdeléseikkel, miként ez náluk már szokás.

Hanem már most nincs veszteni való idő; szorosan a középpont felé irányzom fegyveremet és elnyomtam a ravaszt. A lövések a néma éjben ágyú-salve gyanánt dördültek el. Az eredmény fényes volt: 5 kacsa (egy köztük szárnyalt) vergődött a vízi liliomos tó tükrén, még vagy háromszor annyi azonban ijedve rebbent föl; csak két szerelmes gácsér — ömlengéseikben elmerülve — úszkált még a nádas part szélen s csak később, midőn fegyverem ujra-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

töltésével csaknem készen levék, ocsúdtak fel elragadtatásukból s keltek szárnyra.

E közben vizslám lázasan remegve szegzé rám értelmes szemeit, várva a vezényszót a préda elhozására. — De óvatosságból csillapítám buzgóságát, mert ime a megriasztott kacsák ismét felénk tartanak. De csalódtam. A hápogó népség jobbnak látta más, nyugodalmasabb tanyát keresni s magasan fölöttem húzódtak el, élvet csak szárnyaik suhogásával szerezve, mi oly ingerlőleg üti meg minden vadász fülét.

Vizslám lubiczkolása a nem mély vízben, lőn az újabb jelenség előttem. Az okos állat minden módon igyekezett egyszerre két kacsát kihozni, mi sehogy sem sikerült neki, végre is egyenkint hordta lábaimhoz; az utolsó, vagyis a negyedik kacsát kihozva — mielőtt madarát feladná — háromszor büszkén járt körül.

Az ötödik kacsa eltűnt a sűrű csáté közt.

Ez idő alatt Szeged város és a közeli falvak érczнyelvei is megszólaltak s duzzadt accordokban ünnepélyes karban hullámzottak együvé, hirdetve a hasadó hajnalt, a nap újjá születését.

És a fönséges égi test méltóságosan emelkedik ki, mintha a föld mélyéből bújnék elő. Lángsugarai pillanat alatt megaranyozzák a nádasok s a távol kékjéből kiemelkedő tiszai erdők lombkoronáit, tündöklő fényt kölcsönözve a vízi virágok kelyhén rezgő harmatcseppnek is . . . . .

Kezdetét vette a vízi szárnyasok mozgalma, zsibongó élete, az a nagyszerű réti hangverseny, minőt a világ összes zeneművészei sem tudnának előállítani.

A rét szélén az égfelé törő kis pacsirta reggeli dala is megcsendül, üdvözölve a kelő nap aranypírját.

A dobos-gémek meg-megszaggatott ütemekben bőgnek irtózatosan; ebbe vegyül a kacsák trécselő beszéde, a sneffek éles fütyölése, melyeken túlhangzik a vizek fölött alá s fel száguldozó sirályok és csérek rekedt harsogása

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A gémek és bakcsók is bele-bele szólnak, egyhangú és rekedt „govak“ vagy „krak“ kiálltásaikkal a bizarr hangversenybe. A szárcsák előttem pittyegnek, kotyognak, kurrognak s időnkint a vöcsökökkel együtt oly sikoltozást visznek véghez, hogy szinte jól esik a fülnek hallani utána a magasban felelgető szélkiáltók csengő „pú-li“-ját.

Egy pár bíbicz fölöttem szárnyaltukban észrevéve, kíváncsian kezdték körül repkedni a cseretet, melyben álltam, csúnya árulkodó szavukat hallatva, miközben csaknem a nád hegyéig lecsaptak, de lövésem egy csörgő kacsára — mely szárnyalva lévén, elbukott — elijeszté a kellemetlen látogatókat közelemből.

A nádas, a rétvilág egyre hangzott, egyre zsibongott. Hanem egyszerre csak — mintegy varázsütésre, hirtelenül teljes csend állott be, csak a nád sűrűjében rejtőző nádi verebek folytatták tovább üres csipegésüket.

Ez meglepett. Kémlelődve tekintgettem körül; kutyámra fordítva szememet, látom, hogy hegyezett fülekkel fölfelé figyel. Ekkor egy csengő, büszke madárszózat szólal meg a magasban: a réti-sas harczra hívó, vészt jelző szava, melyre megdobban minden madár-szív a tollas kebelben.

Ott örvényelt felettem a nemes madár, mintha egy leszakadt felhőfoszlány lett volna.

Vérem felpezsdült látásakor s mint a galambra leső héja, húztam le magamat rejtekemben, dobogó szívvel lesve madaram közelebbjöttét; de egy jó ideig hiába vártam. Ott keringett felettem a végtelen ürben; aranyló sárga csőre s hófehér — szinte vakító — farka, csak úgy kiragyogott az égbolt kék alapszínéből.

Türelmemet el nem vesztve, ügyelék a rét szárnyas fejedelmére, legkevesebbet sem törődve a tőlem pár ölnyire úszkáló és repkedő kacsákkal; azonban igyekeztem vizslámat lenyomni, melynek a huzamos és kényelmetlen fekvés már terhére kezdvén lenni, nem igen akarta intő szavamat respektálni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
/1866/

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Réti-sas (Haliaëtus albicilla).

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A sas mindeddig nem jött közelebb, ott lebegett felettem a magasban, szétfeszített szárnyaival nagy köröket írván le a légben. Most valami magára vonhatta figyelmét, mert élesen sivító szárnysuhogással csapódott lejebb valami húsz ölnyivel; ekkor tőlem 95—100 lépésnyire lehetett. Elbizakodva régi, de kitünő Werndle-puskám jóságában, melyet időközben lánczos futó-tölteényekkel láttam el, türelmetlenkedve rálőttem. Lövésemre tisztán hallám a futók vágását; ennek daczára a sas nem esett le, noha szerterebbenő apró tollai erős sebzésről tanúskodtak.

Erre a madár feltünő sietséggel távozott közelemből a leshelyemtől mintegy fél órányira levő Szőregh falu felől kinyúló töltés felé és annak fűzfaszegélyzette oldalánál végkép eltűnt előlem.

Leverten távoztam les-állásomról sebhedt sasom után, noha nem sok reményt kötöttem a viszont találkozáshoz. Utamat a már említett töltés felé vévé, azt gyors járással csakhamar el is értem.

Figyelve, felvont fegyverrel kezemben haladtam előre a magas földsáncz tetején, minden oldalra kémlő tekinteteket vetve prédám után; egy ideig azonban eredménytelenül. Egyszer azonban egy önkéntelen pillantást vetve előre, szemeim egy tőlem mintegy 90 lépésnyire a kubik nádas széléből nagy nehézkesen felemelkedő sason akadtak meg. Puskát arczhoz kapni és lőni, pillanat műve volt s a talált madár élettelenül zuhant alá. Örömmel emeltem fel a nemes szárnyast, melynek hamvadó fényű szemeiben az élet utolsó szikrája csillant föl, aztán elhomályosult örökre.

Sasom gyönyörűen kitollazott nőstény-példány volt a nevezetes Haliaëtus albicilla fajból, az agg egyedeket jellemző arany-színű csőrrel és hófehér kormánytollakkal. — Egész külső tekintete imponáló, meglepő szép, mihez rendkívüli nagysága is járult a 2 ölet jóval meghaladó röpszélességgel.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A sas mindeddig nem jött közelebb, ott lebegett felettem a magasban, szétfeszített szárnyaival nagy köröket írván le a légben. Most valami magára vonhatta figyelmét, mert élesen sivító szárnysuhogással csapódott lejebb valami húsz ölnyivel; ekkor tőlem 95—100 lépésnyire lehetett. Elbizakodva régi, de kitünő Devisme-puskám jóságában, melyet időközben lánczos futó-töltényekkel láttam el, türelmetlenkedve rálőttem. Lövésemre tisztán hallám a futók vágását; ennek daczára a sas nem esett le, noha szerterebbenő apró tollai erős sebzésről tanúskodtak.

Erre a madár feltűnő sietséggel távozott közelemből a leshelyemtől mintegy fél órányira levő Szőregh falu felől kinyúló töltés felé és annak fűzfaszegélyzette oldalánál végkép eltűnt előlem.

Leverten távoztam les-állásomról sebhedt sasom után, noha nem sok reményt kötöttem a viszont találkozáshoz.

Útamat a már említett töltés felé véve, azt gyors járással csakhamar el is értem.

Figyelve, felvont fegyverrel kezemben haladtam előre a magas földsáncz tetején, minden oldalra kémlő tekinteteket vetve prédám után; egy ideig azonban eredménytelenül. Egyszer azonban egy önkéntelen pillantást vetve előre, szemeim egy tőlem mintegy 60 lépésnyire a kubik nádas széléből nagy nehézkesen felemelkedő sason akadtak meg. Puskát arczhoz kapni és lőni, pillanat műve volt s a talált madár élettelenül zuhant alá. Örömmel emeltem fel a nemes szárnyast, melynek hamvadó fényű szemeiben az élet utolsó szikrája csillant föl, aztán elhomályosult örökre.

Sasom gyönyörűen kitollazott nőstény példány volt a nevezetes Haliaëtus albicilla fajból, az agg egyedeket jellemző arany-színű csőrrel és hófehér kormánytollakkal. — Egész külső tekintete impozáns, meglepő szép, mihez rendkívüli nagysága is járult a 8 lábat jóval meghaladó röpszélességgel.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Vizsgálódásaimból kiderült, hogy a sas első alkalommal jobb czombja táján kapott egy szem szatyma-lövést, mert — ugyanis második lövésem 6. számu kacsa-söréttel történvén — az apró sörétlyukaktól világosan megkülönböztethető volt a futó által szakított tátongó sebhely.

Ez volt a kaland vége, mely az 1872. évi július 26-iki kacsalest nekem elfelejthetlenné teszi.

Örömem határtalan volt; oda nem adtam volna madaramat egy tót faluért.

Kitömve, évekig díszlett fegyvereim fölött, míg egyszer csak a moly turkálni kezdett tollai között, aztán tönkre is tette tökéletesen; végre kikerült a kazal tetejére — madárijesztőnek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A „saskirály.“

Az 1885. év november 14-ike vörössel van beírva vadásznaplóm emlékjegyzetei közé. Vadászati, madarászati szenvedélyem által űzetve, összejártam gyönyörű hazánk hegyét-völgyét, pusztáit, mocsarait; fölkerestem a rigyető agancsárt az erdők mélyén, a vadkant az ősvadon rejtekén, a nemes sasokat sziklabirodalmukban. Ismerem az erdő életét, költészetét; sikerült sok titkaiba behatolnom, oly titkaiba, melyeket csak az ismerhet igazán, ki életének nagyobb részét a természet keblén éli át. Ismerem végre a róna, a sokszor szépen megénekelt délibábos „végtelenség“ birodalmát, a suhogó nádasok zenéjét, szárnyas népségét, *életét*, virányát; a mocsarak nemes kócsagját s ezernyi más tollas népét. Sokszor sokat jártam utánuk! Sok kalandot éltem át hidegbe, melegbe, viharba — a hogy jött, csakhogy égő szenvedélyemet kielégíthessem. Kalandozásaim közben átéltem, átmártírkodtam nem egyszer a mocsárok átka, a *láznak* minden fokozatát — távol minden emberi lénytől, a síró-rívó sirályok hadától elsiratva, a nádiverebek szakadatlan „krik-krik“-jétől agyonboszantva — elkeseredetten, minden ápolás nélkül egyedül csak hű ebem társaságában, mely búsan nyalta a beteg gazda kezét részvéttel tekintvén fel szemébe, mintha mondani akarta volna: jobb otthon a csendes kis fészekben . . .

Szóval sokat átéltem, de sok gyönyörűséget is szerzettek kalandozásaim — a vadászélet, a természet szeretete révén. Egynémelyikére visszagondolva, most is még érzem a gyönyört; földobog a vén vadász szíve — mint

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egykor — lelkesülten! Pedig a bizarr érzelem-virágok helyett ma már a közöny mohája környezi, mely amazok sírján termett . . .

Szebb emlékeim között azonban nekem egyike a legkedvesebbeknek ama sas-kalandom, mely az említett év november 14-ik napjához fűződik s melyet az emlékezés szárnyán visszaszállva, kis, szerény képét alkotni ime megkísérlek.

***

A nagy magyar metropolis, a hullámsírjából új életre támadt „palotás“ Szeged közelében, a Bácskaság grániczán terül el kedves kis fehér házikóival, derék színmagyar népével egy mintaközség, a kedves Horgos, a hazafiúi erényekben tündöklő Kárász család ősi fészke, egy kis, de kies oázis, mely a végtelen alföldi róna közepébe elhelyezve, virágos rétek, zöldben díszlő madárdalos erdők koszorújától övedzetten oly kedves, oly felejthetetlen benyomást gyakorol még a legvilághlátottabb szemlélőre is!

Sokat jártam gyönyörű határát, vadászatilag, madártani szempontból nagy érdekű tájait; sokat megfordultam kedves, igazi magyaros jellegű népe közt; bámultam bogárszemű, eperajkú gyönyörű leányait; élveztem kis, de lelkes intelligenciájának ősmagyar vendégszeretetét, sokszor jóakaratú ügybuzgalmát, melylyel ügyemet: a tudomány ügyét oly előzékenyen elősegíteni törekedtek, a miért én nekik annyira le vagyok kötelezve.

Igen, ismerem, szeretem e kis fészek egész mindenségét, táját, vizét, erdejét, melyekhez oly sok szép vadászati és madarászati emlékeim fűződnek . . . Hát a jó fiúk: kedves vadászczimboráim s köztük a legkedvesebb, az én Dénes barátom! Oh ti is felejthetetlenek vagytok! Emlékezetemben kedves hely van nektek szentelve, melyen nem fog az idők moha soha, de soha!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Mit szóljak végre arról a még mindig gyönyörű vadászeldorádóról, a vízi szárnyasok amaz ősi paradicsomáról, mely a községtől csekély távolságra északkeleti irányban elterülve, majd dél-keletnek kifutva, a szeszélyes kanyarulatokban folydogáló Tisza mentében a vízi szárnyasok ezreinek képezi állandó tanyáját — csillogó víztükrein, rengeteg nádasainak szövevényes vadonjaiban, a hol hajdanában ezrivel költött a vadlúd, a kacsa, krúgatott a daru, harmatárban fürdette féltett, selymes tollát a tó partján nádüstök tövében piros szárnyú keszegre leselkedő nemes kócsag madár!

Én Istenem! mily szép, mily gyönyörű ez most is! De hajdan még szebb volt, szebb, még nem nagyon régen is — abban az időben, mikor még az emberi ész, a számítás nem szorítá sírhalmok közé a fékezni óhajtott árját a rakonczátlan Tisza vizének; abban az időben, mikor még a Tisza vize lejárt a kis falu aljáig, oda a szélmalmok tájára, ringó habjai közt potykát, harcsát, kárászt és kiszhalat hozva ezrével; ingó-ringó tükre felett, nádas, sós-gyepes szigetein meg milliónyi vízi vadnak, hattyúnak, gődénynek, vadlúdnak s megszámlálhatatlan mennyiségű vadkacsának, a ritkánál ritkább sneffek rengeteg sokaságának adván pihenő és állandó tanyát.

Ma már igaz, máskép van itt is, mint volt régen. A hajdani szép világnak csak romja maradt meg. Eltűntek a csikász-kunyhók, el a halásztanyák; nem jutalmazza már egy-egy húzásra tíz mázsás fogás az öregszemű háló kanyarintását. A lápi-embernek, a hajdan híres p á k á s z n a k meg híre sincs már; megemésztette a feledés átka még az emlékét is, hogy itt élt volna valaha. A madárféle is nagyon megcsappant fajban, számban. A hajdani milliókra menő sokaságot ma már csak szerény ezrek képviselik; ezek is többnyire csak látogatóba járnak el ide egykori, kedvencz tanyájukra; aztán felkerekednek ismét s mennek — ki

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tudja hová, búcsú nélkül . . . A nemes kócsag, a pákász egykori ideális madara, ma már szinte csak vendégnek is ritkaság számba megy. Így van ez sok más érdekesebb fajjal is. Általában a szárnyas népnek ma már leginkább csak tavaszszal és őszszel van itt élénkebb mozgalma; aztán ismét felkerekednek s nagyobbrészt elmennek, isten tudja hová. A mi még megmaradt belőlük — talán kegyeletből a régi bölcső iránt — az is már nagyon idegenkedő természetű: félékenyebb, mint valaha. Szárcsa, kacsa rezzenve fut széjjel, kap szárnyra, a közéjük lecsapó ártatlan kis czerkó visítására; a porondon szaladgáló sneff-féle ijedt füttyöket hallatva, eszeveszetten kap szárnyra egy hirtelen felhangzó „vak“ szavára az áthúzó bakcsó madárnak, vagy ha szemre veszik a tavat keresztező lomha gémek egy-egy komikus alakját.

Szóval, mint mondám, nem úgy van már itt se, mint volt régebben. A keret is, a kép is nagy változáson ment keresztül; de a vadak természete is megváltozott. Manapság furfangosabb legyen a vadász, ha boldogulni akar, a mire az árkádiai bőség aranykorában, a boldog emlékű kovás és gyutacsos puskák idejében nem volt semmi szükség, mert a sáskaszaporaságú szárnyas vad szinte rajzott fönt, alant, mindenütt, a hol csak kissé neki való hely volt is.

Hogy el tudnak beszélgetni erről a mult emlékein elelmerengő vadastyánaink!

„Csak bele kellett állani a nádas szélébe; aztán ha valami erősebb fajta szél közrehatása folytán a „serpenyő“-ben nagyot „pöffentő“ lőpor lángja — miután előzőleg a lecsapó kakas az „aczélt“ érve, akkorát csattant volna, hogy a fészkén ülő szárcsa ijedtében eltojta magát — félig ki nem pörzsölte a puskás szemét, folyhatott a mulatság s lőhetett ki-ki akár egy kocsideréknyi vadat — ha nem röstelt.“

Ma már vannak olyan puskáink, hogy a szemünk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

világát túlságosan nem félthetjük tőlük; attól se kell tartanunk, hogy epylepsiás szárcsák kerülhetnek „aggatóra“; hanem annál kevesebb a vízivad-féle. Hála Istennek, azonban még mindíg van annyi, hogy bízvást kiálthatunk föl: vajha mindig ennyi maradna!

A Tisza mentének egynémely vidékein, a vadászok legnagyobb ellenségei, a roppant okos indzsellérek lecsapolási máníája daczára is — vagy épen azért — még mindig vannak gyönyörű vizes rétségek, a hol a körülményekhez képest most is még elég sok vízi vaddal találkozunk, sőt egynémelyik a mai vadszegény viszonyok mellett is a vízi vadászat valódi Eldorádójának mondható. Ilyen a többek közt a horgosi tóság és gyönyörű rétvidéke.

Egy-egy szebb vadásznapon itt még pompás collectiója a sneffek, kacsák és más vízi vadnak jutalmazza a szenvedélyes vadász fáradalmát; ritkább példányok is még elég gyakran kerülnek cső elé. Ha szerencsénk van, lőhetünk ludat, liliket, kanalas-gémet, sőt hattyút és gődényt is néha. A nagy orvmadarak se épen ritkák; a réti-sas (Haliaetos albicilla) épen gyakori vendég — ha „ideje van neki“, mint a vadászok szokták mondani. Egy ízben Dénes barátommal a tó felett 17, mond tizenhét örvényelő példányt olvastunk meg.

Persze költő-telepeknek a horgosi ős-sárréteken sincs már híre-hamva se; hanem nedvesebb évekkel még mindig átvonul itt a hajdani fészkesek közül rengeteg mennyiségű vad; hanem persze csak rövid pihenőre száll le; így a daru, a pompás tollú gém-fajok s köztük a legnemesebb, a szeplőtlen tisztaságú hófehér kócsag. Valami 5 évvel ezelőtt ifj. T. V. atache és csász. kir. kamarás kedves barátommal egy kirándulásunk alkalmával oly látványnak voltunk szemtanúi, a mely valóságos csodaszámba megy. Ugyanis késő délután ép akkor érkeztünk a tóhoz, midőn épen egy vándorlásban lévő f a t t y ú k ó c s a g (Ardea garzetta) sokadalom pihe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nőjét tartotta. E látvány valósággal megszédített! A meddig csak a szem ellátott kelet-déli irányban az ég lehajlásáig, a tó balpartjának egész hossza, közele, távola, úgyszólván egész környéke hómezőként fehérlett a sok madártól! Nem ezrek, de milliók voltak ott! Csak nem fér még most se a fejembe, hogy kerülhetett össze ily tengernyi egy-fajú madár s épen az egyedekben nem nagyon gazdag kócsagból!

Másnap bő zsákmány reményében már napkelte előtt lesbe állván, nem hogy prédára szert nem tehettem, de még csak látni való se akadt a szép madarakból. Elmentek azok reggelre tisztára, egytől egyig!

Most, midőn e sorokat írom, e gyönyörű vadparadicsom is végenyészetében sínlik. Az idei*) sorvasztó nyár cseppig elapasztotta tükrös rónavizét, csontkeményre szárítva ki még a legmélyebb „fenekeit“ is a tónak, a mi itt hallatlan eset! Már most ha csak a tavaszi áradat új életérrel nem eleveníti föl a nagy sorvadót a Tisza tavaszi árja révén, a vadász is, a madarász is valószínűleg hosszú időre, lehet hogy örökre a napirendre térhet felette.

Hanem bízzunk, bízzunk abban, van okunk rá, hátha „ez egyszer“ (tudja Isten hányadikszor!) csütörtököt mond az indzsellér urak tudománya; bízzunk, hátha feltűnnek ismét a régi szép napok egész teljökben — a vadász és madarász nagy gyönyörűségére . . .

Szívből óhajtom, hogy úgy legyen!

***

Komor őszi nap volt az a november 14-ike. Fütyölve vágtatott a neki-neki vaduló „anyjáról kerekedett“ havas förgeteg, erősen veregetve a rétszéli legelő itató kútjának ostorfáját az ágas derekához. Az avasfű-lepte partoldalokról itt is, ott is „ballangót“ hengerített a sivalkodó elem lefelé

*) Az 1890. évi

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a zsombékos avar irányában; majd a száraz nádcseretbe kapott bele, kegyetlenül elczibálván az elaszott, hajdan rátarti növény silány vázát, mely szomorú zörgéssel tiltakozott a vad ölelések ellen.

Ily időben ballagtunk kifelé Dénes barátommal egy esti vadlúd-les esélyét megkísérlendők.

De hát bíztunk nagyon, hogy tán estig majd csak fordul egyet az idő kereke. Az Aneroid, ez a bolond jószág ugyanis roppant határozottsággal kezdett visszafelé ballagni a „jó idő“ felé. És csakugyan ez egyszer „felülmúlta önmagát“ az igazmondásban!

A szél alább s alább hagyott szilaj rohamaival. A ballangó elfülelt a partok alján, a rétszéli árkokban; a sivány buczkaoldalakról suhogva fel-fel kavargó futóhomok hullámzata is elsímult szép csendesen, azután meg se is mozdult többé helyén.

A szállingó hó elállott, az ég sötét fellegei szétszakadoztak s előmosolygott az ég csillogó azurja. A vörös fényben tündöklő nap is kidugta fénylő arczát, bágyadt sugárival üdvözletet integetve a távol kékjéből kiemelkedő tiszaparti erdők elsárgult koronáinak, melyek visszfényű tündöklése idáig ellátszott.

Mire leshelyeinkre érkeztünk, teljesen kiderült és gyönyörű időnk lett, csak még egy-két vándor felhőcske magasan úszó alakja tükröződött vissza itt-ott a tó síkjában.

A tóparti magas nádasban leshelyem elkészítéséhez fogtam, a fél ember magasságú sikárból, gizből-gazból pompás ülőhelyet rögtönözve magamnak. Aztán lehajlítám a leshely előtti száraz cseretet, hogy a kilövésben akadályozva ne legyek s ezzel a hamaros készület be is lett fejezve.

Előkerültek a viaszszal beöntött „nullás“ és „ficzkós“ patronok. Egyik csőbe kisebb, másikba nagyobb . . . így van jól. Aztán egy korty konyak, végre az elmaradhatlan pipa . . . de már most figyeljünk!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Pompás leshelyemről gyönyörű kilátás nyílt az egész vízi tájra. Mindenfelé nádasok, míg előttem rengeteg sík víz. Jobbról a Kárászok egykor vaddús fáczános erdeje, gyönyörű fenyves gruppjai- és szálasaival; azon túl a kedves Horgos község, messze földekre kitekintő rézgombos tornyával. Balról a tó mentében magas partok, melyek ősrégi temetkezési helyeket rejtenek magukban; majd sivár buczkás helyek, hullámos domborzatok, szőlőfoltok váltakoznak egymással s végre a falu baloldalán, a barátságos külsejű kis kastély fenyves parkjában folyik össze a látkép gyűrűje.

A nap alacsony röptében közel jutott már pályája végházához. Esteledett.

Hanem mégis az egész tó kihaltnak látszott. Persze, a mozgalmas élet aranykorszaka a zivataros napokkal lehanyatlik. A vizek szárnyas népe ilyenkor útban van idegen tájak, idegen világok felé.

Minél inkább hanyatlott lefelé azonban a nagy fénygolyó, a vizek *élete* annál élénkebb jelleget öltött magára. Suhogva, zizegve, csihogva, krekegve, trifkolva kavarogni kezdtek az apróbb kacsafélék sűrű csapatai a vizek felett. A nagy tőkések is megkezdték bizonytalan czirkálásukat a nádasok körén, nagyokat sápogva s itt-ott alápotyogva a tükrös tóvízre, mintha lövés érte volna őket. A magasból a szélkiáltók bús nótája hangzott le, belevegyülve a kacsák rekedt hangzavara s az elkésett széki-sneffek panaszos füttykonczertjébe. A vadludak is, falka falka után egyre jelentgetik magukat, de még magasan húznak; a lilik kaczagásától is hangos a vidék.

Most egy nagyon fehéredő madár tünik fel a távolban. Magasan a teste fölött tartott szárnyakkal ringva, ingva, keringve, bizonytalan röpüléssel közeledik, mintha egy szélhányta óriási lepke vagy pehely lenne. Röpülése, színe elárulja, hogy ez egy „bagolyszemű-kánya“ (Circus cyaneus) a rétvilág egyik veszedelmes haramiája.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Egy szemes bíbicz madár elsikoltja magát, erre brrr . . . a mennyi madár csak a vízen, porondokon, szigeteken tanyát ütött, ágyúdörgéshez hasonló robajjal pillanat alatt mind a levegőbe robban s föl s alá mozgó, száguldozó szabálytalan gomolyokban eszeveszett mozgalmat támasztanak.

Kacskaringós füttyök, sápogás, sikoltás, hápogás, trifkolás és tudná is a jó Isten még mi mindenféle összevegyült hangzavartól lesz hangos a levegő!

Meglapulok rejtekemben a hogy csak lehet. A gomolygó sokadalom felém tart; némelyik madárnak már a szemét is látom . . . itt az ideje, hogy én is beleszóljak a konczertbe. A fegyvert arczomhoz kapom s azzal dirr, durr . . . Nyomban lövéseimre egészen a fülem mellett két taraczk-durranásszerű irtóztató puffanás követte egymást: Dénes barátom duplázása (azóta nagyot hallok!). Kicsit megszédülök, de sebaj . . . Az apporteur ebek, mint a veszett ördögök nyargalnak elő, de parancsszavaink megállítják őket: apport ni, azt a nagy sneffet! ott azt a szélkiáltót, kacsát! . . Ejnye, ez meg hogy inal befelé a nádasnak; utánna! . . . . puff, arczczal az iszapos pocsolyába! Következik egy czifra tótmiatyánk; hanem magasra tartom fel az elcsípett szép limosát! . . . Végre összeszedtük a mit lehetett; vagy 20 darab kacsa, sneff, goizer feküdt a gyepen, de az ebek még kergetnek valamit, végre hoznak is ketten nagy morogva egy szép zöldfejű gácsért.

No, már most vissza a lesbe. Sáros kezeimet hozzá törülöm a „Brazil“ hátához, a fülemet, nyakamat is kitörülgettem annak módja és rendje szerint . . . Egy korty konyak az ijedtségre nem árt; végre ismét a pipa, aztán belebámulok újra a levegőbe.

Erősen szürkülni kezdett. A szétriadt madársokadalom minden oldalról kezdett lassankint visszaszállingózni a vizekre. Kilőtt golyóként czikázott el előttem a sebesröptű „molnársneff“ (Totanus ochropus), csengő „tlid-lidlidlid“-jét hallatva,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a mint a közeli porondra lecsapta magát. Fent a légben egyre érkezett, kavargott nagy zsizszsenéssel, suhogással az apróbb kacsák számtalan csapata, míg a nagyobbak szabályosan, fütyülő suhogással húztak tova a magasban.

Elmélázva szemléltem a forrongó tollas népséget, lövésre nem is gondolva, hanem nini, mi az a nagy sötét alak, mely a tavat keresztezve felém tart? . . . Roppant nagy szárnyak, méltóságos, kimért szárnymozgás . . . semmi kétség, a rét szárnyas fejedelme, rettegett, korlátlan ura: a réti-sas ez!

Nagyot dobbant szívem az örömtől — hogy íme, Diana istennő kegyéből egy fejedelmi szárnyasra emelhetem fegyveremet.

A tavon ismét óriási zűrzavar támadt. Mint belecsapó bomba által felkavart hamurakás, dörgő robajjal keveredett, kanyargott föl a madarak sokasága s menekült a szélrózsa minden irányába.

Ez egyszer azonban nagy félelmük, síró lármájuk hiábavaló volt. A fejedelmi vad egész közönyösen húzott a felvett irányba — talán a tiszai erdőségekben valahol alvó helyét felkeresendő.

Mozdulatlanul, szinte elmerevedve figyeltem minden szárnylebbenését, mely mind közelebb s közelebb hozta felém. Már élénken csillogó szemeit is látni vélem; ősz fehér fejét . . . Istenem, most eltér balra! Messze van, de épen irányomba ér. Arczomhoz emelem a fegyvert — azután egy villanás, egy dörej, füstfelhő és — kitekintve, nem látok semmit a légben. Brazil előrohan és eltűnik; kis idő vártatva tompa morgását hallom. Félt ellennel lehet dolga! Előlépek, nézek s látom, hogy mint egy 80 lépésnyire tőlem erős ebem, az óriási foundlandi eb czibál, húzkod valamit, de nem birja. Gyorsan előre! A következő perczben egy örömteljes „Talihó!“-tól rezdült meg a lég s Diana üdvözletére felrepült a tollas kalap a magasba!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ott feküdt a nemes állat mozdulatlanul; megtört szemeiből már-már kialudt az élet utolsó sugára is.

Gyönyörködve, de nem tagadom, némi fájdalommal is, szemléltem áldozatomat. Ime, egy ostoba sörét-szem, mely szívét fúrta át, — mily könnyen kioltá a fejedelmi madár életvilágát; aztán aláhullott a porba, mi oly sok lénynek végzete, ha a magasba tör!

A távolban itt is, ott is kigyuladt a lobogó pásztortűz. Furulyaszót kapkodott át a szellő a Bácskaság síkjairól.

Az est sötét fátylába borultan elpihenni készül a csendes éjszakába; a csillagok halvány fénye már letündöklik az égről, míg a kelő hold ép most emeli föl aranyos arczát a messze feketélő tiszaparti füzesek koronái mögűl.

Itt az idő a távozásra. A rétvilág szárnyas lakói elcsendesedve, már az éj nyugalmát élvezik, csak elvétve hangzik fel még egy-egy krekegő hang, fütty, trilla és időnkint rekedt sápolása a nyughatatlan kacsa-hadnak.

Dénes barátom lelkesedtében kikérte magának, hogy a nemes madarat ő vihesse. Legyen.

Megindultunk a csillagos, holdvilágos éjben hazafelé. A tósarki kis halászkunyhó messzeható világa jelölte útunk irányát.

A hálószárító tanya mellett egy fölfordított „halászcsónyik“ feküdt, épen k i l e n c z l á b hosszú. Neki mértük a sas szétvont szárnyait: csak nehány hüvelyk volt a hija!

***

Másnap zivataros idő támadt. Otthon szorultunk.

Én a fejedelmi vad tudományos vizsgálatához láttam.

Meg kellett bámulnom a roppant madár méreteit, gyermekfő nagyságú fejét, aranysárga csőrét, a fej, hát és mell ragyogó őszfehér színét, sárgásba játszó hófehér kormány-tollait.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A súlya épen hallatlan! Vetekedett egy kinőtt túzok súlyával, a mennyiben a harmincz fontot ugyancsak lehúzta.

Járt is a csodájára az egész falu. Az erdész úr is eljött és szinte kicsit bámult (nagyon nem szokott, mert ő már grifmadarat is lőtt?) és elismerte, hogy ekkora „nagy közép karvalyt“ még „nem igen“ látott, terjedvén ugyanis az ő természetrajzi észjárása csak a „kis“, „nagy“ és „nagy közép“ karvalyokig; hanem ez még nem volt neki elég nagy a „nagy karvaly“ titulusra. Tiltakozott is ellene jó Lexi barátunk s az igaz mondás kapcsán — kissé maliciozusan ugyan — ki is jelenté, hogy bár látott ő már ugyan „tengeri herkentyűt“ is (a technikus terminusát, sajnos, elfelejtette . . .), de ekkora „barmot“ (most se tudom még bizonyosan, mely irányba értette) még csak egyet látott; azonban a feje felett repülő lepedő szárnyú madárra puskája nem volt eléggé széjjelhordó.

Hát a mi a madár nagyságát, gyönyörű szépségét illeti, — hozzá fogható bizony igen-igen ritkán kerül. Míg a hajdani óriási kiterjedésű tiszai sárrétek meg voltak, öreg halász- és vadászemberek állítása szerint gyakrabban tűntek fel ily óriási, tudja Isten mily rengeteg időt élt agg példányok s az ilyeneket megkülönböztetőleg „saskirály“-nak nevezték. Ma napság már szinte csodaszámba megy, ha cső elé kerül ily madár, oly igen-igen ritka tünemény lett.

Rudolf trónörökös roppant szenvedélylyel vadászott réti-sasokra, sokat járt utánuk, sokat leterített biztos golyója, de a mire oly nagyon vágyódott: „saskirályt“ nem ejthetett. Pedig valóban fejedelmi vadásztrophea ez. Ilyenül is szántam a magamét.

Repült a távirat Laxenburgba: „Fenség! Diana istennő kegyéből lábaimnál halva fekszik a „saskirály“. Tegyen boldoggá kegyével: fogadja el . . .“

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Rögtön jött a bizalmas válasz s a „saskirály“ szűk koporsójában elhagyta a haza földjét.

Most szép kalandom emlékét egy másik táviratban őrzöm, mely a „legkegyelmesebb köszönetet“ tolmácsolja.

Kedves, de egyszersmind szomorú emlék is ez nekem! A szemembe toluló köny többé nem az öröm, de a fájdalom harmatcseppje — az ő emlékének szentelve . . .

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Egy vérszopó a madárvilágban.

Több évvel ezelőtt kora tavaszszal egy tiszai sárréten a nemes mocsári-szalonka vadászatának hódolván, az órákig tartó zsombékmászás fáradalmaitól kimerülten a rét szélén egy rőzserakásra telepedtem le rövid pihenőre.

Fegyverem kezemügyében, kis pointerem lábaimnál, én pedig a pihenés kéjes érzetébe merülten „keleti kényelemmel“ terülten el primitiv pamlagomon.

Hanem persze, ha a vadász pihen is, a szeme csak nem maradhat nyugton!

Vadásztávcsővemnek — mint mindig ha a szabadban járok, ezúttal is akadt dolga elég. Hisz a tavaszfakadás korszakában a jövő-menő szárnyas nép szinte szünetnélküli mozgalma, majdnem minden perczben újabb s érdekesnél érdekesebb mozzanatokat tár a figyelmes szemlélő elé!

Hanem még kissé korán volt. Az érkező, távozó, vonuló vándoroknak a messzeségben ködfátyolszerüen elő- s tovatűnő foszlányképei, még nem igen gyönyörködtették a szemet.

A madárélet általában még igen szegényes. Sikoltozó bíbiczek, egy-egy ritkán elhangzó pacsirtaszó s fönt a kék ürben szálló felhőkként olykor átvonuló szélkiáltó-csapatok szolid fuvolája, volt leginkább azon *életet* jelző mozzanat még, mely a rétvilág életének serdülését a még kezdetleges madármozgalomban hirlelé.

A rét körén általában, még a jellemző *lappangó* élet járta. Az élettől duzzadozó mozgalmasabb napok, az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

intensiv fejlődés korszaka a szunnyadó természet összeségére nézve, még a jövő szép reményéhez tartozott.

A korán, vígan díszlő fűz, a vízi-vadász kedvencz fája, se ébredt fel még a pihenés szenderéből. A rügyfakadás napja, ennél is még a távolabbi színpompásabb jövő kedvességeihez tartozott szintén. Még a füvecske se dugta ki hegyes lándzsáját; hanem azért az ékes kis fehér billegény már ott sétált, szökdécselt a zsombékoson, sőt sárszalonka is lappangott már a nádtorzsok tarlajában, meg a zsombékok zegzugai között. Egyébként a széleken alig mutatkozott más valami madárféle. Bent a vizek rónáin azonban trifkolt, csiukolt a sok apró kacsa,*) még téli idegen vendégeink; ezek mellett azonban alig némi csekély számu igazi hazás-faj, hanem annál több „jeges rucza“,**) melyek csak úgy csillogtak a nap bíborában a mint verdeső szárnyaikkal vízgyöngy-záport támasztva, az ködszerü aranyharmat-árként hullott vissza rájuk. Fehér-fekete tollazatukat egészen tisztán kivehettem távcsővemen keresztül.

Nagyon bent a rét közepe táján, roppant mennyiségű vadlúd darvadozott, gágogott, zajongott torkaszakadtából és szünetnélküli folytonossággal. Hanem olyan idegenszerű volt most ez a különben megszokott gyűlésezésök, viselkedésök. Mintha valami fenyegető veszély allarmirozta volna a hangos torkú népet.

Persze, a nagy távolság miatt erre vonatkozólag valami bizonyosat megállapítani nem igen lehetett. Csak azt láttam, hogy van ott roppant mennyiségű vadlúd, melyek minden rendszernélküli összevisszasággal idegesen kavarognak az avas nád felett; hanem például sast vagy más orvmadarat, mely támadta volna őket, sehol a láthatáron felfedezni nem tudtam. Hogy tán ravasz vörös kabátos férkődzött volna

---

*) Trifkol, csiukol a Tisza mentén «trifkónak» nevezett Querquedula crecca (egy kis vadkacsa-faj.)

**) Clangulla glaucion.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

valamikép közelökbe, — az, a magas réti vízállás miatt feltehető se volt. Szóval a rejtélyes lúdlázongás okával sehogy se sikerült tisztába jönnöm. Hosszabb idővártatra azonban egyszerre csak úgy elnémult a hangos torkú tábor zajongása, mintha ketté vágták volna; ugyanekkor feltűnt nekem egy, az avas nádak felett a gyűlésező lúdsokadalom irányából kifelé s i e t ő magános vadlúd, feltűnt pedig azon oknál fogva, mennyiben a szokott vadlúdrepüléstől eltérően egészen szokatlanul, roppant sebességgel, mondhatnám nyílgyorsan hasította a levegőt!

El nem tudtam képzelni, mi történhetett ezzel az állattal, hogy ily, vadlúdnál soha nem tapasztalt, légi száguldást visz véghez, a mi már csak azért is felette különösnek és megmagyarázhatlannak tünt föl előttem, mivel közelében semmiféle szárnyas ragadozót nem láttam s a távolban sem mutatkozott ilyen, legkevésbé pedig a ludak félt ellene a réti-sas, mely szokott olykor egy-egy kis vadlúdhajszát rögtönözni.

A láthatólag nagyon megriadt jószág azonban folyton az említett gyors tempóban hasította a léget a fölvett zsinóregyenes irányban. Már alig néhány száz lépésnyire lehetett tőlem, midőn hirtelen valami sajátságos, vadlúdtól még eddig soha nem hallott idegenszerű kiáltásokat, melyek a fájdalmas madársírás és kétségbeesett sikoltás hangjait egyesíték magukban, kezdett hallatni s ekközben irányt változtatva magasan felcsapott, majd ismét gyorsan lefelé suhant, jobbra, majd balra szökelt, lebegett, körbe forgott, szárnyait sajátságosan a testéhez csapdosta, szóval csodálatos dolgokat mívelt a levegőben. Egyszer csak hirtelen ismét nekiiramodott s az előbbi rendkívüli gyorsasággal repülni kezdett ismét egyenes irányba s ily tempóban elhaladt pár száz lépésnyire; ekkor szárnyait mereven kifeszítve, roppant ívben hanyatlani kezdett mind alább s alább, míg végre földet ért s meredt szárnyakkal fekve maradt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A távcsővet le nem véve szememről, fölcsigázott érdeklődéssel lestem a további fejleményt.

A lúd a földreérte után kis vártatra, látszólag mintegy végerőfeszítéssel, erősen csapdosni kezdte a talajt nagy szárnyaival, aztán egy hirtelen mozdulattal hátára, majd ismét hasra fordult, testén keresztül gurult, hempergett, szóval akként vergődött a földön, mint ezt roppant testi kínok által gyötört állatnál tapasztalni. Végre az erőltetett vergődés megszűnt, a szárnyak lehanyatlottak, mozdulatlan de kifeszített merev tartásban maradtak, szóval a madár nem adott többé semmi életjelt magáról és teljesen holtank látszott.

Izgatottan kaptam fel fegyveremet s az avaron keresztül törve, egyenesen a madár felé siettem. Közelébe érve vizslám húzni, majd állni kezdett. Nevettem s lehívni igyekeztem a kis dögöt, de az csak állt szigorú figyelemmel s hallani sem látszott a különben mindig nagyon respektált vezényszót.

Kissé csodálkoztam, minthogy nagy holt madarat állani sohasem szokott; ez egyszer azonban tovább nem foglalkoztam vele, gondoltam: teljék kedve.

Ott feküdt a lúd lábaimnál a már leírt helyzetben. Gyönyörűen kifejlődött óriási gúnár volt.

Érdeklődve nyúltam utána s egyik szárnyánál fogva felemeltem a földről. Hanem ebben a pillanatban nagyot bámultam: a lúd egész alrésze csuron vér volt! Bal szárnya alatt egy majdnem másfél tenyérnyi terjedelmű óriási, roppant seb, vastagon aludt vér- és zilált tollhalmazzal fedve, — nekem legalább egy futólagos tekintetre úgy tetszett.

Kimondhatatlan sajnálat érzete fogott el a szegény állat iránt, de egyszersmind elirtóztam az érthetetlen, megmagyarázhatlan seb láttára!

Fegyverem vállra vetve s a holt állatot két kezembe fogva, közelebbi megtekintéséhez készültem. Ekkor mintha

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Kis sólyom (Falco aesalon).

csak vaktöltény robbant volna fel a kezemben tartott állatban, hirtelen egy vergődésszerű pillanatnyi tompa robaj hallatszott s abban a pillanatban a zilált toll, illetve a sebet roppant vastagon környező aludt vérrétegből, aczélrúgóként kipattanó alak ötlött elő, mely villámgyors suhintása közben szinte arczomat érinté.

Persze, roppant meglepetésemben első dolgom volt a ludat földhöz teremteni, de a másik pillanatban már tisz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tába lévén a helyzettel, a fegyvert arczomhoz kaptam. A lövés eldördült s még a füstöt el se kapta előlem a szellő, kis vizslám már lábaimnál ült, szájában a hevenyében lekapott csodálatos valamivel, melynek jelenlétéről előbújása pillanatáig, nekem még csak homályos sejtelmem se volt, minthogy egy röpke pillantásra meg se láthattam, annyira belemarta volt magát az állat testébe a vastag aludtvérréteg s felkúszált tollak közt.

Közelebbi megszemlélés után kitűnt, hogy a manószerű tünemény tulajdonképen nem egyéb, egy roppant merész és vérszomjas ökölnyi kis északi sólyomfajnál, a kurtaszárnyú (kis) sólyomnál (Falco aesalon), mely nálunk csak téli vendég, körülbelül november közepe tájától márczius elejéig, tartós telekkel azonban némi csekély számú egyedei e hó vége feléig is tartózkodván nálunk.

Én ezt a kis ragadozó madarat mindig felette vérengző, roppant merész — helyesebben vakmerő — állatnak tartottam és ismertem ugyan, de mégis, hogy oly nagy állatot mint egy vadlúd, megtámadni merjen s azt képes legyen meg is ölni — még pedig oly gyalázatos, egy vérszopó fúria kegyetlenségével végrehajtott módon, az képzeletemet túlhaladta!

Visszaemlékeztem ugyan, hogy nem egyszer láttam tarka varjúval, sőt ölyv és bagolyszemű kányával is viaskodni, kergetőzni; ám de én az efféle stiklijeit csak játszi kedvcsapongásnak vettem s eszemágában sem volt azoknak valami komolyabb jelleget tulajdonítani, noha némelykor úgy tetszett nekem, mintha a tréfálkozása (?) tárgyát képező tollas föl-fölhangzó sajátságos szava, nem is annyira a jókedv szülte pajzán riadalom, mint inkább a legnagyobb ijedtség és félelmet visszatükröző kétségbeesett madársírás hangjához hasonlítana. És íme itt van ni, mennyire igazolta ez magát!

***

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Egy időben Slavonia egy fővadban, különösen őzben dús, de egyszersmind mindenféle dúvaddal roppantúl elárasztott nagy vadászterületén huzamosabb ideig tartózkodván, — nem egyszer láttam nyakába beleharapódzott hermelinnel (Foetorius Erminea) őrültként száguldó őzvadat; láttam menyét (Foetorius vulgaris) által fészkén lefogott galambot, foglyot s ily módon megtámadott fáczánt sőt fajdot is; láttam végre fényes nappal a mezőn keresztűl egy nyulat száguldani, torkába belélharapódzott menyéttel; de ismervén e kis szőrmés ragadozók vérszopó természetét, az ily látványok valami nagyon soha sem leptek meg; hanem egy madárnál tapasztalni ily, szinte vérfagyasztó kegyetlenséget, az mégis minden képzeletet meghaladó, szinte a lehetetlenséggel határos szörnyűségnek tetszik még most is előttem! Pedig mégis úgy van, a tapasztalás beigazolta. Több hasonló eset képez erre nézve eclatáns bizonyítékot.

Felhozott esetem révén vadász és gazdász körökben több ily stiklijeire jöttem rá, melyek hajszálig hasonlítottak az általam föntebb elbeszélt hallatlan eset minden részletéhez.

A többi közt egyszer Szentes közelében egy nagyobb vadásztársaság szemeláttára hullott le a levegőből szintén egy vadlúd, melynek balszárnya alatt (a hónaljmélyedésbe) egy ily kis sólyom ette volt be magát a szó betűszerinti értelmében mélyen a testbe s a mely elevenen került kézre.

A gróf Károlyi-féle derékegyházi uradalom egy gazdatisztje — mellesleg legyen mondva egy igen komoly, szavahihető egyén — is beszélt el nekem hasonló esetet, mely egy kinőtt nagy túzokkal történt s mely alkalommal a vérszomjas kis szörnyeteg szintén mélyen beette volt magát a szerencsétlen állat balszárnyaljmélyedésébe, a hol tudvalevőleg minden szárnyas állatnál legvékonyabb a tollazat, következésképen tehát a legkönnyebben sérthető része a testnek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Eszmelánczolatnál fogva megemlítem itt egy igen tapasztalt körvadász amaz állítását, hogy az igen kiéhezett karvaly (Accipiter nisus) is megtámadná néha a nagy szárnyasokot, — nevezetesen a túzoknál tapasztalta volna ezt — s hasonló kegyetlen módon bánik el velük, mint a kis vakmerő sólyom szokott, t. i. a szárny alatt a testbe évén be magát; — mely állítást bár saját tapasztalati adattal nem támogathatom ugyan, mindamellett lehetetlenséget épen nem látok benne, ismervén e zsivány fajzat hasonlóan vakmerő és felette vállalkozó természetét.

A mi továbbá a kurtaszárnyú sólyom merész vállalatait illeti, ténynek bizonyult az is, hogy e kis szörnyeteg nemcsak ludat, varjút és túzokot, de nagyobb ragadozó madarat is szokott leírt hajmeresztő módon legyilkolni. Ennek egy eclatáns példája ép a napokban is*) szemem előtt folyt le.

Az áldozat egy hím bagolyszemű-kánya (Circus cyaneus) volt, melyen ugyan még teljesen erőt nem vett a kis hárpia, de szárnyalja már ki volt kezdve s a nyaka is erősen vérzett.

Abban a pillanatban lőttem le egy gyors lövéssel mind a két madarat, midőn a sólyom egy nyílgyors szökéssel ép a kánya szárnya alá vágódott vámpyri munkáját befejezendő.

Én mindaddig, míg e kis ragadozó faj gyilkos üzelmeiről személyes meggyőződést nem szereztem, a héjákat, mint a melyek nemcsak egymást, de nem ritkán kicsinyeiket is minden teketória nélkül fel szokták falni éhségükben, — tartottam a leggyilkosabb természetű szárnyas ragadozóknak s a szín és alak, úgy természeti szokásaikra nézve is velük azonos karvalyokat (Accipitrinae). A nagy bábaszarkáról (Lanius excubitor) is tudtam bár, hogy

*) 1890. év november közepe táján.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a mely fogolyba vagy más madárba egyszer belekapaszkodott, annak okvetlen veszni kell, — de hogy a madárvilág gyilkos népségei közül ezen typikus alakoknál még egy sokkal gyilkosabb természetű és vérszomjasabb szárnyas is léteznék s épen e kis, egész valójában jelentéktelennek tetsző sólyomban, — azt el se tudtam képzelni!

Micsoda ehhez képest még az amerikai őserdők harpiája is (Thrasaetus harpyia), mely héja vagy sasféle visszataszító külsejű tarajos állat vakmerőségéről pedig, szinte csodadolgokat írnak az útazó természetbúvárok, a kik szerint még az emberre nézve is veszedelmes volna emez irtózatos madár!

Hátha a mi kis gyilkosunk a harpia impozáns nagysága és erejével birna, vajjon mire vetemednék még akkor!

Hogy nem az éhség kényszerítő hatása az, a mi oly vakmerő kalandokra indítja, hanem tán tisztán kalandvágy vagy egyáltalában ösztönszerű gyilkolási vágygyal párosult v é r s z o p ó i s z e n v e d é l y, — az abból sejthető, hogy azon időben, midőn nálunk tartózkodni szokott, a könnyen megkeríthető apró szárnyasokban, melyek rablásainak rendes tárgyát képezik, minők a verebek, sármányok, kenderikék, pipiskék stb. hiány soha sincs, sőt mindenféle — némelyik faj épen tömegesen — található.

E mellett bizonyít még azon körülmény is, hogy a dögöt még a legszigorúbb telekkel oly időben sem érinti, midőn a madárféle a nagy hideg miatt szinte röptében fagy meg s tényleg dermedten le is hull a levegőből.

Ha fogolyetetők közelében az orvmadarak elriasztása czéljából lőtt varjakat (riasztókat) aggatunk ki — tapasztaljuk, hogy míg a nagyon kiéhezett karvalyok és héják kikezdik a riasztókat, addig ez a kis sólyom oda se hederint nekik. Az is tapasztalati tény, hogy e fajnak telente vagy egyáltalában nálunk tartózkodása ideje alatt lőtt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egyedei, mindig szinte duzzadoznak a vastag zsírrétegtől és ez tapasztalható még oly szigorú telekkel is, midőn egyáltalában a ragadozó madarak a nagy hideg, főleg a táphiány következtében, egytől egyig épen csupa csont- és bőr-soványságuk által tűnnek ki.

Vérszomját illetőleg, sok lőtt példány tüzetes megvizsgálásánál kitűnt, hogy a magába szedett martalék túlnyomó nagy összegét, legtöbbnyire csupa szín aludtvér képezi! Az általam most utóbb lőtt példányban is, — noha a kányából már jó csomó hús ki volt szaggatva — csakis csupán színvér volt, melyet könnyű szerrel kinyomhattam belőle.

Nincs mit tovább beszélnem e kegyetlen szárnyas menyétről, csak figyelmeztetni óhajtom még a gondos vadóvót, mily veszély fenyegeti a vadállomány biztonságát, csak egyetlen egy ily rabló-fajzat jelenlétével is a revierben.

Mihelyest a november a többi kártékony vadpusztító szárnyasokkal egyetembem meghozza ezt a felette veszedelmes kis zsiványt is a vadóvó nyakára, attól a percztől kezdve gondosabban kell elhelyezni s a mennyire csak lehetséges, szaporítani kell a karó-csapdákat; az uhut is elő kell venni lehető gyakran és térhelyeken, kiterjedtebb szántóföldek s alleék közelében kiállítani, mert erdőknél e sólyomra, a bagoly segélyével való lesvadászat — tapasztalásból mondhatom — sikerrel nem igen kecsegtet.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Gém-tanyán.

Sok mindenféle madár-telepen megfordúltam, de annyira egy se költötte fel érdeklődésemet, ragadta meg figyelmemet, mint a gémek koloniája.

Csodálatos kép az, melyről a leghűebb leírás is csak gyenge fogalmat nyújthat! Látni kell azt, hogy tiszta fogalmat szerezhessünk felőle magunknak, látni ama sajátságos, különös, sőt bizarr képet, azt az örökösen zsongó életet, tevékenységet, mely ott uralkodik, feltárúl előttünk. És ha láttuk, bizonyára csodálni is fogjuk és örökre felejthetetlen lesz előttünk a maga nagyszerűségében.

Egyébként minden gémtelep egy és ugyanazon jelenségeket tűnteti föl. Mindössze a keret más, de a kép ugyanaz marad mindíg.

Legérdekesebbek a fás mocsárokon található gémkoloniák, különösen a szürke gém, bakcsó*) és kócsagfajok közös fészkelő telepei, melyek felette tanulságos bepillantást engednek a madarak háztartásába.

Az ily gém-gyarmatok a madarak meglepő békeszeretete, egymás iránti vonzalma és kedélyessége felől tanúskodnak. Békességben, önzetlenül, szomszédja ügyébe bele nem avatkozva él minden pár, de azért melegen érdeklődve a telep és társai iránt. Azonban a gém-telepek lármája folytonos és szünet nélküli áthatható hangzavar, mely megsiketíti, elkábítja az embert. Távolabbról mint bonyodalmas

*) Nyctiardea nycticorax.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

és rémes moraj érinti a fület; közelebbről ijesztőleg hat. Szóval, le nem írható hatással van az emberre, s a ki még nem hallotta, fogalma sem lehet ama fülhasító lármáról, mely egy ily gém-telepen uralkodik. De a látvány sem valami nagyon mulattató, s csakis jógyomrú embereknek való, olyanoknak tudniillik, kik nem vesztik el étvágyukat ilyen kép láttára. Az ilyenek aztán még jól el is mulathatnak a gémek birodalmában. Mindamellett nem hiszem, hogy az, a ki már egyszer gém-telepen megfordult, oda visszakívánkoznék többé (hacsak nem természetbúvár az illető), legyen bár a legmagasabb fokig idealista.

Ha gém-gyarmathoz közeledünk, legelsőben is azon körülmény lep meg bennünket, hogy a merre csak tekintünk: a talaj, a növényzet a gémek fehér ürülékétől a szó betű szerinti értelmében be van fedve, s a föld távolabbról mintegy hóval borítottnak látszik lenni. Körösköríl mindenfelé a fák alatt romlott halak, tojáshéjak, összerongált fészkek részeinek halmaza és nyűvek milliardjaitól elborított döglött fiatal gémek láthatók, melyek irtózatos bűzt terjesztenek, s fölötte undorító látványt nyújtanak, egyetemben a szünet nélküli sűrű ganéj-esővel és a fészkekből alápotyogó fiók-gémek és halakkal.

Kevésbé undorítók a Tisza-menti árterek *suhásaiban* található gyarmatok, mivel az anyamederbe május vagy június hónapban visszatakarodó vízár, rendesen elmos minden tisztátalanságot a fák alól; hanem persze azért van mit szagolni a látogatónak.

Az ily ártéri fészek-telepek állandók és minden nedvesebb esztendőben (többé-kevésbé) népesek szoktak lenni. És ilyen sok van a Tisza-mentén. A többi közt a legérdekesebbek egyike a *barczi-réti*, H.-M.-Vásárhely város Tisza-ártéri területén. Itt a telep nagyrészt a már említett, úgynevezett suhákkal, vagyis alacsony, kigyökeresedett füzekkel van szintén benőve.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A tulajdonképeni gém-telep összesen körülbelül mintegy 25 holdat tesz ki e — különben igen nagy s részben kaszáló rétül szolgáló — szigeten.

E gém-telepet legutóbb, a nyolczvanas évek elején látogattam volt meg egy h.-m.-vásárhelyi illetőségű igen ügyes vízi vadász, meg egy helyismerő paraszt-puskás társaságában. Az idő június hó vége felé járta.

Midőn közeledtünk a telep felé, már nagy távolságból észrevettük a suhák körüli füves mezőkön s pocsolyások körül csapatostól künn állongó szürke gémeket, melyek közeledtünkkel szárnyra kapva, a fészkeiket rejtő suhák felé vonúltak.

Távolabbról eleinte semmi különös mozgalmat, életre valló tevékenységet nem vettünk észre, mindössze is néhány szürke gém keringett a füzes felett, meg itt-ott egy-egy bakcsó csapott le a lombok közé, kiriasztva néhány tollát féltő ragyogó kócsagot (Ardea garzetta) fészkéből, melyek sebten az öreg Tisza felé húztak.

Egy alacsony suhás állt előttünk, oly sűrű, hogy csak bujkálódva s kétrét görnyedve járhattunk közte.

Az erősen kigyökeresedett törpe fűzfák alja teljesen be volt fedve a gémek ürülékével, hogy csak úgy fehérlett; ezenkívül döglött halak, rothadásnak indult kölyökgémek s egyéb útálatos kalamitások hevertek mindenfelé, irgalmatlan bűzt terjesztve.

Alig hogy behatoltunk a sűrűbe, mindjárt rábukkantunk néhány barangoló szürke gém-fiókra; később pedig annyit találtunk, hogy szinte meglepett bennünket sokaságuk, de egyszersmind nem kis bosszúságot is okozott, mivel lépten-nyomon s majdnem szünet nélkül harczban állottak vizsláinkkal.

Hosszúra nyújtott nyakkal s szélesre kitátott csőrrel helyezkedtek védelmi állásba kutyáink közeledtekor, s kígyószerűen sziszegtek feléjök, de nemcsak, hanem még erős

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csőrcsapásokat is osztogattak nekik, úgy, hogy ebeink ordítva menekültek lábainkhoz.

Eközben tüzetes szemle alá vettem a gém-gyarmatot, mely 4 gém-fajnak: a szürkének, a bakcsónak, meg az üstökös és kis kócsagnak szolgált volt fészkelőtelepül.

A fészkes fákon csak egy-egy fészek állt. Legalacsonyabban (mintegy másfél, legfeljebb két lábnyira a földtől) voltak a szürke gém-fészkek; kissé magasabban a bakcsók meg az üstökös gémek*) fészkei; legfönt a kis kócsagokéi.

A szürke gémek már fiaikat nevelték, de a bakcsók nagy része még a tojáson ült, egyes fészkekben azonban nagy fiókokat is láttunk. Az üstökös gém és kócsagnak szintén tojása és fia volt.

Az egyének számát tekintve, legtöbb volt a bakcsó, szürke gém sokkal kevesebb volt, de üstökös gém az utóbbinál is kevesebb. Legkevesebb volt azonban a kis kócsag, ennek csak itt-ott, szórványosan akadtunk fészkére; azonban alig hogy befelé haladtunk a telep középpontja felé, a zörgésre mind kereket oldottak, és nem is jöttek vissza, csak este felé. A szürke gémek szintén eleinte közeledni sem igen mertek a telephez, később azonban megjött a bátorságuk s ide-oda repkedtek a suhás felett, egyet-egyet kiáltva féltükben, s lepotyogtatva a csőrükben hozott halat, mely eleinte szinte eső módjára hullott alá.

A bakcsók nem igen tartottak tőlünk. Szűnni nem akaró „bvak“ és „govak“ kiáltozással oldalról, felülről és minden oldalról repültek fészkükhöz, megzavarhatlan buzgóságot, sőt mondhatni lázas tevékenységet fejtve ki fiaik táplálása — vagyis inkább tömésénél, nagy mennyiségű apró halat, békát és rovart hordván nekik. — Az üstökös

*) Ardea ralloides.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gémek hasonlóan viselkedtek és annyira bevártak fészkükön, hogy akár puskánk csővével érinthettük volna őket.

Rövid szemle után kissé meghúzódtunk a sűrűben a szürke gémek megfigyelése végett, melyek már ekkor annyira nekibátorodtak, miszerint közvetlen a fejünk felett csaptak le fészkeikre, s kinyújtott nyakkal néhány rőfnyiről vagdaltak felénk fészkeik párkányáról.

Figyelve, igen érdekes látványt nyujtottak a zsákmánynyal teli bögygyel hazatérő nagy gémek. Rekedt „kraih“ kiáltással s lassú, kimért szárnycsapásokkal jöttek ezek a suhák felett, fiaik által borjúbőgésre emlékeztető kiabálással fogadtatván, melyek nagy erőlködéssel tolakodtak előre a nyújtott tápszer elfogadására, mely apró halakból állt, s melyet az öreg gémek, lúd-gágogáshoz hasonló hangot hallatva, okádtak be fiaik torkába.

Felette mulatságos látványt nyújtott a fia-gémek viselkedése, melyek némelyike kimászott a fészekből az elérhető vastagabb ágakra, valószínűleg, hogy tágasabb látkört nyerve, jönni láthassa szüleit. — Volt azután tolakodás, lárma quantum satis, ha megérkezett a prédával megrakodott vén madár; kitátott szájjal, elnyújtott nyakkal és szárnyaikat lebegetve tolakodtak elébe, miközben egy-egy vigyázatlanabb gémecske itt is, ott is szépen kipottyant a fészekből, egyéb bajuk azonban nem történt.

Néhány erősebb fiatal gémet elevenen megszerezni óhajtván, a kíséretemben levő paraszt-puskás vállalkozott kívánságom teljesítésére. Hanem soha ilyen mulatságos látványnak nem voltam szemtanúja! Ugyanis egy fészekben kiváló nagy és rendkívül szép fiakat találván, az én vadászom neki gyürkődzött, hogy majd összefogdossa őket. Azonban a mint feléje nyúl az egyik hatalmasan sziszegő példánynak, abban a pillanatban ordítva kapta vissza kezét a fészektől, mert mint mérges fúriák csaptak rá éles csőrükkel a vitéz gémecskék s ugyancsak megvérezték kezét.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A paraszt dühbe jött, s ütött-vágott mérgében a gémek között, de a legnagyobb erőfeszítése daczára sem sikerült gémet fognia, mert a mint feléje nyúlt valamelyiknek, abban a pillanatban oda csaptak kezéhez a gémek valamennyien. Végre is egész csata támadt közte s a szintén már fölingerült fia-gémek közt s az lett belőle, hogy majd kivágott szemmel volt kénytelen retirálni a vitéz lábnagyok elől.

E sikertelen gémfogási kísérlet után, az öreg gémek szebb példányaiból (kitömésre) néhányat megszerezni óhajtván, lesbe állottunk a suhás szélén — noha benn a telepen akár kézzel is foghattunk volna szürke gémet, a mennyiben oly közelre bevártak, hogy némelyiket a puskacsővel is kényelmesen leüthettük volna a fészekről; épen ezért — t. i. a nagy közelség miatt, — tartózkodtunk a lövéstől, mert nem akartuk hasznavehetetlen rongygyá lőni vadunkat.

Lövéseinkre rettenetes zavar támadt a telepen. Mindenfelől menydörgésszerű robajjal rohantak ki a gémek fészkeikből s az ezernyi torok rendszernélküli fülhasító lármájára, önkénytelenül is a jerikói falrengető trombitálás jutott eszembe.

Megszerezvén a három gém-fajból a kellő számú példányokat, fölhagytunk a lövöldözéssel, és vártuk a kócsagokat, melyek mindeddig nem is mutatták magukat. De jó ideig hiába vártunk. Az öreg szürke gémek és bakcsók, meg az üstökös gémek kevés vártatra lassanként visszatértek ugyan a gyarmathoz — eleinte fészkeik felett keringve, kémlelődve a csendháborítók után, — de kis kócsagnak híre sem volt s csak későn, estefelé kezdtek mutatkozni nagy óvatosan, egyenként közeledve s fönt húzva a suhás felett; de vigyázékonyságuk nem menté meg őket lövéseink elől.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Pusztuló madarak.

Én istenem! hova lett a természetnek az a gyönyörű, költői képe, mely annyira jellemzé egykoron a mi „tejjel-mézzel folyó kanaánunk“ vadruczáiról, vadlúdjairól s minden más milliókra menő vízivadjairól híres Alföldünk szép tájait! Hová lettek a mesés „vándor lápok“ úszó zöld szigetei! Hová a vízivadászat mennyei édene, a száz fajú vízi vad bölcsője: a rétvilág! A mértföldekre terjedő ős sárrétek örökké mozgalmas, örökké élénk birodalma! Hová lettek a Tisza kígyózó ezüst szalagja mellől, közel-messze tájairól a népes madáreldorádok, a mértföldekre terjedő tengernyi nádasok, ingoványok, a vízi liliomos róna-víz, hínáros tóvilág, az a híres alföldi vízország, melyet a kelő-nyugvó nap arany sugárzáporban fürösztött s ezüst fátyollal vont be a csillagok fénye, a hold szelíd világa!

Hová lettek a madártanyák a büszke éger s a szolid, ezüstlevelű fűzrengetegek lombsátrai közűl, a hol most legfölebb a kakuk beszél, meg az aranytollú sárga-rigó füttyenti el kedélyes nótáját!

Bizony, nagyobbrészt a mulandóság sűrű fátyola borítja mindezt. A mi még megvan is a régi emlékekből, az is halványodik, múlik, pusztúl az idők sorján. A lassú tünedezés, emésztő sorvadás majd egyszer csak meghozza a végpusztulás napját is, a mi — fájdalom — aligha távol van már . . . A keret, a kép, máris nagy változáson

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ment keresztül. A szárnyasok paradicsomának ütött végórája. Mindinkább több földet foglal el az ipar a szabad természettől a vadász és madarász nagy szomorúságára. Eke barázdálja a rét csontkemény földjét, a pusztát, hol ezelőtt gulya legelt, csikós száguldott s a vadkacsa emelkedett az ég kékje felé a magas nádas sűrűiből.

A régi kép pusztulásaival igaz, roppant sokat nyert a földmívelés és a közgazdászat; de a tavas, sásos, hínáros s nádrengeteges vízországok elpusztulásával, hol azelőtt tömérdek szárnyas-vad, hal, csík, rák és vidra, vadmacska róka és farkas tanyázott, — a kietlenné vált tájak költőisége is elmúlott.

A furfangos indzsellér pogány munkája már a hajdan vaddús tiszavidéki rétvilág életének is nagyon, de nagyon megártott. Az emberi ész, számítás és hatalom mindinkább megsemmisíté azt s majdan a közös erő és egyetértés lassanként végleg elűzi, kiszorítja őseredeti fészkükből a vizek lakóit.

A Tisza-szabályozás kezdete óta évről-évre kevesbednek, mind idegenebbek lesznek eddig hűséges vízi szárnyasaink is. Elhagyják a régi bölcsőt s mennek jobb hazát keresni, mennek oda, a hol nincs indzsellér, nincs átkos Tisza-szabályozás.

A pusztuló madárélettel, a láposság mesés világával kihalt a rét nomád fejedelme: a hires pákász is, s ma már eredeti alakjában talán nincs is belőle. — A madarak közül is sok jellemző fajnak ma már híre sincs többé, csak néha tavaszszal kerül elő belőlük egy-kettő rövid időre. A régi szép világból a vándor öregek élnek még, ezek néha hálásan megkeresnek bennünket, kóválygognak a jól ismert vidékek fölött sokáig, keresve, de nem lelve a régi jó tanyát, aztán siralmas hang csendül s a V alakú sötétség elhúzódik az ég lazurján messze, messze, hogy soha többé vissza ne térjen.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A szürke daru például, mely hajdanában a lápok egyik legjellemzőbb szárnyasa volt, ma már ritkaságszámba megy. A rétek, lápok sorvadása, pusztulásával lassanként elidegenednek a többi jellemző fajok is az ősi bölcsőtől. A népszerű kárakatonának, kanalas-gémnek, a nagy szürke vadlúdnak és más sok vadfajnak ma már hírmondója is alig-alig akad. Így van a rét legfőbb dísszével, legnemesebb szárnyasával: a nagy kócsaggal is.

Ez a királyi vad meg a lápi ember: a pákász, érezte meg legelőbb a rétvilág enyésztő sorvadását.

Mikor a kócsag pusztúlni kezdett, a lápi ember csillaga is hanyatlásnak indúlt.

Sorsuk össze volt kötve a lápok életével; létök a láphoz fűződött, az volt a bölcsőjük, az volt édes anyjuk.

Panaszkodott is a pákász a kócsag pusztulása miatt. Fájt neki nagyon, legkedvesebb madarának hűtlensége. Megérezte ösztönszerűleg, hogy a hótestű szárnyas tünedezése vészt jelent a lápország életére, az ő létére.

Órákig ki nem fogyott a visszaemlékezésekből; órákig el tudott mesélni róla, el tudta dícsérni „hótiszta“ madarát, melyhez hasonló szerinte „nem létezik több a réten“. Minden szavában a kegyelet, tisztelet és szeretet sajátságos vegyülékével emlékezett meg a nemes szárnyasról és megkülönböztetőleg mindig a harmadik személyben „ő“-vel — mely nála kizárólag kócsagot jelentett. „Ő legszebb madár a réten“ — magyarázta lelkesedve, „ő fehér, mint a hó“, „ő tiszta“, „ő ragyogó, mint a nap“, „ő vígyáz magára“, „őt a sas sem meri bántani“ stb.

Hanem ennek az áradozó nagy szeretetnek, kegyeletnek megvolt ám a maga rugója. A szépen lengő „kolcsag“-tollcsoport mindig keresett s drágán fizetett dísztárgy volt a magyar nemességnél; s ennek révén sok pénzt hozott a pákász konyhájára. Azonban az 1848—49-iki szép napok után a kolcsagtoll-kultusz is feledésbe merült sok más nem-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

zeti symbolumokkal együtt. A pákász ekkor hiába gyűjtögette a selymes tollakat, nem akadt, a ki megszeresse. A nemzet aludt, aludt mélyen. Sokáig tartott a tespedés; de egyszer csak a láthatár tisztúlni kezdett. Lassanként a hazafiság melegénél új virágok kezdtek fakadni a nemzeti eszmék bemohosult sírján. Az idegenszerűség sokféle sallangjaival szakítva, kezdte levetkőzni a magyar a „rút idegen mezt“ is daliás testéről s előszedte rég nélkülözött szép nemzeti öltönyét. Ekkor a bársony-kalpag régi dísze, a lengő „kolcsag“ is újra elfoglalta helyét a „ragyogó nagy gyöngybeszegezve“, s ezzel együtt fölkerült ismét a régi toll-kultusz is, mely a dicső hajdankor daliás leventéinél egyik jellemző nemzeti symbolumként szerepelt.

A hazafiság, pengő sarkantyú és tollas kalpag ünnepet ült. Fáczán-, sastoll-, darutollas kalap lett a jelszó, egyik fő ideál; s ezek mellett emlékezetbe került a már-már elfeledett szeplőtlen tisztaságú selymes „kolcsag“ is, ez az igazi nemzeti dísz, mely a régi magyar nemesi háztartás ékességei közűl soha nem hiányzott s mindig elsőrangú szerepet játszott.

Hanem — sajnos — már nagyon ritka lett a finoman lengő drága dísztoll. Megemésztette az idők vasfoga, a rágó moly, meg az elfeledtetés átka. A mi még megmaradt, az nagy értéket képviselt, s mint legtöbbnyire családi ereklye, nagyon becsültetett is és féltett tárgy volt a családoknál. Még pár szálát is aranynyal fizették akkor a „kolcsagnak“, mégis ritkán került.

Hanem segített a bajon Kostyál Ádám uram, a sujtásos öltönyök, jól feszülő attillák abban az időben országszerte nagy hírnévre kapott nagymestere. Megkereste a lápi embert vadon országában és megbízta a keresetté vált divatczikk minél nagyobb mennyiségben való előteremtésével.

És a pákász derekasan meg is felelt a megbízásnak.

Bihartól Békésig, ettől Hevesig és azon túl, túl még a híres Nagy-Kúnság messze sárrétjein is, mindenütt a hol

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csak a tollát féltő kócsag tanyázik, a lápi embernek ettől fogva csak ő volt az ideálja, a szó teljes értelmében szerelmes bele. Legfőbb vágya egy-kettőnek megejtése s talán még éjjel is kócsagról álmodott.

Nem volt a rétnek, lápnak oly titkosan eldugott helye — hol e királyi vad tanyázni, fészkelni szokott, hogy a pákász föl ne kutatta volna. Régi vadászok közvetlen tapasztalatok után állítják, hogy minden sárrétnek a maga pákászai egészen megközelítő pontossággal meg tudták mondani, hogy például a rétnek ezen és ezen a részén, helyén s egyenként a többieken, hány kócsagfészek van, hány áll fán, hány lent a mocsárban czímeres nádüstökre rakva; egy ugyanazon fán mennyi a fészkek száma, melyikben van tojás, melyikben fióka és hány darab; körülbelől mennyi a réten a csapatokba verődött fiatalkori legényéletet s a meddőség sívár napjait élő kóbor kócsagok száma, s hol, melyik porondon, szigeten szoktak tartózkodni éjente, nappal s esetleg a nap különböző szakában; röptükben merrefelé tartanak, hova húznak, mit csinálnak és meddig maradnak ott stb. Szóval úgy kitanulmányozták, annyira tudták minden szokását, természetét, minden csínját-bínját ideál madaruk életének, hogy a legtapasztaltabb madár-búvár se különben. E mellett — noha ugyancsak utána voltak az ékes tollú madár minden kigondolható módon való megejtésének — mégis a sportszerűség elvét soha túl nem lépték. Arra nem volt példa, hogy barbár módra föltétlen fajpusztítókká alacsonyodtak volna le, mint azt az idegen, többnyire német és cseh trophea (vándor madártoll-gyűjtő) vadászoknál közvetlenül volt alkalmam tapasztalni, kik százával lövöldöztek le minden tetszetősebb tollú szárnyast, kivált gémfélét, hogy tollaik majdan a megbízást adó külföldi divatárúsok hozzájárulása folytán, a női kalapok szeszélyes díszéül szolgáljanak.

A keresett tolldísz híjában lévő kócsagot nem fogták,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

se nem lőtték, a fészkeseket egyáltalában nem bántották, csak megszámlálták és csak ha az ivadékok az önállóságig vitték, vetették utána magukat a szépen kitollazott öreg madaraknak.

Legtöbbnyire lesből, a rozsdás dióverő segélyével kerítette kézre a pákász a félékeny szárnyast. Hanem egyre ritkán, csak nagy szükségből tett lövést. A puskapor akkor felette drága s igen nehezen szerezhető volt; azért nem is igen vesztegette holmi szimpla madárra. Legtöbbnyire nagy csapat kócsag közé lőtt, hogy „egy töltéssel“ többet is ejthessen.

Napokig, sőt hetekig kutatta a lápon azokat a helyeket, hova a kócsagok reggelente seregestől leterelni szoktak, és csak ha jól megbizonyosodott a helyek felől: a madarak következetes hely-betartásáról, határozta el magát a lövésre.

A hasadó hajnal arany pírja már a lápon: lesen találta. Ott hasalt mozdulatlanul, kidülledt szemekkel, mint egy mythosi vízi állat; csak a folytonosan „egerésző“, minden irányban villogó szemjárása árulta el, hogy élő lény, s nem valami óriási holt gyík.

Ez alatt a messze távolban közeledő fehér pontok tünedeznek föl: a húzó kócsagok.

Egyesével, kettesével, majd kisebb csoportokban ereszkednek le a jól ismert tanyára; fehér testük arany pirban ékeskedik a kelő nap tűzfényében . . . A pákász meg sem mozdul.

A kócsagok szemerkélnek, szedegetnek az iszapos parton, majd játékot kezdve, kecses mozdulatokkal szaladgálnak ide-oda a sekélyesen, űzve, csípve egymást jókedvükben, miközben itt is, ott is, egész kis csoportok verődnek össze, meg ismét szétválnak.

Így foly ez jó ideig. A pákász azonban még mindig nem mozdul, csak figyel erősen . . . még nincs itt a kellő pillanat . . .

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Végre a csinos, kecses madarak megelégelik a hanczurozást; a bögyüket is tele szedték már minden kívánatos táplálékkal. Összecsoportosulnak, hogy madár majdnem madarat ér; a nyakukat behúzzák, szemük lezáródik s átadják magukat az emésztés kéjes érzetének abban az ismert, merev állásban, mely annyira jellemzi a komolykodó álfilozófus gémeket.

A pákász csak erre várt . . . ez a kedvező pillanat . . . Lassan arczához illeszti az előre nyújtott rozsdást, czéloz, aztán ha megfehérlik a cső végén a kócsag-gallér, következik egy irtózatos durranás a kuruczvilági szerszámból.

Öt-hat, sőt néha több nemes madár vérében fetreng; a többi minden irányban útat vesz magának. Egy elmarad a többitől; az meg van sebesülve. A pákász kidülledt szemekkel figyeli, nem-e bukik alá? Nem bukik. Lassan elhúz a nádas fölött s végre eltűnik a távol kékjében. A pákász még egy ideig utána néz, tanulmányozza húzásirányát; aztán megelégedetten szedi föl zsákmányát . . . A rozsdás megtette kötelességét, noha gazdájának megmozdult a fél pofájában minden fog a rettentő töltéstől. De sebaj! A pákász ugyanis annak az elvnek hódolt, hogy a jó töltés nemcsak a vadat, hanem magát a lövőt is fölhemperítse. Vederemo!

A lelőtt madarakat a nád közt jól elrejtett lélekvesztőbe óvatosan elhelyezi. A pákász aztán tolórúdra kap s egy lódítással megindítja az ütött-kopott járművet. Megy a sebhedt kócsag után.

Órákig tolja nagy keservesen az ölnyi magas s majdnem áthatolhatlan sűrűségben lélekvesztőjét. Semmi jel nem igazítja útját; inkább csak az ösztön a vezetője.

Így tart ez hosszú ideig; de azért nem lankad. Szeme folyton jár; villog mindenfelé, mint a prédára leső dúvad. Le nem venné tekintetét a suhogó nádüstök hatalmas lombozatáról . . . Végre nagy sokára valami megragadni látszik

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

figyelmét; e pillanatban megállítja a járművet s előre hajolva néz, néz mereven egy pont felé; az a pont pedig egy vércsepp, csak akkora, mint egy nyúlsörét, de a pákász sasszeme mégis fölfedezte a nádlombon a piros harmatot.

A tolórúd ismét mozgásba jő, de csak csendesen halad a sajka. Most ismét megáll. Íme vércsepp megint. Kissé odább megint egy, aztán több, végre kisebb foltok alakjában piroslik a nádlombozaton.

A pákász vihartépte arczán némi halvány mosolyféle villan át: „Már nem lehet messze“, mormogja félhangon.

A kis lélekvesztő most egy terjedelmesebb rónavízre bukkan ki vígan. A pákász széttekint s a mit keres: a holt kócsag ott fekszik a sík közepén, a libelullák ölelő karjaitól felfogva . . .

Így vadászta a nomád lápi ember a nemes kócsagot.

A les után a madár-delelőket, kisebb-nagyobb terjedelmű porondszigeteket, gerinczeseket vette rendre, meghajlott testtel kutatva elhullajtott kócsagtollak után, s a föllelteket nagy gonddal szedegette össze.

Otthon, a lápi kunyhóban aztán a rendezéshez látott. Tőben összekötötte a szép tollakat s átfúrt vastag nádcsőbe rázta, mely egyszerű tokban aztán sértetlenül, ép állapotban őrizte meg Kostyál uram részére. Mert a pákász mindig hűségesen beszámolt prédájával. A tollcsiszár nem panaszkodhatott. Nem is nélkülözte aztán többé a bársony-kalpag gyönyörű díszét.

Hanem egyszer a szabó-olló nagymestere megfeledkezett a lápi emberről, meg a kócsagról, de még a sujtásos öltönyök s jól feszülő attillákról is.

Volt is oka rá bőven.

Hirtelen nagyot fordult a világ. A politikai élet láthatárán tornyosodott a fekete felhő. A lelkesedés tüze ellanyhult s a köcsög-kalap kiszorítá újra a bársonykalpagot lengő kócsagjával együtt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A pákász nem tudta mire vélni a tollcsíszár megfeledkezését és sokat kérdezősködött felőle a lápra vetődő úri vadászoktól. Mindig várta, hogy egyszer csak majd előkerül; de hát hiába várta . . .

Időközben kedves madara is megritkult, egyre tünedezett, bár a láp sokáig még minden tavaszszal kizöldült újra; de őszről őszre mind zörgősebbre száradt össze, békanyálat, ragyogó őszi szálakat lengetett fölötte az őszi szél s a gyep körűl sárga virághad ütött tanyát: a pusztulás jelképe . . .

Ez a zörgős korszak utólérte őt is, meg a kedvencz madarát is, s egyszer csak az új tavasz nem találta többé a lápon egyiket sem . . .

Lassankint felszántották alóluk a pusztát . . .

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Őszi hangulat — madárvándorlás.

Mily különös az mégis, a mellett, hogy oly természetesnek látszik, hogy a világegység nagy s magasztos mindenségében mindaz, a mi csak létezik, él, mozog; fű, fa, virág s más „teremtmények“ hosszú-hosszú sora s mindazok, melyeket a jelenségek fogalma alatt egyesítünk, szóval az összmindenség részletei és a maga teljes egészében, — két fő szimptómának van alávetve: a születés, illetve keletkezésnek és a halálnak, vagyis a mulandóságnak.

Ez a két éles ellentét folytat egymással rémséges idők óta folytonos küzdelmet, küzdelmet a nélkül, hogy egymás fölött győzedelmeskedniök lehetne. Mert hisz tudjuk, hogy a „halált“, melylyel az elmúlás fogalmát jelöljük: mindig új élet, új keletkezés követi; viszont ezzel szemben a mulandóság is folytatja soha meg nem szűnő munkáját, de hogy a halálban ifjítson: átalakulást hozzon létre, hogy új jelenségek keletkezésének nyisson tért.

Igen; mert hiszszük, de sőt a tudás tág fogalmában szentesíthetjük az anyag állandóságát. Tudni véljük ugyanis, hogy a mi létezik, habár a mulandóság titokzatos fátyola alá kerül is az: soha meg nem semmisülhet oly értelemben, hogy a tökéletes végelenyészés fogalmával azonosíthatnók. Ha ez lehetséges volna, hová lenne vallásosságunk? Hová bizalmunk, erős hitünk abban a magasztos isteni erőben, mely a lélek révén oly

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

magasztosan, oly fenségesen nyilatkozik a szintén születő, szintén egykoron — magával a testtel együtt elhaló elme: az ész isteni szikrájában! Abban az isteni erőben, mely a földet, ezt — a világ nagy mindenségéhez képest oly csekély porszemet — elhelyezte a nagy mindenség végtelenébe, hogy éljünk, küzdjünk rajta, küzdjünk a létért, küzdjünk csak egy perczig, csak egy pillanatig! Mert valójában nem-e csak egy röpke pillanat az, a mit az emberi élet „legvégső határának“ mondanak is ama megmérhetetlensége folytán fölfoghatatlan folytonossághoz képest, melyet az idő jelző alatt értünk, s a mely — az emberi fogalom szerint — mégis „oly gyors szárnyakon repül tova“! És mégis — én Istenem! belenyúlik az, bele a végtelenségbe!

Hanem az az egy pillanat is, melylyel az ember élete oly jellemzően kifejezhető — elég arra, hogy csepp folyamatán az örök törvény ellentétes szélsőségei: a keletkezés és elmúlás: a születésben és halálban — érvényre jussanak . . .

Így van ez az embertől kezdve le a leghitványabb féregig, a büszkén emelkedő rengetegtől az útszéli szerény kis virágig — születik: keletkezik, aztán elhal: alakjában megsemmisül.

Keletkezik s végre szintén megsemmisül — tán egy pillanat alatt, tán ugyanazon tényező közrehatása folytán, melyhez keletkezése, megjelenése a mindenségben tán egy földforradalom révén fűződik: a hegy-óriások hóval koszorúzott, tündöklő jégkoronával díszített némely kolossza is; így az óczeánok tükrei is eltűnnek egykoron a maguk megmérhetlen kiterjedésükben. De persze, ehhez az „eltűnéshez“ — habár néha a pillanatok is magukban rejthetik a világrendítő rombolás, átalakítás rettentő erejét — az időnek több „pillanata“ szükséges abból a „megmérhetetlenségből“, melylyel az emberi életet vettük párhuzamba.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

De az egyre megy! Végeredményében ugyanaz marad, mint amott: az örök törvény itt is érvényesül; érvényesülni fog az magával a mi porszemnyi tanyánkkal, a földdel is — ám, hogy — talán millió évek multán ugyan, de ismét megifjúlva felmerüljön, megifjúlva lassú, fokozatos fejlődés útján, mely sorsa mindennek, a mi csak létezik.

Ez sorsa az embernek, a „világ urának“ is, — a tengernek, mely talán egy sziklából kiszökellő parányi vízsúgárból véve eredetét — szökdécselő patakká, majd folyóvá, folyammá s végre midőn az alkotó erő rendszerének szálai összeérnek a befejezés munkájában: tengernyi vízóriássá, óczeánná alakul át.

Hát a kő, a kemény szikla, hogy születik? Hogy fejlődik természetes fokozatos fejlődés útján millió, kiszámíthatatlan éveken keresztül talán porszemekből, a futóhomok szemcséiből eget ostromló hegyóriásokká! Hogy titkos tömkelegeiben — az alsó régiók rejtekén a nemes érczek, nemes kövek hosszú sorozata és köztük a legnemesebb s a becsesek legbecsesebbje: a fejedelmi gyémánt, melynek keletkezési története a mily titokzatos, ép oly egyszerűnek látszik?! Hogy születik — és valóban születik! — a nemes gyöngy, a fejedelmi hölgyek dísze? Nemde története ennek is a mily egyszerű, ép oly természetes? Végre — hogy az eszményi világba is elszálljunk a képzelet szárnyain — hogy születik a könny? Nemde születik: keletkezik az is, aztán szintén elmúlik! „Meghal“, ha elfásul a szív a fájdalom terhe alatt, mert érzés a szülő anyja; de a feledés is fektetheti a mulandóság koporsójába . . .

Hát a szerelem? . . . Keletkezik, születik az is a nemesen érző szívek szent csarnokában, keletkezik, él és életet ad ama csodás alkotás minden legkisebb porczikájának, mely eszményiségében magában is egy kis világot képvisel.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Igen, keletkezik, bimbóból virággá fakad a szívben a szerelem! Keletkezik nemcsak az embernél, de a bokrok sötétjében ábrándozó kis szárnyas dalnoknál ép úgy, mint a föld porán csúszó apró bogárkánál! Keletkezik, él, fejlődik, megérik, aztán sorvad s végre elhal ez is; meghal, igen, de hogy ismét *új keletkezésnek* adjon helyet, egy szelídebb érzeménynek ugyan, mely a szerelem bemohosult sírján a csöndes, higgadt *szeretet* nevében új, bár szerény virágokat fakaszt.

Ez a természet rendje, mert mindennek fejlődnie, *megérnie* kell a nap alatt, mielőtt megérett volna a — halálra. A fejlődés *befejezett munkája* az, a mi megöl idők multán minden létezőt, ha *túlélte magát*; aztán jön a nagy kaszás . . . ebben rejlik a *keletkezés* csírája: ez ad életet új alakulásoknak.

Hogy *átalakulások* is léteznek, még pedig néha ugyancsak szeszélyes, alapjában, elrendezésében azonban mindig bölcs, *legtermészetesebb rendje* szerint a magasztos erőnek: az tagadhatatlan. Hanem meg van ennek a maga oka: a természetben *nincs ugrás*, csak *rendszer*, végtelen folytonosságú s végtelen finomságú rendszer, mely mindíg *szép*, mindíg *igaz* nyilvánulásaiban, s mely mindíg meghatja, megragadja és csodálatra indítja a tudás fölkentjeit, leborulni készteti azon örök bölcseség nagyszerű nyilvánulása előtt, mely az összmindenség alkotásánál a keletkezés pillanatától a fejlődés során át, oly művészi beosztással a mulandóság: az elmúlás napjáig elvezet . . .

Csodálhatjuk ezt a gubóból hernyóvá, majd szárnyas alakká vált tarka lepkénél, a bimbóból feslő legszerényebb virágnál ép úgy, mint a test — illetve *anyag nélkül* való, csak bizonyos fogalom alatt létező jelenségeknél, minők például az *évszakok*.

Az évszakoknál különösen csodás az a beosztás, mely

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szerint a fejlődés útján a tavaszi kikelettől kezdve a nyár és ősz sorrendjén át a télig, vagyis a „természet“ sorvasztó enyészetének véghatárához: a halálig elvezet.

Elmélkedésünk révén idáig jutva, meg kell itt emlékeznünk azon csodás összefüggésről, melylyel a „természet legszabadabb lényei“ a madarak, a természet két ellentétes szélsősége iránt: a születés és halál: a tavasz és téllel — tavaszi és őszi vándorlási mozgalmuk folytán állanak.

Igen; ha elérkezik a természet sorvadásának napja, a fák könnyhullatásának: a lombhullásnak ideje, a virágaszály szomorú korszaka, midőn a mezők felett szállongó ezüst szálak aláereszkedve, halálpártát vonnak a sorvadt virány zörgő vázaira s körül ölelik a még haldoklók szomorúan lehajtott fejecskéit is, szóval midőn a természet haldoklásának első szomorú perczei elkövetkeznek, csak megmozdul a madárban egy kimagyarázhatatlan vágy: menni! menni messze, itt hagyni a sorvadó otthont s keresni más, virulóbb hazát a pihenésre — idegenbe! . . .

Aztán előáll a nagy kaszás . . . zizeg az aláhulló, egyre hulló ezüst pehely . . . halotti lepel borul a „szunnyadó természet“ elsorvadt testére. Így tart ez hosszú-hosszú ideig . . . a láthatár szürke ködbe vész. Hanem végre tünedezni kezd a sötét lepel, itt-ott csak felvillan az ég lazurja, s az első m e l e g súgár kezd játszadozni a még fagyos táj felett, a jégpánczél ezüst pitykéin.

Csak egy súgár s minő bűvös hatása van!

Igen, mert ez az ébredés korszakát, a megifjúlás napját jelenti! E fénysúgárban az ébredő természet első aranyálmának képét látjuk . . .

Nem csalódunk.

Meleg fuvalom leng a táj felett: az ébredő természet első sóhaja, mely csakhamar lebontja, foszlányokra tépi a fehér halotti lepel utolsó rongyát is. A jégpánczél dörögve reped szét az útrakelő sóhaj lágy ölelése alatt . . . a nap-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

súgár is neki tűzi csillámló lándzsáit s ezer színű színpompában játszadoz szétmállott testén.

Érezni kezdjük az újuló kikelet életadó, élenytelt lehét.

Csakhamar az első kíváncsi kis virág is felüti fejecskéjét; a hóvirág már díszeleg; aztán napról-napra mind több és több tarka virág mosolyog felénk. A rétet is már bársonyos gyep fedi, az erdő élete szinte fakadásnak indul, a zörgő haraszt fölé kékvirágú örökzöld fon tarka szőnyeget, szóval mindenünnen a kikelet fényes arcza mosolyog felénk. A föld mind nagyobb pompában ragyog s a virulat diadalát üli a természet ölén.

Mialatt idehaza az élet új keletkezésének első gyönyörteljes napjai virúlnak, — mi történik a messze idegen világba tévelyedett szárnyas néppel?

Midőn eljön a visszaköltözködés ideje, ismét csak megmozdul a madárban valami, fölkerekedik és seregestől jön haza igazi hazájába. Pedig az idegenben szintúgy, sőt talán még gazdagabban feltalálhatja azt a táplálékot, mely léte fentartására napról-napra szükséges — és mégis — én Istenem! ha eljön az idő, valami titkos hatalom titkos szózatára csak átrepüli újra azt a rengeteg távolságot! És a V-alakú sötétség odafenn a csillagok hazájában ismét feltűnik s mind sűrűbben lesz látható, a mint átszáll könnyedén, halkan, mint a gondolat, mely az alanti szép délibábos síkon támad s mely megint a róna sejtelmes homályában enyészik el.

Hanem már most az a kérdés ötlik fel: miért kél hát mégis a madár arra a hosszú útra? — micsoda hatalom az, mely a madarat arra ösztönzi avagy készteti, hogy szálljon messze-messze, ki a végnélkül való végtelenbe?

Ámde erre nehéz a felelet. A kutató elme eltűnődik, következtet, de a biztos tudás, a megállapíthatás révéhez nem juthat el. Valójában rejtély az előttünk. Gólyamadár ha visszatér, el nem kelepeli, fecske-madár ha vissza-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

száll, ki nem csicsergi. Pedig ha tudnának a mi nyelvünkön, mennyi hiába való irka-firkának, pro et contra értekezéseknek — mely a madarak vonulása tárgyában, már is egész kis irodalmat képez, vetnék végét! De hát a madár nem beszédes állat; okoskodásokkal pedig a természet nagy s magasztos titkaiba behatolni vajmi kevéssé lehet.

Csak azt tudjuk biztosan, hogy a természet haldoklásakor elmennek, az újuló életnapja felmosolygásával pedig ismét megtérnek fészkeiket, piczinyke házi tűzhelyüket fölkeresni. Egyebekre nézve csak feltevésekkel élhetünk, eltekintve a mozgalom részleteitől, melyek megfigyelhetőleg szemünk előtt folynak le.

Lehet, hogy egyszer el se mennek, vagy ha el is mentek, nem térnek vissza soha többé: nem találják meg a régi otthont . . . a nagy kaszás egyszer hirtelen is bevégezheti az utolsó munkát, aztán rájuk kerül a sor . . . meg aztán, tán évezredek multával, majd mikor az élet újra fakadásnak indul — tán rábukkan a jövő embere a nyomukra és nyomunkra a halál pánczéljában, az örök praeperator: a rideg jég keblén . . .

Nyúljon az idők folytonossága addig a végtelenbe!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A Fehértó.

Egy nagy víz, egy rengeteg tükör az égen röpkedő tarka fellegek számára. Ide jár a délibáb csodás játékát űzni, ezüst hídat, arany hídat verni, tündéri pompában ragyogó fátyolba burkolni, beszőni eszményi jelenségét, melyből képzeletet felülmúló nagyszerű variatiókban bontakoznak ki azok a csalóka varázsképek, azok a megfoghatatlan tündéri jelenségek, melyeket a természet istenségének nagy, földi lény által soha meg nem közelíthető művészete lehel rá a rezgő párázat áttetsző tükörlapjára.

Nagy víz ez, nagyon nevezetes tartozéka híres Szeged városának a Fehértó. Nem is nagyon messze esik tőle, csak egy jó harangbúgásnyira. Mikor az a szépen szóló érczmonstrum meglóbálódik ott fenn a város komoly székházának galambdúcz-tornyában, — idáig elkapkodja a szellő szívverésének minden rezdülését.

Mikor azok a nehéz napok, félelmetes, vészteljes órák nehezültek az elpusztult, de a királyi szent ige megtestesüléseül uj életre támadt nagy magyar metropólisra, — mikor nehéz átokként tornyosodott felettünk a vész fekete felhője, — én Istenem! mennyiszer, óh de mennyiszer borultunk térdre ennek a szomorú, szívhezszóló búgásnak intő szavára a szomorú hírre vergődött „macskási-töltés“ sárga sarában, hol hangyaként dolgozott, nyüzsgött az otthonáért, övéiért reszkető nép, gazdag és szegény egyaránt. Mennyi,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

óh de mennyi fájdalmas sóhajt fakasztott a mélabúsan, de biztatóan idáig eltévelygő hangok rezgése a viharos, fekete éjszakákon — ezen az átkos gáton, mely a Fehértó széles északkeleti sarkkörét mint egy óriási, messze nyúló sírhalom fekszi meg!

Sírhalom: sárhalom volt valóban.

Az átok minden poklával ránk nehezedett. Az istenség szenderbe merült egy pillanatra s a pusztítás rettentő réme elszabadult, hogy diadalútra keljen . . .

A vész szelleme kibontotta, összeverte sötét szárnyait felettünk — mint az óczeánok viharmadara a sülyedő hajó felett. Az ár tönkretette a Fehértó sírhalmát; aztán pillanatra vészsikoltás támadt s halt el a táj felett: elnyelte a rettentő orkán zúgása, förmetege, mely tombolt irtózatosan, mintha kiakarta volna forgatni sarkaiból az egész világot.

Óh, rettentő éjszaka volt ez!

A felkelő nap komor fénynyel világította be a táj szomorú látképét, melynek hamis csillámlása belefutott a szemhatár véges ködébe . . .

Víz és mindenütt víz!

A jóslat beteljesedett: a temető sírkeresztjei elhagyták csendes otthonukat s mentek a szomorúság városába. Ott úszkáltak a város utczáin — hogy ne hiányozzék a mulandóság jelképe: a fejfa se a nagy temetésről.

De a feltámadás vígaszát is magukkal hozták egyszersmind, mely a „szebb lesz mint volt“ jósszavakban nyerte szentesítését . . .

Valahányszor a Fehértó vízbirodalmába visz vadászszenvedélyem, valahányszor ott ülök a föld odvában — mélyen elásva magamat az örökösen mormoló tó valamelyik szigetén, mindannyiszor felötlik emlékezetemben e szomorú, rémes mult képe egész borzadalmasságában és mindannyiszor bizonyos lehangoló érzés fogja el egész valómat,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

melynek lidércznyomása alól csak erőszakos küzdelem árán szabadulhatok.

A lehangoltság érzetét a vízi táj komorsága csak növeli. A majdnem állandóan uralgó erős légáramlás következtében szinte folytonos mozgásban levő, fehéren tajtékzó szennyes víz hullámzatának sajátságos zúgása, a környezet egyhangú, kopár kietlensége, az a majdnem teljes élettelenség, mely itt oly lehangolólag érinti a kedélyt, igazán elszomorítólag hatnak.

Nincs itt az az örökösen zsibongó élet, az a gyönyörű változatosság, mely oly kedvessé teszi a nádasok világát, hangos torkú, pezsgő vérű, örökké nyughatatlan s mindig kedélyes madár-népségeivel.

Az élet itt csak időnyszerű, máskor lappangó, de mindíg bizonyos idegenszerű, szokatlan jelleget mutat, kicsiben a tengerpartok madáréletére emlékeztetve. Sohasem viseli magán a háziasság, a játszi kedélyesség nyilvánulásának aranyos zománczát.

Tavaszszal, őszszel van csak rövid időre élénkség. Akkor hasonlít e tóvilág egy világváros nagy vendégfogadójához, hol a sok jövő-menő útas szinte egymás kezébe adja a kilincset.

Úgy van itt is. Mert a Fehértó nem egyéb egy nagy madár-vendégfogadónál, melyen milliónyi vízi szárnyasnak vezet át vándorútja rövid időre tavaszi fuvalomkor, meg midőn a már sorvadó virány fölé halotti pártát kezdenek szőni a „bikanyál“ szálongó ezüstszálai.

Mikor az őszi enyészet az utolsó kis virág lehajtott fejecskéjéről is lesorvasztja a tarka dísz utolsó pillangóját is, leszedi a fák lombját a legutolsó elsárgult levélkéig, akkor vége van a tón is a mozgalmasabb élet nyilvánulásának. Eltakarodik innen minden madárféle, kivéve a szélkiáltók különösen éjente szünet nélkül zajongó sokadalmát, meg a vadludak ezreit, melyek a tóköri dús, zöld

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vetéseken élelmüket megtalálják, míg a fehér téli lepel meg nem fosztja őket a terített asztal gyönyörétől.

Hanem a tavaszi madárvándorlás befejeztével is ugyanezt a jelenséget tapasztaljuk: csak elfogy, eltűnik a madárféle — némi csekélyszámú kóbor sneff-példány kivételével — mintha a föld nyelte volna el. Általában az utolsó galamb-sneff falkák zavargó fellegeinek tovatűntével, a tavi élet mozgalmas napjainak is vége szakad tökéletesen: „megáll“ a húzás. A felkelő, lemenő nap azután csak üres víznek, üres tájnak kopár tereit simogatja végig bíbor súgárainak aranyszálaival.

Tehát abban az időben, midőn a madár fészkét őrzi, a tón nem találkozunk a lokális madárélet nyilvánulásával, mert itt tényleg a fajfentartás ténykedésének híre sincs, legfölebb a kis juhászka költi tojásait a zsombik tőn. Más a tó körén nem fészkel; de nincs is hol. A növényvilág roppant szegényes és csenevész volta, a madárfészkek elrejtésére alkalmas helyül nem szolgálhat. Itt-ott a nedvesebb laposokban csak arasznyi fű terem, melyet „szénának“ csúfolnak; sás, gyékény s eféle alkalmasabb vízi-rejt azonban teljesen hiányzik; hanem a „székfű“ illatos szőnyege, az ellepi a tóvidéket, melynek igazi jellemző növénye.

Sem egyik, sem másik nem alkalmas a fészkelésre, kivált az utóbbi erős illata és sárga pora miatt.

Mikor a természet az ő kis virágmindenségét is megérinti a szerelem isteni szikrájával, összehajló arany-fejecskéi aranyporral szórnak be mindent, még a pihenésre szállt kedves kis szárnyas dalnokát is a mező költészetének, mely aztán valóban bearanyozva, tündöklően, mint piczinyke meteor, emelkedik égfelé továbbfűzni költészetének dalvirágait.

Oh, mily gyönyörű látvány ez!

A virág hímporát aztán néha fölkapja, tovább viszi a szellő s bearanyozza vele az egész vidéket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ez a székvilág aranyfüstje.

A fehér csillagú székfűn kívül más virágot ritkán födöz itt föl a kutató szem, legfölebb igen nedves tavaszokon látni itt-ott egy-egy bokor virító arankát. Hanem a nyár melege, meg a szikső kisorvasztja a tövét. Hiába lepi meg a harmat, hiába ültet gyémánt-szemet aranyló kelyhébe hogy életet szívjon magába: a virág csak lehajtja fejecskéjét — a gyémánt-szem kicsordul . . . nemsokára aztán elfeketült, kicsi vázán dorombol a szellő.

Így megy tönkre minden más növény is ebben az elátkozott földben: megöli a szikső a talaj éltető erejét. Mert hát a Fehértó partkörével, összes kerek 4000 kat. holdnyi terjedelme teljes egészében nem egyéb, egy mélyen fekvő alföldi székpusztánál, vagy — mint itt mondják — „székes“ térségnél, a környezetet „székhátnak“ nevezve. És ilyen Szeged határában nem egy van, de ekkora terjedelmű több egy sincs.

Nyaranta teljesen víztelen, száraz. Az alföldi roppant hőség párává változtatja nagy, mocskos vizének utolsó foltocskáját is, ha ugyan már előbb délnyugati sarkán (az ú. n. „kettős-határ“-nál) egész a szivéig vezetett levezető-csatornán le nem csapolják az utolsó cseppig a Tisza ágyába, melynek különben egy természetes öblözetében fekszik s épp azért bir a madár-vendégfogadó jellegével, különösen a kisebb (sneff-féle) gázlómadarakra nézve, melyeknek húztokban kedvencz pihenő tanyául kínálkozik e tengeröbölszerű, a szabad kilátás korlátlanságával biró vizes térség, mely oly egyenletesen sík, mint egy tükörlap.

Midőn a nyár melege sorvasztani kezdi, akkor az átalakulás proczesszusának egy sajátságos és igen érdekes képét mutatja. Minél inkább fogy, vesz ugyanis az éltető elem nagy tányérjáról, annál inkább változtatja színét s a fehér tajtékú sziksós habok lassanként csak elfeketednek. Végre egy nagy tinta-folt szerű habarcshoz lesz hason-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

lóvá az egész tói test, egy pöffeteges roppant hólyaghoz, mely ezer helyen duzzad, emelkedik, míg megreped: levegőt kap valami tömlő-lyukon át fekélyes: kicserepesedett, bőrszerű sárburokja, aztán egy utolsó pöffenéssel kilehelve mérges páráját — ellapul megdögölve, hogy csonttá váljék minden porczikája.

A beteg kültekintetet fölváltja aztán a halál határozott színe; mert ismét más színt ölt magára: halványodni kezd s napról-napra mind fehérebbre színezi ki egyenletes síkját a nap égető heve, mely szószerint megsüti, messze fehérlő csontvázzá alakítja át összeségének egész mindenségét.

Ekkor egy nagy hómezőszerű fehér pusztaság látszik helyén, mitől ős régi nevét is vette.

Ez időben minden élő lény kerüli és teljesen kihalt. Szabaddá vált térségén nem terem semmi, de semmi. Kimaradt kis nádasa — jobb parti körének egy kis darabján — zörgősre szárad s még a nyúl se fekszi meg; a „bokorsások“, melyek itt-ott kiütötték a víz felszínére szálkás üstöküket, törősre száradnak össze szinte — szóval a mementó enyészete lebeg minden felett, a mi csak életet lehelt valaha a tóvilág igen szerény számú növényvilágából. A székfű, a kis hűséges, azonban megpróbálja eltakarni illatos virányával az elsorvadt test roppant csupaszságát; de hiába; a pusztulás átka nála sem tesz kivételt. Rövid idő mulva ő is kiaszva, elsorvadva, vázakban hever a hófehér temető csontkemény talaján.

Mikor aztán így lassanként teljesen a halál országává válik a Fehértó birodalma, meglátogatják a szelek s rövid idő mulva úgy kitisztogatják minden megmozdíthatótól lapos térségeit, hogy nem marad rajta egyéb az elcsupaszodott fehér testénél.

Ekkor kezdetét veszi az aranyfüst helyében a roppant porfellegek járása. Fel-fel korbácsolják a szelek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a kivert sziksónak finom fehér poralaku szemecséit, fellegeket, minden irányba zsinóregyenesen rohanó oszlopzatokat, hosszsorokat támasztva belőle — az eltévelyedett útas nagy boszúságára.

Ilyenkor még a libegő *vércse* s a mindenütt czirkáló *tarka varjú* is elcsavarodik a tájáról.

Hanem szép verőfényes idővel meglátogatja más is ezt a holt talajú, kopár kietlenséget. Csak megrezdül, megcsillan valami tündéri fény felette, aztán soha nem látott csodaképekben fejlődik ki a rengő *délibáb* csalóka játéka arany fényben úszó fehér síksága felett.

Megszokott jelenség itt; de mégis mindannyiszor megbámulja, ha látja a székhát lakója az elé varázsolt tündéri paloták aranyképét, a pálmaligetek zöld oázisát és — soksok más elképzelhetlen csodát, melyek mint fénylő ködfátyolképek váltakoznak a magasan úszó nap aranyló fényében.

Ez a tó nyári képe; az őszi kevésbé egyhangú.

Midőn a hagyományos őszi esőzések beállanak, hirtelen úgy megváltozik az egész tóság kültekintete, mintha a régi kép teljesen felülfestetett volna. A sziksó-rónák eltűnnek s kezdetét veszi ismét az átalakulásnak az a már említett sajátságos proczesszusa, mely a *színcserében* oly meglepően nyilvánul. Lassan-lassan az egyik szín-szélsőségből: a fehérből, a pygment átvált a másikba: a feketébe. Ismét tintafoltszerű habarcsok képződnek, egyes kisebb-nagyobb vizesfoltok, locsogók, erecskék, stb.; végre a csapadékok fölszaporodtával a folytonossági hiányok kitöltetvén, támad a tó-aljon egy összefüggő, egyöntetű *sík víz* (itt-ott fövényszigetekkel, gerinczes nyúlványokkal s egyéb kimagasodásokkal tarkázva), mely azonban a tavaszi rengeteg kiterjedésű tónak csak miniatur képét mutatja.

Most már az őszi nap kevésbé intensiv ereje nem képes párává változtatni a meggyülemlett csapadékok özönét; a szívós, kemény tó-alj pedig egy cseppet sem szivacs-ter-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mészetű. Azon ugyan át nem hatolhat egy csep esővíz se, hanem megáll rajta rendületlenül a jövő nyár kánikulai napjaiig.

A madárféle csak erre vár. A mozgalom megindul s a tó napról-napra mind népesebb lesz.

Elsőnek csakhamar beköszönt a „szép szavú“, „nagy orrú“ szélkiáltó-madár, szelet, esőt jövendölni a székháti gazdának; aztán a nagyság minden változatában czifra fütyölésű „snyeff“ rokonai is előkerülnek rendre. Hanem előbb csak egyesek jönnek. Ezek a szálás-csinálók. Ezeket követik a 3—4 tagból álló kis kompániák; majd csapatokat is látni, végre egész sűrű falkákban jelentgetik magukat a tó körén, mindíg több és több, még a közeli juhlegelőket is ellepve felhőszerű rajaikkal. Alanti, zsizsszenő rebbenésükkel neki-neki iramítják a legelésző nyájat, fölingerlik a bátor „pulit“, mely mérges nyaffintással ugrik fel utánuk.

Ilyenkor a tóköri tarlókon is nagy a madár-járás. Kiszáll a sok falkás sneff oda is élelmet keresni, bogarászni, elkószálni egy kicsit a néptelenné vált pusztákon, a hol már most nem igen fenyegeti őket veszély, mert nagy messzire ellehet látni. Hanem az öles kukoriczások, azok mindíg gyanús helyek előttük. Hirtelen nagyot csavarodnak, ha megzörren benne valami s a másik pillanatban már úgy szerte rebben a megriadt madár-sokadalom, mintha karvaly csapott volna közibük.

Igen ám, mert a ravasz csősz bácsi ily helyeken szokott hűselni, ha nagyon „tűz a nap“, no meg mellékesen „vigyázni“ a falkás „gyepicsirkék“ (galambsneffek) „járására“. Hallani is nem ritkán a kukoriczások irányából egy-egy veszekedett nagy brum-ot, és látni nyomban rá a messzeségben akkora füstfelhőt, mintha legalább is egy kazal gyúladt volna ki, — de figyelmesebb körültekintésre látni még egy nagy falka madarat is, melyből ím ép most is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kipottyant egy halálra sebzett szegény „gyepicsirke“, mely a ravasz csőszbácsi rozsdás brumberdójának esett áldozatúl.

Odalenn a tómelléken is nagy a mozgalom, kivált éjente. Szünetnélküli roppant madárkonczertbe folyik össze itt, az ezer meg ezer madártorok muzsikája napkeltéig folytonosan. „Rimánkodik“ a rekedt „lócsér“ (Larus ridibundus et canus), kaczag a lilik (Anser albifrons), gágog, zajong, hupog, csobog az ezernyi vadlúd, cséreg, krekeg a csörgő (Querquedula circia), dalol roppant álhatatossággal „vékony“ és „vastag“ hangokon a csodasok szélkiáltó, szünetnélküli roppant zajongásukkal fölülkerekedve a többi más ezer s ezernyi madárféle sablonszerű nyelvelésén, a sneffek csodaczifra hangmodulatióin s minden más hangzagyvalékon, a mi csak madártól származik.

Hanem olykor-olykor, szép, csillagsátoros, holdvilágos éjszakákon, meg-meg lesz zavarva ez a rikkanó muzsikális jókedve a tollasok sokadalmának. Hirtelen csak felvillan egy fényesen kigyúló lángnyelv a távol sötétjében — pillanatra csillanó fénycsíkot festve a tó síkjára mintha villámfény czikázása lenne, — aztán nyomban rá egy óriási dörrenés goromba moraja rázkódtatja meg a levegő-eget, mire a megzavart szárnyasok kelésének távoli menydörgésszerű robaja felel.

A székháti lesipuskás munkája ez, mely roppant telhetetlenségében éjszaka évadán se hagy nyugtot a szegény pihenőre tért vadnak.

Hogy mennyi mindenféle jószág óriási sokadalma lepi meg így őszi éjszakákon a Fehértó világát, — arról a vízből kimaradt nedves földcsíkok, szigetségek felületeinek hieroghlyfszerű sűrű rajzolatai némi fogalmat nyújtanak. Rengeteg az ily helyeken a madár nyom, s ezek mindenféle alakú és nagyságú lenyomatainak variatiója. Szinte hálószerű sűrűségben czifrázzák ki a talajt, de sőt a se-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kélyes helyek iszapját is, mi a vékony vízrétegen tisztán szemlélhetőleg keresztül látszik, mintha üvegen át néznők.

Tavaszszal, kivált havas tél után, midőn a hóvíz felszaporítja, de a mindenfelől összefutó ú. n. vadvizek táplálása folytán is mind több és több vizet kap, a Fehértó valóban egy beláthatlan tengerré növi ki magát.

Alsó felén ilyenkor a magyar államvasutak töltésvonala szabja meg a határát; azon túl, a szemhatár végpontján a dorosmai templom debreczeni pipakupakszerű tornya látszik; egész nyugati partkörét föl északig, a szatymazi szőlőskertek zöld oázisa övezi, míg keletdéli részén a „székhalmi“ magaslatok partvonala szab gátat piszkos vizének. Északon az a szerencsétlen sártöltés fekszik előtte, mely felnyúlik egész Sándorfalva községig, mely néhány évvel ezelőtt alapíttatott csak őrgróf Pallavicini Sándor által s rengeteg mennyiségű csahos kutyáiról nevezetes nagy darab földön.

Ilyenkor bátran járható halász-csolnakkal is minden irányban, mert még a legemelkedettebb szigetei felett is elcsap a víz, úgy megnő. A vadászati és madarászati szempontból igen érdekes, u. n. kerek-szigetet — mely a tavi madárhúzás központjában esik — is víz alá keríti ilyenkor az ár, úgy, hogy a serkedő fűnek, giznek-gaznak csak a hegye látszik ki szélcsöndes időben a víz alól. Szóval, egész tenger lesz belőle, olyanforma, mint hajdanta a „régi jó idők“-ben volt, midőn a töltésezés bolond találmánya még nem állta útját a Tisza vizének, hogy dél s észak felől belé ömleszsze dús szőke árját, halját, csíkját, no meg a halászt kanyarintó hálójával, „keczéjével“ és minden más különös eszközeivel, melyekkel mázsaszámra „sikerült“ a fogás, úgy, hogy az ezerliku „bárkán“ kívül jutott a kutyának, macskának, de még a disznónak is belőle elegendő.

Persze, ma már a haldús évek minél ritkábbak. De ha nedves, esős év van s ennek folytán a rengeteg vízmennyiség a legmelegebb időjárás mellett is nem hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

fogyna, kiszáradna, de sőt inkább folyvást növekszik, akkor jelentgeti magát az ezüstös keszeg, kárász, csuka, szélcsöndes alkonyokon meg-megtapsikolván a víztükrét hirtelen szökkenésükkel.

A kacsa és más vízi-madár elhordja a halikrát a tollán, ürülékében, mert nehéz emésztetű lévén, megemészteni nem képes, minthogy gyors emésztési tulajdonságánál fogva arra nincs ideje. Így kerül a Fehértóba is a halféle, de mindig oly években, midőn a halnak igen korai ívása van s állandóan szép, meleg időjárás uralkodik.

A hallal együtt kap aztán a Fehértó a régi, ritka vendégekből is tuczatszámra. Ellát ide a hattyú is ilyenkor, a kárakatona (Graculus carbo) és sok más úszó és halászó fajta szárnyas, kanalas-gém s egyéb gém-féle madár, sőt néha egész ármádiája a gődényeknek (Pelecanus onokrotalis) — a halászság nem nagy örömére, mivel ezek roppant kártékony és igen praktikus „halcsiszárok.“ Már a módjuk is, a mely szerint halászni szoktak, elárulja nem közönséges halászmesteri képességüket. Nagy félkört képeznek a vizen s az annak két végén levő vezérhajtók gyorsan úsznak előre, szárnyaikkal csapkodva a vizet, hogy ekként kis térre hajtsák össze a menekülő halakat, ott aztán a hihetetlenségig kitátott csőrüket a vízbe dugva, roppant zacskójukat zsákháló gyanánt használják.

Mellesleg legyen megemlítve, a gődény pergamentszerű nyúlékony bőrzacskójából, pompás vadász-dohányzacskók készülnek.

Eltekintve a főleg hallal táplálkozó, ép azért a Fehértón csak kivételesen megjelenő úszómadaraktól, de még a lúd- és kacsa féléktől is, a Fehértó főleg és kiválóan a sneffeknek képezi találkozási helyét, még pedig egy oly találkozási helyét, nyugpontját, a hol csaknem az összes kontinentalis fajok a legközönségesebbtől a legritkábbig megfordulnak őszi, de legfőkép tavaszi húzásuk alkalmával,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

s mint ilyen, e tó valóban egy páratlan, egyedül álló különlegességet képez hazánkban.

Megjegyzendő, hogy nem egyes példányokban, általában valami csekély számban történő áthúzódásról, hanem némelyik fajnál épen tömeges, nagy mennyiségben történő átvonulásokról van szó; a mi minden kétséget kizáró bizonyítékot képez arra nézve, hogy e hely, az illető fajok húzási vonalába teljesen bele esvén, egy fővonulási útvonal által kereszteztetik.

Egyébként, hogy a Tisza vonala az Alföldre nézve valóságos légi országútját képezi a le és föl vonuló víziszárnyasok, főként a gázlók képzeletet meghaladó sokaságának, azt évek óta folytatott megfigyeléseim alapján bizton állíthatom. De állíthatom e mellett több madárfajra vonatkozólag még azt is, hogy őszi és tavaszi mozgalmuk alkalmával egyik fő húzásvonalukat az országra nézve, a Tisza mente irányozza s szabja meg (természetesen nem szigorúan a partvonal szűk határai között).

A Tisza-völgyben különösen tekintetbe jönnek a kanyarulatok elkerülésével, a természetes öblözetek, mint az útirányok által mindíg keresztezett átváltó helyek, s ezzel kapcsolatban az irányos tósorozatok és pedig a Tisza jobb parti tósorozata: kivált őszszel a csongrádbácskai — illetve délvidéki sziktó-sorozat kiágazó köre, mely a folyónak egy nagy vargabetű képében a delta felé, közel vidékében lánczolatszerűen vissza lép. Ép azért ömlenek belé — mint kitérő s tán útrövidítő, a létfentartás igényeinek sokkal megfelelőbb mellékútra — az útirányukat a Tisza vonala képező gázló fajok rajai.

A tósori lánczolat fölfelé, a Fehértónál, mint természetes folyó-öblözetben találja meg kapcsolatát az eredeti — illetve fő útvonallal, azzal egyesülvén; mely útvonal aztán tovább vezető légi madárországútat képez.

Innét van az, hogy a Fehértó területét a vándor fajok

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

oly tömegesen látogatják, a mennyiben átváltó helyet képezvén, természetes nyugpontul, pihenő állomásul szolgál; a fajgazdagságnak s a ritkább fajok egyedekben dús feltűnésének is ez adja meg a magyarázatát.

Az itt átvonuló gázló fajokat név szerint említve, első hely illeti meg a szélkiáltó vagy goizerokat. A nagy és kis faj (Numenius arquatus et phaeopus) tavaszi és őszi húzásakor oly óriási mennyiségben fordul elő e tavon, hogy szinte a csodával határos. A vadászattal üzletszerűen foglalkozó paraszt-puskások százakra menő sokaságot lőnek le s szállítanak be a szegedi vadkereskedőhöz; ezen kívül úrvadászok által is ejtetik belőlük egy igen jelentékeny mennyiség.

Roppant, még a szélkiáltókat is fölülmúló számban fordul elő itt a galamb-sneff (Machetes vagy Philomachus pugnax) is, melyből szinte csodás mennyiséget lehet aggatóra fűzni. Lőnek is roppant sokat belőlük minden évben.

Egyedekben nem oly számos, de egészen közönséges s aránylag nagy mennyiségben átvonuló sneff-faj még itt, a nagy piroslábú vagy fekete fütyülő-sneff (Totanus fuscus) is; így a réti (szalagos szárnyú) vagy kis piroslábú fütyülő-sneff (Totanus calidris), mely azonban a kaszálók madara lévén, csak őszi húzásakor látogat el ide nagyobb számmal s általában a Szeged-vidéki székes vizekre, még pedig a legtöbbször minden más igen gyakori és egyedekben gazdag fajokkal párhuzamos mennyiségben. Különben ez költő faj nálunk a félreeső és nagyobb terjedelmű pocsáros kaszálókon.

A ritka fajnak tartott feketehasú vagy szőke széki-sneff (Tringa alpina vagy variabilis), mely állítólag havasi madár, — már kora tavaszszal (mindjárt a sneffhúzás kezdetén) húzni kezd, s bár úgy látszik, egyedekben nem tartozik a gazdag fajok közé, mégis soknak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mondható azok száma, melyek itt (mindíg) apró csapatokban átvándorolnak.

E fajhoz oly közel álló vörös széki-sneff (Tringa subarquata), mely csak későn, többnyire május elején megjelenő vándor, egyike itt a legközönségesebb s egyedekben a legdúsabbakhoz tartozó sneff-fajoknak. Tavaszi húzásakor nap-nap mellett, igen sokat lőhetni; őszszel azonban kevesebb van, holott a szőke fajból őszönte is a tavaszi húzás alkalmával mutatkozó számot megközelítő mennyiség észlelhető nem csak a Fehértón, de általában a Szeged-vidéki székháti vizeken mindenütt.

Márczius elejétől körülbelől április utolsó harmadáig, 100, 150 darabra becsülhető óriási falkákban, de e mellett kisebb társaságokban s egyes-kettesben is húzva, számtalan mennyiségben vonul át a Fehértón a tekintélyes nagyságú fekete farkú lotyósneff (Limosa aegocephala vagy melanura) is.

Gyakori szinte, ámbár egyedekben nem igen gazdag a többnyire csak kettesével, hármasával, legfeljebb öt-hatával mutatkozó szürke széki-sneff (Tringa canutus vagy cinerea).

A rendes átvonulókhoz tartozik még a zöldlábú fütyülő-sneff (Totanus glottis); hanem ez legtöbbnyire egyesével vagy párban húz. Általában nem sok akad belőle. A kéklábú fütyülő-sneff-ből (Totanus stagnatilis) hasonlólag; csak hogy ez utóbbi egyáltalában ritka madárnak mondható itt. Még madárdús években se igen mutatja magát, miből következtetve vagy igen szegény egyedekben, vagy nem esik belé a Fehértó illetve a Tiszavidék s kapcsolatban a csongrád-bácskai sziktósorozat húzásvonalába, vagy pedig általában az egész országra nézve a ritka fajokhoz tartozik.

A Tisza mentén czigány, vagy „molnár-sneffnek“, de „fecske-sneff“-nek is nevezett fehérfarktövű vagy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

erdei fütyülő-sneff (Totanus ochropus), a Fehértón s általában a székháti vizeken nagyon ritkán mutatja magát, noha a tiszai árterek kubikgödrein májustól kezdve igen bő előfordulása van; ezenkívül a náddal s más vízi növényekkel tarkázott sekélyes mocsárokat és tócsákat kedveli leginkább, az ily helyeket még a tiszaparti füzes-erdőkben is számosan fölkeresvén.

A fövényes, homokos helyeket kedvelő, Szeged vidékén „tiszai-sneff"-nek nevezett kis billegető parti- vagy fövény-sneff (Tryngoides hypoleucus)-nek, majdnem hasonló előfordulása van. A székháti vizekről ez is majdnem teljesen hiányzik. Leginkább csak a fövényes vízpartokon, így különösen a Tisza fövényes, homokos partjain fordul elő, a hol igen gyakori jelenség; innen vette népies elnevezését is. — A füzesekkel szegélyezett kubikgödrök s erdei kiöntések szintén kedvencz helyeit képezik, mint az előbbinek. Általában szereti az oly helyeket, a hol vízparti erdők vannak, kivált ha iszapos, fövényes talajúak. Nagy melegben odarepül a szélekre áthűselni a nap forróbb részét, no meg egy kis bogarászás végett is.

Ezt a különös kis madarat azonnal meg lehet ismerni és különböztetni minden más sneff-félétől röptében sarló-alakra kiterjesztett s mereven tartott szárnyai, és azon sajátságos tulajdonságáról, hogy farkát magasan feltartva, billegetni szokta, éppen mint a barázdabillegető fajoknál látjuk.

A kis és törpe széki-sneffet (Tringa minuta et Temmincki) a Fehértón, általában e víz körén még nem láttam. Ezek a réti mocsárok faunájához tartoznak, valamint a „mórsneffeknek" nevezett mocsári szalonkák (Gallinago) is, melyekből itt soha se találni.

Ha a tavaszi esőzések folytán a tó északkeleti részén létező silány kaszálókon vizek, tócsák képződnek, abban az időben, midőn már a fű jól fölverte az ily helyeket:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nem csekély számban fordul elő rajtuk az egyedekben igen dús, úgynevezett tyütyüke vagy pettyes fütyülősneff (Totanus glareola). Nyár folytán és őszszel azonban ez a faj csak az apadásokon fordul elő.

Tavaszi húzáskor rendes vendég a Fehértón a pörgecsőrű gulipán-sneff (Recurvirostra avocetta) is. Hanem csak kevés számú példány húz ít s leginkább párosával mutatkoznak. A némileg e fajhoz hasonlító „székiszarka“ vagyis gólya-sneffnek (Himantopus autumnalis vagy rufipes) mocsáros ugyan, de nem székes helyek lévén kedvencz tartózkodási helyei s ily helyeken is fészkelvén (rétszéli mocsárokon), itt csak unikumszerű előfordulása van.

A háromujjú homoki-sneff (Calidris arenaria) többnyire egyenként előforduló elég ritka vendége a tónak; ép úgy a tarka osztriga-madár (Haematopus ostralegus) is, mely máskülönben is egyike a legritkább madaraknak. Legutóbb Zsótér László barátom ejtett itt e fajból egy pompás példányt. Azonban majdnem minden évben kerül egy-kettő kapóra belőle.

A lilék (Charadrius) egyedekben szegény fajainak úgy látszik, húzásvonala másfelé vezet, mert itt csak igen csekély számban fordulnak elő példányok az arany lile (Charadrius apicarius) fajból és legtöbbnyire csak fiatalok.

A fürge kis-lilék (Aegialitis), vagy mint az itteni vadászok és juhászok nevezik őket: „juhászkák“, két, a tóköri zsombékos, füves helyeken rendesen fészkelő faj által képviselvék, úgymint az A. hiaticula és cantianus által. A fluviatilis faj tudtommal itt nem jön elő, a mennyiben az élő vizek közelét szereti inkább. Ehez képest a Tiszánál elég gyakori előfordulása van tavaszi húzásakor.

Végül még megemlítem a törpe szélkiáltót (Numenius tenuirostris), mely egyike a legnagyobb ritkaságoknak. Mindamellett már több ízben lövetett itt egyes példányokban.

***

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A vadászat a Fehértón kora tavaszszal, vagyis inkább már a tél végével kezdetét veszi. Mátyás napja táján már készülődnek a tó paraszt puskásai, mert ilyenkor tájban a nagy szélkiáltó előőrseivel együtt, „mutatódzni“ kezdenek némely korán beköszönteni szokó sneff-fajok, kacsák és a vadludak nap-nap mellett sokasodó lármás népségei is.

Különben alighogy átczikázik egy vidorabb súgár a haldokló tél szürke légköri borongásán; alighogy szivacsszerű, lukacsos, piszkos tömeggé kezd válni a tó jegén lomhán megfekvő hólepel a tavaszi intensivebb napsúgár hatása alatt s a tó jégkeble is szakadozni, megtörni kezd a kikelet lanyha fuvalmának engesztelő simogatására, — a nyílt helyeken már tömegesen jelentkeznek téli-tavaszi kacsa-vendégeink tarka népségei. Majd nap-nap mellett mind számosabban lepik el a tó rohamosan fejlődő tükrét.

A tavi puskás szíve már ekkor megdobban az örömtől, habár az igazi húzás ideje még nem érkezett el. Szerencsét próbálni azonban már lehet . . .

Előkerül tehát a „farántőtődő“ ütött-kopott ferlachi — mert többnyire minden paraszt-puskás hátultöltőt használ már, — a kimustrált „kapszlis“ disznóláb, meg a vérmarta, kérges vászon-zsák e mellett, a melyben évek óta a lesen lőtt vad hazaczipelés végett „rakódik.“ Aztán elő lesznek szedve a padlásról vagy más jó rejtekhelyről: a „gólyák“, melyek tulajdonképen nem egyebek, aszalt szélkiáltóknál, melyek vadászat alkalmával mint „csalók“ használtatnak, mert ilyenek nélkül a Fehértón vadászni teljes lehetetlenség. Nagy gond is van rájuk s nagyon féltett jószágait képezik a tavi puskásoknak — egyaz: a már emlitett oknál fogva, másrészt: mivel a praeparálásuk némi nehézséggel van összekötve, a mennyiben a gazdaasszony görbe szemmel nézi a „gyalázatos jószágokkal“ való „disznókodást“, mivelhogy e művelet a kenyérsütő-kemenczében történik aképen, hogy a frissiben lőtt madarak a búbosban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

helyeztetvén el, ott addig aszaltatnak, míg csontkeményre ki nem száradnak. Aztán kap mindegyik a hasába egy jó hosszú és hegyes „lábat“ — melynek segélyével kiállíttatik a lesen — s ezzel a „gólyák“-nak keresztelt csodakrampusok kikészítése — melyek láttára Hodeket bizonyosan az ájulás kerülgetné — be van fejezve.

Ha az előkészület megtörtént, összejönnek valahol Bartók uraimék, Nosza uraimék, Biczók uraimék, Czirók uraimék és — tudná is a jó isten még miféle csodálatos nevű uraimék a tavi puskások ármádiájából és megbeszélik a kirándulás dolgát.

A kirándulás napja megállapíttatván, együtt indúlnak ki az első excursióra.

Csodálatos karaván! Csodálatos fölszerelés!

Ütött-kopott kalap alá rejtett vihartépte, torzonborz arczok! A ruha csak úgy lig-lóg rajtuk, mintha vasvillával hajigálták volna rájok. Csupa folthátán folt az egész. A színét már sok évvel ezelőtt kimarta a széki-sár, meg a tó lúgos vize.

Még a hátuk közepe is sárfoltos! Legfelül van a tavalyi maszat, azon alól az évenkénti rétegek skálája. — Hja, a kefe nem viszi le, bicskával kapargatni pedig hosszadalmas, unalmas munka, kivált ha az érkező szélkiáltók füttyentése már behallatszik a tanyára a székekről . . .

Többnyire mezítláb vannak. A Fehértó pocsoja-országában luxus a lábtyű-féle. Ugyis mihamarább tönkretenné a sziksós lé . . . Kár volna érte!

A nyakukban lóg a rozsdás pukkatyú egyfelől, a másik oldalon az ebadta nagy, vadvértől kérges vászontarisznya — munitióval, elemózsiával megrakva. Elől a tarisznya-szíjhoz van kötözve a csodálatos madármuseum: 10—12, vagy még több „gólya“, meg vagy fél tuczat „sneffnek“ a collectiója. Hátul a „pöczkölők“ lógnak, amolyan kútgémforma,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

két arasztnyi hosszú villás fűzágacskák, melyek segélyével a lelőtt madarak „csalókul“ kiállítva lesznek.

Kiegészíti a csodálatos fölszerelést egy vállravetett vérmocskos zsák, szalmával félig megtömve, és egy igen fontos szerszám: az ásó, mely amolyan kis alakú, kurta nyelű készség — a „les“ elkészítésénél nélkülözhetlen.

Így néznek ki nagyjában a Fehértó lesipuskásai, melyek különben ép oly őseredeti alakok, mint a sárrétek pákászai voltak hajdanában.

A merre csak elhaladnak, a tanyabeli kuvaszok hátán fölborzad a szőr az irtózattól s fél órajárásnyira is elkísérik rémítő csaholással a furcsa karaván̈t. Hanem „a kutya ugat, a karaván halad“ nyugodtan. Megszokták már a kutyaribilliót.

A tóhoz érve széjjel oszlanak. Kiki fölkeresi tavalyi lesgödrét s hozzálát rendbehozásához. Kimeri belőle a vizet, kihányja a sarat, aztán kiszalmázza.

Ha netán alacsonyabb vízállás mellett bent a vízen valami kis szigetféle ütné ki magát — bár csak akkora terjedelmű, mint egy nagyobb hordófenék, — az rögtön el lesz foglalva s nyomban megkezdődik a „les“-ásás. Az ilyenek ugyanis a legjobb leshelyet adják. A húzó madárnak esze ágában sincs, hogy ott rejtőzhetnék valami ellenség, míg a part közelén gyanakodóbb.

Hogy víz szivárognék föl az ily helyeken ásott gödrökben, attól nincs mit tartani. A Fehértó talajának ugyanis oly szívós, vízáthatlan természete van, hogy a lesgödör, ha csak az esővíz be nem áztatja, vagy a hullámverés által meg nem nedvesedik — a mi ellen a feltöltés használ — bár egészen körül legyen is az vízzel véve, a fakadó-víztől mindíg ment marad.

Ha sziget seholse látszik ki, akkor a lesgödör közvetlen a víz szélén ásatik, oly mélyre, hogy a bennülő puskásnak csak a fél feje látszék ki belőle; hanem a kilátás

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

maszkírozva lesz fölrakott sárral meg göröngy-gyűrűzettel, melyen lőrések vájatnak. A kiásott fölösleges föld az utolsó morzsáig a vízbe lesz hányva, nehogy gyanút keltsen a húzó vadnál.

Minthogy pedig a lesipuskás tudja a madarak járását, leshelyet csak a tó északi és északkeleti vonalán készít, hogy szembe kaphassa a fölvonuló vadat.

A leshely rendbehozatala után következik a „gólyák“ kiállításának fontos művelete. Tizenöt-húsz lépésnyire a lesgödőrtől lesznek azok lehető természethű állásban leszurdalva és akként elrendezve, mintha egy szedegetés végett leereszkedett elszéledt csapatot képeznének; a sneffek azonban külön csoportban vagy hosszvonal alakjában — madarat csekély közökkel madár után sorakoztatva — helyeztetnek el, a hogy a fekete fütyülő és a szürke széki-sneffek a talajra leszállni szoktak.

Szokták a maszkokat még abban a csatárlánczszerű vonalban is fölállítani, melyben feltartott fejjel figyelve, a szélkiáltók siestájukat tartani szokták.

Szeles idővel azonban a csalók kiállítása némi módosítással történik — akként, hogy „orral“ szélnek szembe lesznek fordítva, hogy a tolluk föl ne borzolódjék, mert akkor idegenkedik tőlük a beszállt vad.

A csalók kitűzdelésének befejeztével, elfoglalja helyét a lesipuskás sáros odvában, mely eznapságtól fogva a madárhúzás megszakadtáig, majdnem állandó lakásává lesz.

A hasadó hajnal már ott találja. Lesen gubbaszt aztán roppant kitartással az egész napon át addig, mig az est csillagsátora rá nem borul az ég boltjára. Akkor fölszedi a „gólyákat“, fölczihelődik s lábal kifelé a száraznak. — Sokszor azonban az éjet is a lesgödörben tölti napokon át — kivált olyankor, midőn hirtelen valami nagyon erős és korai madárjárás áll be; a mi különben kivételes eset, amennyiben a kacsát, ludat és szélkiáltót kivéve, a snefféle

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a kora reggeli órákban nem szokott „mozogni“. Rendszerint jóval napfeljötte után, midőn a reggeli hűvösség már felenyhűlt, kezdenek jelentkezni, vagyis vadászkitétel szerint: „megindulni“ a húzó csapatok.

Hogy mennyi vadat elpusztítanak aztán ezek a lesipuskás uraimék, arról a körülményekkel s helyi viszonyokkal ismeretlen csak távoli fogalmat se alkothat magának.

Csak egy embernél ezrekre megy ama szélkiáltók és különféle fajú sneffek száma — a kacsák és ludak sokszor igen tekintélyes összegét nem is számítva, — mely éven át terítékre kerűl, s annak daczára, hogy vadjukat potom árért vesztegetik, mégis némelyik közülök egész népes családot tart fönn keserves lesipuskásságának anyagi eredményéből.

Persze, ha elkövetkezik a vadászati tilalom ideje (?) vagy ha a tó kiapadtával nincs mire fogyasztani a puskaport, akkor vége nekik a kalandos élet gyönyörteljes napjainak. Dugaszba kerűl a disznóláb, padlásra az aszalt gólya-museum. Széjjel mennek ki erre, ki arra: egyik csősznek, a másik pásztor-félének, szőlőkapásnak — ki meg másnak, ki milyen foglalkozást kaphat a kénytelen munka után való megélhetésre. Mihelyst azonban a puskázásra ismét alkalom nyílik, hátat fordítanak minden más foglalkozásnak még ha aranyakat kereshetnének is.

Szóval, érdekes nép ez, érdekes még tudományos szempontból is. A vénebbje ugyanis olyan praktikus ornithológus egytől egyig, hogy csak úgy eláll a szeme-szája az embernek! Ismerik, részletesen meg tudják különböztetni minden vízi vagy vízkörén élő madárnak a faját, fajtáját a legaprólékosabb részletekig. Tudják mikor, melyik hónapban jár s mikor távozik ez vagy amaz, hogy változtatja a színét stb. Ezenkívül saját őseredeti nomenclaturájok van a fajok elnevezésére nézve, még pedig olyan találó, hogy mondva se lehetne különbet csinálni; e mellett érdekesen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

változatos, egy és ugyanazon fajnál bizonyos tulajdonságok vagy sajátságokra alapítva többféle, de mindig eredeti.

Így például a Philomachus pugnax fiatal példányai, valamint a nőstények is csapatos járásuk, röpülési modoruk s külemük folytán, melyben említett sajátságaikkal egyetemleg a galambokhoz közelítenek: nekik „galamb-sneffek"; ellenben a kitollazott nyakörves, bibircses pofájú hímeket, már „fáczán-sneffeknek" nevezik — a nagy bögy, a közelítő tarkázat s a tollazaton elömlő csillámos fény indokából valószínűleg.

A szélkiáltóról is tudják, hogy három faja van: „nagy", „kisebb" és „megint kisebb" — így határozzák meg. De azt is tudni akarják még e mellett, hogy a „kisebb" szélkiáltó (Numenius phaeopus) goromba madár — nemcsak mivel „vastag" a „szava", hanem azért is, mert per tu beszél, folytonosan „tú-tú"-t kiabálván (ezt alighanem valami sváb atyafi találta ki); miről aztán „tutukának" is nevezik.

Sok székháti lesipuskást ismertem és ismerek most is, de soha egyiktől se hallottam nem eredeti magyar elnevezéseket a madár fajok megnevezésénél. Különben ez csaknem alföldszerte így van.

A székháti puskás nem ismer „szandalingot", „feifer-snepfet", vagy szandlaufert" — se semmiféle laufert; hanem igenis megkülönböztet csoportok szerint: széki-sneffet, fütyülő-sneffet, homoki-sneffet stb.

A fajoknál is eredetien, találóan és discréten alkalmazza a species neveket. Így például a túlnyomóan vörös tollazatú (ideértükkor már teljesen kifestett nászmezben díszlő) Tringa subarquatákat hogy is nevezhetné másnak, mint „paprika-sneffeknek"! — a mely elnevezés egyébként sokkal jobb és discrétebb a német jágerok közhasználatú „laus-snepf"-jénél, a mely sem nem találó, sem nem discrét . . .

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Igaz, hogy kétféle „paprika-sneff“ közt találékonykodik az észjárása — a mi a tüzetességre való törekvésnek kétségtelen jele, — hanem ezt öntudatosan teszi, a mi a kis és nagy jelzők alkalmazásából tűnik ki, a Tringa subarquatánál ugyanis a nagy, a Tringa alpinánál pedig a kis (minthogy az előbbinél kisebb valamivel) megkülönböztető jelzőt alkalmazván.

Utóbbi fajra vonatkozólag megjegyzendő, hogy korai megérkeztekor bár még a színtelen téli mezét viseli ugyan, midőn is „szőke sneff“ a neve, — azonban később előkerülő egyedei mindinkább kitollazottabb, kiszínesedettebb külsővel érkezvén, a Tringa subarquatához föltűnő hasonlóságot mutatnak a mind két faj kifestett egyedeinél jellemző, illetve közös paprika szín folytán.

A Recurvirostra avocettára is van eredeti s úgy látszik, ős-magyar elnevezésök a székháti puskásoknak. Ez nekik „gulipán“ (a sárréten is így nevezték a régi vadászok) vagy „hajóorrú sneff“, melynek „tarka“ tolla van. Tarka tolla van még szerintük a gólya-sneffnek, osztriga-madárnak és minden más fehér-fekete tollú szárnyasnak is, általában a két színű madaraknak (péld. tarka varju, szarka sat). Különben ez a megjelölés alföldszerte alkalmaztatik mind azon állatokra, a melyek színe a fehér és fekete, vagy egyéb, két intensivebb szín elegyéből áll — ép ugy, mint a formára vonatkozólag például a „pörgeorru“ az oly állatok illetve madaraknál, melyeknek fölfelé álló (fölgörbült, fölhajlott) csőrük (orruk) van.

Hogy a Recurvirostránál alkalmazott hajó- és pörge orru (csőrű) elnevezés hasonlíthatlanul jobb a németnek ugyan e madárra alkalmazott „kardcsőrű“ (sebelsnebler) species nevénél — mely egyébként a magyar természetrajzokban is kísért, — az kétséget se szenved. Ennek a sneff-fajnak ugyanis éppenséggel nem hasonlít kardhoz a csőre. Olyan kard nem létezik, mely a lapjával volna fölfelé

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

görbítve! A Recurvirostrának pedig olyan csőre van. Igaz ugyan, hogy a végén fölfelé hajlik, de ez, alföldi kifejezés szerint egyszerűen csak pörgeség hajóorrszerű idomban.

Ép ily eredeti magyaros elnevezésök van a tavi vadászoknak, a Totanus fuscus-ra is, mely eleinte szintén világosabb tollazatban érkezvén, az apró-barkás úgynevezett kendermagos pettytarkázata igen feltűnő, minek folytán jellemző ismertető faji jegyet képez nála — és pedig azon oknál fogva is, mert semmi más sneff-fajnál hasonló pettyes tarkázat nem fordul elő. Így tehát a kendermagos (mint közhasználatú magyar kifejezés) és a fekete sneff (a dísztollazatú példányoknál), teljesen indokolt és elfogadható.

Ha nem a tollazat színétől kölcsönözve, hanem más jellemző tulajdonság tekintetbevételeivel adják meg a madár faji nevét, például a tartózkodást vagy a hangot véve irányadóul, — akkor is mindíg ügyesen és találóan alkalmazzák azt, a mit a csérszerű Glareola pratincola „széki-csér“ és „pirpió“ (utóbbi hangutánzó), s a Limosa aegocephala nevezetű nagy, jodlírozó sneff-fajnál pedig a „vonyósneff“ és „lotyósneff“-féle (szintén hangutánzó) elnevezések eléggé igazolnak.

Lapokat tölthetnék meg, ha egytől egyig mindazon eredeti madárneveket fölsorolni akarnám, melyek a Fehértó puskásainak ajkán élnek! Ez alkalommal azonban a bővebb kiterjeszkedést mellőzni levén kénytelen, a föntebbiekben csak némi izlelőt óhajtottam nyújtani.

***

Mint említém, a vadászat a Fehértón már kora tavaszszal kezdetét veszi. Mihelyst az enyhülő idővel a tó megszabadul jégpánczéljától, már megindul a szárnyas vándorok húzása s érkeznek nap nap mellett mind tömegesebben.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Természetesen első jelentkezők a kacsák, és pedig a trifkók (Querquedula crecca) és jegesek (Glaucion clangula). Ezeket követik a vadludak tömegei az Anser segetum (közönséges vagy ú. n. vetési lúd) fajból, melyhez később, midőn melegebb idők köszöntenek be, a többi lúdfélék is csatlakoznak. A nagy szürke ludak (Anser cinereus) kis csapatai azonban csak a vadlúdhúzás kapuzárója körül (úgy április közepe táján leginkább) kerülnek elő.

Márczius és április hónapok képezik a sneffek tavaszi mozgalmának idejét, mely belenyúlik a májusba; utóbbi hónapban azonban inkább csak lokális jelleggel bir az.

Legkorábbi beköszöntők a gázlók, vagy mint a régiek igen helyesen nevezték: parti madarak közül, a nagy szélkiáltó, mely már február 25-ére, tehát Mátyás napjára, rendesen beszokott állítani egyes példányokban. A szélkiáltót követi a juhászkák két említett faja és egyik legkorábbi beköszöntő vándor, a szőke széki-sneff, mely azonnal észrevételi magát kis csoportokban történő sebes rebbenése által, miközben majdnem a víztükrét érinti húzó csapata.

Ezeket követőleg rövid idő mulva, a lotyó-sneffek óriási rajai is jelentkezni kezdenek úgy márczius közepe tája körül, sőt ha folyton lanyha időjárás mellett mintegy rohamos kitavaszodás áll be, már az említett hó elején is.

Ugyan e hóban már feltűnni kezdenek fekete fütyülő-sneffek egyes példányai s ezekkel együtt a többi sneff-félék közül a szállásscsinálók (elővonulás), így e hó végefelé a galamb-sneffek előcsapatai szinte, mint a későbbi óriási falkák előpostái.

A kisebb piroslábú fütyülő-sneff (T. calidris) szinte már márcziusban beköszönt. — A fő húzás, illetve tömeges fölvonulás idejét a kisebb gázlófajok nagyobb részére nézve

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

azonban, április hava képezi; csak a paprika-sneff fővonulása esik május kezdetére.

A kis szélkiáltó (N. phaeopus) aránylag szintén későn beköszöntő vándor, a mennyiben elővonulása csak április 20—24-ike körül veszi kezdetét (e hó közepe előtt soha), míg fővonulásának megindulta jóval későbbre esik, rendesen e hó utolsó harmadára, midőn a nagyfaj utóvonulása már-már a végső stádiumba jutott.

Az áthúzó sneff-félék vonulási rendjét illetőleg, legérdekesebb a galamb-sneffeké, de egyszersmind kivételes is az.

Közel 15 év óta kísérem figyelemmel tavaszi mozgalmukat, de hogy a hímek jelennének meg először, mint némely madarász a vonulás sorrendjére vonatkozólag állítja, egyetlen esetben sem észleltem, hanem igenis az ellenkezőt.

A márcziusban előkerülő előcsapatok közé puskázva, bár hány esik is belőlük, azok egytől egyig mind vén nőstényeknek bizonyulnak. Fiatal hím és nősténypéldány, vagy pláne kinőtt hím, sohase fordul elő köztük. Az előcsapatokat pár nap múlva követő falkákból azonban, már fiatalok is esnek, és pedig vén nőstények mellett csakis fiatalok (mindkét nemből körülbelől egyenlő arányban); vén hímeknek azonban mutatója se akad. Általában április 20-ika tájáig, csakis vén nőstények fiaikkal szoktak húzni; hanem ilyenkortájt némelyik falkából, már egy-egy vörösödő fejű öregebb hím is ki-ki pottyan, de ez ritkaság. — Végre április vége felé kisebb csapatokban beállítanak az öreg hímek is.

Az ily csapatok közé lőve, valóságos gyüjteménye potyog azokból, a dísztollazat — illetve a kitollazott hímeket jellegző örves tolldísznek különböző fejlődési fokát mutató példányoknak; hanem teljes díszben levő példányt azért egyetlen egyet se találni köztük. Az ilyenek még később jelentgetik magukat.

Az említett féligmeddig kitollazott hímek mellett azon-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ban, találkozni oly példányokkal is, melyek megvedlett — illetve pelyhes és tokos fejük, nyakuk és begyük által tűnnek ki, s a mi elég sajátságos, az ilyenek mindíg külön csapatokban kerülnek elő.

Teljesen kifejlett dísztollazatban pompázó példányok csakis májusban, a párosodási üzem kezdetével, s eleinte többnyire csak egyesével (a kivételek ritkák) ötlenek szem elébe. Ugyanekkor — t. i. midőn párosodni kezdenek, — észlelhetni náluk a híres bajvívási productiókat is, melyekben csakis kitollazott hímek vesznek részt, nyakörvüket védőpaizs gyanánt használván.

Hogy a galamb-sneffek tollazatta oly roppant eltérések- illetve színkülönbözeteknek volna alávetve, mint az sokfelől állítva lesz, abból egy szó se igaz. Hím, nőstény és fiatal — valami igen lényegtelen rajzolati eltérést leszámítva — szakasztotta egyik olyan mint a másik. Csak a kitollazott — illetve nászruhájukat felölteni kezdő hímeknél találunk föltűnőbb eltéréseket; a változatok száma azonban korántsem valami számos s kiválóan az örvezet színénél mutatkozik az eltérés. A formák azonban csak a sötét és világos (érczfényű barna, fehér, fehér tarka — egész a tiszta fehérig), tehát kétféle alapszín variatióit mutatják.

A nagyságban azonban megmagyarázhatlan oly lényeges eltérések fordulnak elő, hogy szinte a hihetetlenséggel határos. Ugyanis a majdnem pacsirtányitól kezdve a skálaszerűen fölfelé haladó fokozatos nagyságig, a nagyságnak minden különbözetével találkozunk; a tollazat színe és rajzolataiban azonban semmi eltérés sincs.

A húzás folyamatának tárgyalására visszatérve — sajátságos az, hogy a csoportban vagy falkában húzó sneff, csalhangot sohasem ad, vagy csak igen kivételes esetben; más felől történő hívásra se felel, azonban mindíg figyelembe veszi azt, a mennyiben fajabeliihez ösztönszerű von-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

zódással viseltetvén, a társas együttlét iránti előszeretet természetében gyökeredzik.

Azonban a csak néhány példányból álló kis társaságok, különösen a magánosan kóborló egyedek — szűntelen fajabeli társak után keresgélve, hívó szavukat — illetőleg csalfüttyüket annál gyakrabban hallatják. A sneffek ezen tulajdonságára van alapítva vadászati módjuk is, mely abból áll, hogy a csalókul használt maszkok mellett hívó szavuk természethű utánzása által lesznek lövésre csalva, a mi gyakorlott vadásznak ritka kivétellel mindig sikerül. — Fütytyel való csalogatás nélkül — csupán csak a maszkokra számítva — az eredmény mindig kétséges, a mennyiben hívás nélkül legfölebb csak a magánosan kóborló példányok, vagy néhány tagból álló kis társaságok húznak be s szállnak le, de mint kívánatos, nagyobb csapatok, vagy épen falkás sneffek még kivételesen sem, ha csak véletlenül fölvett húzás irányuk vonala nem a leshely területe felett vezet el.

A szélkiáltókat illetőleg, hívás nélkül, kivált a húzás első kezdetleges stádiumában, midőn a maszkok iránt még nem igen érdeklődnek — ezeknél absolute nem boldogulhatni; valamivel később azonban, midőn a szerelmi élet ébredése hatást kezd rájuk gyakorolni, minden hívás nélkül is lejönnek a vélt kisasszonyokhoz.

Hogy a párzás alkalmával beállott izgatottság és kéjvágy mennyire képes egy oly rendkívüli óvatos szárnyast is, mint a szélkiáltó — úgyszólván butává tenni, mutatja az, hogy maszkok hiányában a szélkiáltó testének és nagyságának megfelelő alakra formált, megfelelő görbeségű és hosszaságú fűzvesszőből készült „csőrrel“ ellátott csodaállatokhoz is minden tartózkodás nélkül leereszkednek. Midőn pedig a hirtelenül nagyon felmelegült idő vérüket még hevesebb izgalomba hozza, akkor meg épen oly óvatatlanokká lesznek, hogy a maszkok láttára minden elővigyázatról teljesen megfeledkezve, szinte vakon rohannak a veszedelembe.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Erős húzások alkalmával gyakran megtörténik, hogy falka falka után oly tömegesen torlódnak össze, hogy valósággal ellepik a csalókat, semmit, vagy igen keveset törődve a folytonos lövöldözéssel s a mindenfelé fetrengő lelőtt példányok halálküzdelmével.

A többi sneff-félék szerelmi izgatottsága ugyan sohase emelkedik arra a magas fokra, a hol már az egyéni biztonság majdnem teljes figyelmen kívül hagyásával az ez iránt való közöny s ezzel együtt egy neme a butaságnak kezdődik, — hanem azért ha a szerelmi élet felébred náluk, a hívásra szinte teljesen gondatlanul, — ha nem is vakon, mint a szélkiáltók, — mindíg bele rohannak a veszedelembe.

Csodával határos az, mily távolokból lehet különösen a magánosan kóborló példányokat beszállásra birni hívó szavuk élethű utánzása által még oly távolokból is, melyekből a madár ki sem vehető! És sajátságos az, hogy a galamb-sneff „tyütyü, tyütyütyü“-ként hangzó hívó szavára, valamennyi sneff-faj hallgat és behúz, ámbár csalhangja fajonként mindegyiknek más és más. Például a kendermagos-sneff „csui“-kol, a piroslábú-sneff pedig egészen búsongó éneket produkál a „tyhű tyühühü“-szerűen hangzó füttyében, melyet néha az elején elnyújtott s a végén elharapott „tyhű-a“-ban végez. Jodlírozni húzás közben nem szokott, csak ha rálőnek vagy megrettenik valamitől, általában ha meglepetés éri, vagy fészke körületét háborgatják, amikor is rágyújt a „tük-tük-tük“-öt követő roppant unalmas „dlidilidilidi . . .“ nótájára, melylyel képes az embert idegessé tenni.

Legkülönösebben beszél valamennyi sneff közt a lótyó, kivált ha a maszkokat szerelmes kisasszonyoknak vélvén, leszállni készűl, üdvözölvén őket a „lotyó, lotyó“ udvarias kifejezésével, mely egyszersmint szerelmi szózatát képezi, mely oly ábrándos dallamossággal és negédes vontatottsággal

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tolmácsolja szíve érzelmeit, hogy hallatára önkénytelenül is elneveti magát az ember.

A szélkiáltók hívogató füttye, mely oly pompás fuvolahangként csendül a rendkívül dallamos „pul pul“ és „púli“-ban, — zeneszerű szépség tekintetében nem hasonlítható össze semmi más sneff-féle madár hívó szavával. Ugyancsak említett két tagú füttyének utánzása által lesznek lövésre is csalva.

Hanem mint minden sneff-félének, úgy a szélkiáltóknak is van egy különös jodlírozó szavuk; van még ezenkívül a nagy fajnak egy valóságos kaczagó hangja is, melylyel a lesen ülő figyelmetlen vadászt szokta a szó betű szerinti értelmében kikaczagni.

Midőn a szélkiáltó kaczagását hallja a vadász, már biztos benne, hogy egy praktikus, rá nem szedhető vén madár által lett felfedezve, mely rendesen hátul szokott észrevétlenül elvonulni, és azután biztos távolból kaczagásával hírt adni magáról.

Íveket tölthetnék meg, ha a madártani megfigyelések ötletéből aprólékos részletességgel mind azon dolgokra kiterjeszkedni akarnék, a melyek a sneff-fajok kevéssé ismert szokásai és természeti tulajdonságaira vonatkoznak.

A mosolygó laikusnak csak távoli fogalma se lehet ama nagymérvű lelki gyönyörről, melyet még a legjelentéktelenebbnek látszó mozzanatok tanulmányozása is a természetbúvárnak okoz. Igen; mert hisz az ily apróságok (?) is közelebb viszik a tudás titkának szent forrásához . . .

Hosszú évek óta napokat töltök egy-egy sáros gödörben a Fehértó madártitkainak kibúvárolhatása végett hűséges vadászczimborám, messze föld legkitünőbb vízi vadásza: Zsótér László barátom társaságában, — de szívünk még nem tellett meg végleg a vadász és madarász élet gyönyöreivel. Még mindig óhajtunk hozzá egy cseppecskét a gyönyörök ama kiapadhatlan forrásából, mely nekünk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a természet szeretete révén már oly bőségesen juttatta árját.

Legyenek e sorok együtt töltött szép vadász- és madarász-napjaink emlékének szentelve, ama sok szép és szerencsés vadásznapjaink emlékének, melyeken Diana istennő kegye oly bőkezűen jutalmazta meg fáradalmainkat!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A horgosi tóság.

Csongrádmegye, a jelenlegi átkos tiszaszabályozási rendszer daczára is, kicsiben még mindíg valódi vízország, eldorádója (persze a viszonyokhoz képest), bölcsője a sáskaszaporaságú vízivadnak; kiapadhatlan gyönyörök forrása a soha sem nyugvó vadászra nézve, legkivált vízbő években, midőn egyik rét, tó, a másikat éri, váltakozva helyenkint füzesekkel, kákás, nádasos helyekkel, melyek zöld öve, a tükörként csillámló vízi-liliomos tavakat körülkoszorúzó áthatlan védbástyaként vonja körül, titkos, megközelíthetlen világot alkotva ottan a madárseregek ezernyi sokaságának, melyek ott úszkálnak a nap bíbor sugarai által megaranyozott vizek tükrén, szárnyaikkal sziporkázó vízgyöngy-záport verve fel.

Ezrével láthatók a nádas tavakon a renyhe szárcsák lassan mozgó fekete tömegei, meg az atlaszként ragyogó mellű vöcskök, vízityúkok és sok más vad. — A nádasok sűrűiben helyenkint megszámlálhatlan sokasága hápog, kerreg, fészkét őrzi a mindennemű vadkacsa-fajoknak, krákogó vörös gémek és nádi bikáknak. A mocsár-szélek és szikek partjain kócsagok, szürke gémek s egyéb nagy gázlók lépkednek vagy gubbasztanak, lesve a gyors illanásu halacskát; mig a bakcsók hosszan elnyúló csatárlánczokat képezve, állonganak mindenütt a vizek partjain. A gerinczeken és porondos helyeken egész fellegei a sneffeknek futkosnak s repkednek össze-vissza, a legkülönösebb

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

madárnyelven trécselve egymás között, közbe-közbe sajátságos átható füttyöket, trillákat hallatva, mintha valami különös madárhangverseny főpróbáját tartanák.

Szóval vízdús években mindenütt élet, nyüzsgő-zsongó tevékenység, örökös mozgalom, mely egy perczre sem szűnik meg, uralkodik s jellemzi a vizeket s nádasos mocsarak birodalmát, kéjjel töltve el a vadász szívét, s a legmagasabb fokig felcsigázva az ornithológus érdeklődését.

A madár-búvár figyelmét különösen a batla (Ibis falcinellus) s gém-tanyák, illetve e hosszú lábú tekintélyek költő-telepei vonják magukra a tiszai sziget-erdők suhásaiban.

Nem hinné a ki nem látta, hogy madaras esztendőkben mily temérdek mennyiségű szürke gém, fattyú- és galamb-kócsag*) (vagy üstökös gém) meg bakcsó tanyázik és fészkel egyes tiszai szigeteken, egymás társaságában, sok helyt óriási gyarmatot képezve, e mellett azonban barátságos egyetértésben élve egymással.

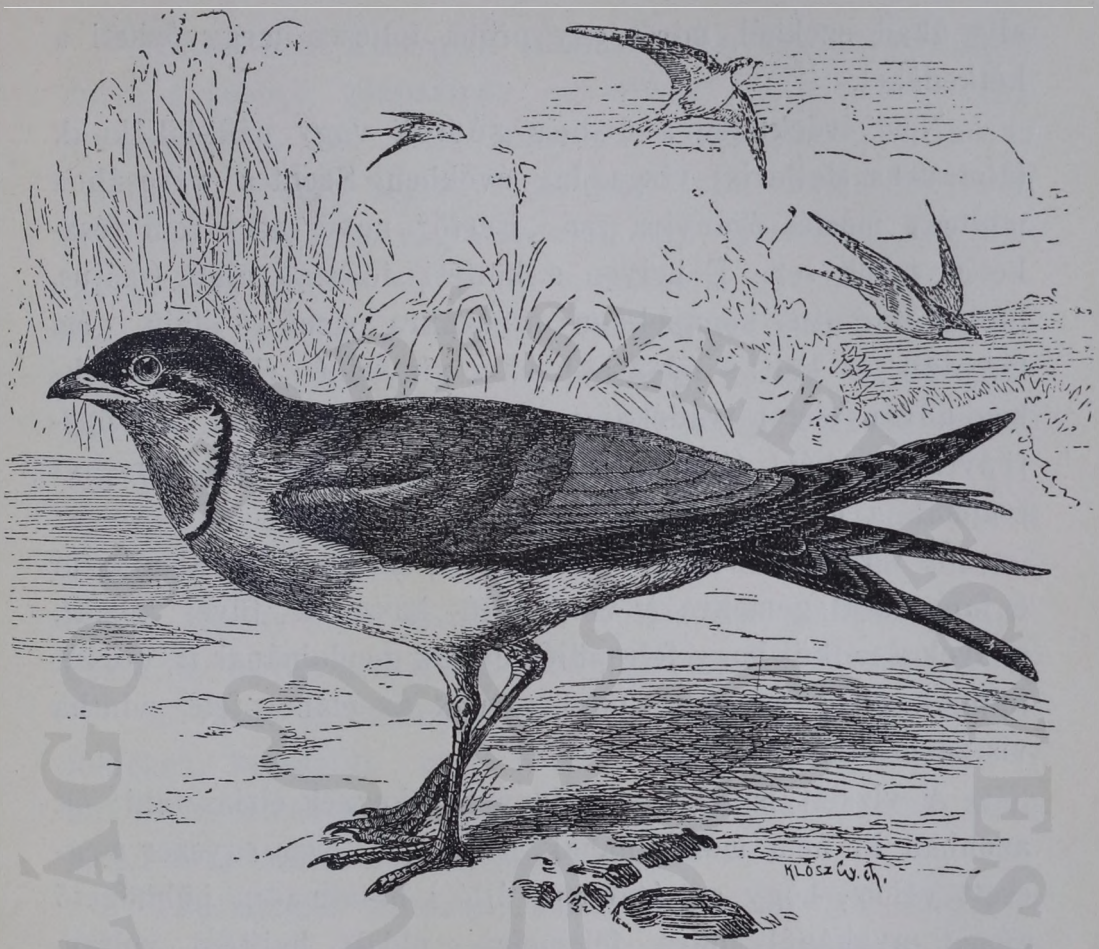
A nádasokban, a víz széleken, a vörös gémek tábora köti le a fürkésződő búvár figyelmét, például a „dóka-tó"-i nádasokban**), hol temérdek szokott fészkelni; hanem persze csakis vízdús években, midőn „megszaladja" egy kissé a Tisza vize hajdani ártereit, a fenekeket s nádtermő réteket, melyek a vörös gémek szokott fészkelő tanyáit képezik.

Ilyenkor ha puskát süt el az ember a „Dóka" szélén vagy a rét mentén elnyúló vasuti töltés tetején, egész serege robban ki nagy kvakogással a bíborszínű, hosszúlábú ficzkóknak a nádasok sűrűiből, s a csendbontó fölé kerekedve, sokáig elkeringenek, krákognak ottan, s csak nagy sokára gondolnak távozásra, egyenkint tünedezve el a nádasok titkos labirintjeibe, hol a földre rakva, komlószárító kosár nagyságú fészkeik vannak.

*) Ardea ralloides.

**) H.-M.-Vásárhelyhez tartozó rétség.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Széki-csér vagy pirpió (Glareola pratincola).

Ornithológiai tekintetből érdekesek a „széki-csérek“ (Glareola pratincola), lak- és fészkelő telepei, melyek rendszerint valami félreeső szikes talajú szigetecskéken léteznek.

Százával látni az ily helyeken a könnyed, lengő röptű szép madarakat a légben csapongani, vagy lepkeként magasra emelt szárnyakkal lent ülni a gyepes talajon.

Úgy a fönt repülők, mint a lent ülő példányok, szünet nélkül hallatják jellemző szavukat, mely egy igen sajátságos pirregésszerű madár-beszéd, melyről igen találóan a föld népétől a „pirpió“ mellék elnevezésüket is vették.

Különös, hogy e szép madarak, mint vadak, a legtöbb vadász által kevésre vagy épen semmire sem becsültetnek s mellőzve lesznek; pedig kedvesebb húsú szárnyas vadféle

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

alig akad ezeknél, miről egy próba teljesen meggyőzheti a kétkedőket.

Nem érdektelen a dobos-gémek vagy nádi-bikáknak (Botaurus stellaris) vízgazdag években Szentes városához mintegy másfél órányira eső „Fertő“ nevű mocsároni fészkelési terök sem. E helyen a költési időszak alatt (május, június és július hónapokban), százakra menő e fajú gém tanyázik és költ a nádasokban, a víz színén ringó fészkekben adván életet ivadékaiknak, melyek júliusban felcsöpörödve, estenként (kivált szeles időben) pokoli hangversenyt csapnak a nádasok sűrűiben.

E téreken kacsára vadászgatva, minduntalan akadhatni e fajú fiatal gémekre a vizes aljú kaszálók füvei között, melyek a nélkül hogy felrepülésre csak gondolnának is, erősen felpukkasztva magokat pühhentenek az ember felé, mintha visszariasztani akarnák.

A vizslát is hasonló módon igyekeznek elriasztani; ők azonban ki nem mozdulnának helyükből. Nem egyszer megesett velem, hogy az útamban álló s hatalmasan pühhögető gémet nyakánál fogva fölemelni s oldalt hajítani voltam kénytelen. Ekkor aztán megkapta magát és elrepült egy kis distánczára; de sok ekkor sem gondolt szárnyai használatára, hanem letottyant, mint egy nehéz kődarab, s ismét felpukkasztva magát, nekiberzentette a nyakán lomhán lecsüngő hosszú tollakat.

Ha a megyében előforduló érdekesebb madártelepeket s az érdekesebbnél érdekesebb fajokat és azok lelhelyeit mind elősorolni s leírni akarnám, alkalmasint oly terjedelmű munkába kapnék, mely e kötet keretén messze túlvágna; ép ez okból tartózkodnom kell az egyes elszórva levő vízi vadászterek: tavak, nádasok, sík vizek stb. ismertetésétől is, s így csakis egy pontra: Csongrádmegye egyik legérdekesebb s legvaddúsabb vízi vadászterére fogok vadászrajzomban kiterjeszkedni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ha az útas a szegedi államvasútak indóházától kiindulva a robogó gőzparipán egyenesen dél felé, majd egy kis negyedórai út után délnyugati irányban a hírneves „Bácska“, a szép asszonyok és nagy ivók hazája felé veszi útját, — jó félórai vágtatás után egy igénytelen kinézésű falusi állomásocska elé repíti a zakatoló gőzmasina.

Ez a h o r g o s i vasuti állomás, melynek mindjárt a háta mögött fekszik a végtelenségig hosszú utczáival s homokos sívár talajával: H o r g o s község, a k i s h o r g o s i K á r á s z o k ősi birtoka.

Az ideálista, ki csak az úgynevezett f e s t ő i látványok kedvelője, ki a külső természetet csak ott tudja éldelni, hol ez regényes és meglepően változatos alakban mutatkozik: az ugyan nem sok éleményre számolhat útjában idáig.

A vasúti út Szegedtől ugyanis, nagyrészt kopár szántóföldeken keresztül, meg roppant kiterjedésű paprika- és kukoricza-földeken húzódik át, majd homokos terek alján halad tova érdektelen egyhangúsággal.

Távolabbról azonban barátságosan intenek felénk a fehérre meszelt tanya-épületek, melyek a végtelen rónán szerte szóródva, a mérhetetlen tenger elé-elétűnő, meg ismét a végtelenség ködébe enyésző fehér vitorlásait idézik emlékezetünkbe.

Jobbról — még távolabbról — a majdnem víziányos sík szélén, élesen kidomborodó körvonalakban, mint óriási zöld koszorú, terül el a szegedi szőlős terület, az ú. n. h o m o k i s z ő l ő k, melyeknek nem valami isteni nektár ízű nedűje, „rabvallató“ és „bicskanyitó“ tulajdonságáról messze vidéken ismeretes.

Balról a „boszorkány-sziget“-i szálasok emelkednek ki a horizon alján, kékelő szalagként vonulva végig a merész kanyarodásokkal folydogáló Tisza folyó partja mentén.

Minél inkább halad a vonat Horgos felé, a roppant tér balfelől annál egyenetlenebb, partosabb alakot ölt ma-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gára, helyenkint azonban egy-egy sebten elvillanó erdőfolton is meg-megakad a fürkésződő szem. — Végre a vonat állandóan egy vegyes faneműekből álló szép erdővonal alatt kezd haladni, mely egészen a falu alá, a horgosi indóházig elkísér, gyönyörködtetve a szemet viruló zöldjével, s itt-ott a széleken szórványosan feltünedező, de helyenkint csoportostól is állongó nyírfáival, melyek fehér hártyával borított törzse főleg holdvilágnál, élesen kirí a sötét fák, különösen a fenyvesek haragos zöldjéből.

Eme, a falu észak-keleti részén elterülő meglehetős terjedelmű szép, ligetes erdőség, az évekkel ezelőtt elhunyt tisztes multú hazafi s szenvedélyes sportsman hírében álló Kárász Benjámin birtokos erdészeti és vadászati szenvedélyének köszöni létét, s eredeti rendeltetéséhez képest mint „fáczános-kert“ szerepelt körülbelől egy évtizeden át; alkotója elhunytával azonban a jelenlegi birtokos úr, ki a vadász-sportnak nem barátja, a szépen díszlő fáczánállományt egytől-egyig kilövette. És most üresen, elhagyatottan áll a szép erdő, a hasznos vadtól messze elkerülve, mert sűrű rejtjeiben tuczat számra tanyáz a róka, sudarain az élősdi szarka, vércse, karvaly s csaknem valamennyi hazánkban honos kisebb tollas rabló.

Pedig mily eldorádója, valóságos paradicsoma lehetne e valóban gyönyörű, egy kissé azonban szeszélyes, sőt bizarr ízléssel befásított terület a hasznos vadnak csak csekély gondozás mellett is!

De így . . . élettelen, még a madárdalt is nélkülöző kietlenségével, mint mondám, csak orvvadak búvó helyéül és mulató tanyájául szolgál.

A szeszélyes gruppokban ültetett fenyőcsoportozatok, sűrű aljú lombfások, nyires foltok, fagyalos-zugok, majd a partoldalokon végig vonuló fenyves erdők, igazán elragadó hatást gyakorolnak a szemlélőre; de a kietlenség, a madártalan néma csend, csakhamar lerontja a hatást, el-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

rontja a szép tájkép szülte illúziót, melyet még az erdő déli sarkáni mély völgyben épült (mesterséges) váromladék sem képes derűre varázsolni.

Nyúlnak itt híre se igen van; fogolyra is csak elvétve akadhatni a cserjésekben, és ezek is szerfelett vadak, rebbenősek, úgy hogy alig kaphatók puskavégre még legóvatosabb cserkészet mellett is, olyannyira éberek a sok orvvad folytonos háborgatása következtében. Apró madár is csak kevés akad itt és különösen ősz felé majdnem teljesen madártalanná lesz az egész erdővidék.

Késő őszszel még kevesebb a látni és hallani való itten, kivéve a varjúkárogást, szarkacsörgést s néha-néha egy-egy eltévedt szajkó harsolását.

Homokos talaja miatt az erdei szalonka is ritkán száll meg benne, úgy hogy valóságos vadászszerencse kell hozzá, hogy az ember jártában-keltében csak egyre is rábukkanjon.

Hanem aztán van bagoly, héja és sas özönnel, melyek éjente az erdő vastagabb fáin álmodoznak gyilkos kalandjaikról.

Szép verőfényes napokon gyakran 10—11 réti-sast is láthatni keringeni a sűrűsök felett, és szinte cseng-bong az erdő a parlagi ölyvek (Buteo vulgaris) sikoltó szavától.

A hol ennyi vészes elem talál nyugalmas tanyát, vajjon hogy is élhetne meg a hasznos vadnak bármelyik faja is!

De folytassuk tovább részletező szemlénket és ismerkedjünk meg a környező vidék helyrajzi viszonyaival is. A földalkat, növényzet, szóval a külső természet s az ezekre befolyással levő elemi tényezők oly szoros összeköttetésben állanak a vadászatnak elméleti s gyakorlati oldalával, hogy ezeket valamely vadásztérnek megismertetésénél mellőznünk sehogy sem lehet.

***

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az imént vázolt „fáczános-kert“ vagyis inkább erdő, s az ide mintegy 10—15 percznyi távolra eső község közt egy majdnem katlanszerűleg mély, lapályos sík terül el, mely kelet felé kifutva, északkelet, de méginkább délkelet felé erős, majdnem félkör-idomú hajlást téve, kiszélesül.

Eme tér egész keleti és keletdéli vonalán a Tisza folyó képez élesen övező határt, kissé ferde irányban haladva a tér szélében; majd egy merész kanyarodással délnyugotnak tartva, bokros, sűrűs aljú füzesei a láthatár távolában eloszlanak.

Eme terjedelmes és ősrégi időktől fogva ingoványos, mocsáros terület, az ú. n. h o r g o s i r é t, mely két főrészből: kis és nagy rétből áll, azonban összefüggésben egymással, alkotva helyenként áthatlan fűzbokros és nádasos vadonokat, legkivált a folyómenti határrészek vonalán.

A Tiszának imént említett kanyarodásánál, egy alacsony gátvonal — átfutó fűzfasorral — képez elválasztó határt e rétek és a m a r t o n o s i rétvidék között; különben teljesen összefolynak határaik, s együtt körülbelől mintegy 4—5000 kat. holdnyi tért foglalnak magukba.

A horgosi rét, azaz eme lapály-vidék ama része, melyet tulajdonképen r é t n e k nevezhetni, három főrészből áll, a t ó b ó l, r é t b ő l és n a g y r é t b ő l.

A t ó csak csekély távolságra a falutól (ettől éjszakkeleti irányban) fekszik, s kelet-déli irányban fordul el fölfelé a Tiszának, illetve a martonosi réteknek.

A rét jobb felén — vagyis a falu felőli oldalon — 1000 kat. holdnyi tükrös síkja képezi (t. i. a tónak) a t u l a j d o n k é p e n i r é t elhatároló keretét, itt-ott nádas csíkokkal tarkázva; jobbfelőli körét azonban ezenkívül még mindenütt többé-kévesbé kidomborodó vagy ellapult fölű homok-buczkások, helylyel-közzel azonban oly magas homok- és szik-föld emelkedések is környezik, melyek a „part“ elnevezést is méltán megérdemlik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Feljebb — nyugati és délnyugati irányban, a terep sokkal változatosabb alakot ölt magára. Ugyanis mindjárt a falu alján egy erdőfolt van; azon túl paprika- és kis részben szántó-földek váltakoznak egymással; majd szőlők következnek, hosszú vonalban elterülve.

A szőlőkön túl, délnek, a vidék beláthatlan térré, egészen nyílt síkká szélesül ki, beleolvadva a bácskai rónaság végtelenébe.

Említett, mindjárt a tó fölött, illetve a falu alján elterülő ligetes erdőség, úgy ezzel határos szőlős területek, homokos talajuk daczára feltűnően kevés vadnak szolgálnak tartózkodási helyül, kivéve egy-egy kóbor sast, meg a rókát, mely ravasz éjjeli orvnak különösen tetszik az itteni lágy, homokos terep, melyen minden nagyobb zaj nélkül s kényelmesen elkulloghat.

Munkakerülő s könnyedén élni szerető természetének a porhanyós és követlen földalkat a tekintetben is kitünőleg kedvez, hogy különböző szálásait s a hozzájuk tartozó vezetékeket hihetetlen gyorsasággal elkészítheti. De van is aztán belőlük özönnel!

A tó kiindulási pontja környékét — vagyis nyugoti partvidékét: a falu észak-keleti részén elterülő széles, szikes részben pedig homokos sík terület képezi, száraz években legelőnek használva; erdőalji dülői azonban szántatnak is.

E terrénum északi határát meg a „fáczános“ liget-erdei és fenyvesei adják, melyen túl az államvasút töltés-vonala húz élesen elszigetelő határt.

A liget lenyúlik majdnem egész a tó keleti kanyarodásához a „zsilip“-ig, hol egy fűz-bokrok, magas nádasok s egyéb vízi növényekből álló sűrű rejt hozzáférhetetlen, ép azért állandó éjjelező tanyául szolgál a vízivad tojásai és fiókáira áhítozó ravasz vörös kabátosnak.

Itt terül el a rét vadászatilag egy igen nevezetes

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

pontja is: a sziget, mely a tavon ovális idomban ülve, a tó vize által gyűrűként köríttetik.

Ez egy körülbelől 250—300 kat. holdra menő, imitt-amott erősen szikes, ép azért nagyobbrészt teljesen terméketlen talajú terület. Őszszel a meddig csak a szem ellát rajta, szamártüsöknél egyebet nem fedezhetni fel napégette felületén; keleti martján azonban van néhány vihartépte fűzfa, de ezek is nagy distancziákra állonganak egymástól, ép azért korhatag törzseikkel éppen nem szelídítik ama kellemetlen hatást, melyet e kietlenség, lombhulláskor gyakorol az ember kedélyére.

Nyaranta természetesen egészen más, sokkal élénkebb képe van az egész környezetnek. A zöldülő mező, a tarka mezei virágok, az illatárt lehelő közeli erdők látképe, s a szigetet majdnem szakadatlan lánczolatban körülvevő nádasok, csendes, szomorú zenéjökkel, mind-mind kedves és maradandó hatást gyakorolnak a szemlélőre.

Hátha még hozzá veszszük azt az örökösen változó gyönyörű ornithológiai képet, mely egy ezerszínű festményt megszégyenítő szépségében gyönyörködteti a szemet, kapja meg, s köti le folyton a figyelmet minden perczben változó képeivel! . . . Az a sok eszményi sirály, tündöklő hóruhájában, melyek óriási hópelyhekként ott csaponganak a tó csillámló tükre felett, csókdosva rózsás csőrükkel a locsogó hullámfodrokat! . . . A partokon hosszú lánczolatokban állongó gémek szürke serege! . . . A szerte szaladgáló sneff-fajok megszámlálhatlan sokasága az egérnyi nagyságútól föl a legnagyobbig, mely mind beszél, fütyöl jókedvében érthetetlen, csodálatos hangokon! . . . A bukdosó szárcsák nagy tömege! Az atlasz mellényű vöcskök és . . . tudná is a jó isten mi más vad még! úgy, hogy elragadtatásunkban önkénytelenül is e sóhaj fakad ajkunkon: „Szívem, mit kívánsz még egyebet!“

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Szárazabb években, midőn e sziget nincs teljesen vízzel körülzárolva, két helyen közelíthetni meg száraz lábbal, déli és éjszaki oldalán. Mindkét bejárót az ú. n. zsilip-part képezi, melyen át az esetleg megszaporodó vizek lefolyást nyernek a tó síkjába az ú. n. Budzsáki major alatt.

A déli bejáróhoz a falu felőli oldalról lehet eljutni; az éjszaki bejáró a fáczános (más néven „kamarás") liget fenyvesei alján, a már említett sűrű róka-rejt mellett vezet el.

Lássuk már most a tó éjszaki partvidékét, vagyis a tulajdonképeni rétet, mely éjszakkeleti irányban egész a Tiszáig vonul, itt azonban egyet fordulva keletdélnek fut ki.

Már említettem volt, hogy a horgosi rét (beleértve a tavat is) tulajdonképen egy teknőszerű mély völgyben fekszik, s valamint a déli- illetve délkeleti, úgy éjszaki vonalát is egy egybefolyó és élesen kiemelkedő magas partláncolat futja körül.

E völgykatlan a Tiszának természetes ártere. Midőn ugyanis a Tiszának úgynevezett zöldárja beáll, vagy nyári áradatkor, a felszaporodott vizek össze-vissza járják az egész terrénumot. De tavaszkor, kevésbé nedves években is, az erek s egyes mélyebben fekvő helyek rendesen megszoktak telni hóvízzel vagy földárral. Különben a Tiszaszabályozási munkálatok a kifelé csapkodó vizeket mindinkább medrükbe szorítván száraz nyarak után víz csak a tulajdonképeni tóban marad. — Természetesen ekkor a szárnyas vad a nádasokból és locsogókból kiszorulva, kénytelen e legbelső vízre, illetve fenekekre húzódni, melyek még a legszárazabb években is ellentállnak a forróság elpárologtató erejének és teljesen sohasem száradnak ki.

Igen száraz, absolute vízszegény tavasz és ősz után, a rét elaszott cseretét szarvasmarha és sertés gázolja s túrja föl kedvére minden irányban, mi aztán meggyújtatván, a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

zsombékok eltakarítása után az egyenletesebb helyek foltonként szántatnak, részint pedig kaszálónak alakíttatnak át. A náderdők egy részét tehát kalásztenger váltja föl, részben pedig kukoricza-erdőkké válnak, s ezek oly búja tenyészetűek, hogy sem a veteményekben, sem a kukoriczákban, míg állanak, akarva se járhat az ember, mert nemcsak a vetemény maga sűrű, de sűrítik még a vízáradások maradvány-szülöttei: a paréj és a lenge nád.

Persze, a legszárazabb években is, a rét nagyobb része füzes, cserjés, vesszős és roppant bújaságban tenyésző náderdőkkel van borítva; mindamellett vadállománya ilyenkor — kevés nyúltól és néhány folt fogolytól eltekintve — csakis az egy rókára szorítkozik, mint a melynek a sok rejt és födözet elég biztonságot nyújt.

Farkas e vidéken tudtommal nem fordul elő, noha az ide nem épen távol eső szegedi pusztákon és a csorvai és mérgesi erdőkben, állítólag, állandóan szokott tartózkodni (?).

Vidráról nem igen tudnak itten, noha a tó állandó vize sok halat és legkivált potykát táplál, mely tudvalevőleg a kétlakú dúvad legkeresettebb csemegéje. Nem tartom azonban lehetetlennek — noha eddig még teljes bizonyossággal megfigyelve nem volt, hogy alkalmas időben a közeli Tiszából ellátogat a vidra e haldús vízből adóját kivenni (kivált hal-szükség idején). Tudvalevő ugyanis, hogy a hal dolgában megszorult vidra, a szárazon gyakran több mértföldnyi útat is megtesz, új meg új halászó-helyeket keresve.

Ezek után már most rátérhetünk e rétvidék vízivadállománya és az itteni vadászat ismertetésére. Ezt megelőzőleg azonban röviden meg kell még emlékeznem a horgosi réttel nem kapcsolatos apróbb vízi vadászterekről is, melyek a falu tulsó felén (nem nagy távolságra) déli és nyugoti irányban terülnek el. Állnak pedig ezek elszórtan fekvő, összefüggés nélküli sík tavacskák, kacskaringós erek, locsogók és füves semjékekből, melyeket őszönte a nagyobb

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mérvben fölszaporodó csapadékok, ú. m. eső és hóviz vagy földárja alkotnak, azért is száraz ősz és hótalan tél után nyomtalanul eltűnnek rendre, legfölebb az ú. n. királytói síkban, mely, mellesleg legyen mondva, egyike a legjobb ludazó helyeknek, meg a Bogárzóban marad kevés víz.

***

A horgosi vizeket csak kevés úszó és gázló vad-féle választja fészkelő helyül. A szaporító állomány mindössze is nehány Alföld-szerte közönséges kacsa-fajt, szárcsát, vízi tyúkot és csirkét, továbbá néhány gém- és csér, illetve czerkó-fajt foglal magában; vonulás idején azonban megfordul itt a vízi és mocsári vadnak talán minden hazánkban ismert faja és válfaja, kezdve a legközönségesebbtől, föl a legritkábbig, sőt néha igazi unikumokkal is lehet itt találkozni, minő például a Sula bazana és Chetusia gregária, melyek már több ízben kerültek cső elébe.

Az érdekesebb húzó szárnyasok közül bemutatom először is a vadlúd legközönségesebb faját a közönséges ludat (Anser segetum). E faj őszi és tavaszi húzásakor rendesen nagy csoportokban szokott ellátogatni a nagyobb nyílt vizekre; általában tavaszszal és őszszel igen gyakori, sőt közönséges szárnyas.

Sűrűn járó vadként rendesen szeptember havában kezd jelentkezni, húz azután folyvást addig, míg a hó le nem esik és el nem takarja a főtáplálékát képező zöld vetést; vagy addig, míg a vizek jégpánczélt nem öltenek magukra. Az enyhülő idővel — állandó hó és jégolvadáskor — azonban megint visszatér, még pedig néha igen korán. Így 1886-ban már január második felében nagy csapatokban volt látható a föntebb említett Király-tó környékén elterülő vetéseken, s egész a vonulása ideje zártáig megmaradtak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Behúzását illetőleg rendesen az itteni nagyobb terjedelmű tavakra szokott lejárni. Leginkább szereti a falu alatt elterülő tavat, továbbá (és főleg) a Királytót és Bogárzót, de leterel a kisebb vizekre is.

A nagy vadlúd (Anser cinereus) itt elég ritka madár. Leginkább tavaszkor szokott áthúzni; ősz elején is mutatkozik ugyan néha egy-egy kis csapat, de csakhamar eltűnnek a vidékről.

A lilik (Anser brevirostris) leginkább csak igen jellemző és más madár szavával össze nem téveszthető „lilik, klilik“ kaczagása által szerez élvet az őszi éjben vadlúd-lesen ülő vadásznak, mert ritkán jön lövésre.

Említett három lúdfaj közül, mint fészkelő, jelenleg e vidéken egyik sem ismeretes; a Tisza-szabályozás előtt azonban a szürke nagy vadlúd rendesen költött az itteni réteken, különösen pedig a kapcsolatos martonosi rétség nádvadonjai között.

A vízi vadászat főtárgyairól, a vadkacsákról, először is azt jegyzem meg, hogy kisebb-nagyobb foltokban rendesen beköszöntenek minden tavaszszal; a fajok legnagyobb része azonban csak áthúzó vendég itten, és mindössze is néhány közönségesebb fajra szorítkozik e vidék tulajdonképeni ornisa.

Itt költ — és pedig jobb években aránylag (persze a viszonyokhoz képest) nagy számmal — az úgynevezett zöld fejű vagy tőkés kacsa (Anas boschas); továbbá a kis csörgő vagy kercze, a czigány, sulyok fejű és a kanalas kacsa, végül a kendermagos (Chaulelasmus strepera) és néha a gémnyakú kacsa.

Ezek volnának az állandó fajok, rendes lakói a horgosi vizeknek, melyeket persze a tavaszi és őszi húzás sokszorosan felszaporít, úgy, hogy a vándor-idény alkalmával föllelhető itten a hazánkban előforduló minden kacsafaj. Nevükről valamennyit megnevezni lehetetlen, sőt a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

konstans fajok egyenkinti meghatározása is nagy nehézségekkel van összekötve, mert több egynemű faj közt különféle vegyülékek is állnak elő: mellék-, kereszt- és válfajok, s egyéb lehetetlennek tetsző keresztezések, melyeket csak úgy lehetne teljesen kipuhatolni és minőségüket pontosan megállapítani, ha az ember folytonosan a rétet lakná. Az bizonyosnak látszik, hogy minden kacsának törzsanyja: a zöld fejű kacsa.

Egyébiránt nagyon ritka vadász az, ki még a legközönségesebb kacsa-fajokat is pontosan determinálni tudja, nem is szólva a röptében látottakról, melyeknél még a leggyakorlottabb, legjobb szemű vadászt is cserben hagyja a tudománya, kivált a ritkább fajokkal szemben. Csak ha lepottyant a kacsa, akkor látja az ember, hogy valami újat lőtt.

Itt előforduló érdekesebb szárnyasok közé tartozik még az Alföld egyik legnépszerűbb szárnyasa, a daru (Grus cinereus). Ez a szép és rendkívül óvatos madár, a Tisza-szabályozással kapcsolatos rétszárítási manipulációk óta, csak elvétve mutatkozik, mint áthúzó vad, de leszállva ritkán látni.

Nincs már hazája nálunk! Pedig hajdanában, mikor még valóságos paradicsoma, Eldorádója volt az Alföld mindennemű szárnyas népségnek, akkor a daru sem volt ritka, sőt egyike volt a leggyakoribb, legnépszerűbb madár-alakoknak. Őszönte kivált, népes csapatokban volt látható a vízborította téreken és gyepen mindenütt.

Egyízben Burg Dénes barátommal vadlúd-lesen ülvén a tószéli nádasokban, az esti homályban minket észre nem véve, egy szép csapat daru kezdett felénk húzni. Már dobogott a szív a vadászláztól e ritka vad láttára s feszült a fegyver, ámde az utolsó pillanatban elfordult tőlünk a kaján szerencse. Ugyanis a mint épen Dénes barátom lőtávolába érkeztek volna a darvak, mintha

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csak a föld mélyéből bújt volna elő, e pillanatban egy paraszt ficzkó ötlött föl lesünk mellett, mire a hosszúlábú uraságok mindjárt más irányt vettek, s nagy kurrogó beszéddel elvitték a levelet.

E vizeken előforduló többi gázlók közül nevezetes helyet foglalnak el a gém-fajok, jelesen a szürke vagy kék (Ardea cinerea), a vörös (Ardea purpurea), a nádi (Botaurus stelláris), a törpe (Ardea minuta) és az „éji gém“ vagy bakcsó (Nyctiardea nicticorax).

Ezek közül csak a nádi, törpe és vörös gém fészkel itten.

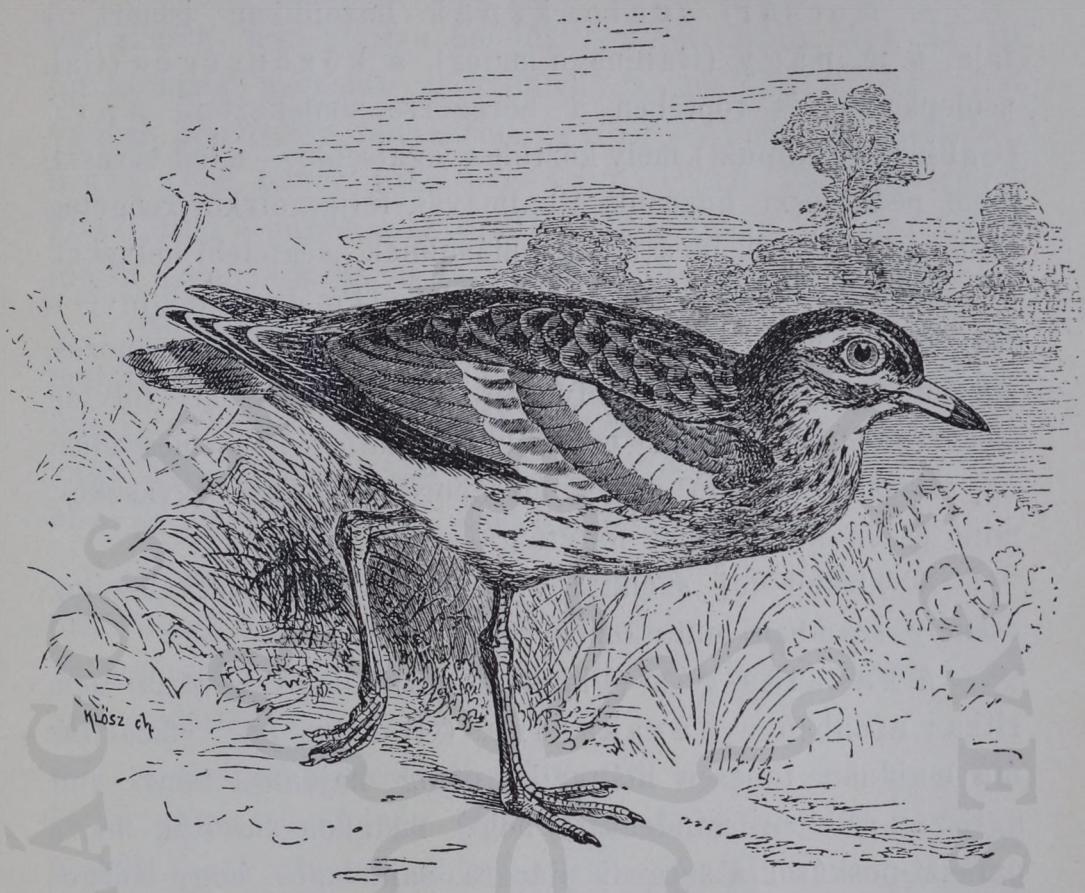
A kócsagnak nálunk honos fajai itt ritkán fordulnak elő; leginkább tavaszszal s nyár vége felé látni olykor egy-egy állongó példányt a vizek partjain. Természetesen legritkább valamennyi közt a nagy kócsag (Herodias alba), mely hazaszerte ritka lett azóta szinte, mióta a rétszárítási munkálatok kezdetüket vették, úgy, hogy maholnap mesebeli alak lesz, épen mint a kócsag-forgós kalpag is hogy elmult.

A gázlók osztályából folytatólag megemlítem a fehér és fekete gólyát (Ciconia alba et nigra). Utóbbi szép érczfényű madár, szintén csak áthúzó vendég itt, de ritkán jelentkezik.

A batla (alias: ibis; Ibis falcinellus), mely nemcsak hajdanta, hanem most is költ itt-ott a tiszaparti erdőkben, — apadás idején évről-évre meg szokott jelenni, és nagy félhold-alakú sorvonalakban röpköd a vizek felett. Különben nem igen vadászszák, mert roppant tetves és halszagú; húsa (mellhúsa) egyébként izletes pecsenyét ad és hasonlíthatlanul jobb a vén goizerénél, hanem erős eczetpáczot igényel és meg kell nyúzni, mint a szárcsát.

E mocsárok fő nevezetességeit kétségkívül a sneffek és lilék képezik, melyek — a fajokat illetőleg — igen gazdagon vannak képviselve. — A sneffek közül itt fészkel

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ugartyúk vagy túzoklile (Oedicnemus crepitans).

a réti- (Totanus calidris) és gólya-sneff (Himantopus rufipes), mely egészen olyan, mint a gólya miniatur kiadásban.

Az ugartyúk vagy túzoklile (Oedicnemus crepitans), mely kicsiben a túzokra emlékeztet, 3 egész 6 tagból álló kis csoportokban mutatkozik az erdőalji homokos helyeken, s a buczkákon költ is.

A gulipán-sneff (Recurvirostra avocetta) őszönte nem ritka a tó partján. Mindíg magányosan látni a gerinczeken vagy porondokon állongani.

A fütyülő- és széki-, úgy a galamb-sneffek kora tavaszszal, de még inkább ősz folytán találhatók változó számban.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A mocsári szalonkának hazánkban ismert 3 faja, ú. m. nagy (Gallinago major), a közönséges (Gal. scolopacina) és röptében a bőregérre emlékeztető apró (Gallinago gallinula), mely köztük a legkisebb, — mind tavaszi, mind pedig őszi húzásuk alkalmával, teljes, olykor rengeteg számban népesítik be a tartózkodásuknak megfelelő helyeket.

Igen gyakori a nagy szélkiáltó is. Eltekintve a szentesi ecseri réttől és a szegedi Fehértó gerinczes, porondos síkjától, mely helyeken legkivált őszönte folyton nagy számmal, sokszor ezrével található, — a megyében úgy látszik, itt van egyik fő táborhelyük úgy tavaszkor, mint őszön át a vizek fogytáig.

A kisebb faj szélkiáltó azonban már észrevehetőleg csekély számban mutatkozik.

A kanalas-gém (Platalea leucorodia) tavaszszal nem ritka; azonban a kárakatona (Graculus*) a rétszárítás óta majdnem teljesen hiányzik; pedig hajdanta annyi volt a tiszai réteken mindenütt, hogy rudakon hordták be a paraszt-puskások a szegedi piaczra. Sajátságos, hogy Horgos vidékén (és a megyében sok helyt), elég hibásan a batlát hívják jelenleg kárakatonának.

Hattyúból néhány évvel ezelőtt egyszerre két példány is lövetett.

Megemlítendők továbbá a nádi (vízi-csirkék) és vízi-tyúkok, nemkülönben a guvatok osztályából: a vízi guvat (Rallus aquaticus), a pettyes nádi-tyúk (Ortigometra prozana), továbbá az itt harsmadárnak nevezett haris és az Ortigometra-minuta faj, végül a Gallinula chloropus (hóda, zöldlábú vízi-tyúk), meg a szárcsa (Fulica atra).

Említettek nemcsak hogy rendes lakói (a guvat igen ritka) a horgosi vizeknek, hanem költenek is itten; a vadá-

*) Graculus carbo et pygmaea.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szat tárgyát azonban nem igen képezik, csak hébe-korba mellékesen lesz elejtve belőlük egy-két darab; úgy az itt búvároknak nevezett vöcskökből is, melyek 3 faj által vannak képviselve, névszerint: a nagy- (Podiceps cristatus), a kis- (Pod. minor) és a búvár-vöcsök (Pod. rubricolis) által. Mind a három alak a haldús tó mélyebb helyein, költés idején azonban a magas vizű nádasokban szokott bukdácsolni.

Tél végével és tavaszonta, a nyílt vizeken gyakran mutatkozik a búvár-kacsáknak hazánkban honos két faja is, úgymint a nagy (Mergus merganser) és a fehérke vagy apró (Merg. albellus). A Merg. cucullatus és Merg. serrator még nem észleltetett.

A csérek, vagy mint az Alföldön általában neveztetnek: czerkók, szintén teljes számban vannak képviselve, és leginkább a tó síkja felett szoktak lebegni, vadászva az apró halfélét.

A sirályneműekből leggyakoribb a nevető és kéklábú sirály (Larus ridibundus et canus). E két alak hosszú őszök alkalmával, némelykor rendkívüli sokaságban, szinte felhőszerű rajokban szokott a tó körén tartózkodni. Ha puskalövés zaja, vagy egy-egy czirkáló sas fölriasztja őket, süketítő zsivajuk szinte elkábítja az embert.

Rendesen hideg őszig szoktak helyben maradni; a vizek beálltával azonban eltűnnek a vidékről.

Bár az utóbbi madarak nem igen tartoznak a vadászandó állatok sorába s a vadászra nézve kevés, vagy épen semmi érdekkel nem birnak; mindamellett felemlítésüket feleslegesnek nem tartám, mert e vízi vadászterek élénkítése tekintetéből igen nevezetes szerep jutott részükre.

A ragadozó fajok osztályából a réti-kányák (Circi) és réti-sasokat említhetjük fel első sorban, melyek mint kártékony vadpusztítók, e rétvilág szárnyas népségei között igen nevezetes helyet foglalnak el.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A réti-kányának mind a négy, hazánkban ismert faja gyakori, s mert kiirtásukra senki nem ügyel, mindinkább elszaporodnak, különösen a Circus aeruginosus faj, mely pedig köztudomás szerint a legkártékonyabb a rétikányák között. — A Circus pallidus, valamint más vizeken, úgy itt se valami közönséges állat.

A réti-sas egyike e rétvidék leggyakoribb ragadozóinak a nagyobb fajok közül. Ősztől kezdve tavaszig folyton található, nyaranta azonban sokkal ritkább. Őszszel leginkább a tó körül s legközelebbi környékén szokott előfordulni, és pedig ritkán egyesével vagy párostól, hanem többnyire három vagy négy együtt, sőt nem ritka eset, hogy 10, sőt több is kering egyszerre a tó fölött.

A horgosi tóságon a vadászat, mint minden víz körül, kora tavaszszal kezdődik, mert a vízivad az ébredő természetnek legelső s legbiztosabb hirdetője.

József napjára többnyire mind megérkeznek, de február végével, midőn még az összes külső természet mélyen szunnyadoz a fagy dermesztő leple alatt, már láthatni egy-két folt libát és kacsát, mint a későbbi rajnak biztos előhírnökeit. S midőn az idővel kissé beljebb haladva, kikelet úrfi ragyogó arczát mind jobban és jobban kezdi felénk fordítani: itt-ott a még szürke légkörben kezdenek mutatkozni a gémek, néhány panaszosan fütyülő lile és szélkiáltó stb. — S ha már annyira vagyunk, mikép az ámbár még jeges tószélről egy-egy bíbicz kiáltását halljuk, vagy helylyel-közzel felreppenő mocsári-szalonkát is látunk: akkor már egyet dobban szívünk az örömtől, mert tudjuk e jelekből, hogy a tavasz küszöbön van, s ezzel együtt kedves vadjaink beköszöntésének várva-várt ideje is elérkezik. S csakugyan! Néhány hét még, s ha kivált langy eső is esett és a déli szél dúdolgatása is mind erősebb: telve lesz a mocsár és nádas a vízivadak tömegével.

A mint a nap erősbödő sugaraival mind jobban és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

jobban átmelegíti a földet és a vizet, a rét körüli erdőket pedig dús lombsátorral, a mezőt illatos virágokkal, a mocsarakat és locsogókat szép zöld kákával díszíti fel, akkor kezdődnek meg itt igazán a vadász gyönyörei! A tavat és környékét óriási csapatai, valóságos nyüzsgő rajai veszik körül a víziszárnyasoknak; a légből pedig sajátságos hangversenye hallatszik le a kelepelések, vákogások, süvöltések és czifra füttyöknek, — mely reggeltől estig tart, sőt éjszaka sem szűnik meg.

Hosszú telek után azonban rendesen kevesebb a vízivad féle; a megérkezettek is — kivált ha az idő zordonabbá vált, — csak szívós életerejöknek köszönhetik ha mind el nem vesznek, mert a jéglepel fel nem olvadhatván — és általában a föld is kemény lévén, élelemhez nem juthatnak.

A hosszú telek (azaz midőn a szárnyasok ámbár rendes húzási idejökben, de — tekintettel a mostoha, tehát rendellenes időjárásra, — mégis k o r á n érkeznek) rendesen elrontják a vízivadászatot úgy e vizeken, mint általában az egész alfödön. Megfigyelés szerint ugyanis, hosszú tél után a vándor vízivadfélék többnyire kevés számmal szoktak megjelenni, s rövid helyben időzés után tova vándorolnak, mintegy keresztül lopva magukat a rétvidékeken.

A vízivadászat a horgosi tóságon ép oly háladatos, mint változatos. Február vége felé már expresse mehetni vadlúdra, s a tószéli nádasokban elhúzódva, vagy a szigeten mély gödörből lövethetnek esteli s akár nappali lesen.

A vadlúd-lessel összekötve, a csoportostól járó, de majdnem teljes besötétedéskor húzó és rendkívüli sebesen röpülő tavaszi, ú. n. t r i f k ó*) kacsákra is sikerrel lövöldözhetni.

Márczius havában kezdődik a mocsári-szalonkák vadászata a nedves és sáros réteken. Április hava utólján szép itt a nagy mocsári-szalonkák vadászata; mert ide minden

*) Querquedula crecca.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tavaszszal ellátogatnak, s a kis és nagy rét, úgy a sziget czikázó erecskéit, s a nedves aljak széleit leginkább választják húzásuk közben pihenő tanyául.

A mocsári-szalonkák húzási idejével összeesik a *szélkiáltók* fölvonulásának ideje. Ekkor lőhetők leginkább kitömött maszkok segélyével lesből, a szigeten.

Fő érdekét nyeri e vadásztéreken a vízivadászat akkor, midőn már a nád s egyéb vízi növény a vízből kiverődött és sűrűdni kezd, mert akkor már a kacsa bevár. Ily helyekre jár delelni, párosodni a kacsa, a bíbicz és a galamb-sneff. Ekkor tehát már „ugrásból“ és lesből lőhetjük a réteken és füves mocsárokon a kacsát és cselvetéssel a gémfajokat, szép tolluk miatt.

Mire a rekettye kihányta barkáit, már minden itt költeni szokó vízivad fészkén ül; sőt némely kacsa-faj, mint például a *zöld fejű*, néha már márczius utolsó felében tojásai költéseivel van elfoglalva.

Míg a kacsa *tojók* költenek (a nádasos helyeken, herésekben és gabonavetésben), a *gácsérok* (hímek) egy falkába csapnak össze, s mindaddig együtt élnek vagyis *kajtárkodnak* a nagy nyílt vizeken, míg a tojók egészen fel nem nevelik fiókjaikat. Az ilyen együvé került gácsérokhoz azonban a tojásait *másodízben is elvesztett* (mert a zöldfejű, ha első fészekalja tönkre ment, *másodszor is szokott tojni*,) vagy *meddő* tojók is szoktak csatlakozni.

A sneffeknek majdnem összes fajai, már április végével (bezárólag május közepéig) elhagyják e mocsárokat s csak augusztus vagy szeptemberben, mikor kiköltöttek, térnek ismét vissza s maradnak addig, míg a fagy el nem zavarja őket.

Hogy a zöldfejű vagy tőkés kacsa a mocsárok közelében levő fákon (de csak a vastag, üreges sudarral biró fákon), faodúban (fűz), sőt *szarkafészekben is*

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

(ákáczokon) szokott fészkelni: azt mi alföldi madarászok és vadászok régtől fogva tudjuk. Ezt csak azért említem fel, mert a vadászok közt pro és contra, gyakran képezi a vitatkozás tárgyát és sokan, bár igaztalanul, alapnélküli mesebeszédnek tartják.

A lohodzás ideje alatt természetesen szegre van akasztva a fegyver, míg augusztus hava ismét tettre nem szólítja a vadászt. Ekkor már (szárazabb években) csak a tóban, kubik-gödrökben s egyes mélyebb semjékekben és fenekekben van víz, de épen azért ide húz a kacsa és kivált a mocsári-szalonka mely leginkább az iszapsarat kedveli. Ekkor kezdődik a les-vadászat mindennemű más sneff-fajra is, és ezeket nappal épp ugy lőhetni lesből, mint este, mert ezek a legnyughatatlanabb vadak, melyek minduntalan változtatják tanyájukat. Az esteli lesen pedig leginkább kacsa ejthető; de lőhetni, ha úgy tetszik, többféle gémet, batlát, ha szerencsénk van: kárakatonát s más egyéb ritkább vadat is.

Midőn a lohos kacsák vezértollai annyira kinőttek, hogy a repülés részükre lehetségessé vált, akkor nagy csapatokban összeverődnek és a rétet kezdik odahagyogatni, és a vetéseket, tarlókat látogatják meg. Őszszel se igen jár a vízivad a rétbe eledelt keresni, hanem többnyire a vizeket környező vetésekre és tarlókra jár ki; továbbá felkeresi a kisebb ereket és lócsogókat, a hol napestig elbogarászik.

Tekintve azon rendkívüli változatosságot, mely itt a vadak sokféle fajait illetőleg nyilvánul, — a vadásznak azon se kell aggódnia, hogy a kacsák s egyéb vadfélék kotlani kezdvén, fegyverét falra aggathatja aratás utánig, mert éppen midőn ezek tojásaik költésével vannak elfoglalva, érkeznek meg a sirályok, a széki- és fütyülő-sneffek sbt. Midőn ezek részben fészkelni, részben pedig tova húzni kezdenek, akkor már vadászhatni a kisebb csapatokban koborló kajtárokra; ezekkel készen lévén, már a szárnyra

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kelt kacsa-fiókokra mehetni, és ez még be sem végződik, már megérkeznek a mocsári-szalonkák, a vízivadnak e legnemesebbjei. Ezek visszaérkezte leginkább költésük után július végétől augusztus elejére esik, azonban július közepén, sőt elején is találni elvétve egy-egy példányt, minthogy hazánkban szórványosan fészkelni is szokott. — A sárszalonkák vadászatát még be sem végezzük, már megkezdődik a gázlók és vízimadarak vonulása. Általában itt a vízivadásznak egész éven át van mivel foglalkozni, mert e vadásztér, mint többnyire minden nagyobb tiszamenti rét, a vadászati gyönyörök kiapadhatlan forrása.

De kétségkívül őszszel legtöbb e vizeken — és általában az alföldi mocsárokon — a vad, és leginkább nyujtanak élvezetet a szenvedélyes vadásznak. Ma vadludak jelentkeznek, holnap szélkiáltók és egyebek jönnek, szóval folytonos élénkség és mozgalom köti le az ember figyelmét. Folyvást láthatni az ide-oda repkedő, kisebb vagy nagyobb csoportokban és csapatokban ki- és beszálló szárnyasokat. Ép e mozgékonyság, mely készteti a vadakat mintegy önkénytelen mozgástételre, kölcsönöz az itteni vízivadászatnak rendkívüli érdeket. Hát még a fajgazdagság . . . az örökösen váltakozó ornithológiai kép!

Nagy vizekkel azonban az őszi vízivadászatnak egy kellemetlen árnyoldala van: a rendkívüli mocsárbűz vagyis k o t ú-s z a g, melyet a vízbe hullott nagymennyiségű rothadt csörmelék okoz. Ezen, a kenderáztatóéhoz leginkább hasonlító átható szag, különösen akkor érezhető nagyon, ha az ember gázolás közben fölkeveri, vagy a vadászcsolnak hajtása közben az evező- vagy tolórúddal a víztalaj bolygatva lesz.

Nyáron át, különösen reggel és estve, a szúnyogok milliárdjai nyugtalanítják a vadászt, s bizony sokszor megkeserítik mulatságát, mert ezen köpülöző állatok oly nagyon ragaszkodnak a lesben álló vadászhoz, hogy még a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

glacékeztyü sem menti meg kezét égető csípésüktől. Némileg ugyan távol lehet őket tartani erős füstöléssel; de végre is ki győzné órák hosszán át a folytonos pöfékelést! Pedig mihelyt felhagy vele, azonnal ott teremnek a hívatlan sröpfölők s oly viszketeg hólyagokat csípnek ruhás és ruhátlan részén, hogy mind a tíz körmét igénybe kell venni. hogy eleget vakaródzhassék.

Vadásztam többször finyás, érzékeny testű uracsokkal, kik egy esteli vagy reggeli kacsa-les után, napokig sem mertek az utczára menni, mert testük a kegyetlen szúnyogactió folytán oly gyanús viszketegségbe esett, mely — habár távolról sem volt ugyan olyan gonosz természetű, mint az, a melyet bizonyos nép állítólag a libazsír tulságos élvezetétől szokott kapni és egymásra átruházni, — mégis a legtalálóbban rühnek volna nevezhető.

Mellesleg megjegyzem, hogy a szúnyogok ellen eddig sok szer lett ajánlva ugyan, de egyik sem bizonyúlt jónak; a gyakran emlegetett czitromlével való bedörzsölés is haszontalan. Még a legjobb és leghatásosabb — eltekintve kellemetlen szagától — a petróleum, mit tapasztalásból mondhatok. Ugyanez, a májusi réti vadászatok alkalmával, a kis musliczák vagy muslinczák (afféle légyszerű kis, de néha fellegszerű rajokban járó igen alkalmatlan bogarak) ellen is jó szolgálatot tesz.

***

Minél inkább közeledik az ősz, a vízimadarak annál sűrűbben, annál nagyobb rajokban kezdenek mutatkozni. Jönnek-mennek folytonosan; és csoportosulni kezdenek még oly fajok is, melyek különben nem szoktak csapatokban járni.

Ez a folytonos mozgalom, készülődés, a rétből való szűntelen ki- s oda beszállongása a szárnyasoknak: biztos jelt képez arra nézve, hogy kedves vadjaink nemsokára

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

elhagynak bennünket. S csakugyan valamelyik legközelebbi borongós reggelen csak arra ébredünk, hogy eltűnt valamennyi, nyomtalanúl, mintha a szél hordta volna el őket.

Az őszi madárvándorlási idény tartama alatt a tó egy nagy madár-vendégfogadó jellegével bir, s el nem fogy tükrös síkjáról a teméntelen mennyiségű szárnyasvad. Fellegszerű csapatokban úszkál, repked, darvadozik vize felett a sok kacsa, sneff, sirály és szélkiáltó, s a jó Isten tudná mi más vad még.

Ilyenkor reggelenként vagy esteledéskor rendkívüli érdekes és háladatos lesvadászatot állhatni a tó szélén elterülő nádasokban, vagy bárhol a sziget körén ásott lesgödörben; de a tószéli magas vízi növények és fűzbokrosok között lappangva, napközben is ejthetni vadat.

Ha a tó egyik végén folytonos rápuskázással többször felriasztatnak az óriási madárseregek, akkor kisebb csapatokra szakadozva áthúznak a sziget felett a tó másik részére és viszont; azonban ily alkalommal többnyire oly magasan repülnek, hogy lövéssel ritkán érhetők el.

Szép itt a szélkiáltók őszi vadászata is, mely óvatos vadak lombhulláskor leginkább kocsiról, künn a legelőkön s gyöpös helyeken vadásztatnak, a mennyiben napközben seregesen szoktak a nevezett helyeken tanyázni s csakis a kocsit várják be lőtávolságra, de nem mindenkor, különösen szeles időben nem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A verebek játéka.

Madaraink közül, melyek az ember közeléhezi vonzódásukról nevezetesek: kedélyesség tekintetében bizonyára egy sem közelíti meg a verebet, ezen örökké víg ficzkót, e könnyelmű kosmopolitáját az állatvilágnak; melyet a napi szükséglet fedezhetésén kívül egyéb körülmény nem aggaszt soha. S ha jóllakott, ugrál, vígad, s a költővel tartva nem törődik a jövővel — de sőt a holnappal sem:

„ . . . ej, mit gondoskodnám?
Jó az Isten, majd gondot visel rám.“

De hiszen egyebet nem is lehet várni tőle.

Kiáll ez minden időviszontagságot, eltűr jó, rosz bánásmódot, a nélkül, hogy az rá nagy hatást gyakorolna; de sőt ha rosszul bánnak vele, túlteszi magát azon is, mint könnyelmű ember az élet gondjain.

Jó kedve csak ritkán szokta elhagyni. Mulatni szerető, vidor, merész, heves, czivakodó egy madár, és e mellett oly szemtelen, hogy e tekintetben egyetlen szárnyas vagy szárnyatlan állat, de sőt e tekintetben a virtuozitásig qualificált szegedi kofa se versenyezhet vele. Hanem a városi a falusinál sokkal arczátlanabb, mivel üldözésnek kevésbé van ott kitéve, míg a falusi agyafúrtabb kópé.

Azonban neki is vannak rosz napjai: télen, mikor a csikorgó idővel örökös jó kedve is a fagypontra száll alá. Kivált ha a tartós hólepel miatt élelemhez nem juthat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ekkor beállnak a „nemszeretem napok“, beáll az ő nagy bőjtje. S ő, a lármás kérkedő, kissé meghúnyászkodik. „A koplalás és hideg megszelídítik legalább egy időre. Menedéket keres a szél ellen védő fal közelében, ablakpárkányon, kéményen vagy az eresz alatt s fölborzolva tollait, csőrét szárnyai alá rejtve, vagy fejét behúzva, oly bűnbánó képpel ül ott, mint megtért gonosztevő, de a mint egy melegebb napsúgár fölragyog, a mint az eresz csöpögni kezd, fölébred benne a könnyelmű víg czimbora s egy szebb jövő reményében ismét vígan csiripol.“

Tavasz közeledtével különösen átalakul egész lénye. Az első meleg napsúgár felmosolygásával övé a világ; feled bút, bánatot s oly vígan éli világát, mintha öröktől fogva örökidőkig hegyen, völgyön lakodalom volna.

Ekkor van ideje játékának: a verébjátéknak is: mikor a szép derült esthajnalok, a fényesen ragyogó égbolt örömmel töltik el szívét a közelgő kikelet reményében. Ekkor nagyobb csapatokban egyesülnek össze bizonyos pontokon — úgy a városi mint a falusi verebek. A kertekben sövényeken s jázminbokrokon valóságos országgyűlést tartanak; közben folyvást gyülekeznek innenül is, onnanul is, mindenfelől; és a torkuk perczre sem áll be, hanem rikoltanak, veszekednek, meg pörölik egymást mindenuntalan, s oly berzenkedést visznek véghez, hogy igazán még egy népboldogító tekintélynek is becsületére válnék.

E közben a nap mind lejjebb és lejjebb száll magas trónusáról, elvörösödő súgárai sajátszerű ragyogó fénynyel festik be az égalját; s a magas égbolt, mint átlátszó tiszta üvegfedő — borul az öreg föld fölé . . . Most már nincs veszteni való idő, de meg aztán mind együtt is vannak már a víg czimborák. Hirtelen, mintha kommandó szóra történnék, perczre csöndesség áll be közöttük, de a jövő pillanatban fölhangzik egy öreg hím: a vezér éles „csip“-szava, erre aztán huss . . . fel a magasba mindannyi . . .

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egy ideig fenn keringnek, kavarognak, mint hamurakás, melybe bomba csapott le, azután élesen pirregő szárnyakkal neki indulnak egy bizonyos irány felé tartva s mennek sebesen, hangtalanul.

Így tesznek a többi csoportok is; és mindig több-több csoport kel fel a jázminbokrokról, eperfákról, gyepükről és keresztezik a levegőt minden irányban. Itt-ott egész rajai vonulnak át a fényes égen, de csakhamar eltűnnek; meg ismét más csapat érkezik s megy a többi után.

Ha a csoportok elérik a város szélét, akkor egy rövid fordulattal vargabetűt csinálva, mennek vissza az úton, melyen jöttek; azután megint vissza és így tovább.

Ha két csoport szembetalálkozik egymással, a kisebb — midőn már csak nehány ölnyire vannak egymástól — hirtelen lecsap a magasból s az ellenfalka alatt suhan tova, azután újra felemelkedik s megy rendes revierjén tova — a város széléig, honnét mindig ismét és ismét visszakerülnek.

Két szembentalálkozó csoport sohasem egyesül össze, hanem megy mindenik a maga útján.

Néha egy-egy csoport kitér rendes röpülési irányából s lecsap az épületek közé, a fák között, falak enyhében s egyéb fedezőhelyek közelében suhan tova. Hanem ennek nagy oka van: karvaly vagy az a merész kis sólyom (Falco aesalon) tűnik ilyenkor fel a láthatáron, a mint sebten közeledik gyilkos tervét megvalósítani.

Alig tűnik el azonban a láttávolból hatalmas ellenségük, a magasba felcsapva a játékot újra kezdik, mint gyermekek, rettegett tanítójuk távozta után.

Eltart a verebek e sajátszerű repülési játéka egész az első csillag kigyúltáig; hanem minél inkább halad, fordul az esthajnal — azaz a lemenő nap pírja a láthatár széléhez, annál inkább közelednek ők is a város vagy falu széle felé; szóval követik az esti-pír haladását, s midőn az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

már csak a láthatár aljára szorítkozik: elpihennek ők is. Egyik verébcsoport a másik után száll le s nagy zajongás után, biztos helyen édes szenderbe merülnek, álmodni mosolygó kikelettel, fénylő napsúgárral, a természet újraszületéséről.

Repülési játékukat mindíg oly pontján gyakorolják a községnek, a hol magas épületek és fák nem lépnek közbe akadályozólag egyenes irányokbani röptüknél, és főleg a korlátlan kilátással biró szabad terek körül űzik e mulatságot; természetesen mindíg a legvilágosabb pontot keresik ki, azon oldalt tudniillik, a mely felé a lemenő nap fordulva van.

Ha tél vége felé, egy szebb meleg nap délutánján észreveszszük a mosolygó ég lazurján tovatűnő, meg ugyanazon úton visszatérő játszi verébcsoportokat, bizonyosak lehetünk felőle, hogy a kikelet küszöbön van, s csak néhány hét még, s íme észrevesszük az első hóvirágot a sövény mellett, s ez után nap nap mellett mind több és több virág emeli fel szép kis fejét az enyhet lehelő légben; végre a tavasz első hirdetője, a piczinke szárnyas költő: a pacsirta üdvözlő dala is megcsendül. Az élenynyel telt lég behatása alatt pedig mink is újra éledünk; szívünk sebesebben ver, s a tétlenségi vágy eltűnt lidércznyomása helyett átszellemítő kéjes mámor száll meg.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Egy ritka vendég Szegeden.

Az 1885. év valóban szibériai időjárású november havának utolsó napjai egyikén, a szegedi elemi és polgári leányiskola tágas folyosóin, tudná is a jó isten honnét, idetévedt kedves kis jelenség, egy aranyos madárka tűnt fel, alá s föl lejtve kecsesen, majd hullámosan repkedve idébb-odébb a folyosók asfalt talaja felett, míg ragyogó drágakőhöz hasonló piczinke szemeivel aggodalmasan, tévetegen tekintgetett szanaszét . . . úgy látszik eleségét keresve, de nem találva.

Végre nem is igen tartózkodott; elmúltak aggodalmai az ember iránt, s engedte magát elfogni szegényke. Aztán bekerült egy nagy ablakba.

Hanem a fogságában pár napi kínos vergődés után meghalt a szegény kis állat, azután hozzám került vizsgálat és kitömés végett, s én nagy meglepetéssel ismertem fel benne a regényes felföld, a havasok, égbe nyúló bérczek kedves lakosát, a magános havasi patakok elválhatlan, tébolygó aranyos ékességét: a havasi billegényt (Motacilla boarula vagy sulfurea).

E kedves kis madárka kizárólag csakis hazánk magas bérczei közötti mély s regényes erdős völgyekben, a zuhatagos, hegyi patakok mellett él, hol nemcsak az élet jelzője, hanem egyszersmint a vidor költészet képviselője, örök vidor Berangerje ő.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Kedvencz tartózkodási helyét akkor sem igen hagyja el, ha már a hideg őszi szél beköszönt s az erdő fái sárguló leveleiket a hervadó harasztra hullatják. A táj mindinkább kihaló madárzenéje, néma komorsága sincs rá hatással; az eltűnő zöld lombokat, a völgyek mosolygó virágait, tarka lepkéivel, sem látszik fájlalni; azért csak hű marad kedvencz otthonához, s marad az a kedélyes, játszi, örök vidor kis jószág, mely eddig volt.

Csak ha a hólepel a földet betakarta s a hegyi patakok jégpánczélt öltenek: akkor búcsúzik el a szép tájaktól, a haldokló természettől s megy vándor-útjára. Európát azonban soha sem hagyja el, s enyhébb télen, mikor a havasi patakok nem fagynak be, nem távozik közelükből.

Földrajzi elterjedési köre igen kiterjedt, mert egész Norvégiáig mindenütt található Európában, de kizárólag csakis a havasos helyeken. Az aljban, de sőt még a közép-hegységben is, nagyon ritkán tűnik fel egy-egy példány belőle; de az ilyenek, a legnagyobb valószínűséggel, eltévedt (?) madarak lehetnek, és csakhamar eltűnnek ismét.

Vonulási ideje a hideg őszre (november hóra) esik, vándor útját dél felé véve; de persze csakis azon esetben költözik el, ha zord télre, vízfagyasztó hidegre van kilátás, vagy tényleg a mostoha idő már beállott. Általában esetről-esetre későn vonul. Dr. Lovassy Sándor, egy ízben november 30-ikán (1879) is látott egy vonuló párt* (Muránypatak, Gömörmegyében). Csató János kiérdemült veterán ornithológusunk szerint pedig, (őszszel s) télen felkeresi a Sztrigy partját (Erdély**).

Tartózkodására vonatkozólag Lovassy megjegyzi (alól jelzett művében), hogy a tiszta és sebes folyású hegyi patakoknak nyáron át elválhatlan kísérője, s hogy a völ-

*) Dr. Lovassy S. »Adatok Gömörmegye madár-faunájához« (pag. 308.)

**) Lásd: Csató J. »A sztrigy-menténck stb. természetrajzi leirása« (pag. 31.)

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gyeken lefutó patakoknál igen közönséges. A hol a patakon gát, híd vagy más eféle alkotmány van — mondja tovább, biztosan feltalálhatjuk.

Hogy mi űzhette vagy mi ok kényszeríthette kis madarunkat, hogy elhagyva (talán eltévesztve) szokott rendes vándorútját, lejőjjön ide hozzánk a kietlen, vastag hólepellel takart rónaságra, az valóban problematikus kérdés! Azt lehet egyedül feltenni, hogy e madár útat tévesztett egyed, és pedig alighanem Erdélyből való, mely valószínűleg a Maros mentét követve tévedt le vidékünkre, hol teljesen idegen és egészen új jelenség ő — nemcsak Szegeden, hanem általában az egész Alföld ornisában is.

Okoskodásomra azt mondhatná valaki, hogy (tekintettel az 1885. évben a hegyekben oly hirtelen, mintegy váratlanul beállott zord télre) a vándormadarak, ha útjokban bárminő kedvezőtlen, táplálkozásuk feltételeivel ellenkező időjárás által lepetnek is meg, költözési vonalukkal ellenkező irányban visszafelé sohasem vonulnak. — Erre vonatkozólag azonban azon tapasztalati tényre utalok, hogy azon madarak, kivált a gyenge szervezetűek, melyek valamely okból el nem távoztak rendes vonulási idejökben: nem birják útjokat meglelni. Ehhez hozzá tehetem még, hogy az ily sorsra jutott madarak, rendes vonulási útjoknak épen az ellenkezőjét szokták felvenni, s így természetesen többnyire idegen, ismeretlen világba tévelyedvén, nyomorúltan pusztúlnak el. Ez az eset foroghat fönn a mi kis madarunknál is; s ez óramutatójául szolgálhat talán ama nyilvánított véleményemnek is, hogy madarunk a legnagyobb valószinűséggel Erdélyből való. És itt a vonulási útra vonatkozólag emlékezetbe kell hoznom, hogy a szárnyasok Erdélyben — az Olt-tól eltekintve — főleg a Maros mentében szoktak vonulni s kivált az apróbb, gyengébb fajok (és általában a vízi madarak) a tágabb és alantabbi

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

völgyeket keresik fel, mivel nagyobb részük nem szeretvén magasban repűlni, nem érezhet ingert a legmagasabb hegyek vízválasztói felkeresésére.

Azonban fölhagyva az okoskodások és találgatásokkal, az egészben összevéve csakis egy a tiszta pozitivitás, az, hogy a havasi billegény, a havasi patakok e legjellemzőbb madara, eljött hozzánk, le ide a túzok hazájába, a rónavilág közepébe, az Alföld szívébe. S ez, ornithológiai szempontból nemcsak hogy igen nevezetes és felette érdekes, hanem a maga nemében igazán egyedűl álló, idáig példátlan eset, mely már csak Csongrádmegye faunastikájára való tekintetből is igen megérdemli, hogy megörökíttessék.

És ezzel most már le is tehetném tollamat; azonban van még egy megjegyezni valóm, melyet a rendszertani ornithológiára való tekintetből, nem lehet elhallgatnom.

Ugyanis, a madártani rendszerek szerint, a billegények családja két csoportba oszlik fel. Az egyik a tulajdonképeni vagy folyami billegényeké (Motacillae); a másik a legelő vagy pásztor billegényeké (Budytes, Cuv.).

Petényi Salamon János, korán elhunyt jeles ornithológunk, „A honi madártan“ stb. czímű művecskéjében (pag. 9.) e két csoportot charakterizálván, egyebek közt azt constatálja, hogy a Motacillaeák csoportjába tartozó fajoknak (tehát a Mot. boarulának is), „hátsó szárnyosztályok rövidebb az előszárnyoknál, vagyis lebegtyűjöknél.“ — Ez állításnak az én észleletem ellene mond s e szerint éppen ellenkezőjét kell konstatálnom a föntebbi jellegezésnek; mert ugyanis, jelen példány hátsó szárnyosztálya nemhogy rövidebb lett volna az előszárnyánál, de sőt még valamivel hosszabb volt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ragadozó madaraink magyar elnevezéseinek kérdéséhez.

(Emlékirat.)

„Természettudományi Közlöny“ 1887. évi julius és augusztusi füzeteiben dr. Lovassy Sándor, jeles madarászunk, ragadozó madaraink magyar elnevezéseinek tárgyalásával foglalkozik, a tudomány népszerűsítése szempontjából a magyar ornisba tartozó fajok elnevezéseinek okszerű megállapítását czélozván. Ugyanis — mint mondja — ma már elodázhatlan szükség, hogy e téren való ingadozás és személyes önkény szülte bábeli zűrzavar a csodálatos Bugátismusnak végét szakítva, valahára kezdjük egymást megérteni.

Lovassy úrnak jelzett értekezése folytán tehát a végmegállapodás czélja felé megtörtént volna a szükséges első lépés. Hanem persze az ügyet ezzel elintézettnek még koránt sem tekinthetjük, mert — véleményem szerint — sokkal fontosabb az, mintsem hogy egyetlen értekezés révén, származott bár az a legilletékesebb szaktekintély tollából is, — elintézettnek tarthatnók, s egyszerűen a napi rendre térhetnőnk felette.

Az ügy érdeme megkívánja, hogy minél több szakember hozzászóljon a dologhoz: azt, hogy előbb jól meghányva-vetve s rostálva, a közös megállapodás révén nyerjen végelintézést.

Hála Istennek! ma már az ornithológia terén is, — ép úgy mint a természetrajzi tudományok egyéb ágaiban,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nem egy hivatott szakemberrel dicsekedhetik szép országunk; tehát joggal számíthatunk e h i v a t o t t a k közremunkálására. De ezt joggal el is várhatjuk. Egy ember, legyen az bármily respectabilis egyén is, a tudományban, a többi szakmunkások mellőzésével, szilárd alapú építményt sohasem hozhat létre. Az e g y s é g ez úton mindig hiányozni fogna, a mennyiben az elágazó vélemények kiegyenlítésének elodázása mindig éles szálkaként tolakodnék fel. Már pedig ha valamiben, ugy a tudományban l é t s z ü k s é g a teljes harmónia. E nélkül sohasem értjük meg egymást! A publikum pedig legkevésbé fog m i n k e t madarászokat megérteni.

Jelen czikkem megírására egyedül a harmónia szempontja késztetett, az főleg, hogy e g y s é g r e j u s s u n k a végmegállapodást illetőleg, téve ezt annak reményében, mint mondám, hogy hazai szaktudósaink nézetük nyilvánítása által nem fognak késni a fölvetett kérdés végelintézéséhez hozzájárulni.

Ezek előrebocsátása után, vegyük rendre orvmadarainkat, bonczkés alá véve Lovassy úr által fölállított elnevezéseiket külön-külön, e mellett a fajok elhelyezését is rendszertani szempontból.

Azt mondja Lovassy úr, hogy „Ragadozó madaraink között h á r o m keselyű faj van: a G y p s f u l v u s, a V u l t u r c i n e r e u s és a N e o p h r o n p e r c n o p t e r u s.“ S ez tényleg így is áll; és mégis czikke végén az I. családban a Vulturidae (keselyűfélék) között a G y p a e t u s b a r b a t u s t (szakállas saskeselyű) is fölemlíti.

Tévedés van itt, vagy készakarva történt ez?

Újabban a systematizáló ornithológok, élükön a kitűnő systematicus angol tudós: R. B o v d l e r S h a r p e-vel, bonctani összehasonlító vizsgálatok alapján és a madár biológiai és egyéb életviszonyainak tekintetbevételével ama meggyőződésre jutottak, hogy a G y p a e t u s b a r b a t u s é s m e r i d i o n a l i s (utóbbit Lovassy úr kihagyta összeállí-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tásából) koránt sem tartozik a keselyűk közé. És valóban alakja is inkább a sasokra, mint a keselyűkre vall, valami nagy formai hasonlóságról azonban szó sincs.

Ez egy speciális madár, talán az őskori fauna egyedüli képviselője. — Hogy a keselyűk és sasok közt átmeneti-, azaz összekötő kapcsot képező alak lenne, nincs beigazolva. Se életmódja és szokásai, sem pedig alakja nem igen jogosít fel e föltevésre. De mondjuk, hogy úgy áll mégis — s ha ez igaz, akkor mint átmeneti alak, semmiképen nem sorozható be a keselyűk csoportjába, sem pedig a sasokéba (ámbár ide több joggal lehetne talán), hanem teljes önállóságot érdemel a rendszerben. Kérdem tehát: nem-e czélszerűbb lenne a saskeselyűt önállósítva, külön családi (talán alcsaládi?) jelző alá, az általam s kívülem többek által is használt Gypaetinae (saskeselyűk) osztályába venni és pedig, hogy a hagyományos „összekötő kapocs“ meglegyen, a keselyűk és sasok közé helyezve.

A saskeselyű anatómiai viszonyai, valamint külső charaktere egybevettetvén más ragadozó madarakéval — kiviláglott, hogy nem a keselyűkhöz, hanem inkább a Sharpe által az ölyvekhez (mások által meg éppen a héjákhoz sorozott Thrasaetus harpyia-hoz) áll közelebb, s innét képez átmenetet a sasokhoz (Sub fam. Aquilinae), leginkább az Uroaetus audax nevű ausztráliai sasfajt közelítvén meg.

Lovassy úr a Brehm által fölállított kopaszlábú saskeselyű válfajról (Gypaetus nudipes? meridionális? ossifragus?) nem emlékezik meg, pedig tény, hogy nálunk két különböző alak: a szakállas, melynek lábai egész az ujjakig tollasok, és egy kopaszlábú forma fordúl elő. Legalább a kolozsvári muzeum és Csathó János kir. tanácsos, jeles ornithológus barátunk példányai csakugyan kopaszlábú saskeselyűk. Vagy tán az ilyenek fiatalok?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az elnevezést illetőleg teljesen osztom és csatlakozom Lovassy úrnak okadatolt ama nézetéhez, hogy a Gypaetus barbatus legjobb magyar neve a szakállas saskeselyű.

A kopaszlábú (G. nudipes) alakra nézve pedig, legmegfelelőbbnek tartom a Lévárdi*) alkotta kopaszlábú saskeselyű elnevezést.

Rátérve a keselyűkre, a Gyps fulvust illetőleg én sem találok jobb elnevezést a fakó keselyű-nél, noha ahhoz, hogy a Gyps fulvust a keselyű nemi név „legtalálóbban illetné," nem találok eléggé nyomós indokokat.

A Vultur monachus magyar genus nevét „barátkeselyű"-ben állapítani meg, nem épen szerencsés gondolatnak tartom, (mert e keselyűnek vajmi kevés köze van a baráttal). Lovassy úr által hivatkozott analógia ugyanis, melyre az általa ajánlott genus, vagyis nemi név alapítva van, véleményem szerint teljesen tévesen van fölfogva. Azt mondja ugyanis Lovassy úr: „Ez az elnevezés (barátkeselyű) arra vonatkozik, hogy a madár kopasz feje, a két oldalán levő rövid tollaival, a vállon elhelyezett nagy gallér közepette, a franciskánus barátokra emlékeztet."

Én meg erre azt mondom, hogy — eltekintve a kopasz fejtől, a mennyiben másoknak is lehet kopasz fejök, nemcsak a franciskánus barátoknak — a madár vállán elhelyezett nagy, a többi keselyűkétől különböző csuklya-alakú gallér nem azon bizonyos barátokra, de egy lehajtott csuklyára emlékeztet. Azért is e madár genus nevének nem a „barátkeselyűt", de a csuklyáskeselyűt tartom a megfelelőbbnek — már a jobb hangzás végett is. Tehát a Vultur monachus magyar nevéül, mint a legindokoltabbat, — részemről a barna csuklyáskeselyűt ajánlom.

---

*) Hőnig István jeles vadászati szakíró.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A Neophron percnopterus magyar elnevézését — a „dög-keselyűt“ — az által, hogy ez a faj, délkeleti hazájában az utczák és udvarok szemétdombjainak dögtisztítója, — eléggé indokoltnak nem tarthatjuk, mert hisz ezt a munkát épp oly pontosan végzik az Oenops (Sharpe) és Catharistes (V.) fajok is, ezenkívül minden keselyű dögevésre van hívatva. Véleményem szerint tehát más, megfelelőbb magyar fajnévre van szükségünk — olyanra talán, mely nem egyszersmint a németnek szolgai fordítmánya mint a dögkeselyű = Aasgeier. Erre legott kinálkozik a jól s magyarosan hangzó: tarajoskeselyű. — Ez az elnevezés arra vonatkozik, hogy a madár tarkója fölmereszthető tollal födött, de nemcsak ennél, hanem a többi ismert három, nálunk nem honos e nemű fajnál is. Tehát mindegyiknél jellemző ismertető jegyet képez.

Megjegyzendő, hogy tarkó-tollaikat legtöbbnyire fölmeresztve, taréj alakban hordják — még repülés közben is; csak az egyesben lakomázó példányoknál észlelhetni ellenkezőt. Azonban a magánosan étkezők is — ha a dög bonczolásánál nagyobb akadálylyal kell megküzdeniök, tehát ezáltal ingerelve lesznek, tarkó-tollaikat, de sőt hosszú nyaktollaikat is erősen és gyors egymásutánban fölmeresztik, meg lelapítják.

Ezen indokok alapján tehát, legelfogadhatóbb magyar faji névül kínálkozik a Feketeszárnyú tarajoskeselyű.

A mi a „taraj“ vagy „tarajos“ kifejezést illeti, meg kell jegyeznem, hogy a magyar köznyelv nemcsak a csőr tövén fölül levő húskinövést (pl. a házi-kakasnál), de a fölmereszthető fej- és tarkó-tollakat is szintén tarajnak vagy búbnak, bóbitának mondja. Azonban a búbra nézve kétféle megkülönböztetéssel él. Búbot vagy bóbitát mond, ha a fölemelkedő tollak egy masszában hegyesen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

s egyenesen fölfelé irányulnak — mint pl. a pipiskénél, — ellenben a „taraj“ vagy „tarajos“ megjelölést, az egyenesen ugyan, de félkör alakban idomult fölmerevedésre alkalmazza, mint pl. a bankánál. A N. percnopterus tarkó- és nyak-tollai fölmeresztett helyzetben, szintén köralakban idomult taréjos fölmerevedést mutatnak.

Az Aquila chrysaetus, illetve varietas fulva-nál Lovassy úr által ajánlott Herman-féle magyar faji nevet, a kifejtett indokok alapján, én is a legjobbnak tartom. Megállapodhatunk tehát talán a kőszáli sas-nál.

Az Aquila imperiálist illetőleg — szerencsés újításnak tartom a Lovassy úr által ajánlatba hozott magyar elnevezést a parlagi sasban, mert e faj — legalább nálunk, valóban a puszták madara, a nagy alföldi síkságok kútgémjein őrtálló tollas rabló.

Igaz ugyan, hogy a kőszáli sas se éppen ritka vendég a síkokon, hanem mégis inkább hegylakó; míg a parlagi sas (nálunk legalább) par excellence pusztai szárnyas. Ez okból — mint Lovassy úr mondja — én is ezen faj legjobb magyar nevéül a népnyelvben is élő, de a tudományos irodalomban a kőszáli sasra hibásan alkalmazott parlagi sast tartom a legmegfelelőbbnek.

Itt megemlítem, hogy az Aquila imperialis (vagy heliaca)-hoz oly közel álló Aquila Mogilnikot vagyis orientalist, Lovassy úr kihagyta összeállításából, pedig nálunk ez is előfordul, sőt költ is. — E fajnál mint már más helyen kifejtettem volt, a mocsári vagy keleti sas elnevezés látszik a legczélszerűbbnek.

Az Aquila naevia ajánlatba hozott magyar nevét, a „lármás sas“-t, nem tartom eléggé jellemzőnek, egyrészt, mert mindenik sasunk párosodáskor és a fészkelés ideje allat (főleg a reggeli órákban és estenden) igen „lármás“ állat (de köztük az A. naevia nem a leglármásabb).

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Általában ez a faj nem tűnik ki a sasok közül mint fő lármázó, azaz a mely föltűnően többet és gyakrabban „lármáznék“, mint a többi; — már pedig csak ez esetben volna a hivatkozott faji név indokolt; — másrészt pedig, mivel a „lármás sas“ a német Schreiadler szolgai fordítmánya. Tehát e fajnál a hangra vonatkozó elnevezés semmiesetre sem állhat meg; így más, megfelelőbb magyar faji név után kell néznünk, a mi mellesleg legyen megjegyezve, éppen e fajnál nem könnyű föladat. De kísértsük meg.

Tudva lévő, hogy az Aquila naeviánál az, hogy a hátsó nyak a hátig sokkal világosabb színű, mint a többi rész: állandó charactert képez. Így tehát a föltűnő világos folt, mely e sas-faj változatánál: az Aquila clanga-nál mindig hiányzik, képezi e két fajváltozat között külsőleg a főjelleget.

Ebből kiindulva, én úgy vélem, hogy talán nevezhetnők a naevia fajt: keselynyakú sasnak, de nevezhetnők még föltűnő fehér tarkaságáról: tarka sas-nak is.

Azonban kínálkoznék még egy, ha nem is hasonló jó, de szintén megfelelő s e mellett magyaros hangzású fajú név a békász vagy békászó sasban. Ez az elnevezés ugyanis arra vonatkozik, hogy e madár, a legtekintélyesebb ornithológok megfigyelése szerint (mit a magam részéről is erősíthetek), a többi sasfajokkal ellenkezőleg: szenvedélyes békavadász, úgy hogy néha torkig tele szedi magát az említett útálatos hüllőkből.

Korán elhalt kitünő madarászunk: Lázár Kálmán gróf is, a „Hasznos és kártékony állataink“ czimű füzetében (pag. 59.) megerősítőleg szólván e sajátságáról, azt írja róla, hogy „mint békász versenyezhet a gólyával“.

Az Aquila clanga alakot én sem ismerem el önálló fajnak, hanem mint Lovassy úr, én is szintén csak az A. naevia változatának tekintem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Törpe sas (Aquila pennata).

Magyar nevét illetőleg, a Madarásztól használt fekete sas elnevezést, minthogy ez valamennyi sasunk között valóban a legfeketébb, továbbá — mint Lovassy úr mondja, mivel e kifejezés népies s általában véve magyaros: a legmegfelelőbbnek tartom. Nevezhetjük tehát az A. naeviának ezen sötét színű változatát: fekete sas néven.

Az Aquila pennata fajt illetőleg csatlakozom Lovassy úr azon nézetéhez, hogy e fajra nézve a külön genus

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

(Nisaetus) indokolt nem lévén, legjobb magyar neve a Nagy József-féle törpe sas.

A Nisaetus genust annyival inkább mellőzhetőnek tartom, mert ez, az ornithológok között sincs általánosan elfogadva az A. pennatára nézve, sőt újabban, például Victor Ritter von Tschusi zu Schmidhoffen*) és Eug. Ferd. von Homeyernél egy egészen más sas faj (Aquila (?) Bonelli) genus nevéül lesz alkalmazva.

Egyébiránt az Aquila Bonellit ma már az általános megállapodáshoz képest, csakugyan nem az Aquila-nembe, de a Nisaetus genus alá helyezzük; ehhez képest kell tehát magyar nevet alkotni számára, mert a Lovassy úr által ajánlott Bonelli sas, nem megfelelő; először mert hiányzik belőle a genus név, másodszor pedig mivel nincs benne semmi jellemző, csak fordítmánya a latin tudományos névnek.

A külem tekintetbevételével e helyett talán megfelelőbbül kínálkozik a csíkosfarku héjasas.

A Haliaetus albicillának úgy vélem, találóbb magyar nevet, mint az általam alkotott s Lovassy úr által is elfogadott fehérfarkú rétisas, nem adhatnánk; azért talán megmaradhatunk ennél. S itt egy megjegyzést kell tennem Lovassy úr amaz állítására, hogy „a réti sas vajmi ritkán halászik“.

Mi csongrádmegyei vadászok és madarászok ugyanis, e tekintetben ellenkező tapasztalatot tettük s arról vagyunk meggyőződve, hogy a réti sas addig, míg a halnak bőviben van, kizárólag csakis ezzel táplálkozik. Valahány réti sas csak megfordult kezeink között, mindnyáját torkig tömve találtuk tóhalak maradékaival s különösen halszálkákkal; egyéb táp alig fordult elő e mellett.

---

*) »Verzeichniss der bisher in Oesterreich-Ungarn beobachteten Vögel.« (pag. 150).

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Csikosfarkú héjasas (Nisaetus Bonelli).

A Pallavicini uradalom haldús tavánál, a „Dóczi-tónál," melynek környékén évente 8—10 ily fajú sas kerül terítékre, — kiváló alkalom kínálkozik e sasfaj táplálkozási viszonyainak megismerésére s ugyanott gyakran meg is figyeltetett, hogy kivált aszályos években, midőn a tó vize a minimumra száll alá, minek következtében sok hal szemmel láthatólag a sekély pocsolyásokban vergődi át az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

életet, — az itt „lócsérek“-nek nevezett nagy sirályokon kívül főleg a réti sas a legnagyobb halászmester. Néha csoportostól is keringenek a hal dolgában terített asztalként kínálkozó tó fölött!

Mindezeket egybevetve, nem állítható tehát, hogy a réti sas ritkán halásznék, sőt ellenkezőleg.

Rátérve a Pandion haliaetus-ra, itt először is szintén egy ellen-megjegyzést kell koczkáztatnom Lovassy úr azon megjegyzésére vonatkozólag, melyet e madár régi magyar nevét: a Földi-féle rárót illetőleg tesz. Ugyanis azt mondja, hogy a „ráró“ „nem magyar szó, nyilvánvaló, hogy a szláv raroh-ból ered“.

Hogy a „ráró“ a szláv „raroh“ szóval majdnem hasonló-hangzású, azt megengedem; hanem hogy éppen ebből eredt volna, mivel lehet ezt bizonyítani? Hátha a „raroh“ eredt a magyar „ráró“-ból? a mint hogy elvitázhatlan tény az, hogy a köztünk élő szláv ajkúak sok magyar nevet, kifejezést átvéve (saját nyelvükben nem találván meg az alkalmast), azt a maguk nyelvéhez idomítva használják. De az elszlávosodott magyarság révén is sok magyar szó átmegy az idegen nyelv gyakorlatába, annak charactere szerint megfelelőleg átidomítva.

Nem értem, miért kellene épen mindig nekünk szlávból meg németből fábrikált kifejezéseket sajátítanunk el? Olyan gazdag e két népnek a nyelve, hogy más nemzet nyelvéből idegeníteni nem szorult rá? Én nem találom . . .

Egyébiránt, hogy a „ráró“ tősgyökeres régi magyar szó, bizonyítja ezt a nép közötti (de nem ám szlávjaink közötti) folytonos népszerűsége, használatossága. Ugyanis sok magyar vidéken divatban van ma is, a jó futós lovat „ráró“-nak, valamint a soló agarat szintén e néven nevezni; ezenkívül sok, a nép ajkán ma is élő, régi magyar

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nóta említi a népszerű „rárót“, a mely a nép helyes fogalma szerint valami gyors madarat jelent. Így például a többi közt a következő két legismeretesebb:

„Szelek szárnyán járó:
Édes lovam, ráró“ . . .

továbbá:

„Gyí te fakó, gyí te ráró“ stb. . . .

kezdetű dalok.

Hogy különben a „ráró“ (Pandion haliaetus) a régi haldús időkben, midőn a Tiszának, Dunának és azok holt ereinek és ártereinek halszaga volt a töméntelen mennyiségű haltól — igen gyakori s népszerű madár-alak volt említett két fővizünk körül, veterán vízivadászaink s a régi halászok sokszor emlegették.

Most persze, a jelen halsanyarú állapotok mellett, midőn még a „zsidó krokodílust“, a csukát is csak bajosan lehet bográcsra kapni (pedig hajdanában oly „szemét hal“ volt, hogy a Tisza-menti paraszt a disznait is ezzel hízlalta), a „ráró“ is eltűnt, így már alig ismeri valaki; a nevéről pedig csakis a népdal emlékezik meg.

Én tehát úgy vélem, mivel sok valószínűség szól a mellett hogy a régi „ráró“ a Pandion haliaetust illette, megmaradhatnánk e magyar név, illetve a halász (vagy halászó) ráró mellett. Azonban minthogy e faj csaknem kizárólag halakkal táplálkozik, melyeket a vizekből fogdos ki, a halászsas elnevezés is ép oly jó, mint az előbbi, s mivel a lábai is csakugyan kékek, méltán megilleti a jellemző kéklábú halászsas faji név is. A „rárót“ azonban, a fönt kifejtett indokok alapján, ajánlatosabbnak tartom.

A mi a Circaetus brachydactylus-t (= C. gallicus) illeti, én azt tartom, ép oly joggal nevezhetnők ölyvnek, mint sasnak, sőt talán jogosultabban, mivel eltekintve külső characterétől, egész magaviselete, életviszonyai és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szokásai az ölyvekre emlékeztetnek. De hát legyen sas, ha úgy tetszik, ez a kérdés úgy sem valami nagyon lényeges, kivált ha az „összekötő kapcsot“ oda biggyesztjük. Így a Lovassy úr által módosított Vajda-féle neve is megmaradhat talán; lehet tehát: rövidujjú kígyászsas.

Az ölyvekre térve, azt mondja Lovassy úr, hogy „az ölyvek alcsaládja 4 magyarországi fajt számlál“.

Itt tévedés van, mert ugyanis az általa előszámlált 4 fajon kívül még egy faj, a Buteo desertorum is felfelbukkan nálunk. Ezt dr. Madarász Gyula barátom is állítja, legalább egy hozzám intézett (1882. év szept. 12-én kelt) levelében említést tesz róla; de ezt mások is konstatálják a tudományos irodalomban, így Victor Ritter von Tschusi zu Schmidhoffen és Eug. Ferd. von Homeyer már említett systematicus összeállításaikban is ott áll a Buteo desertorum.

Hogy ezen ölyv-faj valóban nem idegen a magyar faunában, — ennek bizonyságára szolgálólag álljon itt Chernel Istvánnak a „Vadász-lap“-ban (pag. 178., 14. szám) a Buteo desertorumra vonatkozólag közölt következő adata: „Ez idén (1887) január havában Velenczén lőtt egyet unokabátyám Meszlényi Pál. A madár Szikla Gábor székesfehérvári tanár úr gyűjteményét díszíti. Az ő közlése folytán sorolom föl mint honi madár-faunánkban mindeddig ismeretlen (?) madarat“.

Ezeket előre bocsájtva, már most rátérhetünk az érdemetlenül többszörösen szentté avatott „egerész“-ölyvre.

Azt állítja Lovassy úr, hogy a Buteo vulgaris fajra nézve, az egerész jelző „találó“, s hogy e szerint madarunk leghelyesebb magyar neve az „egerész“ ölyv lenne.

Én ezt az állítást tisztelettel kétségbe vonni kénytelenítettem, mert nemcsak a szakférfiak és tapasztalt szakvadászok észleletei, de saját megfigyeléseim alapján is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

állíthatom, hogy a Buteo vulgaris vajmi keveset egerész, sőt csakis akkor fanyalodik rá e keserves munkára, ha vadszegény vidékre vetődve, jobb falatot nem szerezhet, vagy ellenkezőleg annyi egér van, hogy a szó szoros értelmében minden rög mozog tőlük, tehát igen kényelmes, minden fáradság nélküli (?) jágerozásra adnak alkalmat. És ez nem mesebeszéd, hanem valóban így áll. És mégis ennek daczára, e lomháknak, tehetetleneknek állított madarakat (az Archibuteo lagopust is ide értve), theoretikus érvelésekkel némely német nagyképüsködők, absolute hasznos egér-vadászokká avatták, melyek (szerintük) a világért sem tennének semmi kárt, csak hasznot, mindíg csak hasznot s mint ilyenek, valóságos szentek ők!

Hogy a gyermekes német képzelgés mily badarságokat képes kisütni, annak illusztrálására mutatóul ide iktatok néhány passzust.

Blassius azt állítja, hogy száznál több ölyvet vizsgálván meg, a gyomrukban egereknél egyebet nem talált (ugyan csak erős hit kell hozzá!), s azon következtetésre jő, hogy egyetlen ölyv-példány naponta 10—12 sőt 30—32, évente pedig legkevesebb 3 egész 6 ezer (egy ölyv család tehát 50,000!) egeret pusztít el.

Ezen fő német asztromókus után, mindjárt az írni nagyon szerető dr. Gloger következik hasonló furcsa állításaival, ki annak bebizonyítására, hogy csakugyan ártalmatlanok az ölyvek a vadászatra nézve, illetőleg hogy mennyire hasznosak a mezőgazdáknak mint fő egérpusztítók, nem röstelt egész halmaz értekezést összeírni különféle szaklapokban.

Brehm is kiemeli az ölyvek egérpusztító tulajdonságát. Martin, a berlini muzeum praeparátora pedig azt állítja, hogy számos ölyvet eledelének megvizsgálása czéljából bonczolván, a gyomrukban egereknél egyebet nem talált. (Hiszi a kánya!)

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Hogy az ölyv néha-néha egeret is fog, azt magam is láttam, ámde ez csak akkor történik, ha annak szerzése semmi fáradsággal nem jár, szóval, ha könnyű szerrel hozzáférkőzhetik. Például elhordott gabona-asztagok, széna- s szalma-boglyák helyén, hol a takarítás után a hajiéktalanul maradt rágcsáló ficzkók, elkényszeredve ide-oda futkosnak; vagy pedig egér-dög idején, mely jelenség nedves őszökön az Alföldön gyakran fel szokott lépni, midőn is az apróbb rágcsálók valami döglesztő nyavalya által lepetvén meg s többnyire egytől-egyig eltetvesedve, lyukaikból talán a menekülési ösztön által is hajtva — előjönnek, s féldöglött állapotban kinn mászkálván, igen könnyen megkaparítható prédául kínálkoznak még az oly kevéssé mozgékony vadászoknak is, minők a mi ölyveink.

Már most egy ily, magát ilyes könnyűszerrel kerített beteg egerekkel tele zabált s esetleges véletlenből bonczkés alá került ölyvnél — illetve a benne talált egér-halmazról ítélve azt következtetni, hogy — Blassius, Brehm, Gloger, Lenzzel stb. coripheusokkal szólva — minden egyes e fajú madár naponta 10—12 sőt 30 darab, s így egy család évente 50,000 darab egeret, gözüt stb. emésztene el, — kissé merész dolog, olyan, melyet a józan ész el nem fogadhat.

Tudja a gazda, az erdész és minden vadászember, hogy az egerek s egyéb rágcsáló állatok kora tavasztól késő őszig, nagyobbrészt a földeken lyukakban tanyáznak, oly helyeken, hol életfeltételüknek megfelelően gabnaneműek, magvas vetemények, bokros növények stb. találtatnak, s napközben biztos búvóhelyüket csak ritkán és rövidke időre hagyják el, minthogy fajlagos szokásukhoz képest, az éj képezi tevékenységük idejét.

Mikor fogja tehát az ölyv a maga 30 darab egerét?

Talán azokat keríti meg, melyek nappalonta előbújnak? Ha azok egészségesek, kötve hiszem! A mozgékonyság hij-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

jában levő ölyvek, a hihetetlenül fürge, a lyuk szájától alig pár arasznyi távolságra motorászó állatkákat még csak meg sem közelíthetik. Vagy talán a levegőből csapnak le rájuk az ölyvek sikerrel? — No, az meg épen absolute lehetetlen, mert mire rézsút irányban meglehetős lassan lecsapó ölyv a rendkívül szemes és fürge állatkákhoz férkőzhetne, már azok rég földsánczaik között pislognak.

Dictum factum, sehogy sem lehet kitalálni, mily módon jut hozzá az ölyv a maga 30 darab egeréhez napjában.

A theoretikus tudós ölyv-ügyvédekkel szemben csalhatatlan tapasztalati adatokra támaszkodva, a vadászok egészen más meggyőződésnek adnak kifejezést az ölyvek táplálkozási viszonyait illetőleg, s csodálatos az, hogy egérfogyasztásról vajmi keveset említenek!

Így a többi közt Riesenthal azt mondja: „Mihelyt egyet (foglyot) ragadott meg, mindnyája veszélyeztetve van s zsákmányul esik; még a nyulat is halálig üldözi. Igaz, röptében a foglyokat nem képes megragadni, de addig űzi őket, míg egyikük meglapul s így könnyen prédájává válik.“

„Fáczán-vadászom az 1874—75-iki tél folyamán két ilyen ficzkót fogott tányérvassal; miután mindannyiszor látta, hogy egy-egy fogolyra csaptak, erről lekergette, a foglyot tányérvasra helyezé s nem telt bele egy óra, a tolvaj fogva volt“ (Gr. Koszpoth).

„Pacsirtákat, pintyeket, sármányokat s két nyúlsüldőt találtam ölyvfészekben“ (Preen).

„Megfigyelték, a mint tőke-rucza fészkéből a tojásokat pusztította“ (Hintz).

„Az ölyvek mindenkor pusztítandók, mert egerekkel csak akkor elégednek meg, ha jobb falatot nem szerezhetnek“ (Bosch).

A gyomrok tartalmára vonatkozólag ugyanezt mondja: „Ily tetemes számnál fogva fel nem tehető ugyan, hogy a dolog véletlenségnek játéka volt; mindazonáltal szeretném

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tudni, mely évszakban küldettek be (Blassiusnak) ezen ölyvek s nem vadszegény vidékről származtak-e?

Régebben Blassius, Brehm, Gloger, stb. ölyv-ügyvédek magasztaló iratait olvasva, magam is azt hittem, hogy minden egyes ölyvben legalább is egy apró-szentet kell tisztelnem s valóban, őszinte kegyelettel is viseltettem a hirhedt „egérpusztítók“ iránt, úgy, hogy 5 év elforgása alatt egyetlen példányra sem emeltem fegyveremet, s az uhugunyhónál is pardonirozva lettek. Hanem egy ízben revieremben szokatlanul számos B. vulgaris faj fészkelvén, föl akartam használni e körülményt e madarak élete és főként fészkelési viszonyainak tanulmányozására. És valóban, tanultam is sok újat, — hanem keserű csalódások árán és ugyancsak kiábrándultam balga, a tudós ölyv-ügyvédek irataiból magamba szedett hitemből!

Ugyanis a megjegyzett s rövid időközökben körüljárt fészkeknél, nagy csodálkozásomra, egeret ugyan alig, de annál több vad-félét találtam. Szinte elámultam, bámultam, midőn egyes fészkeknél láttam, mennyi ott a fogolytoll, fáczánfej, nyúlfark! Persze, hogy ezen kézzelfogható tapasztalatok után, czudar rabló számban ment előttem minden ölyv, s aztán nem kíméltük tőlük az ólmot.

Valószínűleg így fog cselekedni minden értelmes vadász s nem kíméli az ölyvek semmiféle faját, ha megpillantja egyszer a corpus delictit. Mert kártékonyságukról legjobban meggyőződünk, ha fölkeressük fészkeiket, melyek körül a prédák maradványai elárulják a tetemes pusztítást.

Csodálom, hogy erről a tudós ölyv-ügyvédek nem beszélnek, s Brehm is csak annyit enged meg, hogy az ölyvek „legfölebb (!) kimerült foglyot, beteg nyulat itt-ott meggyilkolnak“. — Az ám! Egyébiránt az ilyen beszéd már most kevés vadásznál talál hitelre, mert immáron a theoreticus alapra fektetett állításokkal a praxis rég erős farkasszemet néz.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Hogy az ölyv egyáltalában csakis „kimerült“ vagy „sebhedt, beteg“ vadat támadna meg, s hozzá még azt is csak „itt-ott“, — az egyszerűen nem igaz. Az ölyv ugyanis — mint minden nagyobb orvmadár — tavasztól őszig folytonosan és főleg a szőrmés és tollas vadfélék fiatal ivadékaival táplálja magát, úgy növekedő fiait is legtöbbnyire. Különösen nyúlsüldőkre (főleg a tavaszi első ellésre), fáczánok, vad tengeri nyulak, és fia-foglyokra és fűrjekre veszedelmes, de ostora a gyenge vadlibák és kacsáknak is, sőt a tojások végett utóbbiak fészkeit is feldúlja akárhányszor.

Nekem néhányszor arról is volt alkalmam meggyőződnöm, hogy egészen fiatal (néhány napos) őzborjakat is elragad ha hozzá férkőzhetik (és erre nagyon lesi az alkalmat) s fészkébe czipeli a gyilkos porontyok prédájául. — Azt pedig nemcsak én, de igen sok erdész észlelte már, hogy oly erdőrészekből, hol ölyvek fészkelnek, a szintén ott fészkelő, illetve fiaikat nevelő fajd-félék (süket-, nyír- és császárfajd) apró csirkéit, a gaz ficzkók napról-napra lopkodva (kapargálásuk s körsétáik alkalmával), végre annyira kipusztítják, hogy a legnépesebb fészekaljból is alig marad egy-két hírmondó.

Hogy sok kinőtt erős fogoly is esik az ölyvek prédájául, az minden fogolytenyésztéssel foglalkozó előtt ismeretes tény. Mert a fogoly oly bamba jószág, illetve rendkívül félénk állat, hogy egy keringő nagyobb orvmadár láttára nemcsak hogy szárnyon vagy lábon menekülést nem keres (még ha sűrűs védhely van is a közelben), de sőt inkább bárgyún meglapul helyén, mintha le volna ragadva, s szinte megmagyarázhatlan önmegadással várja be a halálos csapást.

Hogy az ölyv nemcsak a kisebb vadfélék ostora, de a baromfiakra nézve is veszedelmes jószág, azt se én észleltem először. A gazdaasszony a megmondhatója, mennyiszer

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

megkergetik ezen szentnek híresztelt zsiványok az aprójószágot, s hány reményteljes csibécskének, kacsafiúnak s egyéb baromfinak oltják ki életét!

A magánosan álló mezei és erdei lakokat csak oly szemtelen merészséggel kóválygogják körül (bitangoló háziszárnyas keríthetése czéljából), mint akár a héja. És tény az, többször megfigyeltem, hogy a kisebb ú. n. parasztfajta tyúkot is elragadja az ölyv (a vulgaris-faj); nem hiába hívja tehát a zalai meg a somogyi nép „tikhordó kányának".

Igaz, ha a vadfélékből kikopik az ölyv, vagy méginkább ha vadszegény vidékre vetődik, egy-egy hörcsököt is leüt vagy ártatlan kígyóval, meg (eső után előmászó) földigilisztával zabálja tele magát; ám de ezzel ugyan vajmi kevéssé érdemli ki méltánylásunkat azon tetemes kárral szemben, mit a vadászatnak okoz.

Rendkívüli bogár- illetve mezei-tücsök pusztító tulajdonsága által azonban, őszönte mégis tesz némi hasznot a gazdának. Mert nevezetes az, hogy az ölyvön, meg a szélkiáltón kívül nincs talán madár egy sem, mely annyi tücsköt emésztene el, mint éppen ez a ragadozó, és tény az, hogy őszön át majdnem kizárólag tücsök- meg béka-fogás a mestersége a tarlók felett bogarászó ölyveknek.

Őszönte az alföldi parlagos tarlós pusztákon lőtt e fajú madarakat, mindig tömve találjuk tücsökkel meg nyomtatékul szolgáló nagy varangyos békákkal; egérnek azonban legtöbbnyire nyoma sincs bennük. Azért én erősen hiszem és meg vagyok róla győződve, hogy őszkor a mezőkön szerte kószáló ölyveknek nem az egerészés, de tücsök- és békavadászat a czéljuk.

Mikor az ölyv megáll s libeg a tarlók fölött, mint a vércse, akkor nem egeret, de tücsköt vagy békát szemel s ha rézsút irányban lecsap, vagyis inkább lesuhint (mert az ölyvnél voltaképpeni lecsapásról, mint más ragadozó madaraknál, alig lehet szó), akkor az (mint többször meg-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

győződtem frissiben lőtt példányoknál) sohasem egérre, de a fönt említett bogár vagy hüllőre történik mindig.

Immáron meglehetős hosszú idő óta folytatott vadász- és madarász-életem alatt sokszor meggyőződtem, hogy az ölyv (a vulgaris faj) őszön át (augusztustól kezdve) csakis oly vidékeken, illetve terrénumokon tanyázik számosabban, vagy tartózkodik egyenkint huzamosabb ideig, a hol tücsköt és varangyos békát kifogyhatatlan quantumban találhat, vagy pedig annyi egér van, hogy — mint már említém — szinte minden rög mozog tőlük. A hol tücsöknek s békának hiányát látja, onnét elszelel hamarosan s csak átváltó vendégként tűnik föl, éppen mint a parlagi sas (Aquila imperialis), melynek meg az ürge a delicatesse s szinte mellőzhetetlen vada.*)

A tücskön és varangyos békán kívül van még az ölyvnek egy kedvencz falatja, s ez a rétek átka, a vakand. Persze azért, mert semmi ügyességgel nem jár megkaparítása, ha egyszer fölszínre kerül. De legyen bár hogy is, az tény, hogy igen soknak a végére jár.

Midőn fiai vannak, egyéb zsákmány-maradék közt, sokszor akadunk vakandra, nem ritkán kettő-háromra is, mely némely vidékeken (a hol sok vakand van), úgy látszik, minden fészeknek rendes tartalmául szolgál. Egy általam megvizsgált ölyvfészekben nem kevesebb, mint nyolcz vakand hevert, pedig csak két fiókja volt.

E szerint tehát, tekintve vakand-pusztító tulajdonságát, — részben a mezőgazdaságra is kártékonynak kell tartanunk, a mennyiben újabban minden gazdászati szaktekintély azt vitatja, hogy a vakand hasznos állat (?) . . .

---

*) Ifj. Tóth Vilmos kamarás és követségi titkár barátom észlelete szerint, Bulgáriában is így van az A. imperialis sas-fajjal, mely kizárólag csak ürgés vidéken fordul elő ott is állandóbban, éppen mint nálunk, s másutt csak átváltó kósza madár, szintúgy, mint nálunk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ezek után már most az a kérdés ötlik föl, honnan veszi az ölyv (az Archibuteo lagopus is) télnek idején azt az önfentartásra naponta szükségelt 30 darab egeret? — Talán a hó alól vagy a lyukból kaparja (!) ki tyúkmódjára magának? . . . Hisz mindenki tudja, hogy az egerek s gözű-félék télen nem igen vagy absolute nem is jönnek a föld színére, hanem a hó és a föld között ú. n. egér-járásokat (egér-útakat) készítve vagy túrkálva keresik tápjukat, s rejtekben töltik napjaik nagyobbrészét.

Végül a föntebbiek regisztrálása után kérdem az ölyv-ügyvédeket, mire alapítják állításaikat az ölyvek „megbecsülhetlen hasznosságát (!)“ illetőleg?

Én azt hiszem, eléggé részletesen kimutattam azon állítás tarthatatlan voltát, hogy az ölyv kiválóan egerésző állat volna, sőt a szakférfiak észleletei és saját megfigyeléseim alapján, ezt bebizonyítottnak is reménylem. Ennélfogva már most az elnevezés kérdésére térve át — mondanom sem kell talán, hogy az „egerész“ faji név helyébe egy megfelelőbb után kell néznünk, s ez a parlagi ölyv-ben önként kínálkozik.

Ha lehet parlagi sas, miért ne lehetne parlagi ölyv is? Különösen ha azon körülmény, mely a parlagi sasnál ezen elnevezés indokául szolgált, az ölyvnél is megvan, minthogy tényleg meg is van, mert minden vadász és madarász tudja, hogy a Buteo vulgaris, fiai kiröpítésétől kezdve egész éven át, legtöbbnyire a parlagokon látható családostól együtt; szóval, sík helyeken, a letarolt mezőkön, stb. járnak préda után. Innét igen találóan, sokhelyt a nép tarló vagy pallagi kányának is nevezi őket.

Hasonló jó, vagy talán még jobb és jellemzőbb fajinév volna még, a sikoltó vagy nyávogó is.

Tudvalevő ugyanis, hogy oly erdőkben, hol ölyvek (B. vulgaris) tanyáznak, mindíg elárulják jelenlétöket a macska hosszúra nyújtott nyávogására emlékeztető s rendkívüli

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

távolságra elhallatszó sikoltásuk által, melyet sokan, ámbár helytelenül a héjának (Astur palumbarius) tulajdonítanak.

Ez a nyávogásszerű és végén elnyújtott, hiuja-ként hangzó ölyv-szózat, minden erdőn járó előtt ismeretes és megszokott; mind a mellett mindannyiszor föltűnik, valahányszor csak hallja az ember, noha igen gyakran lehet hallani oly erdők körül, hol ölyvek tanyáznak, és pedig a napnak majdnem minden órájában, mert az ölyvek nemcsak egymás figyelmeztetésére, párjuk és fiaik összehívása vagy zsákmány (dög) fölfedezésekor hallatják, de jókedvükből, köröző röp-gyakorlataik alkalmával is, midőn mind fölebb s fölebb emelkedve az erdők koronája fölött, merőlegesen az ég felé veszik örvényelő röptüket.

Ezen igen jellemző kiáltásáról hazánkban több helyt, így például Somogy- és Zalamegyében is, a nép, de különösen az erdészek és puskások: sió (= síró) kányának nevezik az ölyvet.

Végül egy megjegyzést. Ugyanis némelyek azon balhiedelmet táplálják, mintha tán az ölyv kifejezés nem volna magyaros s tényleg föl is tűnik az irodalomban (ennek kiküszöbölése czéljából talán) az ölyv helyett a közönséges kánya (Jancsó és Podhradszkynál), egerész kánya (Hermannál), sőt egerész vércse is (Dékánynál).

Én erre — Lovassy úrral tartva — azt mondom, hogy „az ölyv nemi névtől nem mutatkozik indokoltnak az eltérés.“ Mert ugyanis az ölyv kifejezés ép oly találó s derék magyaros, mint akár a vércse (vercsegő hangjáról), karvaly (mert a sólymászat idejében karon hordozták), bagoly (boglyas vagy boglya-alakú nagy fejéről), keselyű (kopottas kesely színéről), kuvik (kiáltásáról), uhu (szintén kiáltásáról) stb.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Nyelvészetileg véve ugyanis, az ölyv kifejezés nem egyéb, mint az ülő*) = ülü (ül-ő), = ülv (ölyv), = ölv (ebből: ül) módosítása, vonatkozva a madár azon tulajdonságára, hogy zsákmányra lesve (vagy talán fajlagos szokásához képest?) gyakran órahosszáig is elül („elgubbaszt") egy ugyanazon helyen.

A Hanák által felhozott s szinte az ölyv nemi névnek egyes változatait jelző következő kifejezések, mint ölű, ölő, — a nép által sohasem a Buteo neműekre, de sokkal gyilkosabb természetű ragadozókra alkalmaztatnak, így tapasztalásom szerint főleg az Accipiter nisus (karvaly) és Astur palumbariusra (héja).

Hogy régente az ölű kifejezést szintén nem a Buteo-neműekre értették, kitűnik abból is, hogy a (régi) poeticus művekben és mesékben mindenütt a „vérengző ölű" viszi el „a bájos várkisasszony hófehér galambját", „epedő gerléjét", meg a „madárkát", stb. Pedig tényleg egy Buteo faj se fog soha galambot, gerlét, pláne kis madárkát; ez a héja, karvaly és sólyom mestersége.

Tovább fűzve értekezésünk fonalát, a Buteo ferox-ot illetőleg — teljesen osztozom Lovassy úr kifejezett ama nézetét, hogy e madár fajnevéül, mint a legtalálóbbat, a Frivaldszky János-féle fehérfarkú ölyv kifejezést kell alkalmaznunk.

A Pernis apivorus fajnak félig Vajda (darázsölyv) s félig általam (európai) alkotott s Lovassy úr által ajánlatba tett magyar faji nevét, az európai darázsölyvet, én is a legalkalmasabbnak tartom, — először mert az „európai" kifejezés az által indokolt, hogy van ázsiai darázsölyv is, tehát az „európai" megkülönböztetésül szolgál; — másodszor mivel tény az, hogy a P. apivorus főleg a földi darázsokat pusztítja s nagyon ritkán méhészkedik.

*) Így hívják némely vidéken ma is az ölyveket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: ÉVgF/255/2018.

Fehérfarkú gatyás-ölyv (Archibuteo lagopus).

A Buteo (?) lagopus-ra térve, — habár nem is tartozom ama szőrszálhasogatók közé, kik a legjelentéktelenebb jegyekből már önálló fajokat szeretnek kalapálni: mégis sehogy sem tudok abba belenyugodni, hogy a Buteo (?) lagopus faj a Buteo vulgarissal, általában a kopaszlábú ölyvekkel egy kalap alatt említessék a rendszerben, illetőleg hogy egy genus (Buteo) alá vonassék velük.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ha egy jól characterizált lagopust meg egy vulgaris fajt egymás mellé helyezve, összehasonlítást teszünk köztük, még fölületesebb szemle mellett is azonnal föltűnik a kettő közötti tetemes különbség és pedig nemcsak a szorosabban vett character tekintetében, mi különösen a csőr, láb és fark másnemű jellege és a tollazat színénél szembeszökő, — hanem alaki formára nézve is.

Egy kinőtt, jól characterizált typicus lagopus egyed mindíg ölyvszerűbb: aránylag zömökebb testű, jóval tömzsibb, e mellett szélesebb s vastag fejű és nyakú, mint bármely hasonlóan kitűnően jellegzett typicus vulgaris példány.

Csőre szembetűnően különbözik a vulgaris-fajétól. Kisebb, finomabb és hajlottabb, hosszabb véghorgú. Orrlyuka is más alakú: egészen félhold idomot képez. Leginkább megkülönbözteti azonban magát a vulgaristól, egész az ujjak tövéig tollal fedett lábai által, valamint aránylag rövid s igen jellemzően: nagyobbrészt fehérszínű kormánytollai és a testét fedő tollazat minden korban kiválóan fehérbe hajló — illetve fehér tarkázatú színe által.

Hogy a tarsus hátsó része mindíg fedetlen volna, az nem áll. Több oly példányt láttam, melynél a tarsusok körösköríil le egész az ujjakig, sűrű tollazattal voltak fedve.

Hogy pedig a vulgaris fajnál a tollazat színében nem a fehér, egyáltalában az intensiv, de a sötét színek a túluralgók, — azt minden madárismerő tudja. Az olykorolykor előforduló, valószínűleg éjszaki tájakról került, részben vagy egészen fehér vulgaris példányokról pedig bizonyos, hogy azok vagy éghajlatos különbözetek (climaticae varietates), vagy pedig egyenesen aberratiók. Mindkét eset azonban elég ritka, de olyan, mi a többi szárnyas ragadozóknál is előfordul, ide nem értve az albinitást, a mi szintén közös, habár igen ritka eset is a madaraknál általában.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Már most, ha a tüzetesség kedvéért az elfogultságot leküzdeni sikerül, — lehetetlen, hogy a lagopus fajnál említett élesen előtérbe lépő jellegeket elégségesnek ne találnók a külön genus felállítására, illetve ezt megengedhetőnek, sőt szükségesnek ne tartsuk a lagopusra nézve.

Egyébiránt rendszertani szempontból teljességgel indokolt Ch. L. Brehm Archibuteo genusa, mi onnan is kitetszik, hogy már születésétől kezdve el lett fogadva a systematizáló ornithológok által Kaup-tól kezdve Giebel és Sharpe-ig, s a mai napság is egyenként minden ornithológiai író által. Tényleg ugyanis a rendszerben, illetve a szigorúan tudományos rendszertani összeállításokban, a lagopus fajt sehol sem a Buteo, de mindenütt a Ch. L. Brehm-féle Archibuteo nembe találjuk helyezve, mely alá a többi ismert gatyás lábszárú ölyvek is, úgymint a sancti johannis Gm., a ferrugineus Licht. és a strophiatus Hodgs. helyezvék, s a mely alá tényleg tartoznak is.

Már most ekkép állván a dolog, — azt hiszem, nekünk, magyar madarászoknak is el kell fogadnunk azt, a mit az egész világ szakemberei helyesnek ítélve elfogadtak; különben talán ép ezen ellenkező cselekedetünk által vonhatnánk magunkra a szőrszálhasogatás, de sőt az ósdiság vádját is. Azért ha szaktársaimnak, kitünően pedig Lovassy úrnak úgy tetszik (ki végre is munkája kidolgozásánál független lévén, meg vagyunk róla győződve, hogy legjobb belátása szerint cselekszik), maradjunk meg a lagopus-alakra nézve az általánosan elfogadott és immáron közhasználatba ment Archibuteo külön genusnál, s ennek révén a gatyásölyv elnevezést, minthogy ebben az idetartozó fajoknak egyik fő ismertető és megkülönböztető jegyük jut kifejezésre a kopaszlábú ölyvekkel szemben, csak mint nemi nevet alkalmazzuk, megkülönböztető faji-névül a telelő vagy téli megjelölést véve, minthogy e madár

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Sárgacsőrű kánya (Milvus parasitus).

nálunk rendszerint csak téli vendég lévén (legalább az eddigi tapasztalatok szerint), előjövetelére vonatkozik az.

Megjegyzem, hogy azon körülménynél fogva, miszerint madarunk farka a kamasz-koron túl (a kormánytollak sötét végfoltját kivéve) egészen fehér, igen jellemző faji névül kínálkozik még: a fehér farkú is, sőt ez talán még ajánlatosabb a téli vagy telelőnél, minthogy a faj könnyebb felismerésére, illetve megkülönböztetésére vezet,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

különösen a kisebb fajú sasokkal szemben (mert ezeknél nincs fehér farkú alak), melyekkel sokszor az erdészek és vadászok részéről, de gatyás lábszárai folytán szintén a nép által is, összetévesztve lesz. Innét van az, hogy a lőjegyzékekben annyi sast találunk följegyezve.

A Milvus-neműeket illetőleg, — konstatálom, hogy Lovassy úr a Milvus parasitust nem említi összeállításában a kányák között. Pedig dr. Madarász Gyula szerint ez az alak sem idegen a magyar ornisban. Ugyanis egy hozzám intézett (1882. szeptember 12-én kelt) levelében azt mondja: „Ép a napokban is lövetett a budai hegységben.“

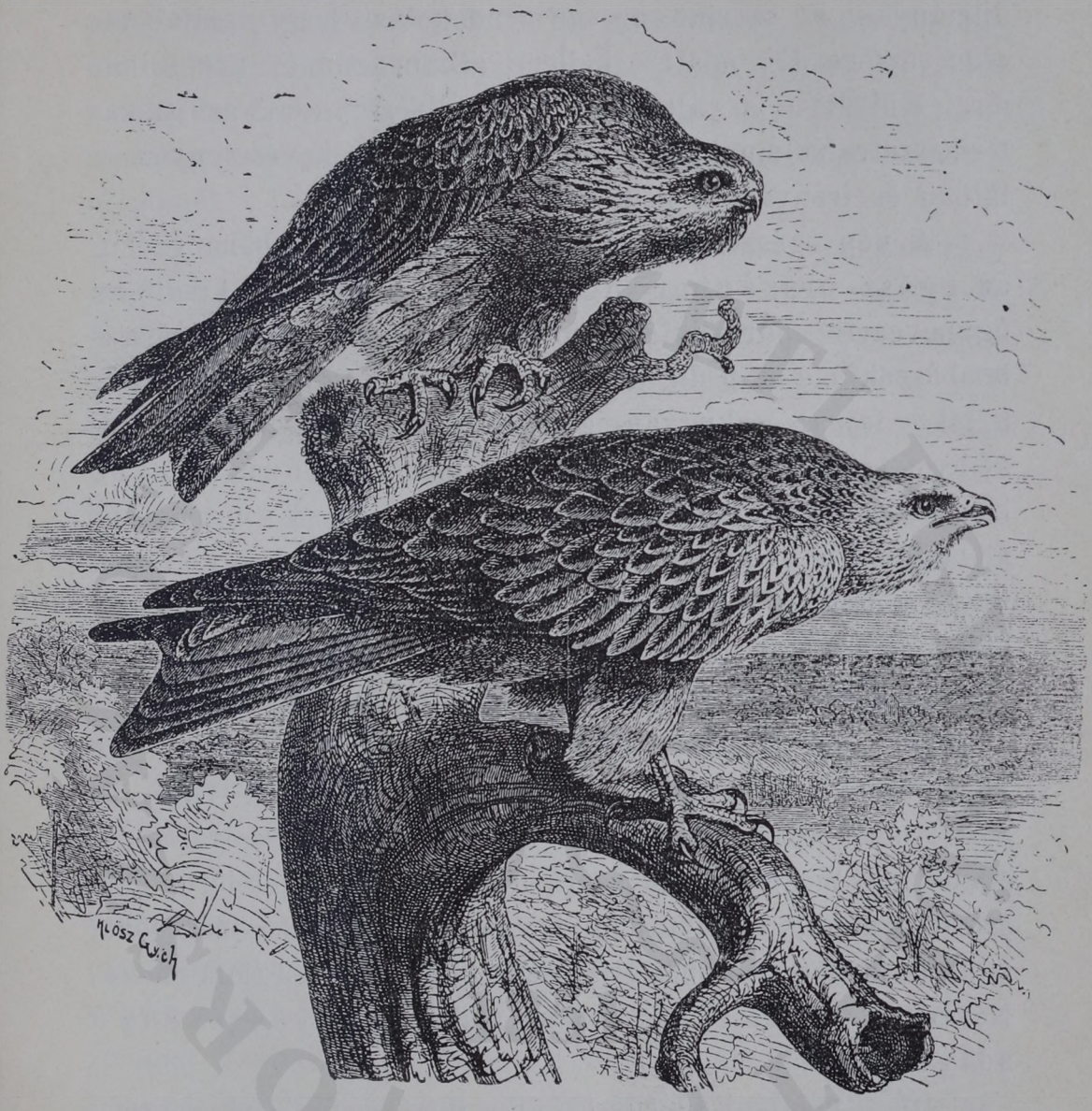
E faj(?)nál a sárga csőr charakterisztikus bélyeg lévén, véleményem szerint faji nevéül a sárga csőrűt indokoltan alkalmazhatjuk.

A mi a Milvus regalis és atert illeti, — a Lovassy úr által kifejtett indokok alapján, az e két fajnak indítványba hozott magyar elnevezését, illetve faji nevét részemről is helyeslem, mely szerint a M. regalis vörös és a M. ater fekete kányának, mint a legjobb magyar nevükön, neveztessék.

A sólymoknál a Falco laniariust illetőleg, — ugyanezt mondhatom, s a Petényi-féle, de kívüle általam is használt kerecsen sólyom nevezetet tartom részemről is a legjobbnak, habár ahoz, hogy a laniarius alaknál a „külön genus szőrszálhasogatás“ volna, férhet szó, s részemről, legalább is a subgenust nemcsak a laniariusra nézve, de az ezzel rokonos magas északi fajoknál is (egybevontan) föntartandónak vélem, fönn, már a determinálás könnyebbsége okából is, mert a mi tüzetességre törekvés, az még nem „szőrszálhasogatás“.

Megjegyzem még e fajra vonatkozólag, hogy leginkább vizek közelében élő s főleg halakkal táplálkozó állat

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Vörös kánya (Milvus regalis).

lévén, faji nevéül a halász-sólymot is teljesen indokoltan alkalmazhatnók.

A Falco peregrinus-nál alkalmazott Földi-féle „vándor“ sólyom nevezet határozottan igen rosz; először mert a peregrinus alak nem vándor, de kóbor madár (telente) hazánkban; tehát a „vándor“ jelző, minthogy hamis föltevésre vezet: jogosulatlan; — másodszor mert a német Vander Falk (= vándor sólyom) szolgai for-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

dítmánya. E szerint az az indokolás, hogy „általános elterjedtsége (?) miatt“ kellene alkalmaznunk, nem állhat meg. Különben is „általános elterjedtsége“ csak az iskolai természetrajzi munkákban va., a mi édes keveset nyom a latban és irányadóul nem vétethetik.

A nép egészen máskép nevezi, és pedig egybehangzólag az egész országban ugyanazon a néven (kivált az úgynevezett „purczli“ galambokkal egész sportot űző galambászok*), s ez pedig nem más, mint a hegyes szárnyú; a mi e fajnál csakugyan igen jellemző faji-név, mert röptében egyedüli ismertető jele csakis föltűnően messze kinyúló hosszú, összevont igen keskeny, azért föltűnően hegyes alakot mutató szárnyaiban van, mihez a föltünően vékony fark is járul; (a farka olyan mint a bot, midőn repül a madár).

Igaz, hogy a „hegyesszárnyú“ faji név mellé még a „kányát“ vagy (helyesebben) „vércsét“ is (minthogy ez közel áll a sólymokhoz) odaragasztják, de mivel faji és nem nemi névről van szó, ez itt nem lényeges. — A genus név meglévén, egyszerűen a faji-név átvételére kell szorítkoznunk, s mivel ez is megvan, s hozzá még jobb, mint az idegen nyelvből átfábrikált, nincs szükségünk másra. Nevezzük tehát a F. peregrinus alakot: hegyesszárnyú sólyomnak.

Itt, a netaláni tévedések elkerülése végett megjegyzem, hogy a galambászok soha sincsenek tévedésben a galambokat „pedzeni“ szokó ragadozómadarakra nézve, s azokat nincs rá eset, hogy fajilag összetévesztenék.

Ismerik mindegyiket külön-külön, a héját, a Falco

---

*) A sportszerűen űzött galambászat sehol a világon nincs úgy elterjedve, mint hazánkban. Lehet mondani, alig van község nálunk, hol követői ne volnának, és pedig nemcsak a nép-elemnél, de a kabátos osztályban is népszerűségnek örvend. Csak a hegyes tájakon nem tudott még eddig a sport niveaujára fölvergődni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

peregrinust, a karvalyt, a Falco aesalont és az ölyvet, habár vidékenként legtöbbnyire más és más nevet adnak is nekik, de az eltérések nem lényegesek, úgy hogy a hasonlóságot azonnal megtaláljuk a fajra vonatkozó elnevezéseiknél.

A karvalyról mindenik azt mondja, hogy ez galambot nem fog, csak „fölijeszti“, hasonlóan a Falco aesalon is. E kettő között különbséget nem tesz névleg, hanem „verebésző“ számba megy előtte mindegyik.

Az ölyvről szintén azt mondja, hogy ez sem bántja a galambot, csak „fölijednek tőle, ha látják a ház felett keringeni“; ámde a héját már kitünteti, mint veszedelmes „galamb lopót“, melynek „kerek és rövid szárnyai vannak“; de ennél „czudarabb férög“ (a szegedi galambászok kitétele szerint) a „hegyesszárnyú“! Ez hordja el a „purczlit“ legtöbbnyire, s ettől fél legjobban a galambász, mert ez üres karommal ritkán távozik.

Magam is érdekkel viseltetvén egy időben a galambászat iránt, elég alkalmam volt észleleteket tenni arra nézve, hogy a hegyesszárnyú csakugyan még a héjánál is veszedelmesebb galambtolvaj, s néha már augusztus havában elkezdve galambvadászatait, folytatja azt egész tavasz végéig. Azért is az ú. n. jó galambot, t. i. a melyek „magas szállók“ (a mire az egész galambászat mint sport, alapítva van), a „rendes galambász“ ezen idő alatt nem „hajtja“.

Tekintve a Falco peregrinus előszeretetét a galambvadászat iránt, — az a kérdés ötlik fel, nem-e lenne ajánlatosabb a könnyebb fölismerhetés, illetve fajmegnevezés (megkülönböztetés) okából, a „hegyesszárnyú“ mellé még a galambászt is tenni s így a hegyesszárnyú galambász sólyom magyar elnevezést alkalmazni ez alaknál?

Ennek eldöntését Lovassy úrra s a többi magyar szaktudósokra bízom. A „vándor“-t azonban mindenesetre kikü-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szöbölendőnek vélem, és pedig annyival inkább is, mivel van közhasználatban levő jó magyar faji neve ott, hol ismerik s azon a helyeken mindenütt ugyanaz az, t. i. hegyesszárnyú.

A Falco subbuteot véve szemle alá, a magam részéről is csatlakozom Lovassy úrnak kifejezett ama nézetéhez, hogy a sokak által használt ölyűded sólyom magyar faji neve e madárnak teljesen indokolatlan, mert éppen nincs rajta semmi „ölyűded“, ha ugyan, ezen jelző az ölyvekre — a miben erősen tamáskodom — s nem a karvalyra (Accipiter Nisus) vonatkozik (mert tény az, hogy némely vidéken az ölű és ölyű, mint a karvaly tájneve használatos); ez utóbbi esetben volna talán némi jogosultsága — tekintettel azon körülményre, hogy a kinőtt Falco subbuteo kékes fekete fölszíne folytán (kivált röptében tekintve) hasonlatban némileg az igen idős hím karvalyhoz közelít, mely okon tényleg össze is lesz tévesztve igen gyakran e két különböző genus és specieshez tartozó alak egymással. Mind a mellett ha csak fölületes összehasonlítást teszünk is e két ragadozó madár között, már az első tekintetnél tisztába jövünk a felől, hogy a F. subbuteo sem a karvalyra, sem az ölyvekre (Buteo) nem igen vall, sőt az utóbbiakra absolute nem; hanem annál inkább emlékeztet a Falco peregrinusra, melynek valóságos kis kiadása (innét nevezi a német a többi közt: Kleine Vander Falk-nak).

Egyéb használatos magyar faji neve, mint: „herjóka“, „bök (!)“, „pacsirta“ és stb. kivetőbb még az „ölyűded“-nél is; de a Lovassy úr által ajánlott „hosszú-szárnyú“ se válik be azon indokolás alapján, hogy e fajnak volna a sólymok közt a leghosszabb szárnya, melynek hegye „nyugváskor a fark csúcsán túl ér“.

Hogy rosszul praeparált példányoknál ez csakugyan így van, azt megengedem; de hogy in natura minden egyes példánynál ezt constatálni lehetne, az — meggyőződésből

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mondhatom — nem áll. Mert kerülhet kezeinkbe száz példány, míg köztük egy olyanra akadunk (rendesen igen vén egyed), melynél a szárnyak a fark hosszát kissé meghaladják.

Egyébiránt ha a Lovassy úr által constatált s a faji név alkotásánál alapul vett character, vagyis említett állítólagos megkülönböztetési bélyeg, mely a szárnyaknak a farkon túlérő hosszában nyilvánulva e madárnál — állhatatosság tekintetében mindíg minden esetben igazolná is magát, mégis e körülmény jellegtani szempontból jelentéktelen voltánál fogva alig szolgálhatna alapul a madár faji nevének megalkotására. És itt megjegyzendő, hogy minden sólyomfajnak (kivéve a Falko aesalont) szembetűnően hosszú szárnyai vannak, s a Falco subbuteo éppenséggel nem tűnik ki közülök olyanul, mint a melynek a többinél aránylag jelentékenyen hosszabb szárnyai leunének, úgy hogy — mint Lovassy úr tévesen állítva mondja — még röpülés közben is erről (illetve hosszú szárnyairól) lehetne fölismerni.

Hogy röptében „is“ hosszú szárnyairól lehetne csak fölismerni, az éppenséggel nem áll; sőt állíthatom, hogy ha valaki kizárólag csakis erre fektetne súlyt a determinálásnál, annak ugyan kárba veszne az igyekezete; mert röptében tekintve e ragadozót, szárnya nemcsak hogy hosszúnak nem tűnik föl, de éppenséggel rövidnek látszik az azon sajátságos, semmi más hazai tollas ragadozónál elő nem jövő figurája miatt, mely a szokott egyenestől eltérőleg, föltűnően inkább a görbe alak felé hajlik, correcte sarlóidomot képezvén, mely oknál fogva a szárnyak tényleg rövidebbeknek tűnnek föl, mint valóban a minők.

Én ez okon — minden további szószaporítást mellőzve, — azt ajánlom, nevezzük madarunkat a legtalálóbban rá alkalmazható, e mellett minden ízében eredeti magyaros néven: sarlószárnyú sólyomnak.

Végül megjegyzem még, hogy e fajnál a pacsirta sólyom vagy pacsirtász, a mellett hogy nem ki-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Fekete sólyom (Falco subbuteo).

zárólagosnak vehető jelző, még egy bibében szenved, s ez az, hogy a német L e r h e n f a l k e (= pacsirta-sólyomnak) szolgai fordítása; azért már csak emez okból se lehetne besorozni. — Még sokkal inkább beválnék talán a f e k e t e jelző, illetve faji név (a subbuteo felső testrésze fekete-kékes, illetve pala-fekete színű), mert a mellett, hogy j e l l e m z ő, még itt-ott h a s z n á l a t o s is (például Zalában; azonban genus névül a „vércsét“ veszik). A fönt kifejtett

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

okból azonban ajánlatosabbnak látszik a sarlószárnyúnál maradni.

A mi a Falco aesalont illeti, a Herman-féle magyar neve, a „kis sólyom“, minthogy a F. aesalon nem igen szembetűnően kisebb más kis fajta sólyomnál, nem válik be czélszerűnek, és részint még azért sem, mivel hiányzik belőle a jellemzőség, a mennyiben — mint már említve volt — a kicsiség az aesalon-alaknál éppen nem kizárólagosnak vehető jelző.

A vadászok és a nép sokkal találóbb néven: „verebész“-nek nevezi. Nem volna-e nekünk is czélszerűbb inkább ennél, mint a másik, kevésbé eredeti magyar elnevezésnél maradnunk? vagy esetleg a kurtaszárnyú faji nevet alkalmaznunk? minthogy tényleg e sólyom szárnyai összetett helyzetben farka közepén túl alig érnek.

A „verebész“ annyiban szinte találó jelző, a mennyiben e téli vendég-madarunk leginkább apró madarakra s ezek közt főleg verebekre vadászik; mit a többi sólyomneműek csak szükségből tesznek, és kivált a Falco peregrinus inkább varjakat fogdos szorultságában, mintsem apró madárfélék kergetésére adja magát, mire szükségkép le kellene csapnia függélyesen legtöbbnyire, — a mit pedig a nagyobb sólymok az összezúzódás veszélye nélkül nem cselekedhetnek.

Mielőtt a sólymok legközelebbi rokonaira, a vércsékre térnék, — pótlólag még egy megjegyzést kell tennem. — Ugyanis Lovassy úr a sólyom-fajok fölsorolásánál egy, ámbár ritka (nyári) fajt, kihagyott összeállításából a Falco Feldeggii-t. Pedig hogy ez is előfordul nálunk, azt saját tapasztalataimmal két (fiatal ♂) példány alapján igazolhatom, melyek egyikét magam ejtettem el utazás közben kocsiról (egy magas fán ült az erdőszélén) Zala-Apáti közelében; a másik példány a Vértes hegységben került kézre (egy erdész ismerősöm által elejtve).

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A vércséket illetőleg, — először is megjegyzem, hogy elsőbbségi jogon, tudományos genus névül ma már nem a „Tinnunculus“, de a Boie-féle Cerchneis van elfogadva s általánosan használva,

A mi a „Tinnunculus alaudarius“-t illeti, — ennek van közhasználatban lévő jó magyar elnevezése a vörös vércsében; e szerint tehát nincs szükségünk másra. Különben is a Lovassy úr által ajánlott „feketekörmű“ (talán karmú?) faji név, nem igen válnék be, mert a „feketekörmű“-ség magábanvéve még igen csekély ismertető és megkülönböztető jegy a másnemű fajokkal szemben, de magára a fajra nézve is, a mennyiben kevés kivétellel a tollas ragadozók mind fekete karmúak.

A mi a „vörös“ faji nevet illeti, ez oly jó, hogy keresve se találhatnánk jobbat; s midőn a vadászok, madarászok s általában a köznyelv azon kitétellel él: vörös vércse, a szín dolgában — mint tudjuk — éppen nem túloz, mint például teszi azt a cserebogárnál, midőn azt mondja: „sárga cserebogár“.

Én tehát minden további indokolást mellőzve azt ajánlom, maradjunk meg a vörös vércsénél, mint a leghelyesebb elnevezésnél, mely a madár színére utal.

A Tinnunculus cenchris-t illetőleg, Lovassy úr nézetéhez csatlakozva, e vércse-fajra nézve magam is a sárga karmú*) vércse magyar elnevezést tartom a legczélszerűbbnek.

A Tinnunculus rufipes-nél igen helyeslem, hogy Lovassy úr az indokolhatlan Erythropus külön genust mellőzve, madarunkat egyenesen a vércsék közé helyezte; mert valóban, a rufipes alak igazi vércse, melynek még alnemhez (sub genus) sincsenek elégséges jellegei.

---

*) A sárga körmű Lovassy úrnál tollhiba lehet, mert helyesebben a ragadozó fajoknak nem körmeik, de karmaik (= karmolóik) vannak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Magyar elnevezésére vonatkozólag — tisztelettel kétlem, hogy a „vörös lábú tökéletesen jellemző“ volna, mert kerülhet kézre rengeteg mennyiség, míg egy olyanra akadunk, melynek „élénk piros“ lábai vannak (?).

Én százakat lőttem az Alföldön s köztük igen sok öreg, kinőtt példány volt, — de soha sem akadtam egyre sem, melynek „élénk piros“ lábai lettek volna. E fajnál a kissé vörösbe átmenő sárga szín illetve az ú. n. narancs-vörös jellemző a lábak festésénél.

Csongrádban és több helyt az Alföldön, a hol csak e pompás kis vércse-faj gyakori, tehát a jól ismert madáralakok közé tartozik, — tapasztalásom szerint mindenütt egyféleképen vagyis kék vércsének nevezik — tekintettel a madár égszínkékbe átmenő szürke színére.

Hogy pedig Alföld-szerte mindenütt az égszínkék-szürke színű, tehát hím egyedek vannak sokszorosan túlnyomó számban képviselve, az sajátságos ugyan, de való.

Alig esik 50—60 hím példányra egy-egy jércze, noha igen szapora s egyedekben rendkívül gazdag állatnak ismerjük e fajt.

Visszatérve madarunk tárgyalt kérdéses lábszínére, — még utólag is hangsúlyozni kívánom, hogy sehol az Alföldön a szó szoros értelmében vett piros — pláne vörös lábú egyedeket nem észleltem, és — noha nem vonom kétségbe hogy talán a fölvidéken vagy más vidékein az országnak ilyenek is fordulnak elő, — mégis — miután a piroslábúság nem minden egyednél közös sajátság, — faji névül a Lovassy úr által ajánlott „vöröslábú“ nevezetet (a német is rothfuss-nak mondja és írja) mellőzendőnek vélem, e helyett a vadászok és a nép által használt „kék vércsét“ tartva czélszerűbbnek.

Megjegyzem, hogy Chernel István barátom által alkotott papagály-vércse faji név is igen találó és megfelelő; mert valóban, e kis ragadozó élénk színe, szóval

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

színpompás alakjánál fogva, nagyon is élénken emlékeztet említett, többnyire gyönyörűen kifestett és intenziv színekben nem szegénykedő szárnyasokra.

Mielőtt tovább fűznők értekezésünk fonalát, — ornithológiai tekintetből egy igen érdekes esetre kívánom fölhívni Lovassy úr figyelmét. A „Vadász-Lap“ 1883. évi 26-ik számában ugyanis (pag. 323.) a következő érdekes közlemény tűnt fel: „Tisztelt Szerk. úr! Gr. Wenkheim nagy-lévárdi uradalmában folyó hó 7-én tartott fogolyvadászaton alulírt itt még soha elő nem fordult kisebb alakú sólymot lőtt. Alakja vércse nagyságú volt, feje czitrom-sárga vörös fültakarókkal és azon zöldes tollú karéj, mint a kakadúnál, farcsíkában hosszú két toll, mint a fáczánynál, szárnya eleje tiszta fehér, a többinek színezete barna hamuszínű. Miután ornithológiai ismereteimben nem igen bíztam, dr. Brehm természetrajzát vettem elő s csakhamar ráakadtam, hogy zsákmányom egy ausztráliai kakadú-sólyom (Nymphus novae Hollandiae). Mi módon kerülhetett e madár ide — melyet kitömés végett azonnal Bécsbe küldöttem — érdekes volna megtudni. Talán valami állatkert szökevénye? — Nagy-Lévárd, szept. 8. (1883.) Csenkey Mór urad. tiszttartó.“

Eddig a közlemény. Hanem már most csakugyan érdekes lenne tudni, miben áll a dolog s valóban valami szökevény madárral van-e dolgunk? a mi mellesleg legyen mondva, alig is lehet másként.

A „Nisus fringillarius“-ra térve, — itt először is tisztelettel azon megjegyzésemnek kell kifejezést adnom, hogy ma már nem a „Nisus“, de (elsőbbségi jogon méltán!) az Accipiter genusnév alkalmazásával találkozunk mindenütt a tudományos irodalomban; míg a „Nisus“ csak faji névül lesz véve, pl. Accipiter Nisus.

A mi e ragadozónak magyar elnevezését illeti, én úgy vélem, hogy a Lovassy úr által ajánlott s ez alakjában

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a tudományos irodalomban először általam alkalmazott*): verebész karvaly, valóban leghelyesebb neve e madárnak nyelvünkön, lévén e gyilkos természetű ragadozó a legszenvedélyesebb üldözője a verebeknek.

Maradhatunk tehát — ha úgy tetszik — a verebész karvalynál.

Az Astur palumbarius-nál őszintén megvallom, hogy a „héja“ kitételt, mint genus nevet, nem tartom eredetinek, illetve teljesen magyaros ízűnek.

Véleményem szerint a „héja“ a sokkal eredetibb hejőnek átidomítása útján születhetett; de az is lehet, hogy a szintén jó magyaros hangzású kerrá-ból vette származását, mint nem sikerült destillatió.

Annyi bizonyos, meggyőződtem felőle, hogy hazánknak igen sok vidékén a „héját“, mint genus nevet, nem is ismerve, hejő-t meg kerrá-t mondanak. Zemplénmegyében is például a hejő viszi el az apró-jószágot, nem a „héja“ vagy „kánya“.

Általában én úgy tapasztaltam, hogy a köznyelv csak ritka helyen ismer „héját“ a hazában, mindössze talán csak Biharmegye sárréti vidékein, Győr vidékén s Erdélyben itt-ott.

Itt azonban el nem mulaszthatom konstatálni azt se, hogy mint genus név, a „héja“ a hejő-vel együtt tulajdonképpen helytelenül lesz az Astur palumbariusnál alkalmazva és inkább a Buteo vulgaris fajt illetné az, a mennyiben csakis ennek van egyedül a hazai ragadozó madarak között a „héja“ illetve hejő szóképletre erősen emlékeztető elnyújtott, süvöltő szava. Mert az kétségtelen (legalább erős valószínűség szól mellette), hogy mind a két szóképlet alkotására (úgy a hejő, mint a „héjá“-nál) valamely madár szava, kiál-

*) A ragadozó madarakról írt kötetemben, s még előbb: szétszórva megjelent értekezéseimben.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tása szolgálhatott alapul; ez pedig nem lehetett más, mint imént említett ragadozóé, mely madarat a régiek korlátolt madártani ismereteik folytán, az Astur palumbariussal zavarhattak össze. Pedig ez ily hangot sohasem hallat, hanem vijjog, mint a vércse, azonban kissé erősebb hangszínezettel, mélyebb hangon.

A „hejő“ és „héja“ nevezetekre imént tett gáncsoló megjegyzésem daczára is — természetesen mégis tartom azt, hogy eme nevezetek valamelyikénél meg kell maradnunk, mivel a köznyelvben régi használatosságuknál fogva a polgári jogot rég megszerezték maguknak. Hanem — természetesen — szükséges lenne a jobbikat, megfelelőbbet kiválasztani.

Én a „héját“ — annak daczára, hogy az irodalomban csakis ez van forgalomban, — mint erőltetett szóképletcsinálmányt, nem ajánlom; ennél — legalább én úgy tartom, a tős-gyökeres „hejő“ sokkal jobb: helyesebb, magyarosabb. A „kerra“ azonban a legtalálóbb, amennyiben a madárnak egy bizonyos kerregő szózatára utal, a melyet az egymással küzködők szoktak hallatni.

Már most válasszunk e kettő közül, a „hejő“-t vagy a „kerra“-t tartva meg genus-névül; de a „héját“ jobb lesz mellőzni, noha talán egy kissé meg is szokta már a fülünk; ámde én úgy vélem, a helyesebb kedvéért a megszokáson, kis jóakarattal, mindig túltehetjük magunkat.

Az Astur palumbarius faji nevét illetőleg, a „galambász“-t én is teljesen helyesnek ítélem; azonban óhajtanám hozzácsatolni a kerekszárnyú jelzőt, minthogy a nép a szintén galambtolvaj Falco peregrinustól e néven szokta megkülönböztetni, és igen helyesen, mert — mint már említve volt — az Astur palumbarius röptében rövid, kerek végű szárnyai, míg ellenben emez hosszú, hegyes szárnyai folytán ismerhető föl, illetőleg különböztethető meg a másik fajtól.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
/1866/

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Circus cyaneus. Circus cineraceus. Circus macrourus.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A Circusokra térve, itt azon nézetemnek kell kifejezést adnom, hogy e csoportnál szigorú kritika mellett csakis egy sub genus alkalmazása látszik indokoltnak, és pedig a Circus aeruginosus alakra nézve. Más fajoknál az illető sub genusok, minthogy az annyira fontos összehasonlító boncztan mellőzése útján többnyire absolut értékkel éppen nem biró másod-harmadrendű jegyekre lettek alapítva, — igen is kétes értékűeknek tűnnek föl és szolíd kritika mellett el kell hogy essenek. Mert ugyanis ezeknél szorosan némely külső — állhatatosság tekintetében nagyon is kifogás alá eső — jegyekre lett fektetve súly csupán, így a szárnyak, illetve a másodrendű szárny-osztály hosszára, a vezértollaknak egymáshoz való hosszasági viszonyaira, kimetszéseire, továbbá a tollazat szín-characteristikájára, stb., melyek tulajdonképen nem is annyira nemi, mint inkább faji megkülönböztetési (illetve ismertető) jegyeket képeznek; azonban — mint már említve volt — állhatatosságot nem igen lehet nekik tulajdonítani, minek folytán absolute értékkel nem birnak. Ez okon, másrészt számra nézve elégtelen s érdemileg jelentéktelen voltuknál fogva, nézetem szerint elesnek attól (általában az ily jegyek), hogy sub genusok alapját képezhessék.

De tekintsük kissé közelebbről a Circusok rendszertani állását.

Ha az irodalmat áttanulmányozzuk, azon meggyőződésre jutunk, hogy a régi systematicusok a Circusoknak hova helyezésével a rendszerbe, sem voltak tisztában, s a rokonsági kötelékeket majd itt, majd amott keresték — szóval mindenütt, csak ott nem, hol kellett volna: a baglyoknál. Pedig ez az első tekintetnél mintegy önként kínálkozik, anélkül, hogy az összehasonlító boncztanhoz csak nyúlni is kellene: a jellemző külsőt véve csak tekintetbe a többi fontos character-vonások közül.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A Circusokra térve, itt azon nézetemnek kell kifejezést adnom, hogy e csoportnál szigorú kritika mellett csakis egy sub genus alkalmazása látszik indokoltnak, és pedig a Circus aeruginosus alakra nézve. Más fajoknál az illető sub genusok, minthogy az annyira fontos összehasonlító boncztan mellőzése útján többnyire absolut értékkel éppen nem biró másod-harmadrendű jegyekre lettek alapítva, — igen is kétes értékűeknek tűnnek föl és szolíd kritika mellett el kell hogy essenek. Mert ugyanis ezeknél szorosan némely külső — állhatatosság tekintetében nagyon is kifogás alá eső — jegyekre lett fektetve súly csupán, így a szárnyak, illetve a másodrendű szárny-osztály hosszára, a vezértollaknak egymáshoz való hosszasági viszonyaira, kimetszéseire, továbbá a tollazat szín-characteristikájára, stb., melyek tulajdonképen nem is annyira nemi, mint inkább faji megkülönböztetési (illetve ismertető) jegyeket képeznek; azonban — mint már említve volt — állhatatosságot nem igen lehet nekik tulajdonítani, minek folytán absolute értékkel nem birnak. Ez okon, másrészt számra nézve elégtelen s érdemileg jelentéktelen voltuknál fogva, nézetem szerint elesnek attól (általában az ily jegyek), hogy sub genusok alapját képezhessék.

De tekintsük kissé közelebbről a Circusok rendszertani állását.

Ha az irodalmat áttanulmányozzuk, azon meggyőződésre jutunk, hogy a régi systematicusok a Circusoknak hova helyezésével a rendszerbe, sem voltak tisztában, s a rokonsági kötelékeket majd itt, majd amott keresték — szóval mindenütt, csak ott nem, hol kellett volna: a baglyoknál. Pedig ez az első tekintetnél mintegy önként kínálkozik, anélkül, hogy az összehasonlító boncztanhoz csak nyúlni is kellene: a jellemző külsőt véve csak tekintetbe a többi fontos character-vonások közül.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Tudjuk ugyanis, hogy a ragadozó madarak szemei elhelyezésénél fokonként jelentkező ama fordulat, hogy a szemek kissé egymás felé dülve, kevéssé már előre is tekinthetnek: a sólyomnál, vércsénél, stb. kezd jelentkezni s ez a tulajdonság a soron végig fokozódik; így a Circusoknál, végre a baglyoknál befejezést nyer.

Már most — ezt előrebocsátva, tegyük meg a tüzetesebb összehasonlítást, a baglyokat helyezve a Circusokkal szembe.

Első, a mi föltűnik, a bagolyszerű fej-alkat. Ugyanis a Circusoknál a szemek szerkezete s majdnem egészen közös látóköre, éppen úgy, mint a fül szerkezete is, átmenetet képez a baglyokhoz; a mit az egész fő kültekintete is különben jellemzően föltűntet s érzékít.

S ez, és a legföntebb említett hasonlóság a baglyokhoz nem puszta analógia (mint például a Polyboroides fajoknál a Circusokra emlékeztető örves szemkör), hanem olyan, a mely valódi rokonságra mutat (eltekintve erősen a baglyokra valló tempóik és szokásaiktól). Egyébiránt a fajok fejbonczolatának minden adata — nagy fülnyílásukkal együtt (mely aránylag jóval nagyobb, mint a többi sólyom-féléknél, minek következtében a kicsiny, tojásdad s elszórt s csak a szemek alól eredő tollakkal takart fülű éjjeli ragadozó fajokhoz különösen igen közel állnak, minek nyomait a vázban is látni), — kétségbe vonhatlanul föltűntetik és beigazolják a baglyokhoz való rokonságot. Ennek daczára, a módszercsináló ornithológusok Kaup-pal, Bonaparte, Koch-hal, stb.-vel egyetemben, nem igen tulajdonítottak fontosságot a dolognak, sőt nagyobb részük teljesen figyelmen kívül hagyta. Pedig a Cuvier báró nyomdokain haladva, illetőleg az összehasonlító boncztan szem előtt tartásával lehetetlen, hogy ily szembetűnő és fontos adat kikerülhesse a százszemű figyelmet. Így például Svainson a baglyoktól távol az öly-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vekhez (Buteoninae), Kaup szintén távol a baglyoktól, de igen helyesen, már egy külön alcsaládba (Circi), hanem az Ictinia, Nauclerus, Elanus és Milvus nemek közé beszúrva, — továbbá Sharpe az Asturinaekhoz osztá be a Circusokat.

Cuvier báró már helyesebb fölosztást követ, amennyiben a Circinákat következetesen (de szintén egy más nem közbeszúrásával: a Serpentarius-sal) a baglyok elé helyezi. Különben ezt Gray is teszi és szintén külön alcsaládba, hanem a Melierax, Polyboroides, Serpentarius és Strigiceps-sel egy társaságba. Pedig, eltekintve attól, hogy a Melierax valóságos karvaly, és a Polyboroidesek egy külön — Circusoktól távol álló — felekezethez tartoznak (legalább az összehasonlító boncztan erre a meggyőződésre vezet): a Serpentarius semmiféle, még csak távoli rokonságban sem áll a Circus fajúakkal; a Strigiceps pedig nem nem (genus), hanem a Circus genusnak Bonaparte által csinált sub genusa.

A Cuvier báró nyomdokain indulva, az újabb systematikusok nagyobb accuratesse-szel fogtak hozzá az orvmadarak, illetőleg általában a madarak rendszerének megalkotása, illetve helyesebb megállapításához s az ez irányban indult mozgalom mind nagyobb lendületet vesz.

A bábeli zűrzavar, mely annyira jellemző volt a régebbi tudományos madártani rendszertanban s az a bizonytalanság, mely egyes nemeknek — sőt bizonyos fajoknak hova helyezésénél is uralkodott, mindinkább eltűnőben — minden más rendszertani kétes állapotokkal egyetemleg. Így a sokat firtatott Circus nem rendszertani állása is rendezve lett, igen helyesen: összekötő kapocsúl vétetvén a nappali és éji orvmadarak csoportja között, mint ez különben magában a természetben is észrevehetőleg nyilvánúl.

A rendszer fejlesztésére irányuló lázas igyekezet azonban némely systematicus túlbuzgósága — vagy tán egy-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

felől túlhajtott dicsérdeke folytán is, a szőrszálhasogatás szélsőségébe csapott át, meghozván rosz gyümölcseit a megoldhatatlan gordiusi csomó jellemével biró s szinte a végtelenség határáig menő synonymák, ál genusok és sub genusok, hamis speciesek és sub speciesek tömkelege által, melyek — sajnos — a túl-conservativeknél néha még ma is kísértenek, nem nagy áldására az annyira kívánatos rendszertani végmegállapodás czéljának.

Hogy eklatáns példa fölemlítésével éljek, — mely egyszersmind értekezésem keretébe is beilljék — a Circus-csoportot kell szemle alá vennem.

Ha a régebbi irányadó systematicusok rendszertani munkáit áttekintjük, a Circus genus hazánkban, illetve Európában előforduló négy fajára vonatkozólag, három subgenust találunk megállapítva, ú. m. a Koch (Syst. Baier, Zool. p. 127. 1816.), Pygargus-át, a Circus aeruginosus, mint typikus alakkal; továbbá Kaup (Class. Säug. u. Vög. p. 113. 1844.), Glaucopterix-ét a Circus cineraeeus és C. macrurus (pallidus) alakkal; végül Bonaparte hg. (Saggio Distr. Met. Anin. Vertebr. p. 37. 1831.), Strigiceps-ét a Circus cyaneus alakkal.

Ezekhez jött még később Kaup Spilocircusa, mely alá a Circus aeruginosuson kívül, a többi három európai Circusfaj lett vonva; a Busarellus (Lafr.) és Spizacircus, mely utóbbi szintén Kaup-féle csinálmány az aeruginosus alakra vonatkozólag. Különben ez az úr annyira ment buzgóságában, hogy magában a Circus genusban egy semmiképen nem indokolható külön Circus sub genust is csinált (Classification der Säug. und Vög. p. 113. 1844.), a mivel aztán betetézte a Circusok rendszertani állapotának még nagyobb mérvben való összegomolyítását.

Mindeme sub genusok alkotásánál, legfőkép a vezértollaknak nagyon is ingékony hosszúsági viszonyai s egyéb már említett, másod-harmadrendű kétes jegyek vétettek te-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kintetbe; sőt a Glaucopterixnél a „kevéssé kitűnő fátyol“ (?) is alapul szolgált, mint — elég hamisan — jellemzőnek állított characteristicum, a Circus cineraeceus alakra nézve.

A három fő sub genus, úgymint a Pygargus, Glaucopterix és Strigiceps közül egyet, az utóbbit ugyanis, sok író, köztük például Kaiserling és Blass és ennek nyomdokán M. dr. A. Fritsch is genus rangra emelte a Circus helyett, vagy pedig a Circust külön genus névül véve az aeruginosus alak számára.

Ma már a szőrszálhasogatásra kevésbé hajlandó modern ornithológiai írók, többnyire mellőzik vázolt tömkelegét a rendszertani tévedéseknek és az összes hazai, illetve európai Circus-fajokat csupán egy genus alá vonják össze, így még az aeruginosus alakra nézve sem tartják indokoltnak a sub genus fölállítását, illetve elfogadását a Koch által alkotott Pygargusnak, a mi talán (?) helyes volna az esetben, ha a characteristicus jegyek elbírálásánál, egyfelől némely boncztani adatok is nem szolgálnának döntőleg a kérdés helyesebb elintézésére nézve: ellenindokul tudniillik.

A fajok nyelvalkatát ugyanis rajtam kívül egy madarász sem méltatta még tüzetesebb vizsgálat tárgyául, legalább az irodalomban semmi nyoma. Pedig — nézetem szerint — ez igen fontos és okvetlenül számba veendő anatomiai adatot nyujt a sub genusok fölállításának kérdése eldöntésénél.

Különben ezt nem most konstatálom először. Már a „Magyarország nappali orvmadarai“ című kötetemben (pag. 95. és 99.) s a „Vadászlap“ 1883. évi folyamának 9. számában (pag. 107.) tárgyalok erről s a Circusokat főleg nyelvük alkatának különböző boncztani adatai alapján rendszerezem.

Ugyanis nyelvük alkatát véve első sorban is és főleg tekintetbe — szerintem a hazai Circus-fajok két csoportra választhatók szét és pedig talán az alábbi rendszertani scála szerint.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Gen. ***Circus*** Lacepede (vagy ***Strigiceps.*** Bon.).

Szeme körén, illetőleg fejének mindkét oldaláról a nyakra félköridomban: többé-kevésbé gazdag és elálló örves tollazat (ú. n. tollfátyol) húzódik le, mint a baglyoknál. A két szem szembetűnően egymásfelé dül, azaz elölről tekintve az arcznak kerekdedséget kölcsönző tollfátyolban majdnem egy síkban áll. A tollkoszorú azon részét, mely a fület takarja, tetszés szerint szétterjesztheti, illetőleg fölmereszthetí, mint a baglyok. Csöre szembetűnően görbült, gyenge, tompa fogú; a viaszbőr hosszas, előrenyomuló, lenyomott, oldalról sörteféle szálakkal takart, melyek részben az orrlyukakra hajlanak. Alszárai föltűnően magasak, de az egész láb hosszú; a csüdek csupaszok, pikkelyezettek; az ujjak rövidek, kevéssé hajlított igen hegyes karmokkal ellátva. Teste karcsú, nyúlánk; tolla lágy, farka hosszú, szárnyai keskenyek és hegyesek, összetett helyzetben elérik a fark végét, vagy csak valamivel rövidebbek. Elsőrendű evezőtollai 20—25 tollat számlálnak, melyek közül a vezértollak 3. vagy 4-ike a leghosszabbak. A farktő mindig fehér.

Hazánkban, illetve Európában e formának négy faját találjuk, melyek alkotásuk, illetve jellemző bélyegeik szerint két csoportra választhatók, ú. m.:

A) **A hosszú nyelvü.**

I. A nyelv megnyúlt, keskeny, fokozatosan hegyesedő s a végén igen hegyes. A nyelvszélek magas kiemelkedése folytán a nyelv egész hosszában háromszögű mélyedés (azaz csatorna) támad, ekként a nyelv átmetszete V alakú. — A nyelv tövestől kiölthető. Kiöltve alakja egy erősen aláhajló, tövénél kiszélesült, ketté vált és rojtozott sajátszerű szívó készülék benyomását teszi.*) Kiöltve — to-

*) Valóban — mint megfigyeltem, a madártojások kiürítésénél mint szivó eszköz lesz alkalmazva a madár által.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vábbá: a föltűnően hosszú nyelvtő, illetőleg a rojtozott rész, egészen az alcsőr alá kerül s a nyelv hegye ekkor erősen alágörbűlő horogidomot vesz föl.

A) A tollfátyol kevéssé tökéletes, néha elenyészik. A csőr erős, tőben majdnem egyenes, kissé hosszúlt s oldalról aránylag összenyomottabb, mint a másik csoport egyedeinél. A felcsőr gonysai a középtájon kis dúdorral birnak. Az orrlyukak menetelesen fekszenek és igen nagyok, felső részük kiszélesül, alsó részük bemélyed. A test nagy és erős alkatú; a lábak erősek, az ujjak erős karmokkal fegyverezvék. A fark egyszínű (szalag nélküli.) A színezetben csak a fejen, a szárnyak alján és a farktőn tűnik föl a világos szín, különben az egész testen a rozsdabarna (vörös) festés dominál. Csakis a ♂ ivaruaknál tűnik föl a szárnyon és farkon a szürke szín. Subgen. ***Rufus,*** Lakatos.

1.) A 3. vezértoll meglehetős állhatatossággal többnyire a leghosszabb. Az 1-ső rövidebb mint a 6-ik, a 2-ik oly hosszú mint a 4-ik, a 3-ik csak valamivel hosszabb a 4-iknél (*Rufus aeruginosus*, Pygargus rufus et aeruginosus, Koch. Falco rufus, Linn., Circus aeruginosus.).

B) **A bagolyfejü (rövid nyelvüek).**

II. A nyelv rövid, laposas, tompa, fölül egy vékony barázda által hosszában osztott.

A) A tollfátyol körvonalai mindíg élesen megkülönböztethetők. A csőr finom, gyönge, oldalról aránylag összenyomottabb, mint az előbbinél, e mellett tövétől kezdve szembetűnően igen görbült, mint a karvaly (Accipiters)-nál. Az orrlyukak oválisok, majdnem párhuzamosan fekszenek a szájnyíláshoz, néha azonban (fiataloknál) tökéletesen félhold idomot képeznek. A test finom, gyöngéd és könnyed alkatú; az alszárak gyengék (vékonyak), úgy az ujjak és karmok

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

is. A fark szalagzott. A színezetben az élénk, főleg a fehér és hamuszürke színek dominálnak.

1. A 4-ik vezértoll a leghosszabb; a 3-ik csak valamivel rövidebb, mint a 4-ik, ezek néha egyenlők; az 1-ső rövidebb, mint a 7-ik, ez a legrövidebb; hosszasági arányban a 2. sokkal közelebb áll az 5-ikhez, mint a 3-ikhoz.

A fark könnyedén kerekített, a szárnyak elérik annak végét (*Strigiceps cyaneus* Bp. Falco cyaneus, L.)

2. A 3-ik vezértoll rendesen valamivel hosszabb a többinél. Az 1-ső rövidebb, mint a 6-ik, a 2-ik a 4-ik-hez sokkal közelebb áll, mint az 5-ikhez; a 3-ik ¼ — ½ hüvelykkel hosszabb, mint a 4-ik. A fark majdnem szegletes (egyenesen elmetszett) a szárnyak nem érik annak végét. A fehér farktőt sötét harántsávolyok vagy foltok bélyegzik (*Strigiceps macrurus*) Bp. (Strigiceps Svainsonni Bp.)

3. A 3-ik vezértoll a leghosszabb; a 4-ik néha oly hosszú mint a 3-ik; az 1-ső kevéssel hosszabb, mint a 6-ik, a 2-ik majdnem oly hosszú, mint a 3-ik vagy közelítőleg egyenlő hosszú a 4-ikkel, mely esetben a 3-iknál ¼ hüvelykkel rövidebb. A 2-ik lebel mindíg közelebb áll a 4-ikhez, mint az 5-ikhez. A fark könnyedén kerekített, a farktő néha kevés számú halvány rozsdaszínű (keskeny) haránt szalaggal van jegyezve (többnyire fiatal egyedeknél). Jellemző még, hogy az összevont fark felső felén 4—5 sötét folt, alsó felén (szétterjesztett helyzetben) 3 széles körszalag van *Strigiceps cinerascens* Bp. (Falco pygargus? Linn.)

***

Rátérve a Circusok névkérdésére, Lovassy úrnak az ezt illető tárgyalása első bekezdésében az jegyeztetik meg, hogy a Circusok „a héjáktól természetes átmenetet képeznek a baglyokhoz“.

Valóban, mind a külső character, a külem, mind a bonczvizsgálatok e meggyőződésre vezetik a systematikust.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Sárgafejű rétikánya (Rufus aeruginosus).

Én számtalan Circust, Asturt és Accipitert bonczoltam összehasonlítás és meggyőződés okából, s a nyert adatok alapján teljesen beigazolva találtam a „természetes“ átmeneti rokonságot; de éppen vizsgálataim során meggyőződtem arról is, hogy a Circusok inkább a baglyok- mint a héjákhoz állanak közelebb, illetve anatómiai viszonyaik, fajlagos tulajdonságaik biologiai viszonyaikkal egyetemleg, közelebb állítják őket az éji, mint a nappali ragadozó madarakhoz; amennyiben pedig egyben-másban eltéréseket mutatnak, abban tökéletesen a héjákra vallanak.

Mindezeket összevetve tehát kétségtelenül kitűnik, hogy valóban összekötő kapcsot alkotnak a héják és az éji orvmadarak, illetve a baglyok közt, a mi éppen szigorú kritika mellett tűnik ki leginkább.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Mind a mellett még sem tarthatom czélszerűnek, hogy a Circus-fajok a „héja“ illetve az összetett „rétihéja“ jelző (mint genus név) illetve magyar elnevezés alá csoportosíttassanak, mint teszi azt Lovassy úr; nem pedig első sorban azért, mert az egész Alföldön és a Tisza mentén, hol a Circusok általánosan elterjedve lévén, majdnem közönséges számba mennek: helyenkint van a nép, a vadászok és halászoknál közhasználatban levő megfelelő jó magyar nevük a réti- és a bagolyszeműkányában, a mely mindenesetre jobb is, népiesebb is s a mi fő, népszerűbb is, mint az igazi héjákkal (Astur) szemben könnyen fogalomzavarra vezethető „réti héja“, melyet különben is meglehetősen idegennek tapasztalunk a valódi tősgyökeres magyar nép ajkán; de nincs is rá szükség, mert éppenséggel nem jobb a népiesebb zamatú „réti“ és „bagolyszeműkányánál“; hogy pedig ettől egy csinált név kedvéért eltérjünk, nem tarthatom indokoltnak.

De egyébiránt a „rétihéja“, mint magyar genus név, már alapjában véve is hibás alkotású azon, már említett körülménynél fogva, hogy a leszármazás-, illetve rokonsági kötelékek kapcsán inkább közelebb állnak a Circusok a baglyokhoz, mint a héjákhoz, a mi oly föltűnő lehet még laikus előtt is, hogy a rokonságot — igaz, hogy leginkább csak a bagolyszerű fejről — a nép is észreveszi, legalább az éles megfigyelő tehetséggel biró alföldi nép igen, a mennyiben a kérdezősködésre a faj iránt, nem ritkán baglyot vagy „bagót“ hallunk tőle említeni.

Azt a hibás alapra fektetett megokolását Lovassy úrnak pedig, hogy a „nép“ a Circusokat, vagy talán közülök egy fajt „fő tartózkodási helyein a Sárrét s az ecsedi láp vidékein, réti héjának nevezi“, — nem lehet elfogadni.

A „Sárrét“ fogalma alatt tényleg ma már csak egy aránylag kis terület, talán éppen csakis a biharmegyei sárrét érthető (itt még van néha víz is és sokszor sár is).

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Mennyiben lehet tehát ezt, az egész Alföld és Tisza-mentével párhuzamba állítani, de még az ecsedi-láp vidéket is, ha az általánosság, a túlsúly veendő tekintetbe? Hogy Biharban és az Ecsedi-láp vidékén a „réti-héja“ a szokottabb elnevezés, az meglehet; de az éppenséggel nem lehet irányadó a névkérdés eldöntésénél, mert tájnevet akkor, midőn az ország egy nagy darab földjén közhasználatú s czélszerűbb elnevezés áll vele szembe, elfogadnunk nem lehet. Már pedig az Alföldön és a Tisza mentén mindenütt, hol mint már említve volt a Circusok a nádasos, rétes, szóval vizenyős helyeken majdnem közönséges számba menő állatok, — csakis a „réti“ és „bagolyszemű-kánya“ elnevezést találjuk használatban. És valóban, ez a legmegfelelőbb magyar nemi nevök is, a melyben a megkülönböztetés is bennfoglaltatik s a vonatkozás is a tartózkodásra, t. i. hogy e madarak a rétes helyeket lakják.

Ha tájneveket vennénk tekintetbe, úgy furcsa fölsülésekre vezetne ez. Igaz ugyan, hogy népünk természetes józan eszével a nemekben elég jól különböztet, sőt gyakran a faji nevet is találóan megadja; de mégis a tisztán népies nyelv, az, a mely talán egy tájra, tehát szűkebb körre vonatkozik, mint ilyen, irányadó csak kivételesen lehet, azon esetben tudniillik, ha a nép ajakán élő általánosabb kifejezést, mely egyszersmind helyesebb lenne, nem találunk. Már pedig ezt szem előtt tartva, a Circusoknál ennek szüksége nem ötlik föl, mert a „réti-héja“ nagyon is szűk körre szorítkozó tájnévvel, szemben áll az ország nagy darabján elterjedt, jobb, használatosabb elnevezés, a közkeletűnek mondható bagolyszemű és rétikányában. Még egyet. Bár tagadhatatlan az, hogy népünk a fajnál, a legtöbbször genialis észjárásról tesz bizonyságot, mind a mellett nagyon el van terjedve a „kis kánya“, „nagy kánya“, „kis karvaly“, „nagy karvaly“ és „közép karvaly“-féle

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

elnevezések kategóriája; hanem oly melléknévvel fölruházva a megnevezéseknél, mely az illető fajnak egyik jellemzőbb tulajdonságát érinti (kék, vörös, parlagi, hegyes szárnyú, réti stb.). Így megjelöli a Buteo vulgarist, mint a „nagy kányák“ közé tartozót például azzal, hogy az „parlagi“, mert az „élet“ letakarása után jelenik meg a tarlók, szántóföldek fölött rendszerint. Igaz ugyan, hogy a Circusok is megjelennek, de a figyelmesebb elem még sem téveszt a fajra nézve, mert a különbségekkel a sokszori megfigyelés folytán egészen tisztában van. Ismeri, még pedig röpülésükről, szokásaikról és sok mindenféléről őket. Így a Circusokról bízvást tudja azt is, hogy azok réti madarak, s mint ilyeket meg is különbözteti a „réti“ jelzővel a többi „kányák“-tól.

A melyek a „kis kányák“ kategóriájába tartoznak az ő természetrajzi észjárásuk szerint, azoknak is megadják a helyes megkülönböztetési melléknevet. Így a Cerchneis tinnunculus a mellett, hogy csakis „kis kánya“ számba megy náluk, megkülönböztetik e mellett a „vörös“ jelzővel; így aztán van „kék vércse“ is és stb. E nevezetekben pedig az az érdekes, hogy a családi (kis-kánya), nemi (vércse) és a faji (kék, vörös) név is meg van bennük.

Az Accipitert szintén a „kis kányák“ kategóriájába sorozzák, de e mellett az „ölyű“ és karvalyban genus nevét is megjelölik, míg a „verebésző“-ben a mellék faji nevét adják meg.

A „nagy kányák“ kategóriájánál már kevésbé tájékozott a nép. Persze, ezekből a fajok ritkábban kerülvén szem elébe, a pontosabb fajmegjegyzésre nem igen van alkalmuk; ennélfogva a megjelölésnél a faj egyik jellemzőbb tulajdonságára vonatkozó melléknevet használnak leginkább. Így például az Astur palumbariusnál a „kerek szárnyút“, míg a Falco communisnál a „hegyes szárnyú“ megjelölést;

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

de e mellett azt is tudják jól mindegyikről, hogy főleg „galambfogdosás a mesterségök“.

Csak oly fajokkal nincsenek tisztában, a melyek külalakjuk, szokásaik, biológiai viszonyaik, röptük és egyéb felötlőbb tulajdonságaik folytán rendkívül hasonlóságot tűntetnek föl egymással. Ámde itt is keresik a különbségeket és rendszerint ritkán is tévednek a megkülönböztetésnél, noha — mivel nincsenek tisztába a dologgal teljesen, külön nevet nem adnak az alaknak; de a külön fogalom azért rendesen mindig megvan náluk.

Általában azt tapasztaltam, hogy a tős-gyökeres magyar nép, főleg a fölvilágosultabb alföldi, oly természetrajzi dolgokkal szemben, melyek fogalmi körén túl esik, rendkívül óvatosan viseli magát és nagyon is tartózkodó állást foglal el.

Mikor én az Alföldre kerültem, eleinte sok bajom volt a madarak népies nevével. Én egy vízi madárnak se úgy tudtam a nevét, mint ott tudták; azért a kérdezősködések és tudakozódásoknak sora-száma nem volt részemről. Megesett aztán nem egyszer, hogy én, a tudakozódó, másrészt a kérdezett is más-más malomban őrölvén, sehogy se értettük meg egymást.

Például Szeged közelében egy vízivadászati kirándulásom alkalmával megkérdeztem egy a rét szélén szántogató atyafit, nem volnának-e közelben valahol vadréczék. Válaszul azt a feleletet nyertem, hogy „ilyeseket a réten nem igen látott, de vadkacsa annyi van, mint a fűszál.“ — Egy másiktól meg halászmadarak után tudakozódván, azt a választ nyertem, hogy „azt még ma nem látott, de czérkó kapkodi az apró kiszt*) bűven.“

Visszatérve a Circusok magyar genus nevének megállapítása kérdéséhez, — én végül is ama nézetemnek adok kifejezést, hogy a fönt elmondottakat egybevetve, talán

*) A »kisz« egy apró keszeg-féle halacska.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

inkább a nép nyelvén használatosabb réti-kánya vagy bagolyszemű kánya magyar nemi (genus) névnek adhatjuk az előnyt a sokkal kevésbé, sőt alig ismert és mint kifejtők, többféle okokból épen nem alkalmas „réti-héja“ elnevezéssel szemben.

Azonban itt egy bökkenő ötlik fel. Ugyanis, ha a Circus genusban több, vagy akár egy sub genus állíttatik föl — az a kérdés támad, nem-e lenne rendszertanilag indokolt, sőt tán okvetlenül kívánatos, a sub genusokat azok magyar pendantjával is ellátni? Véleményem szerint ez nemcsak hogy nem szükséges, de egyenesen fölösleges szőrszálhasogatás és e mellett fogalomzavarra vezető tényked és lenne.

A Circus-fajok magyar faji nevét illetőleg, én az aeruginosus alaknál, mint kizárólagosan e fajra vonatkozót, tehát mint a legmegfelelőbbet, egyedül a sárga fejűt ajánlhatom, a mennyiben igen jellemzően e fajnál kivétel nélkül minden egyes egyed, többé-kevésbé sárgás vagy fehér-sárga feje által, különösen megkülönböztethetőleg kiválik a többi Circus-fajok közül.

Ez a jellemző sárgafehér szín különben, a legtöbb példánynál le, egész a nyak-tőig terjed, sőt az amerikai éghajlatos válfajnál, mint több példánynál meggyőződtem, folytatólagosan a hát egy részére is kiterjed, de itt-ott folytonossági hiányok által megszakítva.

Ezenkívül a legtöbb e fajú példánynál a fehér-sárga vagy sárgás szín, a szárnytő, illetve a vállakon is mutatkozik többé-kevésbé kiterjedtebb folt alakjában.

A cyaneus-alaknál teljesen egyetértek Lovassy úrral a fehér faji név alkalmazását illetőleg, de a „réti-héja“ kihagyásával, mert ugyanis a nép a cyaneust a fehér melléknévvel, mint faji jelzővel ugyan megkülönbözteti, de a kánya, vagy ha réten tűnik föl az egyed, hát rétikánya főjelző, mint genus névvel kapcsolatban említve, így fehér kánya, fehér rétikánya, fehér bagoly-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szeműkánya, mely, mint Lovassy úr helyesen mondja, onnan ered, „hogy röpülés közben a hím csaknem tiszta fehérnek látszik“ (csupán nagy evező tollai feketék.) Ezen az alapon a fehér fajnevet vélem én is alkalmazandónak.

A cinerascens (cineraceus) alaknál a hím színezetére vonatkozó hamvas faji név általában elterjedt irodalmunkban; de mint kizárólagosan e fajra vonatkozó: igen czélszerű és elfogadható faji névül is ajánlkozik. Ez alaknál tehát alkalmazhatjuk mint a legjobb magyar nevet, a hamvas réti- vagy bagolyszeműkányát.

A macrurus (pallidus, Svainsonnii) alaknál — a régebbi keletű Frivaldszky-féle „halvány“ faji névnek a Lovassy úr által ajánlott fakó-vali helyesbitését, részemről is czélszerűnek tartanám ama megokolás alapján, melyet Lovassy úr a következőkép fejt ki: „a halvány, a hím nagyon világos színére vonatkozik, a mi nem egészen megfelelő, minthogy a halvány valamely színnek csak fokozatát, fogyatékosságát jelenti.“ Ennélfogva szerintem is inkább ajánlatos a fakó faji név alkalmazása. Nevezhetjük tehát madarunkat tán helyesebben: fakó rétikányának.

Ezzel a nappali ragadozó madarakat illető tárgyalásom végéhez jutván — azon reményben teszem le tollamat, hogy a magyar madarászok kis csoportjának lelkes és munkaszerető hivatottjai, ezen általam tárgyalt névkérdési ügy mielőbbi kívánatos tisztábahozatalához, hazafiasan hozzájárulni fognak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866/1991

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

II.

MADÁRKÉPEK.

(EREDETI ADATOK NÉHÁNY ÉRDEKESEBB SZÁRNYASVAD TERMÉSZETRAJZÁHOZ.)

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A szélkiáltó.

Késő őszszel, mikor a délibáb mind ritkábban csillan s végre végkép eltűnik a végtelen róna láthatáráról; mikor a virágok hervadásnak indulva szomorúan lehajtják fejecskéjöket — színpompában, illatban megfogyatkozva; mikor sárgulóban van a fű a mezőn, fán a levél s halványodóban az éltető napsúgár és beáll a fák könyhullatásának: a lombhullásnak ideje: akkor a vándorlás végső szakában távozni szokó madaraink között fokozódott mozgalom vehető észre. Egész lényökön csodálatos izgatottság vesz erőt s nyugtot nem lelve és folytonosan helyet változtatva, szakadatlan és szokatlan tevékenységet fejtenek ki. Szóval készületeket tesznek a „nagy útra“, kirepülni a végtelenbe, eltávozni messze földeken át idegen hazába.

Midőn a madarak mozgalma ily intenziv, határozott jelleget ölt, akkor már a puszták lakója, a jó gólya madár rég hazát cserélt s messze, idegenbe sóvárog elhagyott szép rónavilága után. A fecskék is, a „ledérek“, szintén távol tőlünk, ott valahol a forró égövi tájakon, az egyenlítőn is túl talán, űzik a czifra lepkét, meg a döngicsélő bogarak raját. Az apró dalos madarak is jórészt eltávoztak már erdeink és ligeteinkből; azonban ezeknél még tart a mozgalom. Még mindíg jönnek és mennek, fáról-fára röpködve és eközben folytonosan távozva: dél felé egyenesen; míg végre ők is elvesznek a szem elől.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A nádas tó azonban még duzzad az élettől, habár víziszárnyasaink nagy része szintén rég búcsút vett már költői birodalmától.

Közeledtünkre villámként robban ki a zsombékosokban lappangó sárszalonka, majd tízesével, húszasával kel előttünk. Odább, a vizek partja mentén, fütyülő- és széki-sneffek kapnak szárnyra, éles füttyöket hallatva tovahúztokban, míg bent a parti nádasok ritkásaiban vízi-tyúkok és vízi-csirkék iramodnak szanaszét. A sík vizek tükrét a vöcskök és kacsák seregei lepik el, fönt a víz fölött pedig, — mint óriási fehér hópelyhek, sirályok ringanak, lavíroznak össze-vissza, megélénkítve az egész tájat eleven sürgésforgásukkal.

A rét közele is életről tanúskodik. Itt is, ott is fölhangzik a bíbicz panaszos sivalkodása és közeledtünkre egész rajai riadoznak föl a nedves talajról.

Ha föltekintünk az égre, ott is tevékenységet látunk. Lekötik figyelmünket a ludak és kacsák vonuló csapatai abban a bizonyos < rendben. A darvak is föltűnnek, áthúztukban alákruggatva a magasból.

Elmerengve nézzük a mosolygó ég lazúrján tovatűnő vándor-csapatokat; szinte fájdalmasan esik távozásuk, mert hisz ki tudja, látjuk-e még őket valaha!? . . .

Merengésünkből egy csengő, fuvolaszerű fütty ébreszt föl. Önkénytelenül emeljük tekintetünket az ég felé és fönn-fönn, majdnem a fellegekkel egyenmagasságban, egy vonuló szélkiáltó-csapatot látunk egyenlő szárnycsapásokkal tova vonulni és mind messzebb messzebb távoznak az ég lehajlása felé. Sokáig kísérjük tekintetünkkel a siető vándorokat, míg csak alakjuk össze nem olvad az ég kék színével s végkép el nem tűnnek szemeink elől; de akkor is még sokáig fülünkbe cseng megható búcsúszózatuk, az a fuvolaszerű mélabús fütty, mely oly meg nem magyarázható érzést támaszt az emberben!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Jelen czikkben — a mennyire eredeti adataim lehetővé teszik, ezen érdekes és minden hazai fajával együtt a sneffek nemes és díszes csoportjához tartozó szárnyas vadnemnek tüzetes ismertetését fogom megkísérleni.

***

Hazánkban a szélkiáltónak három faját ismerjük: a nagy vagy közönséges szélkiáltót (Numenius arquatus Cuv.), a törpe szélkiáltót (Numenius tenuirostris Vieill.) és a kis szélkiáltót (Numenius phaeopus L.). Ezek közül a nagy a mi leggyakoribb szélkiáltónk; ritkább, illetve egyedekben kevesebb a kis faj és a legritkább, sőt egyáltalában ritka: a vékonycsőrű.

E szép és nemes szárnyasok az Alföld legnépszerűbb madarai közé tartoznak. Különösen a víziszárnyasok költői világában, a rétségek, sík- és sziktavakkal és mocsáros részletekkel még mindig bővelkedő Tisza-vidéken. De sok más helyén is az Alföldnek igen jól ismerik őket jellemző szavukról, de látásból is, vagy legalább hírből, mint az idő változásainak csalhatatlan (?) bejelentőit, kiáltozásukból szelet, esőt jövendölvén; lévén ugyanis közhiedelem szerint külön mindegyik faj más és más időnek, egyik a szélnek, a másik az esőnek az élő barometere. Ugyanis különösen a vadászok, halászok meg a pásztor emberek úgy vannak meggyőződve, hogy a nagy faj a szelet, a kisebb faj meg az esőt jelenti be. Így szerintök ha az első sokat kiáltoz, akkor szeles idő van küszöbön, ellenben ha a másik faj hallatja gyakrabban szavát, akkor meg esőre van kilátás. Innét a kisebb faj szélkiáltót: esősneff-nek is nevezik*), közhasználatban levő neve azonban: kis szélkiáltó.

*) Az Alföld némely vidékén a piroslábú fütyülősneffet (Totanus calidris), mely néhol a Tisza és Körösök menténi nagy sárréti kaszálókon, a lotyósneffel (Limosa aegocephala) számosan együtt fészkel, — szintén «esősneff»-nek nevezik, lévén ez a szalonka-féle madár is ép oly kiáltozó (helyesebben: nyivákoló) természetű és az idő változásai iránt hasonlólag igen érzékeny madár, mint a szélkiáltó fajok.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A nagy fajnak, mely a legismeretesebb szélkiáltó (helyenkint egészen közönséges számba megy az Alföldön), nincs egy másik, különös elnevezése. Ezt a nép általában nagy szélkiáltónak, vagy egyszerűen csak szélkiáltónak mondja. Általában ez utóbbi szimpla, csakis genus-névnek megfelelő elnevezés, az Alföldön a legelterjedtebb; a „pólicz“ vagy „póling“ kevésbé, a „púlsneff“ és „góizer“ (hangutánzó elnevezések) pedig legkevésbé, noha mindegyik teljesen megfelelő; a „szélkiáltó“ azonban a legeredetibb. Ez a madár széljós tulajdonsága, illetve helyesebben: szavára vonatkozik, melyet a nép maga csinált s plántált be élő nyelvünkbe.

Hogy pediglen valóban van a szélkiáltóknak egy bizonyos, csak kivételesen hallatott oly szavuk, mely a csalóka képzelő erő segélye nélkül is a „szél“ szóképletnek felel meg (azt egy kissé elnyújtott alakban adva vissza), azt tudja minden alföldi vízivadász és az is tény, én számtalanszor megfigyeltem, hogy e szózatukat, mely a visszafojtott (erőltetett) ú. n. torokhang benyomását teszi, rendesen valami kellemetlen időváltozáskor, főleg pedig szeles időben szokták hallatni.

Érdekes magyarázatát hallottam én egy ízben egy sárréti pákásztól annak, hogy miért hívják a szélkiáltót „szélkiáltónak.“

Az öreg, kinél — mellesleg legyen mondva — jobb madarászt alig láttam, ekként fejté meg a fogas kérdést: „Hát azért uram, mert megjelenti a sok nyughatatlan kiabálással a szelet; meg aztán mivel szelet mond a maga nyelvén. Az pedig így magyarázódik: ha a szélkiáltó csak egyet szól, akkor azt mondja, hogy szél (ez a szélkiáltó két tagú szava első felének felel meg), ha pedig kettősen szól, akkor másodszor lesz-t mond (ez a két tagú szózat másik, végső fele).“

Igazán, ha ezt a magyarázatot ismerjük a szélkiáltó

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szaváról s a rétvilágban valami nagy messziségről üti meg fülünket a mélabús fuvola-hang: akként tetszik a mi fülünknek is, mintha érdekes madarunk jósszava a szél lesz-t adná vissza. Ámde nemcsak öreg pákászunk, hanem — mint meggyőződtem — a nép füle is úgy hallja, hogy a jövendölő madár saját nevét kiáltja ki, miben egyúttal a jövendölés is benne van.

A szélkiáltó különös, mélabúsan csengő füttye azonnal megragadja figyelmünket, bárhol és bármikor halljuk is és oly jellemző, hogy más madáréval összetéveszteni szinte lehetetlen.

Az Alföld vizenyős pusztáin, hol kora tavasztól hideg őszig a szélkiáltó füttye hajnalpirkadástól napestig átcseng a fülbe, sőt éjszaka évadán is át-átkapkodja a szellő a székháti vizek elhagyott tájairól, — még a gyermekek is jól ismerik és a dallamos madár-fuvolázásra bízvást rá mondják: „beszél a szélkiáltó; szelet mond.“ — Valószínűleg e sajátszerű madár-„beszédben“ rejlik minden más alföldi madár fölötti nagy népszerűsége, illetve általánosan ismert voltának nyitja is, noha alakja is eléggé föltűnő, bár kopottas tollruhája, mely színre nézve alig üt el valamicskét a sorvadt, színehagyott szikháti mezőny sárgult, avas gyepétől, nem igen tetszetős külsőt kölcsönöz neki. Nem is tűnnék fel fakó „talláról“ senkinek is a tanyavilág ornisában, ha csak olyan „szép szava“, meg oly nagy „görbe orra“ nem lenne, a mi különben már a régieknek is imponált, úgy hogy nevét is ettől származtatták — összeköttetésben a sarlós képű újholddal, mivel csőre többé-kevésbé újhold idomban lefelé hajlított. Így aztán a neoménieből (= újhold) származtatva: Numenius lett a neve.

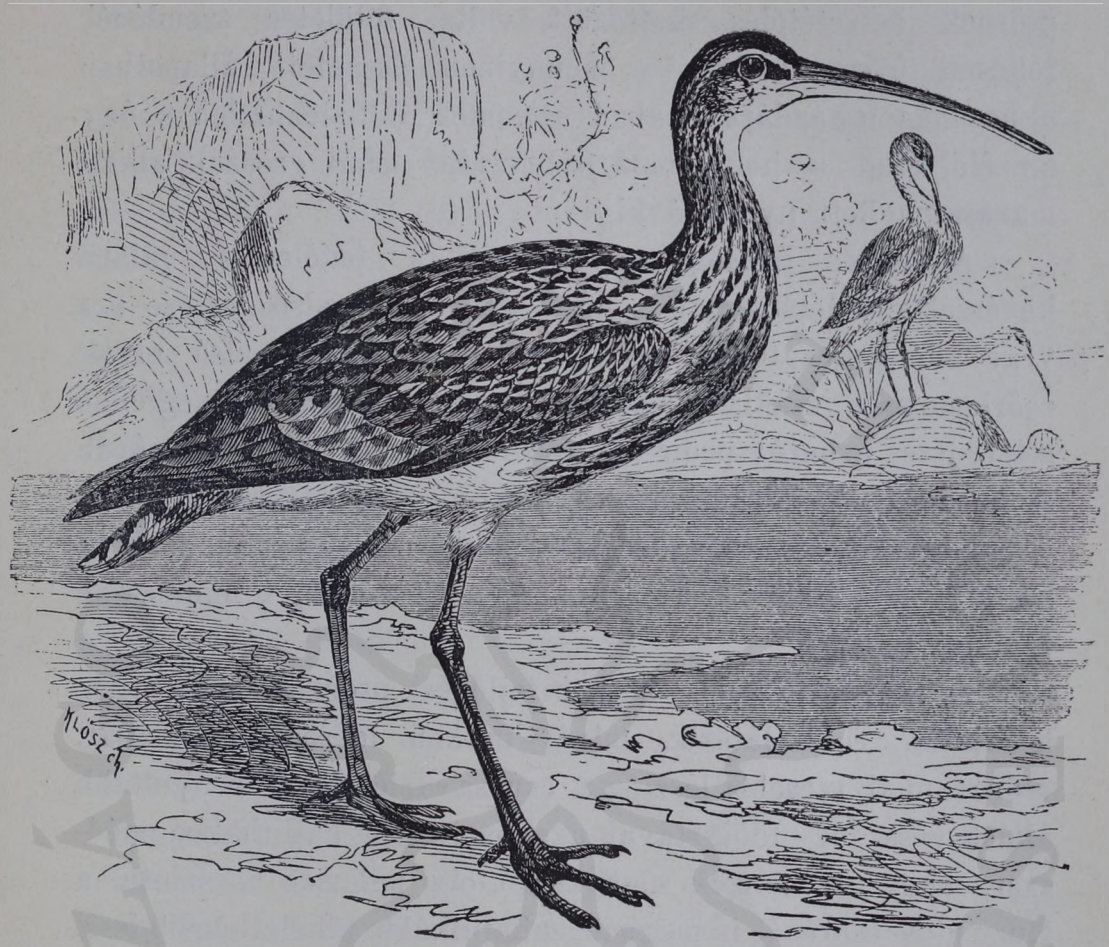
De hogy a csőrnél maradjunk, — mely alkatilag épp oly sajátszerű, mondhatnók különleges hangközvetítő szerkezet, mint a minő — egyéni specialitás tekintetében —

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

maga az ennek segélyével létre jövő tiszta, zenei jelleggel biró csengő fütty, — azt (t. i. a csőrt) tüzetesebb vizsgálat alá véve azt a benyomást kapjuk, hogy alkatra nézve valóságos hangközvetítő zenei eszköz, melyen még a hangmodulatiók szabályozására szolgáló billentyű is meg van a madár felső csőrkávájának elvált töve, illetve orrlyukrésének mozgatható, helyesebben fölfújható sajátságában, mely olyanforma szolgálatot tesz a fütyülésnél, mint a billentyűk a fuvolázásnál.

További beható vizsgálat alá véve kissé különös alkotású zeneszerszámát érdekes madarunknak — föltűnik még azon már említett körülmény is, hogy csőre általában a szalonkáknál characteristikus hosszú alakja mellett, a többi sneffekétől eltérőleg többé-kevésbé erősen aláhajlott félhold formájú külsőt mutat. Különben a csőr aránylag véve gyengének (vékonynak) mondható, noha alkatra s szaruszerű anyagára nézve ezt éppen nem állíthatni. Kültekintete oldalról nézve összenyomott, különben az alsó, úgy a felső csőrlemez is egész hosszában gömbölyített. A felső csőrkáva kissé hosszabbra nyúl az alsónál. Orrlyukrése, mely a hangadásnál a billentyű szerepét végezi, a csőr tövénél nagy és széles (a két lemez közt — anélkül, hogy a madár fölfújná orrlyukrését — mindig át lehet látni), de a felcsőr csúcsa felé haladtában mindinkább elvékonyodó hosszú hasadékká gyengülve, az egyed életidejéhez mérten lassankint a csőrlemez közepéig, majd pedig némelyeknél — de csak kivételesen — egész a végéig is halad, a felcsőrt egész hosszában két részre osztva, a midőn is a madár az egymástól független lemezrészeket tetszése szerint nyithatja. A csőrnek azonban ily mérvben való átalakulása ritkán fordul elő és csakis igen idős és fölötte kifejlett példányoknál az arquata fajból (az ilyenek valósággal énekelnek), de nincs kizárva, hogy a másik két alaknál is jön elő ily eset, mert nem egyszer voltak ke-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Nagy szélkiáltó (Numenius arquatus).

zemben oly példányok, melyeknél a felső csőrlemez orrlyukrése, majdnem a csőr csúcsáig fel volt válva.

A véges végig kétfelé osztott felcsőrrel biró példányoknál, azaz melyeknek a felső csőrkávája fokozatos fejlődés útján (vagy tán a párosodás alkalmával kifejtett, erőltetett sok kiabálás folytán (?), tehát egyrészt fizikai erő hozzájárultával?) nyithatóvá válik, — az elvált lemezrészek lapja időjártával teljesen megkeményedik és glazurt kap.

A ily hármas csőrű példányoknál a felcsőr alsó lemezének mélyedése, mely megelőzőleg a fedőlemeznek megfelelő volt, majdnem eltűnik, de azért a két lemez noha laposan, de jól zárul, úgy hogy a fel-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csőrnek összetételes, kettőzött volta, fölületes szemlénél teljesen észrevehetlen, a mennyiben összetett állapotban a hasadás barázdája szabad szemmel fölfedezhetlen s úgy az élő, mint a holt madárnál, csakis némi erőszak alkalmazása mellett nyitható ki.

A kettős felcsőrű egyedeknél a fedőlemez valami kevéssel rövidebb, mint a felső csőrkáva alsó lemeze s a vége felé fokozatosan gyengülve ellapul. Az alsó elvált csőrlemeznek csakis a közepetájáig van némi megfelelő mélyedése, azontúl pedig a felső lemezzel correcte zárul. A hasadás egyébiránt nem nyúlékony szájhártyában, hanem egy meglehetősen tágas csőszerű üregben végződik, mely a két lemez közt van (ez képezi a tőt) s mintegy 1 czm-nyi hosszú.

A szélkiáltó csőre hosszú fejlődési proczesszuson megy keresztül. Úgy látszik, minél inkább idősödik a madár, csőre annál ívesebb lesz s a csúcsa felé annál konyultabb állást vesz föl. Időjártával azonban ama hajlíthatási módszer, mely az összes sneffekknél oly jellemző s szinte a Numenius csőrénél is megvan, mindinkább tökéletlenebb lesz. A mozgató izomzat megnyúlik, elcsontosul és idő jártával végkép fölmondja a szolgálatot. A felcsőr vége — a feszitő erő folyton lazulása következtében — fokonként konyultabb állást vesz föl, végre, midőn az teljesen eltompul: lekonyult helyzetében megszilárdul, illetve megállapodik ez is.

A feszítő erő, illetőleg a mozgató izomzat főként a felső csőrkávára hat, ennélfogva minél konyultabb állást vesz föl: fölfele vagyis a takaró (v. fedő-) lemez tőben annál inkább földuzzad s mozgathatóvá, illetve fölfújhatóvá válik a madár által.

Mihelyst megszűnik a mozgató erő működése, akkor egy új jelenség lép föl: lassankénti hosszabbodása a csőrnek, a mi évekig tart, míg végre megállapodik fejlődésében ez is. Ezzel karöltve jár az egész csőr fokonkénti ívesedése, mi ismét más

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

jelenséget hoz létre: a felső csőrkáva fedőlemezének mint tovább való fölválását az alsó törzslemeztől, mi különben a felcsőr alsó lemeze mozgató izomzatának mindinkább való tönkremenésével is összefüggésben áll. — Tehát minél inkább hajlik lefelé (azaz: ívesedik) a csőr, oly mérvben válik föl lassanként a fedőlemez, végre időjártával egész a csőr csúcsáig, vagy némelyeknél végesvégig is fölpattan, illetve kétfelé nyílik.

A szélkiáltó csőrének beható, részletes ismertetésére szolgáló adatot a szakirodalomban nem találni; azért midőn újságos megfigyeléseim közlésével a nyolcvanas évek elején a „Vadász-Lap“ és „Szemlében“ kiléptem, egy kis csöndes polemiával lettem megtisztelve egy különben általam nagyrabecsült szakember részéről.

Természetesen, egy erősen megfigyelt, szemmel több ízben látott dolog, vita tárgyát nem képezhetvén, azt ellenállítással — mivel az még másfelől ismertetve nem volt — egyszerűen nem létezővé tenni nem lehet; mindazáltal e kis vitatkozás óta alkalmam lévén észleleteim részletesebb kibővítésére, tartozom a tudomány iránti tekintetből annak kijelentésével, hogy a szélkiáltó hármascsőrűsége — mint jelen föntebbi értekezésemben már érintve volt, csak kivételes.*)

Midőn az első hármas csőrű példány a kezembe került, más véleményt tápláltam persze és iparkodtam adataim kibővítésére. Mindenfelől bizonyító példányok beszerzése és minél többet, lett jelszavam, nagy pénzt ígérve a fehértói lesipuskásoknak, vadkereskedőknek minden

*) Általában konstatálnom kell még azt is, hogy a szélkiáltó csőrének fejlődéstanát illetőleg, oly rejtélyekkel állunk szemben, melyek egyelőre szinte érthetetleneknek s megfejthetetleneknek látszanak! Honnan van az ugyanis, hogy némely években a példányok legnagyobb részénél a csőrhasadás (a felcsőrön illetőleg) egész a csőr közepéig terjed, míg más években e fölválásnak nyoma sincs! Így van ez a teljes hármascsőrűséggel is. Vannak évek ugyanis, mikor ezt a jelenségét a csőr túlfejlődésének, több példánynál is megállapíthatni (ezer között átlag 15—20 példánynál a vadkereskedők állítása szerint), míg aztán rákövetkezőleg hosszú évek során át egyetlen példányt se találhatni ilyet!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egyes hármas csőrű szélkiáltó példányért. Jött is aztán özönével és volt öröm! Hanem végre föltűnt a sok „hármas-csőr“ — annál is inkább, mert az általam elejtett és úrvadászoktól kapott tömérdek példány között (Csongrádban tavaszi és őszi húzáskor özönével lehet aggatóra fűzni), csak igen kevés hármas csőrűre akadhattam, olyanra t. i., melynek véges végig n e m fizikai erő hozzájárulása folytán volt fölválva a felcsőr fedőlemeze (ellenben természetes fejlődés útján kevéssel a csőr csúcsáig sok darabnál). Mondom, gyanakodni kezdtem egy kissé és nem ok nélkül . . . Rájöttem ugyanis, hogy az én v e t t „hármas csőrű“ madaraim csőrét csak a raffinált paraszt furfang: az éles vékony kenderfonál, aczéldrót meg a peneczilus tette hármassá! Ettől kezdve persze vége lett a szélkiáltóvásárnak és további tanulmányaimat saját magam s néhány megbízható egyén által szerzett példányokon folytattam.

***

Alakra és színezetre nézve mind a három szélkiáltófajunk föltünő hasonlóságot mutat egymáshoz; nagyság tekintetében azonban szembeötlő eltérés van köztük.

Formára úgy néznek ki, hogy az alföldi nép bizvást alkalmazza rájuk a „snyeff-faj“ determinatiót, tartozván az ő ornithológiai észjárásuk szerint minden hosszabb „orrú“ és hosszú lábakkal ellátott kisebb fajta gázló madár, a „snyeffek“ atyafiságához; ehez fűzvén még erősbítő indokul amaz, a madarászok által ugyan kevéssé méltatott characteristicumot (?) is, hogy hasonlólag roppant f ü t y ö l é k e n y természetűek; mit ezennel a magam részéről is megerősítek.

Csőrükön, tollszín sajátságukon kívül igen jellemzi még őket vékony, hosszú lábuk s a hosszú hüvelykjük kivételével úszhártyás lábujjaik. Arczuk és torkuk sűrű, apró tollal födött; farkuk közép hosszú, kerekített, és 12 tollat számlál.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A fajok közt legnagyobb s legbecsesebb a nagy szélkiáltó (N. arquatus). Ez körülbelől kappannagyságot ér el és a csőr hegyétől véve a fark végéig 20 vagy 21 hüvelyk hosszú. De nem azért legbecsesebb, mintha kevés akadna belőle, vagy tán a sültje legjobban ízlenék, mert azt tartom, hogy a sneffek közt épen legrosszabb húsa van, mely csak őszkor érdemli meg, hogy a szakácsművészet szentélyébe bekerüljön, — hanem becses azért, mert igen szép és nemes vad s mert csak kevés vadásznak jut a szerencse, őt kapóra keríteni, még ott is, a hol özönével található. A csongrád-bácskai sziktósorokon őszönte kivált, milliók vonúlnak át; mégis a vidékbeli szenvedélyes vadászok közt nem egy van, a ki soha egyetlen-egyet se fűzhetett aggatóra.

Tolla kopottas, nap által kifakított színűnek látszik. Fölül barna, jellemző fehér vagy sárgás tollszegélyekkel; feje és nyaka rozsdasárga feketebarna hosszfoltokkal; farcsíkja és hasa fehér, utóbbi oldalról barna vonalakkal tarkált; farka fehér és barna kereszt-szalagú; felső csőrkávája barna, az alsó hússzínű; lábai kékes szürkék; szemcsillaga barna.

Az ú. n. kisebb faj szélkiáltó (N. phaeopus) amannál felényivel kisebb, de majd hasonló tollazatú; hanem feje egyszínű sötétbarna, fehér vagy világosszürke (itt-ott foltos) választékkal, mely a homloktól az egész fejen áthúzódik, s a mennyiben az előbbi fajnak ily választéka nincsen, e bélyeg a szélkiáltó e kisebb fajánál characteristikus ismertető jegyül szolgálhat, valamint a fark és farkcsík szürke színe is. Farka különben elmosódott sötét keresztszalagokkal díszített. Alsó testrésze fehéres feketebarna keresztvonalakkal és foltokkal; csőre vörös tövű, különben feketebarna; lába ólomszürke. Csőre erősen (aránylag sokkal erősebben mint amannál) hajlott. Testmérete a csőr hegyétől véve a fark végéig 15—16 hüvelyk hosszú.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A legkisebb faj vagyis a törpe szélkiáltó (N. tenuirostris) csak 12 hüvelyk hosszú a csőr méretét is hozzávéve. Ez fölül sárgaszürke, alul fehéres, mindenütt világosbarna foltokkal. Szárnya sötétbarna, farka sárgásfehér 4—5 sárgabarna keresztszalaggal; csőre sötétbarna, töve és alsó lemeze sárga; lába szürkés-zöld. Csőre föltűnően vékony és gyengén hajlott.

***

A nagy faj (arquatus) szélkiáltónál érdekes, hogy nagyság tekintetében ép oly eltéréseket észlelhetni nála, mint az erdei szalonkánál. E fajnál szintén jönnek elő kisebb, nagyobb és legnagyobb példányok; de tollazati különbségeket nem mutatnak, valamint röpülésük is egyenlő.

Hogy persze, a néha nagyon is szembeszökő nagysági különbözetek és a nagyon eltérő súly daczára is mindíg ugyanazon egy fajjal van dolgunk — éppen mint az erdei szalonkánál, az kétségtelen. Egymagában az eltérő nagyság és súly ugyanis, még nem szolgálhat indokul faji önállósításra, ha csak ornithológiailag érvényes és elfogadható valódi character is nem járul hozzá. Különben a nagyság és súlyban mutatkozó különbségek mindíg az egyedek életkorával s e mellett a serdülő fiataloknál a klimatikus- és helyi viszonyoknak a táplálkozásra előnyösebb vagy kevésbé előnyös voltával állanak összefüggésben, ép úgy mint az erdei szalonkánál.

Ha a húzás jelenségét vizsgáljuk, itt szintén hasonló tüneteket tapasztalunk, mint nemes hosszúcsőrű madarunknál. Tavaszszal ugyanis az első érkezők többnyire szintén a kisebb-féle egyedekből kerülnek ki; csak a fölvonulás későbbi szakában jönnek elegyesen különféle nagyságúak, mi az előrehaladott mozgalom jele. Az utóvonulás stádiumában kerülnek elő a föltűnő nagy egyedek és ezzel a mozgalom zárlata is elérkezett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Érdekes, hogy míg a kisebb és elegyes nagyságú szélkiáltók mindíg csapatostól teszik vándorútjokat, sőt őszönte roppant rajokba is egyesülnek a „nagy út“ fáradalmaira, addig a föltűnő nagy (néha a kinőtt kappan nagyságát is túlhaladó) példányok rendesen 3—5 (ritkán több) tagból álló kis társaságokban húznak.

A puskavégre került ily nagyságú példányok, mind igen előrehaladott életkorúaknak bizonyultak, bárhány volt is kezeim között. Meglepő az ilyeneknél a minden tekintetbeni fejlettség, az erős alkotású súlyos test, rengeteg nagy hosszú és görbe csőr, sőt még a szavuk is, mely sokkal áthatóbb és kellemesebb csengésű a kisebb, kevéssé fejlett egyedekénél. Általában az ilyenek valóságos kapitális példány számba mennek s elejtésükre mindíg gyönyörrel emlékezik vissza a szenvedélyes goizer-vadász!

Mily szép az valóban, midőn enyhe tavaszi alkonyokon elvonulva kedvencz leshelyünkön, gyönyörködhetünk a kikelettel fakadó élet millió jelenségeiben! az örökösen váltakozó ornithológiai képek gyönyörű közvetlenségén! Midőn leköti figyelmünket minden, de minden a legcsekélyebb mozzanatig. A nádi veréb mókás dala, a tréfás bíbiczek fuldokló sikoltozása — miközben csellegő, bukfenczező légi tánczra kerekednek egymással a zöldülő semjék mentében, hol családi tűzhelyök megalapítását czélozzák . . . mind-mind érdekkel tölti el egész valónkat és még sok más ezernyi jelenség!

Kíváncsian ott libeg a fejünk fölött és körül-körül repkedi lesünket a „csérogó“ kis fekete czerkó (Sterna nigra); majd egy nagyobbacska csapat megdöbbentő „hussanással“ síklik el előttünk a víz fölött. Eközben a tűzfényben ragyogó nap aranygolyója búcsúzni küldi hozzánk tündöklő súgárait, bíborszínbe ragyogtatva a tó meg-megcsillanó tükrét . . .

Egyszer csak — mint egy parancsszóra — kezdetét veszi a vizek legnemesebb szárnyasainak, a sneffeknek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

élénkebb mozgalma. Jobbról-balról „csettent“ áthúztában a sárszalonka, andalgó bőregérszerű röpüléssel a sárosabb helyek felé tartva; czinczogva, fütyölve, trillázva, kaczagva és mindenféle csodálatos madárnyelven beszélve keresztezik a léget a falkástól, párosával és egyenkint röpködő vagy szabályszerűen húzó legkülönfélébb parti-, fütyülő- és székisneffek is; majd egy méla fuvola-hang csendül, aztán több és egyszerre, mintegy vezényszóra, egész óriási kar zeng alá a magas régiókból.

Ezernyi madártorokból csendül fel a hívogató, beszélgető, figyelmeztető, felelgető, feleselő, édelgő és — tudná is a jó Isten még mi mást kifejező dallamos szózata a szélkiáltóknak! Szívünk nagyot dobban az örömtől. A fegyver előrefeszül a közeledő óriási madársokadalom felé és már lőni készülünk . . . Ekkor a roppant zajt túlhangozva, egy erős, e mellett mély melancholiát visszatükröző kéttagú madárfütty, vagyis inkább ének csendül meg a táj fölött, mire a lármás csapat feleselő beszéddel felel. Óvatosan körültekintünk s ím, oldalról lassan evedzve, néhány nagy madár alak tart felénk. A fegyver eldördül és a másik pillanatban csodálkozva emeljük föl a kapitális szélkiáltót, mely fajának valóságos óriása, minő csak nagy ritkán jön kapóra és igazi vadászszerencse kell hozzá, hogy hosszú évek során át csak néhányat is ejthessünk.

Hogy mily nagy példányok fordulnak elő néha a nagy szélkiáltó egyedei között, ennek illustrálásául megemlítem, hogy vagy 16 évvel ezelőtt a Körösök sárrétjén egy ízben egy oly roppant nagyságú példányt ejtettem el, mely termetre egy kisebb libával (nem ludat értek) vetekedett; ugyan ennek a csőre is oly rengeteg hosszú volt, hogy este a vadásztanyán nyársra húzva a madarat, nem lehetett tőle a pecsenyéjét körül forgatni, mert minduntalan a földbe akadt meg.

***

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Daczára annak, hogy nevezetes időjós madaraink úgyszólván közönséges számba mennek az Alföld pusztavilágában, mégis a hazai ornisba tartozó tulajdonképpeni szárnyas vadfajainkhoz alig sorozhatók — oly értelemben tudniillik, mint például a délibábos rónák nem kevésbé népszerű specialis szárnyasát, a nemes túzokot szoktuk, a mennyiben inkább csak látogató, átvonuló vendégek nálunk, mint tulajdonképpeni hazás fajok, mely fogalom alatt a nálunk rendes tartózkodással és fészkelési zónával biró szárnyasokat szoktuk érteni. Igaz ugyan, hogy családi tűzhely alapítása végett hazai terjedelmesebb mocsarainkon is települnek; de e mellett kétségtelen, hogy igazi hazájok az északi tájak vaddús, őseredeti mocsárvidékein van, s állítólag kivált a Tundra mocsár szolgál költőhelyökül, eltekintve a jellemzően igen vékony csőrű legkisebb (tenuirostris) fajtól, mely Észak-Afrikát vallja hazájának, hol a füves sivatagokon helyenként sáskaszerű seregekben mutatkozik; míg nálunk való előfordulása inkább csak unikumszerű. (Állítólag Délszaki-Európában gyakrabban föltűnik.)

A kisebb faj (phaeopus) par excellence muszka madár, északázsiai Oroszország egyik legközönségesebb szárnyasa, hol özönével lőhetni. Útazók állítása szerint tulajdonképpeni költési zónája is ugyanott volna.

A nagy faj (arquata) inkább az európai kontinens madara. A mi, hazánkban előforduló költését illeti, az épp oly véletlen eset lehet és épp ugyanazon kényszerítő körülmény befolyása alatt jön létre valószínűleg, mint az erdei szalonkánál, t. i. a szokott időnél korábbi párosodás következtében; mert tény az, hogy mint nemes hosszúcsőrű madarunknál, épp úgy a szélkiáltóknál is a tavaszi fölvonulás mozgalma a szerelmi élettel együtt nyilvánuló, azzal összeeső egyidejűleges jelenséget képez. Valójában tehát, tavaszi fölvonulásuk, vagyis a szokásos, ámbár nem egészen helyes vadászias kifejezés szerint: húzásuk,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nem egyéb szerelmi nászútnál, melynek folyamata alatt egyes, föltűnően ideges hímek, észrevehető lázas igyekezetet fejtenek ki a mátkaszerzés kényes és nem könnyű problemájának megoldásában.

Ha a hosszú teleket hirtelen, minden átmenet nélkül követő enyhe tavaszi napok váltják föl (mi a párosodási ösztönzet fejlesztésére rendkívül hatással van), vagy gyenge téllel a már korán a nemi élet gyönyöreire ingerlő enyhe időjárás közrehatása folytán (mikor is a párosodás ösztöne is hirtelenül jelentkezik), a szélkiáltók némely egyedei a szokottnál korábban párosodnak el. E körülményből folyólag természetesen, az ilyeneknél előbb lép föl a családi tűzhely alapításának szüksége, fészköket tulajdonképpeni fészkelési zónájuk körén kívül is megrakják, illetve kénytelenek megrakni. E körülményben rejlik valószínűleg, a nálunk előforduló, ha nem is éppen ritka, de mindenesetre gyakorinak vagy számosnak éppen nem mondható költési esetek magyarázata. Megjegyzendő itt, hogy a költést illetőleg, csakis a nagy fajról lehet szó, amennyiben a phaeopus rendes, tömeges vonulása minden körülmények közt későbbre esvén, idegen helyen (tehát nálunk) való kényszerű fészkelés esélye nála alig fordulhat elő, noha szintén tavaszi húzáskor párzik; ámde szerelmi életnyilvánulása intenzivitás tekintetében alig hasonlítható össze a nagy szélkiáltóéval; általában jóval későbbi fejlődést mutat.

Hogy a tavaszi húzás a szélkiáltók szerelmi életnyilvánulásával összeeső egyidejűleges jelenség, vagyis hogy a fölvonulás ténykedése egyszersmind párosodási mozgalom is, az kitűnik a következőkből:

1. Az egészen fiatal (párosodásra még képtelen) mindkét nemű egyedek, elegyesen teszik vándorútjokat.

2. Úgy az ivarképes nőstény, mint a hím egyedek külön csapatokban húznak; egyes nagyfokú nőszési vágy által meglepett vén hímek azonban, solóban is tesznek bolyongó járlatokat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

3. Ha a lesen ülő vadász a nőstény pulpul hangzatú hívó füttyét utánozza a hímek közeledtekor (melyeket elnyújtva hangoztatott két tagú p ú - l i szavukról ismerhetni meg), azok azonnal beszállnak (sokszor rengeteg magasból lejönnek) és a legtöbbször (a párosodás előrehaladottabb stádiumában) szinte vakon rohannak a kirakott maszkok köré, sőt egyesek rendkívüli fölbuzdultságukban n é h a a m a s z k r a u g o r v a, n ő s z é s i h a j l a m o t m u t a t n a k.

4. A nőstény ivarúak közül csak a fiatalok szállnak le a maszk köré, de egyszeri lövés után végkép elriadnak és nem hívhatók vissza újra, mint ez az ivarképes hímeknél ellentapasztalatként észlelhető, melyek ugyanis ismételten is mindannyiszor visszatérnek a hívásra, úgy, hogy az utolsó példányig ellőhetők.

5. A maszkokhoz ivarképes, illetve kifejlett, kinőtt nőstények jól utánzott hívás nélkül soha le nem jönnek, legfölebb csak lebegnek felettök, vagy gyors suhanással siklanak át a lespont előtt; ellenben a hímek hívás nélkül is leereszkednek.

6. Őszszel egyik ivar egyedei se hallgatnak a hívásra s a maszkok köré nincs rá eset, hogy leereszkednének; szóval, ilyenkor teljesen közönyösek a két csalogatási mód iránt, noha a hívó füttyre mindíg ügyet vetnek — még teljes sötétben is — és sokáig egy ponton lavírozva adnak rá felelgető hangokat; mindamellett lehívni őket a földre, úgy éjjel, mint nappal (a próbára kirakott maszkokhoz), soha sem sikerül.

Itt megjegyzem, hogy tavaszszal egyes igen nagyfokú nőszési vágy által fölizgult öreg hímek, nyílsebesen, szinte vakon rohannak a hívásra a teljesen fedetlenül álló vadász felé is — oly közelbe, hogy akár bottal leüthetők volnának.

Egy ízben megtörtént velem, hogy egy magánosan nagy kiáltozással röpkedő vén szélkiáltót fütytyel hívogatva az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

oly hevesen röpült felém — reszkető, szinte bőszült vágyteli nőszhangját hallatva, hogy magas ülésemből nagy hirtelen a kocsiba lebukni voltam kénytelen, hogy a kellemetlen érintkezést kikerüljem.

A mi a szélkiáltónak az Alföldön előfordulható esetleges költési eseteit illeti — bár tény az, hogy tavaszi húzásuk alkalmával a nagyobb gyepszélű sík tavak körén élénk párosodási mozgalmat folytatnak (legalább gyakran látni öregebb hímeket, melyek nagy kiáltozással bolyonganak össze-vissza a vizek partjain, rendes helyeiktől távolabbi kirándulásokat is téve a vidékre, melynek czélzata félreismerhetlenül nyilatkozik ama mosolyra gerjesztő, reszketeg nyafogásban, melyet véghez visznek minden egyes messziről fölszólaló szélkiáltó-fütty hallatára, s mely kétségtelenül párosodási hang, melyet csakis tavaszszal hallani tőlük), — mondom ennek daczára, fészkelőkkel az Alföldön nem találkozhattam; de némely jelekből ítélve, föltehetőnek vélem mégis, hogy a Körösök mocsárain néhol és a tiszai elhagyatottabb jellegű sárréteken itt-ott, némelykor fordúlhatnak elő költési települések.

Nyugati Magyarországból, nevezetesen a Hanság mocsárvidékén való rendes (?) költésekről, biztos megfigyeléseket birunk Fászl J. adataiban, melyek szerint a Fertő körüli mocsaras réteken fészkel.

Chernel István, egy 1889. év deczember 9-én hozzám intézett levelében a következő adatokat közli: „A Fertőnél szeptember elején ezrekben találtam a szélkiáltót, de nyáron is egyeseket láttam, a mi arra a föltevésre indít, hogy költ itt. A „Velenczei tó“ körül biztosan költ, mert a mult év juliusában úgy 1887-ben is ekkortájt 2 öreget 4 fiókával gyakran láttam a tónál. Leginkább délfelé jelentek meg.“

A szélkiáltó hazai költésű tojásaival sajnos, még eddig nem találkozhatván, azokat nem ismerem; fészkelési

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

viszonyairól se szólhatok adatok teljes hiánya miatt. A szakirodalomban azonban konstatálva van, hogy mind a három faj mocsárban a földön fészkel; fészkök azonban inkább csak földi vaczoknak, mint tulajdonképpeni fészeknek mondható.

Rátérve a húzás jelenségének tárgyalására, én több mint 20 évi folytonos megfigyeléseim révén ama tapasztalásra jutottam, hogy a tavaszi fölvonulás megindulta mindig az időjárástól függ, s ehez képest egy vagy két heti különbséggel történik.

A korábbi tavaszi fejlődés sietteti, míg ellenben a hosszú, makacs utótél mindig visszaveti a mozgalom fejlődését. Mégis február 25-iknél korábbi dátumom nincsen; ekkor is gyönge telet követőleg korai tavaszi fejlődéssel nyílt az idő.

Átlagosan itt az Alföldön a vonulás kezdetét február végétől számíthatjuk, ha ugyan e hó második fele enyhe lefolyással bir, vagyis mint mondani szokták, ha „korán kiereszt az idő“, mely esetben a vadászok bizonyosra veszik, hogy Mátyás-napra a szélkiáltók előörsei beköszöntenek.

A fő-vonulás kezdete márczius második-harmadik hetére tehető és eltart körülbelül április közepe tájáig; a mozgalom teljes kifejlődésének zenithje azonban többnyire április első hetére szokott esni.

Az utó-vonulás, mely az elővonuláshoz hasonlít, április 20—25-ike táján áll be és tart bezárólag e hó végéig. Ekkor vége a mozgalomnak. Hanem egyes kóbor példányokat még májusban is látni; a grója azonban eltűnik vizeinkről néhány hónapra. Ez a tavaszi húzás r e n d e s menete. Azonban nincs szabály, mely kivételt ne szenvedne. Így néha megtörténik, hogy az utóvonulás kapuzárója beleesik a m á j u s b a, valamint fordul elő oly szabálytalanság is, hogy a húzás első kezdetleges mozgalmát (a hulladozó elővonulást) rögtönösen, mintegy hirtelenül beálló

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tömeges jelentkezések váltják föl minden fokozatos átmenet nélkül, melylyel aztán ép oly rögtönösen vége is szakad az egész tavaszi mozgalomnak. A vonulásnak ezen szabálytalan alakja azonban szintén rohamos, alig néhány napi, sőt gyakran csak egyetlen napra terjedő lefolyással bir s ép oly hirtelen meg is szűnik, úgy mintha ketté vágták volna. Mint tapasztalati tényt konstatálhatom azonban, hogy eltekintve a költési czélokból itt-ott hátramaradt kevésszámú madártól (a quantum átlag nem valami nevezetes lehet) és az alföldi szikes pusztákon mindíg található kóbor csapatocskáktól, — a szélkiáltók tavaszi mozgalma minden körülmények közt május második hetében zárlatát nyeri az elkésett kisebb (phaeopus) faj egy-egy, talán inkább kószálásban, mint rendes húzásban levő csapatocskáinak átvonulásával — nem szólva itt a tenuirostris fajról, mely — mint már említettem volt — csak mellesleg kerül elő ritkaságképpen.

Érdekes jelenség, hogy a tavaszi húzás végső szakában a kis szélkiáltó (phaeopus) az egyedek számára nézve a nagy arquata fajt szembetünően sokszorosan fölülmúlja.

A szélkiáltók visszavonulása, daczára majdnem harmadfél hónapig tartó tavaszi mozgalmuknak, már július végével kezdetét veszi; a mely azonban csak a nyári ú. n. helyi (lokális) mozgalom fogalmának felel meg, mely nem egyéb czéltalan bolyongásnál. A rendes őszi vonulás a téli szállás felé, szeptemberben veszi kezdetét és eltart egész november végéig, de néha (hosszú őszökkel) még deczember elején is hallani az elkésett átvonulók fütyülését.

Vándorlásukat nemcsak nappal, de éjjel is folytatják, és következtetve ama, mindenesetre nagyszámú torokra valló rengeteg lármából, melylyel a vonulók az útjokba eső világított városok fölött elhaladni szoktak: éjente alighanem sokkal nagyobb csapatokba vagyis inkább seregekbe egyesűlnek össze a vándor-útra, mint nappali útazáskor,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018, Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mikor is föltűnően nagyobb csapatokat rendes húzásban alig látni.

Hogy így a csillagfényben áthúzó lármás sokadalom alighanem különnemű, különböző nagyságú, ivarú és életkorú egyedekből verődik össze, azt az egyenlőtlen, többkevesebb intenzivítással hangzó vastagabb, vékonyabb, még vékonyabb, idétlen, mély stb. füttyök zagyva chaoszából, melyek azonban egyenként könnyen megkülönböztethetőleg tűnnek ki egymás közül, következtetni lehet.

Éji vándorlásuk alatt, úgy látszik, különös előszeretettel húznak át világított városok fölött, a mely tulajdonság különben nemcsak náluk, hanem sok más gázló és úszó madárnál is nyilvánul, így a darunál, az összes gém, kacsa és lile (Charadrius) fajoknál, a szárcsánál stb., melyeket a madárismerő fajról-fajra szavukról különböztethet meg, a mennyiben áthúztukban majdnem szünet nélkül hallatják hívogató szózatukat; így a szélkiáltók is.

Azon hatásra, melyet a tűz, fénytünemény az útban lévő vándormadarakra gyakorol, már az öreg Brehm is figyelmessé lett. Említi, hogy egykoron november havában szülőhelyéhez közel fekvő Ernstroda falut tűzvész elhamvasztotta. Egy sereg daru éppen a szerencsétlenség idejében érkezett vándorlás közben ide és nem útazott odább, hanem egész éjjel a tűzvész helye fölött röpködtek hangos szóval.*)

Homeyer szintén figyelemmel volt e dologra: „Nemcsak világító-tornyok fénye, hanem tűzvész, sőt nagyobb városoknak légszeszvilágítása is odacsalja a vándormadarakat mint sok megfigyelés bizonyítja.“**)

Ez utóbbi tapasztalatokhoz én is csatlakozhatom több megfigyeléssel, melyeket általánosságban föntebb már érintek; Chernel István barátom rendelkezésemre bocsájtott

*) L. Brehm. hint. Handschr.

**) Homeyer: Die Wanderungen d. Vögel. pag. 184.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

becses észleleti adatjegyzetei is sorolnak föl idevágó érdekes megfigyeléseket:

„1883. november havában számos gázló madár, gém, vadlúd és vadkacsa ereszkedett éjjel Szombathely városa fölé; sőt a gémek és egyéb gázlóneműek (sajnos az egyes fajokat nem sorolhatom föl tüzetesen) a gázlámpákra szállottak le. E napon havas eső és szélvész állván be, a rosz időjárás is tekintetbe veendő; érdekes azonban ez észlelet annyiból is, hogy fölvilágosít több külön fajú madár tömeges együttútazásáról."

„1886. november 23-án pedig Budapesten egy egészen idevágó megfigyelést tettem. Esti 10 órakor Arany János-utczai lakásomba menvén, a dunaparti házak fölött egy mást hívogató, ide-oda tévelygő Numeniusok hangját hallottam. A sok lámpa csalhatta le őket a magasból, mert alig 200 lépésnyire fölöttem fütyültek. Mikor szavukat utánoztam, felelgettek és hazáig kísértek."

„Fölérvén szobámba, kinyitottam az ablakot és újra hívogattam őket; ekkor egészen a háztetőhöz ereszkedtek le s vagy egy fél óráig röpködtek ide-oda."

E kis kitérés után — melyet annak ötletéből, hogy a vándormadaraknak a fénytünemények iránti sajátságos viselkedése tárgyában tett tapasztalatok bővítésére szolgál, nem tartottam fölöslegesnek közbeszúrni, — mint a vándorlás kérdésével különben is összefüggésben állott, szellőztetnem kell kissé ama kérdést, vajjon kedvező időben — enyhe telet értve — maradnak-e meg földrészünkön áttelelő szélkiáltók?

Brehm azt állítja, hogy ha az idő „nem kedvezőtlen" a nagy faj (arquata) északibb tájakon is kitelel.

Én több mint 20 éve foglalkozom a vízi és mocsári madarak megfigyelésével az Alföldön, de még telelő goizerokkal nem találkoztam. Nyugati Magyarországról azonban van néhány idevágó adatom Chernel I. barátom jegyzetei-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ben: „Róth József (a hírneves vadász és ornithológus) egy ízben a 60-as években Kapuvár vidékén egy áttelelő csapattal találkozott, mely annyira el volt az éhség által csigázva, hogy az országúton varjak módjára szedegették a hulladékokat és a kocsit közelre bevárták. Golyós fegyverével több példányt sikerült is elejteni.“

A másik idevágó adat tulajdonképpen báró Fischer észleletét képezi, mely szerint 1881—82. év telén a Fertő tavánál 4—5 példány áttelelt, melyek szavát még februárban is hallotta.

A mi a szélkiáltó-fajoknak hazánkban való elterjedési, illetve előfordulási körét illeti, az — bár csakis a síkságok vízdús téreire szorítkoznak tartózkodásukban, — elég kiterjedtnek mondható, a mennyiben úgyszólván minden nagyobb mocsarainkon előfordulnak; az ország legszélsőbb nyugati részén azonban, legtöbbnyire csak egyes, valószínűleg úttévesztett kóbor példányok tűnnek föl a tavaszi húzás alkalmával.

Nagyobb számú előfordulásuk a Duna, még bővebb a Tisza mocsárvidékein, általában az Alföld vízdús térein van. Itt a főhadiszállásuk. A Csongrád-bácskai sziktósorokon le egész a Duna-Tisza bogpontjáig és általában a Tiszavidéki gyepszélű sík vizek körén mindenütt, éven át ezrek és ezrek fordulnak meg. Általában a Tisza mellékén, föl az Ecsedilápig, de legkivált a Tiszavölgyben, igen bő előfordulású, majdnem közönségesnek mondható madarak. S ez onnan van, mert hazánkban a Tisza-folyó mente képezi a húzásra legkedvezőbb fölvonulási útirányukat; a minek eklatáns bizonyítékát képezi ama körülmény, hogy bár a nyári lokális mozgalom alkalmával csapatostól és rendes előfordulási arányokban mutatkoznak ugyan mind ama helyeken, a hol egyáltalában a helyi ornishoz számíthatók; mindamellett az igazi húzás beálltával a téli szállás felé, csakis e folyó partvidékén és öbleiben, mint természetes nyúgpon-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tokon tapasztalhatni a húzásidény kapuzárójáig tartó sűrű és szakadatlan folytonosságú tartós jelentkezéseket és pedig nemcsak nappal, de éjjel is a meddig csak a vonulás tart, mire az ismert búsongó hangok figyelmeztetik a megfigyelőt.

A dunántúli részeken — noha ott a mocsárvidékek, tóságok, sárrétek jelentékeny része érintetlenül, a maguk őseredeti valóságában léteznek még ma is, — kevésbé gyakoriak és — a Hanságot és a Csalóközt kivéve, hol nyaranta nagy számmal fordulnak elő a tarlókon legelészve — egyáltalában nem közönséges tünemények, különösen magán a Dunavonalon. A Duna ugyanis, mint madárvonulási országút, több okból kevésbé kedvező lévén a Tiszánál, nagyobb részint folyamrendszerébe — a melyhez az összes Dunába szakadó folyók tartoznak — bocsájtja széjjel a madárrajokat. Ez azonban kiválóan a tavaszi vonulásra áll. Őszszel az országot nyugati és északnyugati irányból érintő vándor csapatok, az útirányukba eső folyóhálózatot követve, úgy a mint az a fő folyóval egyesül, rajuk is azonképpen a dunai útirányvonalába szakad bele, mely — mint bizton megállapítható — legfőbb s legkellemesebb kivezető útvonalat képez nemcsak a szélkiáltók, hanem általában a költöző madaraknak a haza határai közül.

Megjegyzendő azonban, hogy mindez csak a nagy faj (arquata) szélkiáltóra nézve áll. Ez ugyanis a Duna folyamrendszerében foglalt folyóvidékek mocsárkörén, illetve a titeli mocsároktól kiindulólag föl a Dráva-foki mocsárokig s innét kezdve a Duna jobb partján, illetőleg a dunántúli vidékek minden alkalmasabb pontján föltűnik, illetve előfordul, mint nevezetesebb lelhelyeket, csak a Hanságot (Fertő mellékét) és a Balaton körét említve; míg a kisebb (phaeopus) faj előfordulási köre alig hiszem, hogy a Dráva-fokon túl a Duna jobbparti részére, általában a tágabb értelembe vett dunántúli részekre is kiterjeszkednék. Szorosan a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Duna-vonalon fölfelé ugyan eltévedhetnek egyesek a legtávolabbi pontokra is — minthogy fordult is már elő ily eset (Chernel is említi jegyzeteiben, hogy mint ritka esetet vezethette ornithológiai naplójába, miszerint 1886. márczius 16-án (!) a Pozsony körül délnek eső Duna-szigetek egyikén egy Numenius phaeopust észlelt), de ez csak unikumszerű történet lehet.

A phaeopus-faj húzási vonalát ugyanis, a Dél-Magyarországi széktó sorozat lánczolatával a Tisza folyó iránya adja és talán a Szeged alatti Fehértó s ettől északra elterülő őrgróf Pallavicini-féle gyepháti sík tavak a legdélibb pontok, hol e faj még földrészünket illetőleg, a tavaszi húzás idejében bőven s csapatostól fordul elő s huzamosabban tartózkodik. Valószínűleg innét terjednek el aztán az egyedek az Alföld keleti és északkeleti részei felé, általában a szokott irányokba, így a Tisza jobboldali partvidékeire is oly pontokra, hol még itt-ott a régi rétvilágból megmaradt alkalmas madárleszálló helyek léteznek. Így a Tisza irányvonalát követve (természetesen nem a szorosan vett partvonal szűk határai között), valahol az északi vagy északkeleti országhatár-részek vízválasztóin át húzódnak ki (a nagy szélkiáltók nagyobbrészével együtt) hazánk határaiból.

A vékonycsőrű legkisebb (tenuirostris) fajnál hazánkat illetőleg, egy bizonyos geografiai elterjedési körről alig lehet szó. Mint ritkaság, előkerült már az ország különböző részén, így Stetter valamikor a Maros mentén Maros-Németinél illetve Déva közelében akadt rá*); Fászl J. homályosan olyasformát említ, mintha a Fertő körül „unikumszerűen“ előkerülne.**) Egyébiránt előjöveteléről nyugati Magyarországon, egy pozitivebb adatot is találunk följe-

*) E. A. Bielz: «Fauna der Virbelthiere Siebenbürgens», pag. 121.
**) «Sopron madarai» (iskolai értesitő). 1882/83 pag. 1—31.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

gyezve, mely a Hanságot jelöli meg lelhelyül (Morast. Coll. Finger. Ornis Vindobonensis. Ant. 172.).

A szegedi Fehértónál is lövetett már néhányszor tavaszi húzáskor.

A másik két fajról megjegyzem még, hogy Erdélyben a Mezőségen s több más helyen, ha nem is bő, de rendes előfordulásuk van. Leginkább a Maros mentén s a nagyobb folyó vizek körül szoktak föltűnni tavaszi és őszi húzásukkor. Csató János barátom észleletei szerint, a Sztrigy mentén is előfordulnak,*) noha a Sztrigy folyó nem képez madárvonulási útvonalat. Egyébiránt a szélkiáltók általában nyughatatlan, kóbor természetű szárnyasok lévén, néha oly helyeken is meglepik az embert váratlanúl megcsendülő szózatukkal, a hol különben még kivételes előfordulásuk sincsen. Így legkivált hosszú őszökkel jelentkezik náluk a csatangolási hajlam. Kóborlásuk közben eltévelyedvén, néha oly vidék vadászainak is okoznak aztán meglepetést unikumszerű megjelenésük által, a hol azelőtt a „hosszú orrú“, füttyös természetű szép madarakat: a „ritka goizert“, melyek azonban istenért se várnak be puskalövésre, még hírből is alig ismerték.

Noha főleg víz az eleme a szélkiáltóknak is — mint általában minden gázló fajnak, mégis a kóborlásban levő vigécz madarak mindig repczeföldeken s gazverte bogaras, tücsökdús tarlókon ütik föl tanyájukat, a hol — ha megszeretik a helyet — heteken át elidőznek egyfolytában.

Szokott elterjedési körükben — azaz a hol rendes előfordulása van a szélkiáltóknak, mint például az Alföldön, — nyáron-őszszel legkedvesebb tartózkodási helyök a széktavakat környékező gyepes legelők, általában a sík vizek köre s mint par excellence parti madarak, tavaszszal alig is találhatók máshol, mint a nagyobb sík vizek partjain,

*) «A Sztrigy mentének és mellékvölgyeinek leirása», pag. 33.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

honnan kirándulásokat a művelés alatt álló földekre alig tesznek. Absolute rét- illetve mocsárvidékeken is mindig a sík-vizek körén ütik föl tanyájukat e szemfüles szárnyasok s különösen szeretik az oly helyeket, a hol ú. n. madárdelelők (porondok és földgerinczek) emelkednek ki a vizekből, melyek kedvencz pihenő és figyelőpontjaikul szolgálnak, messzire beláthatván azokról a vízi tájat, mert a nagy vigyázékonyság már második természetük.

Nyáron-őszszel kevésbé válogatósak a tartózkodási hely dolgában. Ép oly gyakran találkozunk velök a tarlós mezőkön, mint a vizek körületén; szóval ilyenkor alig tesznek különbséget víz vagy szárazföld között. Ha meggondolják magukat, csak felkerekednek s mennek ki a nap heve által agyon perzselt pusztára sáskát, szöcskét kergetni; aztán változatosság kedvéért fölkeresik a kultur földek tücskéit, bogarait; meg ismét mennek vissza a vízre elővenni a békákat, fogdosni apró halfélét stb. Szóval — kivált ha időváltozás van küszöbön — minduntalan váltóztatják tanyájukat e különben is igen nyughatatlan és kósza természetű szárnyasok. Elég különös mégis e mellett, hogy rendes helyeiket mindig szabályos pontossággal megtartják és bizonyos időben ezeken mindig föltalálhatók.

Vannak évek, midőn némely madárfaj a szokottnál föltünően nagyobb számmal jelenik meg. Ezt tapasztaltam a többi közt a szürke és vörös gémnél (Ardea cinerea et purpurea), a kis kócsagnál (Egretta garzetta), az üstökös vagy vasfejű gémnél (Buphus ralloides), a szélkiáltónál stb.

Az illető madárfaj említett szokatlan bő előfordulásának kivételes jelenségét, az alföldi halász, vadász és pásztor nép az: ideje van neki jelzővel szokta megkülönböztetni a szokott rendes előfordulási állapottól. „Ideje van“ aztán néha nemcsak a madárnak, hanem egérnek, poczoknak, hörcsöknek és sok más Istenverte „férögnek is“, me-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

lyek közé a „bogárfélék“ — sáskák, tücskök stb. alakjában — is tartoznak.

Valamely „férögnek“ a fölszaporodása vagyis „ideje“, mindíg magával szokta vonni bizonyos madárfajnak vagy fajoknak az „idejét“ is, a mikor aztán megtriplázódik a számuk. Például egér-poczok kalamításnál csak megjelen a sok kánya, ölyv meg vércse-féle madár; ürgés esztendőben pedig annyi parlagi és réti sas (Aquila imperialis et Haliaetus albicilla) tűnik föl, hogy a rendes előfordulás mellett 50 esztendő alatt se mutatkozik annyi.

Mikor a tücsöknek van az „ideje“, akkor tapasztalásom szerint a szélkiáltók szaporodnak meg ellenszerűl, azaz a tücsök és a szélkiáltó „ideje“ rendesen együtt jár.

Tudni való, hogy a szélkiáltó legkedvesebb tápszere a mindenféle bogár mellett kiválóan a mezei tücsök s annak idejében csak egyetlen példány is rengeteg mennyiséget pusztít el ezen kártékony portékából.

A tücsök-vadászatnál nagy előnyére van meggörbített csőre, mely pompás eszköz a barlangjában súton ülő bogár kipéczézésére. És e madár használja is ügyesen! Nincs oly földrepedés, tücsöklyuk, hogy mélyre benyujtott kampójával ki ne tudná kotorászni a rejtődző ipsét.

Bogár-tücsökdús őszökkel az Alföldön észrevehetően megszaporodik a szélkiáltók száma. A Tiszavidéken ilyenkor seregestől járnak mindenfelé. A marhajárások, szántóföldek és letarolt mezők fölött naphosszat látni röpkedő csapatokat, melyek aztán itt is, ott is leereszkedve, úgy legelik a tücsköt, mint a libák a füvet.

A szélkiáltók tulajdonságait véve szemle alá, első sorban is legjellemzőbbnek találjuk rendkívüli vigyázékonyságukat, mely által különösen a nagy faj tűnik ki. Ez ugyanis oly impertinens gyanakodó, bizalmatlan vad, hogy e tekintetben a legóvatosabb szárnyas is mögötte marad. Az egyéniségére nézve veszedelmes vagy veszélytelen ember

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

közt minden körülmények között különbséget tud tenni. Így például a halászra meg a pásztor-emberre rá sem hederít; de ha paraszt vagy csak valamicskét föltűnő egyén ötlik is szemébe, mindjárt odább áll; ennélfogva csak észrevétlenül lesből vagy esetleg lehet lövésre kapni, utánjárással hiába vesződik a legjobb lövész is.

Hallatlan, szinte hihetetlen távolból észreveszi a vadászt, csengő füttyével figyelmeztetve a többi madarakat a veszedelemre. És a rétvilág szárnyas népségei úgylátszik, teljes tudatában is vannak e fütty jelentőségének, mert szárnyra kapva, azonnal tovább állnak.

De nemcsak az emberrel szemben, hanem az állatvilág iránt is bizalmatlanok a szélkiáltó-fajok általában. Ép úgy odébb állnak egy hirtelen felötlő nagy gém, mint a vadász láttára. Általában igen kiképezett önföntartási ösztönnel birnak, úgy, hogy a legjelentéktelenebb csekélység már gyanúsnak tűnik föl előttük.

A mi a szélkiáltók vadászatát illeti, azt csak oly vizeken lehet rendszeresen gyakorolni, a hol úgy tavaszszal mint őszönte rendes „járásuk“ van; oly vizeknél, a hol csak elvétve tűnik föl egy-két példány, nem érdemes az utánuk való leselkedéssel időt vesztegetni egy sáros gödörben. Elejtésükre nézve következő, a mit általában ajánlani lehet.

Mivel nagyobb vizeknél a szélkiáltók mindíg megszokták tartani húzási irányukat, ki kell puhatolni, mely irányban szoktak egyik vízről a másikra átváltani; oda kell aztán elállani lesbe, persze megfelelő mélyre ásott lesgödörben, melynek egyébként is oly tágasnak kell lenni, hogy a lövész összes rekvisitumaival — esetleg vizslájával együtt — kényelmesen elférjen benne; e mellett a gödröt úgy kell elkészíteni, hogy lépcső forma ülő-padkával birjon. A lesgödör körületére nagy göröngyök lesznek helyezve, hogy lesbe ülve, az ember feje ki ne lássék; hanem ezen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

bástyára lőréseket kell vájni arra felé, a merről a szélkiáltókat várjuk.

Ha a fölfakadozó víz miatt a lesgödör készítés nehézségekbe ütköznék vagy egyáltalában kivihetlen volna, úgy csak tágas hordó segélyével boldogulhatni, mely természetesen egészen lemélyesztendő és szintén göröngyökkel rakatik körül. A kényelem, illetve a szabadon mozoghatás szempontja, itt is szem előtt tartandó.

A lesben ülő vadásznak, ha eredményre akar számítani, a kellő óvatosságot soha sem szabad szem elől téveszteni, különösen őszi leseken, mely évszakban a szélkiáltó sokkal óvakodóbb, mint tavaszi húzásakor, midőn a szerelem néha szinte vakká, de legalább is kevésbé előrevigyázóvá teszi.

Nem ajánlatos a lesből minduntalan kitekintgetni, meg a puskacsövet villogtatni, mert a szélkiáltó mesés távolból észrevesz minden mozdulatot (főként a szeméről veszi észre az embert mint minden vízi szárnyas) és azonnal más irányt vesz. Egyébiránt szükségtelen is gyakran kitekintgetni a lesből, mert a szélkiáltó úgyis már messze távolból jelzi jövetelét ismeretes fütyülésével, mely oly éles, hogy mértföldekre elhallani csöndes időben.

Tavaszszal a már említett okból, nem szükséges nagyobb óvatosságot kifejteni. Ez évszakban (április hóban) szép verőfényes reggeleken, néha igen alacsonyan, halkan és szótlanul húznak a vizek mentén (a nagy fajról van szó). Ha ezt észreveszi a vadász, jól teszi, ha kissé szorgosabban vigyáz kifelé, nehogy a húzó vad váratlanul lepje meg, mert megeshetik, hogy épp akkor jelenik meg a csapat közvetlen a gödör fölött, mikor legkevésbé van rá elkészülve. Hogy aztán ily esetben a nagy sietség, kapkodás miatt még oly lassú és mesterkéletlen röptű madarat is el lehet hibázni, mint a szélkiáltó, az természetes.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A kisebb fajú szélkiáltóval szemben se tavaszszal, se őszszel nem szükséges valami különös előrevigyázással élni, mivel ez legtöbbnyire előre bejelenti közeledését, folytonos kiáltozásával, kivált az egyesével húzó kósza példányok. Ha szól, hangjáról azonnal megismerhetjük, még ha nem is látjuk, mert hangja a nagy fajéval összehasonlítva: sokkal kevésbé éles, általában a mellett csak mély hangként tűnik ki, holott csőrük egyforma szerkezettel bir.

Ez a faj többnyire egyesével, kettesével kerül cső elébe, általában sok soha sincs együtt; a nagy faj azonban többnyire csapatokban jár-kél; egyesek ritkábban röpködnek; tavaszszal azonban gyakran láthatni egyes-kettesben húzó példányokat is, így a húzás kezdetén és az utóvonulás zárultával. Őszszel gyakran 3—400 sőt több darabra becsülhető seregekben is mutatkoznak a székháti vizek körén leszállva; húzáskor azonban kisebb csapatokra szakadoznak.

Oly vizeken, a hol a szélkiáltók tavaszi húzásukkor folyvást tanyázni szoktak, igen sikeresen lehet rájuk a víz szélére (a les közelében) kirakott kitömött példányok (maszkok) segélyével vadászni.

E vadászati módot különben — mint addig ismeretlent — évekkel ezelőtt a szaklapokban körülményesen ismertetvén, ma már mindenfelé helyes gyakorlásnak örvend; azért ezúttal fölöslegesnek tartván részletekbe bocsátkozni, itt csakis a főbb szabályokra szorítkozom.

Mindenek előtt előre bocsátom, hogy a maszkkal való vadászat csakis és kizárólag tavaszszal vezet czélhoz; őszszel rá sem hederít a szélkiáltó a csalókra.

Maszkkal vadászva, szükséges, hogy a lövész a nőstény szélkiáltó dalamosan hangzó összetett pulpul-szerű hívó szavát meglehetősen utánozni tudja; valami roppant természetességre azonban nincs szükség; valamint nem szükséges a maszkokat se valami nagy akkuratessel kikészíteni. Egyszerűen le kell nyúzni a bőrt, aztán jó erős drótot vezetünk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

végig a testen (melynek segélyével később a maszk a megfelelő természethű állásba hozatik), majd csepűvel kitömjük, aztán összevarrjuk a vázat, végül zsineg segélyével a szárnyakat a testhez erősítjük s ezzel kész a „csaló“, melynek hasába azonban, használatnál egy kihegyesített vékony, de kemény fából készített mintegy 1½ láb hosszú pálcza dugatik, mely a lábat pótolván, a földbe úgy szúrandó le, hogy a maszk természetes állást mutasson.

Szükséges, hogy a vadász necsak egynehány, de legalább is 8—10 szélkiáltó- s minél több különféle sneffszerű madárból összehozott maszk-collektióval lássa el magát, mert a csalókhoz nemcsak a szélkiáltók, hanem mindenféle sneffek is lejönnek.

A maszkok 15 egész 20 lépésnyi távolra a lesgödörtől helyezendők el. Egy részét a partszélre, a többit a vízbe tüzködjük le össze-vissza, elegyesen.

Persze, a lesvadászat már hajnalhasadáskor kezdetét veszi s tart egész reggeli 10 óráig, a mennyiben ez időtájt a madárhúzásban rendesen szünet áll be; délfelé azonban ismét élénkebb lesz kissé a húzás, de szórványos jellegű és rövid ideig tartó. Uzsonna tájig aztán hiába leselkednék a lövész, mert legfeljebb csak egyes, hosszabb időközökben előkerülő sneffek mutatkoznak csak; szélkiáltó azonban nem húz.

A lesgödörre vonatkozólag még megjegyzem, hogy az a víznek mindíg *északi partvonalán*, vagy a húzás irányvonalához képest: északnyugati esetleg északkeleti részén készítendő.

Mihelyst a vadász közeledő szélkiáltókat hall — melyek reggel a vízen át is ugyan, de legtöbbnyire a *part körén* húznak, — azonnal alkalmazza a hívást, s időközönkint — a feleleteket mindíg megvárva — ismételje. Attól ne tartson, hogy a legmagasabban húzók is figyelmen kívül hagyják (kivéve a tavaszi vonulás első kezdetleges stádiu-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mában érkező csapatokat, minthogy ezeknél a szerelmi élet még nem ébredezik), sőt ellenkezőleg. A szélkiáltó, mint fajabeliéhez ösztönszerűleg szító vad, gyakran roppant távolból fegyver elé hívható; csak a már leszállott csapatot nem lehet csalhangjuk utánzása által fölszállásra birni.

Szabályul veendő, hogy még a szélkiáltók le nem ereszkedtek a maszkokhoz, a lövéstől tartózkodni kell.

Az elejtett madarak fölszedése végett a világért se hagyja el helyét a lövész, sőt inkább lehetőleg húzódjék le a lesben és várja meg, míg a csapat ismét leereszkedik, hogy még egyszer közéjök duplázhasson. Ritkán esik meg ugyanis, hogy az elejtettekhez társai a lövések daczára is vissza ne térnének egy rövid kerülő után, csak a vadász ne mutassa magát.

Az elejtett szélkiáltókat (és sneffeket) nem kell bevinni a lesbe, hanem előre készen tartott sodrony-vázak segélyével ki kell peczkelni lehetőleg természethű állásban s kinthagyni a les végéig. Ha nincs kéznél sodrony-váz, e czélra villás fűz-ágacskákat is alkalmazhatni.

A szárnyalt szélkiáltókat rögtön el kell csípetni az ebbel; mert az ilyen úgy ellábal, hogy alig lehet utólérni; hanem a mint kézbe kaptuk, azonnal be kell fogni a száját, mert különben az egész tájat álármirozza csúnya visításával.

Ha szárnyazva mélyebb vízre pottyan a szélkiáltó, minden idővesztegetés nélkül azonnal érte kell menni, nehogy elússzék. A szélkiáltó fajok általában (de különösen a nagy) ugyanis igen biztosan érzi magát a vízen; gyakran egész a testéig vízbe lábal s jár-kél benne idestova; ha elfogy a talaj lábai alól, akkor meg úszik, még pedig igen jól, minden erőltetés nélkül. Így a röpülésben is mester, ámbár kissé lassú (de könnyed és kitartó) röpte van, azért nem nehéz lőni. Leszállás előtt egy ideig lebegni szokott — ha magasból ereszkedik le — és aztán kifeszített szárnyakkal

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

zúgva bukik alá, de a kellő pillanatban erősen kifeszített leblei segélyével föntartva magát, csak néhány kanyarodás után ereszkedik le a földre.

Zavargós, szeles időben sebesen, nyugtalanul és magasan repülnek, az ismeretes t v i - t v i hangokat adva, s hirtelen, mintegy váratlanul csapnak le a magasból.

A mi a szélkiáltóra használandó lövedéket illeti, ajánlatosabb a kissé nagyobb fajta sörét, mert kivált a vének az erősebb lövést is kiállják.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A sárszalonkák.

Nyugtalanabb, mozgékonyabb állat alig van a nádasok lakóinál. Szünet nélkül csavarognak ezek: jönnek s mennek a szélrózsa minden irányába, éjjel úgy mint nappal, az isten tudja honnét, merre és mi czélból, habár akadna nekik bő eledelök ott, hol vannak; mégis nincs az órának oly percze, hogy egy-két folt közel vagy távol, vagy belőle legalább egy-kettő szárnyra ne kelne, vagy be ne szállna.

És ez élénkség már kora tavaszszal kezdődik, midőn is ezzel egyetemben kezdetét veszi a vadász munkája: a vízi-vadászat, mely tart addig, míg fölveri a fű és sás a rét vizét, biztos rejthelyet nyújtva a vízivad fészkének, mely ekkor kezd hozzá családi tűzhelye megalapításához. De ekkor sem kell a vadásznak aggódni, mert éppen midőn például a vadkacsák szaporítással vannak elfoglalva, jelennek meg mocsárainkon s az öntéseknél a sneffek sokféle nemei, nem is számítva a rajokban jelentkező csérek és sirályok lármás ezreit, melyeknek örökös mozgékonyságuknál fogva, oly nagy szerep jutott a mocsárvilág megélénkítésénél.

Mikor az imént említettek családalapításhoz fognak, akkor már mehetünk a kis csoportokba gyűlt kajtárokra s mire ezekkel leszámolunk, már akkor akkorák a korai kacsafiak, hogy megkezdődött azok „ugrásból“ való lövése. Ezekre még folyvást tart a vadászat, midőn már beáll a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mocsári szalonkák (mór-sneffek) őszi idénye s ezzel együtt a gázló és vízi madarak vonulása, mely alkalommal a kiterjedtebb mocsárok és nádastavak, valóságos vendégfogadói lesznek a töméntelen mennyiségben átvonuló vadnak óráról-órára, sőt perczről-perczre változó érdekesnél érdekesebb ornithológiai képet, esélyt és a gyönyörök kiapadhatlan forrását nyújtva a vadásznak.

Azonban a vízivadfélék összes fajai közül egynek vadászata sem nyújt annyi élvezetet, mint az ehető vízivadaknak legnemesbjei: a sár- vagy mocsáriszalonkáké, ámbár rendkívüli csalóka röptük miatt elejtésük nagy nehézséggel jár, mivelhogy ahoz szokatlanul nagyobb ügyességgel kell birni a röptében lövésben.

A mocsári szalonkáknak hazánk mocsárain 3 faja fordul elő, melyek alak, színezet és szokás tekintetében kevéssé különböznek egymástól, s egy s ugyanazon genushoz (Gallinago, Leah.) tartoznak.

Első tekintetre megismerhetők az erdei szalonkáéhoz hasonló kétoldalt összenyomott, magas homlokú vastag fejük, s igen hátra s magasan helyezett nagy kidülledt szemökről.

Csőrük egyenes és vékony, kétszer, sőt esetleg háromszor oly hosszú, mint a fejük, nem szilárd állományú, mint más sneffeknél, sőt inkább lágy és fölötte érzékeny; végén lapított. Testük rövid, zömök; nyakuk kinyújtva meglehetős hosszú, behúzott állapotban rövid, különben vastag, dúsan tollazott, miáltal még vastagabbnak látszik. Szárnyuk aránylag rövid; de széles, farkuk rövid, hegyes; lábaik aránylag rövidek, fölülről (a térdcsuklóig) tollasak, alább csupaszok; három előujjuk között a középső leghosszabb (szembetűnően kínyúl a többi közül); hüvelykök kicsiny, rövid, magasan álló.

Inkább nagyságra, mint színezetre nézve különböznek egymástól.

Legnagyobb a nagy sárszalonka (Gallinago major, Gm.) Ez a csőr hegyétől véve a fark végéig, rendesen 10

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

hüvelyk hosszú, nem ritkán azonban 12 hüvelyk hosszú példányok is fordulnak elő. Tollazata sárgabarna fekete foltokkal; homloka fekete, közepén keskeny rozsdasárga választékkal. Csőrétől szeméig egy feketés szalag vonúl. Szárnytakaró-tollainak hegye, valamint három szélső kormánytollának külszéle, fehér. Csőre vöröses, hegye barna; lába sárgazöld. Farkában 16 kormánytoll van.

Gyakoribb és egyedekben számosabb egészen közönséges faj: a közönséges sárszalonka vagy mór-sneff (Gallinago scolopacina, Bp.). Ez általában kisebb az előbbinél, de azért nem ritkán fordul elő köztük ép oly nagyságú példány. Általában a két szalonka közt a nagyság, mint különös ismertető jel, éppen nem irányadó, mert a rendes nagyságú mór-sneff mellett, mely nem hosszabb 8—9 hüvelyknél s körülbelül akkora mint egy fenyves madár, elégszer jönnek elő oly példányok (többnyire tojók), melyek a csőr hegyétől véve a fark végéig, megütik a 12 hüvelyket.

Feje fekete, közepén keskeny rozsdasárga választékkal, ugyanily színű keskeny csík látható fej-oldalán is, mindenik felől egy. Tehát a feje közepén végig vonulóval együtt: összesen három csíkja van. Nyaka rozsdasárga barna foltokkal; háta feketebarna két hosszas barnasárga szalaggal; szárnytakaró tollai rozsdasárga hegyűek; hasa fehér, oldala barnával hullámzott; szárnyai barnák, szürke hullámzattal; farktollai fehér hegyűek; csőre és lábai, mint az előbbié. Farkában 14 kormánytoll van.*)

Legkisebb, a búbos pacsirta nagyságához hasonló: az apró sárszalonka (Gallinago gallinula, Linn.). Ez a csőr hegyétől véve a fark végéig, 7 hüvelyk hosszú. Fején csak egy fekete szalag van, minthogy a feje tetején nincs választékja. Tarkóját szürke félkörv foglalja el. Köpönyege alapja érczfényű zöld színt játszik (ez jellemző); hátán két

*) Egy ízben egy tiszai sárréten egy 16 farktollú mór-sneffet lőttem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

hosszas rozsdasárga szalag van; hasa fehér, melle és oldala barna foltokkal tarkázott; csőre szennyessárga, töve szürke, lába zöldesszürke. Farkában 12 kormánytoll van.

Legfontosabb ezek közül a nagy sárszalonka, mely fölületes megtekintésre nagy hasonlatosságot mutat a mór-sneffhez; a nagy sárszalonkának azonban hosszabbak a lábai s begye alsó része és hasa többé-kevésbé pettyes, míg a mór-sneffé petty nélküli. Tollazataikban még egyéb különbségek is vannak, az említettek azonban mindíg elegendők a fajok megkülönböztetésére.

Egyébiránt a sárszalonkák közt a kormánytollak különböző száma, mint különös ismertető jel, szintén irányadó. Ugyanis, mint már említve volt, a nagy sárszalonka farkában 16, a közönségesében 14, és végre az apró sárszalonkáében 12 kormánytoll van. Ez utóbbi kis madarat az előbbiektől rögtön megkülönbözteti a hegyes végű fark, és kisebb, gyengébb alak is; ezenkívül különbözik még a másik két szalonkától abban is, hogy hiányzik feje oldaláról a halvány szalag, mely mind a dupla mind a mór-sneffnél oly föltűnő.

E három faj röptét összehasonlítva, azt találjuk, hogy a közönségesnek legsebesebb a röpülése; az aprónak kevésbbé sebes, míg a nagy-fajé leglassúbb. Utóbbi, első fölriasztáskor — kivált májusban, midőn már lanyha idők járnak, — lassan kel s általában egyenesen röpül; második vagy harmadik fölrebbentéskor azonban — kivált szeles időben — gyorsan kel s jobbra-balra csap ki, de sohasem czikázik, mint a többi szalonka-faj, legkivált pedig a mór-sneff. Röpte — különösen lebocsátkozásakor — igen emlékeztet az apró sárszalonkáéra, mi onnan van, mert röptében szárnyát a testtől messze kiterjeszti, éppen mint amaz, mi legföltűnőbb akkor, midőn leszállni akar, ekkor még inkább összevonván szárnyait. Nyilván főleg ez utóbbi körülmény szolgál okul sok vadásznál e két szalonka összetévesztésére.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A nagy faj első fölrebbentéskor alant (mint egy 4—5 lábnyira a föld színe fölött) röpül, és ritkán megy messze s mindjárt levágódik; többszöri fölrebbentés esetében azonban sebesen kelve, a magasba csap föl, s néha több száz lépésnyire is elmegy, míg levágódik ismét. Lebocsátkozás előtt néha pár pillanatig kiterjesztett szárnyakkal lebeg a hely felett, a melyre megtelepedni készül, többnyire azonban, kivált ha lőttek rá és nem találták, látszólag holtan vágódik le. Röpülés közben tarkó-tollait néha taréj módjára borzolja föl, s farktollait legyezőszerűleg szétterjeszti, midőn is fehér külszélű szélső kormánytollai ismertetőjelül szolgálhatnak.

A közönséges sárszalonka röpülési modora igen eltér a nagy sárszalonkáétól. Fölötte gyorsan, mintegy váratlanul pattan ki („ugrik föl“) s czikázva sebesen tovaszáll. Röpte szintén alacsony mint amazé, de röpülés közben fokonkint emelkedik, s végre 15—20 lábnyira is fölcsap s e helyzetben távozik, mígnem hirtelen ismét levágódik egy bizonyos ponton.

Első fölrebbentéskor többször, a továbbinál kevesebbszer csap ki jobbra-balra, hanem annál magasabbra emelkedik és sebesebben röpül. Jellemző, hogy mindíg szertyegő vészhanggal kel fel, s tovahúztában is huzamosan ismételi ezt a különös és visszaadhatlan szavát.

A nagy sárszalonka nesztelenül kél, de szintén van szava, melyet azonban ritkán hallat. Szava nem oly süvöltő, mint a mórsneffé, melyhez különben hasonlít, csakhogy kevéssé halkabb és tompább, s ezt akkor hallatja, midőn fölrebbentettük, bár nem huzamosan ismételi, mint a mórsneff, és csak akkor, ha egyedül van, mert ha párjával rebben föl, nem szól. Egyébiránt mint már említém is, hangot csak ritkán ad, s mindíg csak fölriasztáskor; második vagy harmadik fölrebbentéskor már néma marad. A szárnyra kelés okozta nesz sajátságos s éppen nem hasonló a fölvert erdei

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szalonka által okozott zajhoz. A mórsneff ellenben fölrebbenéskor semmi neszt nem csinál szárnyaival, de ha a magasban csapatostól vonul, akkor néha a kecske mekegéséhez hasonló szárnykandéziát hallat.

Az apró sárszalonka semmi hangot nem ad keltekor, legföljebb nagy melegben, ha igen közelről rebben föl, hallat némelyik halk (alig kivehető) makogást vagy mekegést, de csak az első fölriasztáskor; második vagy harmadik fölrebbentéskor már néma marad. Egyébiránt a mi a tulajdonképpeni hangot illeti, azzal nem bir, általában nincs szava, néma madár.

Röpte meglehetős sebes, alanti. Általában egyenesen röpül, néha azonban — kivált fölleges vagy szeles időben — jobbra-balra csap ki. Első fölriasztáskor — szép, meleg időben — lassan kel, andalogva röpül tova s hamar levágódik; kellemetlen időben gyorsabban kel és messzebbre elröpül; második vagy harmadik fölriasztáskor, kivált ha lőttek rá és nem találták, kóválygyogva előrefelé a magasba röppen föl, és sebes szárnymozgásokkal néhány száz lépésnyire elmenve, egyszerre csak czikázva lefelé hanyatlik s hirtelen vágódik le a porondra. — A szárnyra kelés okozta nesz sajátságos pirregés, mely a szárnyak fölötte sebes (rezgésszerű) mozgása folytán keletkezik, mint például a zúgás vagy dongás a röpülő nagy rovaroknál. Megjegyzem azonban, hogy említett pirregésszerű nesz csak akkor hallható, midőn e szalonka gyorsan kel s előrefelé (rézsút irányba) a magasba röppen föl, és csakis a kelés pillanatában; ha e szalonka lassan kel, s alacsonyan, andalogva repked tova a föld színe fölött: pirregést nem hallani. Az egyes rövid makogás, melyet némelyik az első fölriasztáskor hallat, csupán az ijedtséget és félelmet fejezi ki.

Ama körülmény, hogy a sárszalonka bevár-e vagy nem vár be, nem mindíg függ az időtől vagy helytől, hanem a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vad korától és fajától is; továbbá attól, kutyával vagy anélkül, és végre sebesen avagy lassan közeledik-e hozzá a vadász. Ha tapasztaltatik, hogy a sárszalonkák általában nagyon is megülnek, sőt némelyek alig birhatók fölkelésre, ilyenkor tanácsos a keresés közben gyakran megállapodni, mert ezt ki nem állják a szalonkák; továbbá ajánlatos a fölötte lassú úgynevezett czikczakos (kígyózva) járás s minden négyszög ölnek apróra kikeresése, főleg ha a sárszalonkák legnagyobb része a legkisebb fajúakból áll, mivel ezek nagyon is összehúzódnak, és kutya nélkül többszöri ide-odajárás után sem birhatók fölkelésre. Viszont, ha nem igen várnak be a szalonkák, gyorsabban és ne kígyózó vonalba járjuk be a tért, különösen kerüljük a megállapodást, mert ekkor meg már messziről fölkelnének; s ez különös figyelmet érdemel a mórsneffnél, mely többnyire rosszul vár, kivált tavaszszal megérkezése első napjaiban. Főleg rideg és szeles időben, éppen nem vár be és a mellett fölkelésekor nagyon czikázik és sebesen röpül.

Kedvezőtlen időben csak úgy mehet valamire a vadász, ha a szalonkák legnagyobb része az aprókból áll, mivel ezek ilyenkor is meglehetősen kitartanak.

Minden fajú szalonkánál tapasztaltam, hogy az idősebbje nem tart ki oly jól, mint a fiatalja, főleg az egészen fiatalok, és sokkal sebesebben röpül; azt is tapasztaltam, hogy minél kövérebb a szalonka, annál közelebbre vár, különösen a nagy faj. Egyébiránt ez minden körülmények közt könnyen megközelíthető; általában alig ismerek madarat, mely oly közelre várna be, mint a nagy sárszalonka. Gyakran majdnem rátapos az ember, míg fölkel s rövid röpülés után ismét levágódik.

E szalonka szokásaira az időjárás befolyást nem gyakorol, mint gyakorol a többi szalonkáéra; forróság, szél, borult idő vagy eső alig van befolyással a vadászat eredményére; minden esetre azonban kora délután legrestebbek;

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

s ez a másik két szalonkára is áll. Egyébiránt az idény elején mindenik rebbenősebb, mint később. Különös az, hogy a folytonos puskázás nem teszi vadabbá őket, sőt ellenkezőleg, az mintegy megszokottá válik előttük.

Minden vadász tapasztalhatta ugyanis, hogy a sárszalonkák általában nem oly rebbenősek, ha napról-napra megy ki az ember a szalonkás térre, mintha ezt csak hébe-hóba látogatja meg, e mellett azonban az is áll, hogy minél többször fölrebbentetik egy és ugyanaz a bizonyos szalonka az nap, annál kevésbé vár be, gyorsabban kel, és sebesebben s távolabbra röpül, mint szokott különben. Eltekintve a mórsnefftől, mely háborgatva éppen távolról sem várja be a vadászt, még a többszöri fölriasztás és rápuffogatás a nagy sárszalonkát és a legapróbb fajt is annyira kiveszi a sodrából, hogy végtére már messziről fölkelnek, s czikázva a magasba fölcsapva, villámgyorsan röpülnek tova, úgy hogy a leggyorsabb lövéssel is alig érhetők el.

A mórsneff első, de még inkább többi fölriasztatása után ritkán tart ki, kellemetlen szeles időben meg éppen nem, sőt annyiról kel, hogy lehetetlen rá lövést koczkáztatni. De nincs szabály kivétel nélkül; így vagyunk e szalonkával is.

Ugyanis megtörténik néha, hogy többszöri idestova való járkálással sem birhatók egyhamar fölkelésre a már egyszer kivert mórsneffek, mikor is éppen az a baj, hogy nagyon is bevárnak, sőt futnak előttünk, mint a haris, minden módon ki akarván kerülni a fölrepülést.

Úgy a nagy, mint az apró sárszalonka, alkonyatig marad a ponton, melyre levágódott; fullasztó melegben első fölriasztatása után szintén, mert ilyenkor lusták az ellábolásra, de még inkább a röpülésre; kevéssé kedvező időben már első, de még inkább többi fölriasztása után nem marad azon a ponton, melyre leszállni láttuk, hanem szalad mint a haris, és dolgot ád a legjobb vizslának, éppen úgy mint a haris.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A mi sárszalonkáink egyéb tulajdonságait illeti, arról nem sok érdekeset lehet összeírni. Mindannyi többé-kevésbé kedvetlen, komoly, közönyös madár. Életszokásaira nézve a nagy sárszalonka az apró sárszalonkával sokban megegyez. Mind a kettő lassú tempójú, fölötte közönyös és meglehetős ostoba állat. Ha csak föl nem riasztatnak, nappal nem röpdösnek, sőt alig mozdulnak helyökről. Nem így a mórsneff, mely élénkség tekintetében fajrokonait messze túlhaladja. Ez ugyan nem szereti az egy helyben való maradást, kivált huzamosabb ideig. Általában ez a legnyugtalanabb szárnyas vadak egyike, mely minduntalan váltóztatja tanyáját; jön s megy éjjel úgy mint nappal; ennélfogva nappal (alkalmas helyen) épp úgy lőhetni lesből, mint este.

Midőn estenden, éjjel vagy napközben egyik helyről avagy területről a másikra vált át, meglehetős magasan röpül, s e közben huzamosan ismétli sajátszerű fátyolozott szavát. Ha rendes tanyájukról legelésző lovak, marhák avagy a vadászok sűrű puffogásai fölriasztják őket, minden irányba szerte röpülnek, s egyesek fönn húzva messzire elröpülnek, míg levágódnak ismét, és pedig válogatás nélkül kevésbé nedves sőt egészen száraz helyekre is; innen van az, hogy többször oly helyeken akadunk mórsneffekre, melyek életföltételeiknek megfelelő rendes tartózkodási helyökkel merőben ellenkeznek.

A többi sárszalonka-fajok — mint már említém — nappal mozdulatlanok s csak estefelé kezdenek mozogni táplálék keresés végett. Ezek a fűben rendesen lábon mennek a táplálékot adó helyre s csak ritkán röpülnek a közeli mocsáros süppedékes térre; ellenben a mórsneff mindíg szárnyon megy. Ez utóbbi a nap melegebb részeit szintén pihenéssel tölti valami árnyékos helyen a mocsár szélén; az előbbiek azonban rendesen inkább nedves, vizenyős mint sáros helyen, de még inkább két kis zsombék közötti mélyedésben pihennek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Pihenés közben a sárszalonkáknál általában egy és ugyanazon különös helyzetet észlelhetni. Ugyanis nyakukat behúzzák és kissé hátra feszítik, csőrüket a földnek irányozzák, sőt néha vele a földet érintik is; lábaikat fölhúzzák, de nem görbítik be, úgy hogy mindíg lábaikon állnak.

A táplálkozás- illetve az élelemkeresésnél inkább a tapintás mint a látás érzékét használják. Táplálkozás közben mozdulataik tökéletesen hasonlók az erdei szalonkáéhoz. Csűrüket szintén a sárba dugják, és rostaként meglyukgatják a kis területű jól tápláló helyet, mint az erdei szalonka; e mellett szeretik a féreg, mindennemű vízi rovar és apró csiga-táplálékot, sőt a mórsneff a fűmagot is eszi, de csak ha más táplálék híjában van. Így az enyhébb telekkel valamikép ittcseppenő egyes példányok főleg fűmaggal tengetik magukat, e mellett azonban apró kövecset is nyelnek el (talán emésztésök elősegítésére ?).

Mindhárom sárszalonka-faj valamint külsőleg igen hasonlít egymáshoz, s főként nagysága által különbözik, úgy mindíg együtt vagy legalább egymás közelében szoktak tanyázni, azonban sajátságaikhoz képest fajonkint bizonyos helyekhez nagyobb előszeretettel viseltetnek.

Így a nagy sárszalonkát mindíg a legzsombékosabb helyeken keresse a vadász; nedvesebb és alacsonyabb fekvésű helyeit, füves vizeit a rétnek, különösen jól kicserkészsze, mert az ilyen helyet különösen szereti, de szereti a réten átczikázó erecskék, patakocskák és folyókák közelét is. A finomabb tenyészetű réteket azonban nem kedveli.

Őszszel kevésbé válogatós a tartózkodáshely dolgában, a füves mezők iránt azonban mégis előszeretettel viseltetik; ily helyen különben csak nappalra száll meg; az esti homály beálltával pedig nedves, iszapos talajt keres, hol táplálkozik s éjre marad, hogy reggel ismét a száraz fekvőhelyre vonuljon.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Egy dologról biztos lehet a vadász, arról t. i., hogy a hol egyet talál, csaknem bizonyos, hogy több is lesz közelében; csapatosan azonban sohasem található, hanem vagy magánosan vagy kettesével, legfölebb hármasával. Ha olyan helyen találunk nagy sárszalonkát, mely szokásaival éppen nem egyezőnek látszik, bizonyosak lehetünk abban, hogy vizenyős rét, vagy legalább is patak vagy folyócska van közelében. Költözés közben terjedt nyílt helyeket kedvelnek, hol elszórtan sokan elférnek, noha nem társaság-kedvelők, ellenkezőleg egymás iránt teljesen közönyösek, sőt fajrokonaik társaságát inkább kerülni, mint keresni látszanak.

Az, hogy a költözési idényben ugyanazon a réten több található, semmit sem bizonyít. Minden a helyiségtől függ; a bő táplálék és jó rejt vonzza e madarakat, nem a társaság. Erdős helyen soha sem találhatók.

Az apró sárszalonka tartózkodási helyére nézve hasonlít az előbbihez, a mennyiben sáros helyeket ez sem igen kedvel, hanem mint amaz, inkább a mocsárokat közvetlen övedző vagy környező vizenyős gyepeseket és zsombékos helyeket szereti. Noha szintén éppen nem társaság-kedvelő — sőt még kevésbé, mint a nagy sárszalonka, mind a mellett majdnem bizonyos, hogy a hol egy van, több is lesz közelében. — Őszszel, valamint az előbbi, úgy ez is kevésbé válogatós a tartózkodáshely dolgában.

A mórsneff a nagy sárszalonkával ellenkezőleg, mely utóbbi, mint említém, csak a lágy, nyirkos, zsombékos talajt kedveli: a mező legmélyebb, legiszaposabb helyeit keresi föl. Általában rendes lakhelyét sáros, ingoványos helyek és marha által legázolt posványok képezik. Őszszel a Duna és Tisza vidékén mindenütt előfordul a hol csak víz van. Kubikgödrök, árkok, kopoják és semjékek körül egyaránt föllelhető, sőt esős időben vizek környékén a nedves talajú ritkásabb kukoriczások közé is levágódik,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

úgy szintén szántásokra és kukoricza-tarlókra is, még pedig helyenkint oly nagy számmal, hogy rövid idő alatt tömérdeket lehet rebbenteni, lőni azonban vajmi keveset, mivel egy-két fölrebbenő példány egész seregeket riaszt föl, mire aztán a többiek is tömegesen kapnak szárnyra s hagyják oda a tért.

A költözködés szakában nagy számmal találni mórsneffet a Duna és Tisza menti füzes mezők nyirkos talaján is; a két másik szalonka-fajt azonban soha, még kivételesen sem.

Hazánknak ama részein, hol állandó mocsárok vagy tavak nem léteznek, mindhárom faj csak az őszi költözés szakában tűnik föl itt-ott szórványosan, és csakis nagy esőzések után más sneff-félék, lilék, lotyók stb. társaságában a nedves répaföldeken, repczén, cserjékben, általában oly helyein a kultur földeknek, hol az esővíz itt-ott kis tócskákat, locsogókat képez.

A mórsneffnek valamennyi közt legtágabb elterjedési köre van hazánkban; a két másik fajé sokkal szűkebbkörű, leginkább csak folyóvizeink vidékeire szorítkozik; innen van az, hogy hazánknak oly vidékein, hol szokásaiknak megfelelő területek nem léteznek, soha sem találtatnak; holott pedig a mórsneff úgy a tavaszi mint az őszi költözése alkalmával hazánk mindazon vidékein előfordul egyes példányokban, a hol csak egy nádasos szélű patakocska, ér vagy csatorna hasítja a vidéket.

Mint minden gázló madár, úgy a sárszalonka is éjjel költözik s nem kisebb vagy nagyobb falkákban, hanem tavaszszal egyedül vagy párosan, őszszel pedig kettő-három együtt; a mórsneff azonban legtöbbnyire egymagában vándorol.

Vándorlási idejük nem egyforma. Legelsőbben mindíg a mórsneffek érkeznek meg, még pedig, néha oly korán, hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a még hideg éjszakákon majdnem a zsombékok közé fagynak; szívósságukon azonban nem fog ki az idő mérge, és nincs rá eset, hogy azért visszafelé húznának.

Másodiknak az aprók jelentkeznek, midőn t. i. már kissé mosolygósabb idők járnak, úgy körülbelül április közepe táján; ezeket csakhamar követik a duplák vagyis a legnagyobb faj egyedei, melyek mindíg legkésőbben érkeznek, de legtovább maradnak itt, a mennyiben legtöbbnyire csak május dereka felé szoktak szaporítási czélból tovább vonulni. A két másik faj azonban április végén tova húz, kivéve a nálunk megtelepedő költő párokat. Meg kell jegyeznem azonban, hogy minél rövidebb a tél, s minél korábban s enyhébben köszönt be a kikelet, annál hamarább érkeznek meg szalonkáink is.

Őszszel két rendbeli költözésük van (a közönséges sárszalonkát illetőleg), az egyik lokális jellegű, mely július elején vagy végén kezdődik, midőn a fiókok már-már anyányiakká váltak és szárnyra kapva egyik rétről a másikra röpdesnek, úgy szintén az öregek is, melyek eleinte csak a költő helyükkel szomszédos rétekre járnak ki, majd a távolabb esőkre váltanak át, idő haladtával pedig nyakukba véve az országot, egyik vidékről a másikra kalandoznak. Ez szeptember végéig tart, midőn már az idegen szalonkák is megérkeztek s egyre jönnek s mennek. Ez első, helybeli mozgalom azonban inkább húzásnak, mint költözködésnek volna nevezhető. Az igazi költözködés még csak ezután veszi kezdetét; amaz csak előkészület a nagy útra.

Legelőbb a nagy sárszalonka tűnik el; az apró már jóval később hagyja el vidékeinket, mint amaz, és rendesen az első dérig itt marad. Legkésőbb távozik a mórsneff; ennek egyes példányait még a legridegebb őszutóban is látni, sőt gyengébb telekkel egyesek nálunk telelnek.

Hazánkban a sárszalonkának egy faja sem igen költ, mióta a rétszáritás, illetőleg a Duna- és Tisza-szabályozás

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

keresztülvitele kezdetét vette, s ebből kifolyólag a földmívelés haladó irányt vett, mivel sok kedvencz költőhelyüktől lettek ezáltal megfosztva. Ma már csak itt-ott, szórványosan és tudtommal csakis a közönséges sárszalonka egyes, igen kevés számú példányai költenek. Hanem minél nedvesebb, vízáradásosabb esztendő jár, annál több költő párt találni, és ellenkezőleg. Ha száraz a tavasz, és a mellett még a meglevő vizek kiszáradása is várható, akkor rendszerint tovahúznak, csak a kiterjedtebb, állandó vizű mocsárokon telepedik meg kevés költő pár; a gró-ja azonban elhagyja az országot, s csak költés után lepi el ismét mocsarainkat.

A mórsneff április közepétől május végéig rakja le, számra nézve 4—5 zöldes vagy zöldesszürke alapszínű, barna és szürke foltos tojását, melyet a tojó 15—17 nap alatt költ ki. Fészke mocsáros réteken ugyan, de száraz helyen nyugszik, s mivel a föld színéhez igen hasonlít, fölötte nehéz föltalálni, még a vizsla is alig akad rá; különben mesterkéletlen valami és nem is annyira fészek, mint inkább füvekből készült vaczok vagy alom, mely elnevezés leginkább rá illik.

Kis porontyai részvétlen, ostoba lények; fölveretve a szélrózsa minden irányában szanaszét röpülnek, anélkül, hogy egyik a másikkal törődnék s vele többé csatlakozni óhajtana. Ezeket lassú, nehézkes röptük miatt igen könnyű elejteni, s ha véletlenségből — úgy július vagy augusztus hóban — egy fészekaljra bukkanunk, könnyű szerrel az egész periféria aggatóra szedhető. Hanem a minő könnyű a fiatal szalonkák elejtése, épp oly nehéz a kinőtteké. Általában nem ismerek szárnyast, mely nagyobb ügyességet igényelne a röptében lövésben, mint ez, mely vaktából úgyszólván sohasem ejthető el.

A két másik faj lövése százszorta könnyebb, de csak nagy melegben, midőn úgyszólván a vadász lábától kelnek s nyugodtan s egyenesen röpülnek; azonban rideg és szeles

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

időben — kivált többszöri fölrebbentéskor — ezeket sem éppen könnyű mesterség lepuffogtatni, mert a mellett, hogy sebesen röpülnek, még ugyancsak czikáznak is jobbra-balra. Különben rideg és szeles időben nem ajánlhatom még a legkitűnőbb lövőnek sem a szalonkázást, mert ilyenkor fölötte háládatlan munka ez; részint mivel a szalonka éppen nem tart ki, másrészről pedig mivel átfázik és összesárosodik az ember haszon nélkül. Szalonkázásra a szép, derült napos idő legalkalmasabb, egyenlő fúvású széllel. Általában a gyengébb szelet nélkülözhetetlennek tartom a siker érdekében; hogy miért? erről alább lesz szó.

Mielőtt a sárszalonkákra rendszeres vadászatot intéznénk, elébb szükséges a szalonkás rét minden zegét-zugát jól összejárni, a terület kiterjedéséről, magasabb vagy lapályosabb helyeiről, általában a helyi viszonyok felől, főként pedig arról tudomást szerezni, melyik pontján van a legtöbb szalonka, mivel a sárszalonkák általában bizonyos tájához a rétnek oly előszeretettel viseltetnek, hogy azt a részt valamennyi fölkeresi. Ha mindezek felől kellő tapasztalást szereztünk, indítsuk csak meg a rendszeres hadjáratot.

Ha csak lehet, az idény elején ne vigyünk kutyát magunkkal, ha csak oly engedelmes jószággal nem birunk, mely parancs-szóra állhatatosan elkullog sarkunkban és a lövésre meg sem moczczan. Később azonban, midőn az aprók és nagyok teljes számban megérkeztek, csendes öreg vizsla megbecsülhetetlen.

A kutyát semmi esetre se ereszszük ki 5 vagy 6, legföljebb 8 lépésen túl, s a tért apróra kerestessük össze vele, mert utóbb említett két szalonkafaj néha oly makacsul megül helyén, hogy többszöri ide s tova való járkálással sem birható fölkelésre, s ha a kutya meg nem érzi, elhagyja menni maga mellett a vadászt anélkül, hogy felkelne. Az apróra keresés már csak amaz okból is tanácsos, mivel nem minden vizsla érzi egyformán jól meg a mocsári vadat, de

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

meg sok nem is szereti, s némelyik meg éppen elhanyagolja, ha erősen nem fogják.

Részemről mórsneffre kutyát soha sem használok, legföljebb a lelőtt s esetleg általam meg nem talált példányt kerestetem meg vele, mert sokszor tapasztaltam, hogy e madár, mint különben is rebbenős fajta, kutya nélkül sokkal jobban kitart.

A mi a sárszalonkák fölkeresési módját illeti, részemről a szélmentében vagy az ú. n. oldalszélben való keresést (előttünk keresztben fúvó szelet értve) legjobban ajánlhatom, mivel a sárszalonka nem tudván előre, vagyis szél után röpülni, fölrebbenéskor oldalvást fordúlni kénytelen, hogy szél ellenébe jusson; ekkép a vadász körül szállongván: oldaltfordultában könnyebben eltalálható.

Lelövetvén a szalonka, szemeit egy pillanatig se vegye le a vadász a pontról, melyre madara esett és rögtön egyenes irányban menjen neki, és szedje föl, nehogy a talaj egyformasága miatt eltévesztvén az irányt és helyet, a lelőtt vad kárba vesszen. Persze, ha van jó kutya, mely a lelőtt vadat szorgalmasan előkeresi, nagy elővigyázat nem szükséges, mivel a szalonka úgyis biztosan a mienk lesz, még ha szárnyalva van is, mert meg sem moczczan helyéről, hova leesett, legföljebb fölhánykódik, ha közel ér hozzá a vizsla, vagy ha a szárnya-hegye van ellőve, repdes egy kissé, de soha el nem lábal, mint a fűrj vagy fogoly.

Ha szalonka kel a vadász előtt s a fegyver nem durrant utána, jól utána nézzen, hova száll, s megjegyezvén a pontot, menjen neki szintén egyenesen, mint a lelőtt madárnál tenné, nehogy eltévessze az irányt és pontot, hova a hosszúcsőrű levágódott, mi a mocsáros talaj nem igen változatos volta miatt könnyen megesik.

Ott, hol őszszel sok mórsneff van, hajtók segélyével lesből igen szép vadászatot lehet rájuk intézni a naplemente előtti órákban, föltéve ha a terület túlnyomó része tisztás

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

posvány, vagyis iszapsárból áll, itt-ott nádbokrokkal és sásos helyekkel, melyekben a vadász elállhat. A kevés számú hajtó mindig széllel szemközt nagyobb távolságról közeledjék a lővonal felé, csendesen apróra bejárva a tért, hogy a szalonkák lassankint mind a vadászok felé szorúljanak, kiknek aztán könnyű lövés esik a tisztás iszapsárra levágodó vagy fönt húzó madarakra.

A mi a szalonkákra alkalmazandó lövedéket illeti, meggyőződésem szerint a 12-ős számú sörét leginkább megfelel a czélnak. Általában semmiképpen nem ajánlhatom az igen apró fajta ú. n. dunst-sörétet, mert távolabbról igen bizonytalan lövés esik vele, mivel hamar hanyatlik és ha talál is, nem öl, csak sebez.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A szürke és vörös gém.

Mióta a Duna és Tisza vizének partjai közé erőszakolása, s ezzel együtt a vízi-vadfélék által annyira kedvelt nagy terjedelmű rétségek, mocsáros területek, nádas tavak s egyéb állandóan nedves helyek, különösen pedig említett két fő folyóvizünk partvidékeinek kiszárítása kezdetét vette, azóta nagyszerű vízivad- és hal-állományunk pusztulásnak indult, minek következtében napról-napra többet veszít az Alföld a vízivadászat és halászatbani érdekességéből, de nemcsak ebből, hanem e sportok kedvelőire nézve jelentőségéből is.

Tény az, hogy évről évre kevesbedik a vízi vadfélék száma; a hal-állomány is pusztulóban van és annyira leapadt máris, hogy azelőtt halakban kiválóan gazdag vizeink mostani hal-állománya — élükön a csekély esésű, csöndes, lassú folyású, éppen azért a halak által kiválóan kedvelt Tiszával, mely a halászat Eldorádója s Európa elismert leghaldúsabb folyója volt, — számba sem jöhet a hajdani nagy halbőséghez képest, miről Európaszerte híres volt hazánk.

Folyóinknak általában, de különösen a Tiszának halbőségét egy 17-ik századbeli könyv (J. Bezda Martini Zeileré, Neue Beschreibung des Königreiches Ungarn stb. Leipzig 1664.) oly rendkívülinek mondja, hogy vize „csak kétharmadrészben vízből, s egy harmadrészben halból áll, hogy néha a levegő is megromlik tőlük s a sertést is azzal hizlalják.“

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Hanem már most egyáltalában nem halszagú a Tisza tája meg a vize többé!

A Dunánál még szomorúabbak a halászati viszonyok. Ezelőtt a Duna- és tiszamenti rétek természetes víztartók voltak, melyek nyáron át vízzel és kifejezhetlen mennyiségű mindenféle hallal látták el a Dunát és Tiszát, összeköttetésben lévén velök az ú. n. fokok által. E víztartókban, mint csendes vizekben, tenyészett ugyanis a hal legjobban (kivált csuka, keszeg és potykaféle), minthogy odajárt ívni. Most már ennek vége, s az Alföldre kerülő idegennek a jelenlegi állapotokról ítélve, fogalma sem lehet azon mesés halbőségről, mely két fő folyóvizünket annyira jellemzé. Eltűnt az fölidézhetlenül! Most a tenyészetre nézve legkedvezőbb víz-bő években is, midőn a szaporulat szembetűnően nagyobb arányokat mutat, mint szokott különben: a halgazdagság elenyésző leg csekély a hajdanihoz képest.

A halaknak, különösen a réti vizekben tenyészni szokott apróbb fajtáknak aránylag véve nagymérvű fogyatékossága következtében valószínűleg, a nemesebb gémfajok is mindinkább elidegenedni látszanak egykoron kedvencz tanyáiktól, s ott is, hol a haldús időkben megszámlálhatlan sokaságban fordultak elő, most aránylag bámulatosan leapadt a számuk, sőt aszályos években majdnem a ritkaságok közé tartozik egy-egy tekintélyesebb gém-koloniát találni. Így vagyunk az úszómadarakkal és a többi vadfélék legnagyobb részével is, s már-már kezdjük ezt az állapotot normalisnak tekinteni! Mindamellett, midőn néha a nagytudományú, de sokszor csütörtököt mondó szakértelem (?) ellenére és gúnyjára, a természet elemei saját útjukon járva százezer holdakat elborítanak a kiáradó vizek piszkos hullámai, s ezzel egyetemben a szabályozás előtt is rendes művelés alatt állott földeken a „földárja“ is előbúvik, szóval megszaporodnak mindennemű időszakos „vadvizek“ a lapályosabb helyeken (rendszerint igen nedves ősz, vagy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

hógazdag tél után), akkor kedves vízivadjaink, s ezek közt a nemesebb gém-fajok is rendesen oly számmal jelennek meg, hogy szinte emlékezetünkbe jő az egykori dicső vadászati és ornithológiai mult képe. Ez a jelenség azonban csak minden negyedik vagy ötödik évben szokott ismétlődni, midőn t. i. a Duna s ezzel együtt rendesen a Tisza vize is nagyban, tehát veszélyesen meg szokott áradni. A közbeneső évek — úgy látszik a jórészt megváltozott klimatikus viszonyoknál fogva — többnyire szárazok szoktak lenni, még pedig néha annyira, hogy egyes kútakból a víz is eltűnik. Miért jő a földalatti víz némely években a föld fölszínére, s miért merül máskor annyira a föld alá, hogy a legmélyebb kútakból is eltűnik? az még nyílt kérdés. Fölfogásom szerint azonban az aszályosság egyik fő oka a szabályozásban, illetőleg az átkos töltésezési rendszerben gyökeredzik. Mert ha az erdő és a víz az esőnek vezető, fő képző eszköze: konduktora, akkor a rétek, tavak és hűvös aljú nádasok a kiszárítás következtében megszűntek kedvező befolyást gyakorolni a felhőjárás és esőképzésre.

Eltekintve az áradások alkalmával újonan keletkező vadasterületektől, a Duna, különösen pedig a Tisza partvidékén aránylag még most is elég s valóban figyelmet érdemlő vadas hely van. Vadászati, de ornithológiai tekintetből is különösen a Duna és Tisza közvetlen partvidékei — melyek erdős (többnyire füzeses) szigetek és sárrétekkel sűrűen váltakozó, de nagyobbrészt nádrengeteges, sík tavas és mintegy szalagszerűen egymásba folyó territoriumok — érdemelnek figyelmet. Mert ugyanis e vizeink vonala valóságos országútja, és a partvidékein elterülő sárrétek találkozási helyei, gyűlpontjai a költöző madaraknak, melyeken a közönségesebb vízi szárnyasokon kívül néha a legritkább úszó és mocsári madarak is megfordulnak az őszi le-, vagy a tavaszi fölvonulás alkalmával. Így egy ízben oly kacsa-fajt lőttem Szeged közelében, minőt — azt hiszem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a világ egy ornithológja sem látott soha, mert az sehol leírva nincsen.*)

Különösen érdekes vadászati és megfigyelési helyek a Duna mellett a Titel vidékéni (főleg a kovili) mocsárok.

Itt több mint 70-féle gázló és vízimadár található, melyek roppant rajokban darvadoznak szanaszét a vizek s lápok fölött. Egyébiránt ezen a kontinensen páratlanul álló ornithológiai megfigyelési helyek a költözőmadarakra nézve, Európaszerte nevezetesek a madárbúvárok előtt is. Brehm és Nauman többször összeútazták, utóbbi egy ízben Petényi Salamon társaságában is tett itt megfigyeléseket; majd gr. Lázár Kálmán látogatta meg; az utóbbi években (1880) pedig hírneves szaktekintélyünk: Herman Ottó, ki a Duna folyam-rendszerének e bogpontját olyannak találja, hogy ott a madarak vándorútját állandóan észlelni kellene. — És e nézet teljesen indokolt. Mert a Duna déli folyásánál

---

*) Ezt a gyönyörű madarat, mely a tőkés kacsánál jóval nagyobb és erősebb testű, vastagabb s hosszabb nyakú, mellén szép hajnalpírszerű színezettel, s az illető helyen felgöndörödő nagy széles gácsértollakkal (sajnos azonban, hogy e jellemző tollak nem tudni ki által kiszaggattattak a madárból, s így csonka példány): 1878. év január havában lőttem Szegedhez mintegy órányira eső ú. n. „Matyér“ partján.

Mintegy 15—20 ily madár volt ott jelen, melyek az ér jegén — egy be nem fagyott pont közelében — sorban és gubbaszkodva ültek. Már messziről észrevettem őket virítós mellükről, és sikerült közelökbe jutnom, ámbár messzi lövésre. Lövésem azonban szerencsére talált, ámbár nem a kellő hatással, mert kacsám fölszállt, és csak hosszabb keresés után akadtam rá ismét a gazos vízpart-oldalban, honnét vizslám előtt sipogva fölkelt, de lövésem útját szegte menekülésének.

Most e ritka állat nemzeti muzeumunk egyik érdekes darabját képezi.

Megjegyzem, hogy ezzel a kacsával körülbelől megegyezőt már ezelőtt is lőttem egy ízben, sőt egy pár Szeged birtokához tartozó „bánáti“ réten fészket is rakott, melyeket léppel akartam volt fészkükön megfogni, de nem sikerült.

Kacsám, alakját és színét tekintve, első pillanatra úgy tetszik, mintha korcs volna (az Anas boschas és Cairina moschata közt); e föltevést azonban nem igen igazolja az a fontos körülmény, hogy a madarak nagy számmal voltak jelen.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

öszpontosulva találjuk mindazt természetben, a mit egy szenvedélyes vízivadász és madárbúvár magának képzeletben elővarázsolni képes. Valódi menhelye ez a vadnak, mert ezen síktavas mocsárok kiterjedése — különféle, a nádasok rengetegébe vezető ágazatokkal — oly nagy, miszerint alkotva látszik lenni a víziszárnyasok gyűlpontjául . . . A mély vízmedenczék tisztásai, továbbá a káka és hínárral benőtt nagy térségű ingoványok érdekes, titokszerű látványt nyujtanak a természetbarátnak. Ha lövés történik, távoli ágyúdörgés morajához hasonló zúgással emelkednek a mocsárok lakói a magasba, hogy annak ismét egy másik pontján ereszkedjenek le. „Ily alkalommal nagy vegyítékét látni együtt a vizek szárnyasainak; a zsibaj és vijjogás a légben meg nem szűnik; összegomolyodva keringenek a gődények, vadludak, s röpködnek a kacsák, sneffek, sirályok s egyéb szárnyasok; tömkelegét képezve mennyiségök és fajaik sokaságának. A nemek és ezeknek egyes fajai lassankint összeverődnek, sorakoznak, s külön csoportokban fület hasító suhogással ereszkednek ismét a víz színére s új élet, új csata támad közöttük . . . messze hallani szárnyaik csattogását s a vízben való lubiczkolást, melyet csendes verőfényes napokon visznek végbe.

A mily változatos és élénknek mutatkozik e mocsár nappal, oly kihaltnak tetszik az, ha leszáll az est és beköszönt az éjszaka. A midőn a nap, utolsó sugarait lövelve szét, a titeli magaslatok fölött eltűnik s tűzpalástjának karjaival pirosra szegélyzi a felhőket: fölrebbennek a tó szárnyasai s hosszú lánczolatokban minden irányban sietve távoznak, mocsárokra, tarlókra, zöld vetésre, tápszeröket keresve ott éjen át, mígnem a pirkadó hajnallal nappali nyughelyökre visszasietnek; ilyenkor egész özöne jő a vadnak minden oldalról, s új élet támad a mocsár belsejében.“ *)

*) Lásd a «Vadászlap» 1884. évi folyamában közölt czikkemet.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Kis halászsajkán behatolva a nádasok sűrűibe, föltaláljuk itt Európának csaknem minden ismert vízi-madár fajait. „A lomha gődények mint úszó marhacsorda tűnnek föl előttünk nagy csapataikban, mintegy uralkodói szerepet játszva a többi szárnyasok fölött; a nemes hattyú itt piheni ki vándorútját, s a büszke darvak ezen helyiségeket keresik föl, hogy háborítlanul élvezzék a mocsár magányának nyugalmát; a vadludak és kacsák minden fajaikkal itt költenek s tartózkodnak az egész idény alatt, sőt még lágy idő alkalmával a téli hónapokban is itt lehet egyes fajaikat találni; a szárcsák, búvárok, kárakatonák, lilék, sirályok és sneffek, a gázlók megannyi fajai, egyetemben a nemes kócsaggal elözönlik a vidéket.“

Eltekintve a tulajdonképpeni vadfélék nagy számától, melyek a Duna déli folyásánál találhatók, — általában a nemes gém-fajok is tetemes számban és minden hazánkban honos faj által képviselve vannak itten. Ezek közül legismeretesebb fajok: a kék- vagy szürke- és a vörösgém.

Lassú, lomha röptű, nyers, mindent túlkiáltó erős szavú, vizek körül élő s főként halakkal táplálkozó komikus kinézésű madár mind kettő más madarakétól egészen különböző természetrajzi sajátságokkal.

Különösen jellemzi őket a rendkívüli hosszú nyak, mely alapja felé hosszant lecsüngő tollakkal szegett. Válluk és hátuk hosszúra nyúló, többé-kevésbé foszlott (a kócsagoknál szálkás, szőrszerű) tollakkal van ellátva, ezenkívül élemedett korukban két hosszú és keskeny tollból álló hátrafelé lelógó tollbóbitát viselnek.

A kék vagy szürke gém nemének typikus alakja. Igen szép színezetű madár ez, hanem idomai aránytalanságot tüntetnek föl, ennélfogva nem kellemes a hatás, mit az emberre tesz.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A kócsagokénál kevésbé szép, de a daruénál szebb és változatosabb kék-hamvas lengő tollai vannak.

Egyedüli a gémek közt, melynek mellhúsa ehető, sőt ízletes. Nyaka igen hosszú, sovány, pötyögős bőrű; teste hústalan, kicsiny; szeme nagy, sárga, kidülledt, meredt tekintetű. A kinőtt a csőr hegyétől véve a fark végéig $3\frac{1}{4}$ láb hosszú.

Fölül hamvasszürke vagy kékes-hamuszín, alól fehér, tarkóját idősebb korában 4 hüvelyk hosszú hátrafelé lelógó kékes-fekete színű (két szál tollból álló) bóbita díszíti. Nyaktövének hosszant lecsüngő tollait és mellét könnyidomú fekete foltok, nyúlványok és pettyek tarkítják. Csőre szalmasárga, lába barna-fekete.

Kevésbé nemes, de gyönyörű színezetű s kivált női fövegekhez kiválóan alkalmas szép tollú gém-faj a vörösgém is.

Ennek fejföle, pofája és bóbitája fekete. Csőrétől kezdve nyakának mindkét oldalán egy-egy fekete szalag fut le. Fej- és nyakoldala, vállfedői és czombjai fahéj (czimet) rozsdabarnák; álla és torka fehér, tarkója, hátsó nyakrésze és nyak-alapjának csüngő tollai halvány rozsdásfehérek, fekete sávokkal, különben felső testrésze rozsdabarna, sötétszürkével behintve és keverve; szárnytakarói világosak, melle, hasa, czombjai (oldalról) és farktakarói sötét bíborvörösek; egyéb testrésze (oldalt) fekete, szárnya szintén fekete; farktollai szürkésbarnák.

Lába és csőrének fölső kávája zöldesbarna; alcsőre, továbbá arczbőre és szeme sárga.

A csőr hegyétől véve a fark végéig $2\frac{3}{4}$ láb hosszú. A fiatalok eleinte rozsdavörösek, alól kevés fehérrel. Ezeknél hiányzanak a finoman lengő dísztollak.

A szürke faj a legelterjedtebb gázló-madarak egyike testvérhazánkban; főhadiszállása azonban a Duna és Tisza mellékén van. Általában e vizek partvidékein

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mindíg található, természetesen minél vízdúsabb év van, annál nagyobb számmal és megfordítva. Egyébiránt ennek is, mint a kócsagoknak, szintén *ideje van*. Vannak évek, midőn csak elvétve, itt-ott tűnik föl egy-két példány, és viszont más években — kivált vízbő esztendőben — föltűnő bő előfordulása van.

Tavaszszal, általában a vonulás szakában, csak fás vidékeken tűnik föl, illetőleg oly mocsárok, nádastavak és egyéb vizek körül, melyek szélén erdő áll, vagy belsejében erdőszerű facsoportok vannak.

Különösen a dunai és tiszai szigetek s árterek füzes rétjein szereti tanyáját fölütni, hol fészkel is. Ha bevégezte a költést, lakkörét szélesbíti, általában nyaranta és őszön át — elköltöztéig — a nagyobb halas vizek környékén — hegyes tájakat kivéve — mindenütt előfordul egyes példányokban, vagy néhány darab egymás közelében.

Minél inkább halad az idő ősz felé, s minél közelebb van az elköltözés ideje, annál sűrűbben jönnek-mennek. Azonban ez csak lokális mozgalom; az igazi jóval később következik.

Igen érdekes képet nyujt e gém tavaszi mozgalma, mely már kora tavaszszal kezdetét veszi. Ugyanis még alig nyílik a vizek jégpáncélja, egy reggelen már a déli, ingoványos, ritkás náddal födött szélek valamelyik pontján ott fehérlik első pihenő csapata. „Csupa öreg, pompás tollazatú madár, mely a nagy fáradtság minden jelét magán viseli, szorosan együtt tart, nem is étkezik. Pár óra mulva szárnyra kap, lassan és magasra emelkedik, az ismeretes > vonalba sorakozik s teljesen egyenletes szárnycsapásokkal távozik. Az irányt észak felé veszi“ (Herman O. „A nagyút.“).

Nap nap után hozza a vándor csapatokat; délről jöve, megpihennek, azután észak felé folytatják útjokat.

Így jönnek s mennek a többi gém-fajok is márczius első felében (sőt néha már február végével) mind sűrűbben; de nem telepednek, útjok északibb tájakra viszi őket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

„Minél inkább hanyatlik a vándorlás e része, annál inkább fejlődik egy másik.“

Érkeznek a mieink. Márczius második felében már ott egylábúskodnak behúzott nyakkal, lecsüngő tollazattal a folyamok és tavak körül.

Eleinte egyes példányok, az ú. n. előörsök érkeznek meg, melyek rendesen erős, kifejlett, tiszta színű, gyönyörűen kitollazott hímek, melyeket rendkívüli óvatosságuk miatt csak nagy ritkán, elővigyázattal lehet lövésre kapni. Ott ülnek mozdulatlanul, erősen figyelő állásban valami a vízből kiemelkedő gerinczen, lápon vagy szigeten, azonnal szárnyra kapva a közeledő vadász láttára.

Általában a szállás-csináló előörsök körültekintő óvatossága és vigyázékonyságához nincs fogható. Az őrszem nem is eszik, se nem járkál, csak néz, figyel a távolba, nem tűnik-e föl csapatja: a hadtest. És csakugyan! Néhány nap mulva már párosan jelenik meg ugyanazon ponton; majd az egész sereg föltűnik és csakhamar szerte oszlik a vidéken s ott kóvályognak magánosan vagy páronként a vizek körül egész április elejéig, ekkor mindegyik fölkeresi régi fészkelő helyét.

Őszszel a vonulók nagy része a déli mocsárok felé tart, hol összeszedelőzködnek a vándor csapatok.

Érdekes látványt nyújt, mint rendezik magukat a nagyútra készülő gémek, számban folyton gyarapodva a szélrózsa minden irányából hármasával, négyesével vagy hatosával érkező kis csoportok által. Ha szervezve van a sereg, néhány napig még várnak — mintha nehezükre esnék a jó tanyát elhagyni s azután trallárum!

Ez a jelenség napok mulva újra ismétlődik; de mindíg kevesebb lesz az érkezők és távozók száma, végre csak elvétve tűnik föl egy-egy siető csapatka, mely alig eszik, pihen valamicskét, már is talpon van s megy, röpül ki a nagy végtelenbe.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ezek képezik az utóhadat, a tartalékot s távoztukkal vége szakad a mozgalomnak.

A vonulás szakában nagyszerű ornithológiai képet nyújtanak a különben is vaddús déli vizek: a Duna-Tisza-Száva mocsárvilága, az Alibunári nádasos birodalom és általában a Duna folyamrendszerének bog-pontja, hol ilyenkor töméntelen minden fajú gém lepi el a mocsárpartok gyepeseit. A szigetek törpe füzesei telve vannak vörös és törpe gémekkel; a szélekről lépten-nyomon bölömbikák robognak föl, míg az alacsony, sásos helyeken behúzott nyakkal százszámra állingózik a pompás üstökös gém (A. comata); odább a gyepes, töréses, sásos, mocsárfüzes részletekkel váltakozó helyekről pedig ezrével kel a kócsag — a föl s alá vonuló s az erek, mocsolyások s egyéb vizek partjain hosszú lánczolatokban állongó szürke gémekről nem is szólva. Általában úgy látszik, hogy a kontinens összes hosszúlábú tekintélye itt ád egymásnak találkát, mint végső pihenő pontjukon.

Ha azután távozásra int a nádasok fölött szilajon süvöltöző őszi szél: akkor rendezkedni kezdenek; csapatokba verődnek össze és egy szép reggelen a kelő nap csak üres vizet bámúl; legföljebb néhány hírmondónak maradt fiatal gém tűnik még föl az elnéptelenült víz-ország fölött, szomorúan krákogva s nagy köröket írva le az elkomorult vadlúd-hát fölleges égűrben.

A szürke gém — szintén mint a többi gém-faj — többnyire éjjel útazik; nappal pihen és eledelt keres, s csak ha fölriasztják, röpül távolabbra. Fölriasztva mindíg vonulási útja irányába tart, s a legközelebbi mocsárnál ismét leereszkedik.

Vonulás közben roppant magasan járnak és némán húznak, csak a „vén falkavezér“ (?) hallatja időközönkint mindent túlkiáltó és mértföldekre elhallatszó mély „krak“ kiáltását, mely meglepő hatást szül a csendes őszi éjben,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

midőn idelenn csak a tücsök „hegedül“, meg a szellő rohamaitól meg-megingó nádas egyhangú suttogása hallatszik.

A szürke gém egyike a legóvatosabb madaraknak, e mellett nagy messzelátó, éles hallású egy állat. Majdnem hihetetlen messziről észreveszi, meglátja az embert, azért kivált az idősebb, tapasztaltabb példányokat igen nehéz meglepni.

Jellemét illetőleg: tunya, magaviseletében egyhangú, de korántsem buta állat (noha annak látszik), sőt inkább ravaszsága s számító, következtető tulajdonsága éles észre bizonyít. Az, hogy órák hosszat mozdulatlanul — látszólag komoran, részvétlenül minden iránt — ott áll a vízparton: nem bizonyít butaságra avagy búsongó, méla kedélyre, sőt ellenkezőleg. Tudja ő jól, mit cselekszik. Mozdulatlansága csak álarcz, hogy ekként elámítva a halakat, közelébe csalja, hogy alkalmas pillanatban prédául ejthesse valamelyiket.

Néha a víz partján lassan lépeget tova, földi gilisztát és egyéb élelmet szedegetve; ha ebbe beleún, begázol a víz szélébe s ott keresgél, lenyújtva csőrét a víz alá, sőt néha egész fejét is alámerítve a mélyebb helyeken, miközben félig kiterjesztett szárnyaival ügyesen egyensúlyozza magát.

Általában, mint minden gém-faj, úgy a szürke gém is kitűnő topografus, helyismerő egy állat. Rendes tartózkodási helyének környékén minden vizet ösmer, sőt mélységökről is tudomással látszik birni.

A világért bele nem szállana oly vízbe, melynek mélységével nincs tisztában, hanem a partjára száll le és úgy gázol lassan, óvatosan befelé; jövő alkalommal azonban ugyanazon vízre már tartózkodás nélkül leereszkedik.

Rendesen csak lába fején kissé fölül érő mélységig szokott a vízbe menni, e mélységen túl nem igen merészkedik; egyenlően sekély vizekben azonban gólya-módjára föl-alá lépked.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Megtörténik néha, hogy gázlás közben véletlenül valami láthatatlan vízalatti gödörbe lép, hanem aztán van is ijedtség, és ugyancsak megkínlódik-vergődik a pocsolyában, míg fölrepülni bir, mi csak akkor sikerül neki, ha lábait megvetheti, különben képtelen volna testének a fölrepülésnél elkerülhetlenül szükséges lökést megadni.

Táplálékát főleg eleven halak képezik, és pedig fajra vagy nagyságra való tekintet nélkül; fiait azonban eleinte leginkább apró keszegféle hallal éteti, s csak később, mikor tollasodni kezdenek, hord nekik más, nagyobbfajta halakat is, legkivált potykát, melyből néha akkorákat elcsíp, hogy szinte csodálkozik rajta az ember, hogy birt vele fölemelkedni s tovaröpülni — tekintve vékony és rendkívüli hosszú, tehát aránylag gyenge nyakát. Döglött halhoz csak szükségből nyúl, leginkább tavaszszal, megérkezése első napjaiban, midőn még nem egészen „terített asztal a föld“ s a halak is alant járnak a vízben. Ilyenkor néha hetekig kénytelen a tél folytán a jég alatt megfúlt halakkal tengődni, melyek szerzése czéljából tóról-tóra vándorol.

Fölötte érdekes látványt nyújt, a mint egyéniségét jellemző merevség és kimértséggel méregeti hosszú lábaival a partok hosszát, míg kidülledt, nagy, sárga, álnoktekintetű szemei préda után kémlelnek.

Tavaszszal többnyire a kisebb vizekre jár halászni, és különösen a folyókmenti kubikgödrök körül ólálkodik, melyekben tudvalevőleg mindíg legtöbb hal van.

Nappali hal-lesre leginkább fűzbokor vagy nádüstök közelében áll el. Ilyenkor merő figyelem, és a türelem példányképe. Behúzott nyakkal, teljesen mozdulatlanul gyakran órákig áll a legnagyobb béketűréssel a vízben, és nagy ügyességgel fogdossa össze a feléje úszó halakat. Általában oly biztosan kapja meg zsákmányát, hogy az csak a legritkább esetben menekszik.

Roppant sok halat elpusztít, mi által nagyon kárté-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

konynyá válik, kivált a kisebb vizek, főleg halastavak halállományára nézve, legkivált mikor fiai vannak, melyeknek annyi halat összehord, hogy azok felét se képesek fölemészteni, noha rendkívül falánkok.

A szürke gém halakon s a már említett lényeken kívül mással nem igen táplálkozik, alkalmilag azonban egy-egy cziczkányt (Sorex) is elcsíp, mi annál különösebb, mivel a Sorex-féléket erős pézsmaszaguk miatt semmiféle más állat, még a ragadozó madarak se eszik meg.

Idősebb szürke gémek nappal nem igen szoktak társaságban halászni, még a párosak is egymástól különválva állnak lesbe.

Mindenikének megvan a maga szokott rendes leshelye a vízparton, sőt egyes gémeknek egy-ugyanazon víz mentén elszórtan — kisebb-nagyobb távolságokra egymástól — több kedvencz lespontjuk is van; kiszabott, bizonyos terjedelemre szorítkozó halászati térkörük azonban alig van, mivel sohasem lépnek föl támadólag a betolakodó idegenek ellen.

Fiatal gémeknél szó sincs szokott rendes lespontokról. Oda járnak ezek mindig csoportostól, a hol legtöbb hal van, s gyakran hosszú lánczolatokban állják végig a vizek partjait, bakcsókkal és más gémfajokkal elegyes társaságot tartva.

Ha fogyófélben van egy vízben a hal, tovább mennek, kettesével, hármasával vagy négyesével véve nyakukba a vidéket, és húznak tóról tóra, víztől vízhez (ez a helyi mozgalom), s ezt mindaddig folytatják, míg nem üt a távozás órája a nagyútra, midőn is vándorútjaik vonala határozott irányok felé halad.

Nyaranta leginkább erdők közelében levő vizekre, és füzesek közti haldús kubikgödrök, főleg pedig a folyók menti füzeserdőket keresztező vízlevezető csatornákra —

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

melyeken át roppant mennyiségben szokott a halféle a réti vizekből kijönni — szeretnek halászni járni.

Ily helyeken elegyesen mindíg többféle gémfaj tanyázik együtt, egymás iránt azonban csodálatos közönyösséggel viseltetnek s a jó egyetértés soha, még perczre sem bomlik föl köztük.

De bármily figyelemmel lessék is a föl-fölcsillanó halacskát, azért mindíg van köztük néhány, a ki vigyáz. Ha sas vagy vadász közeledik a halász-tanyá felé, egy élesszemű és fülű bakcsó rögtön elvakkantja magát, mire aztán van riadalom, krákogás, vakogás, szárnysuhogás minden irányba, zavarukban még arrafelé is, merről az ellen közeledik, sőt egy-két buta vörös-gém meg éppen egyenest a vadász feje fölé kerül, folytonosan krákogva, pörölve a maga nyelvén s oly makacsul és huzamosan kerengve körüle, hogy akár hatszor is bele lehetne duplázni.

Ha elvonul a veszedelem — meg aztán esetleg a puskaporszagot is messze kapta már a szellő, — akkor a szélrózsa minden irányából lassú, kimért szárnycsapásokkal visszatérnek ismét a komoly „lábnagyok“, s ki-ki elfoglalván helyét a vízparton, csendes béketűréssel irányozzák meredt tekintetüket a locsogó hullámokra.

Általában mint a többi gém-faj, úgy a szürke gém is, a nap melegebb részeit deleléssel tölti. Ha fölkapaszkodik a nap az égbolt magaslatára, s mind melegebben szórja függőleges súgárait a malária-léget lehelő mocsár-birodalomra: akkor egyesével vagy páronként, legföljebb hármasával elhúznak a mocsárokról a közeli füzesek és más vízparti erdők, erdőcskék s erdőszerű facsoportok felé, egyesével a lombosabb fákra telepedve le, hol hosszú ideig elszunyókálnak egyhuzamban. Azonban ez csak forró nyári napokon történik; ősz felé, midőn hűvösödni kezd a lég, nem igen, vagy éppen nem tartanak siestákat.

Az időváltozás, általában a külbefolyások — főleg az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

úgynevezett kosmikus hatányok — iránt igen érzékenyek. Testük ugyanis valóságos élő légsúly- és nedvességmérő, villanyfolyam vezető, melyre a légváltozás már keletkezése első stádiumában hatást gyakorol. Ilyenkor izgatottságuknak nagy lármában adnak kifejezést (éppen mint a bakcsók), mintha az időt akarnák megpörölni. Ugyanezt teszik néha akkor is, ha világított város fölött vonúlnak el.

Ha útközben az idő csöpörgősre fordul, akkor legnyugtalanabbak; éppen úgy félnek ettől, mint a szélkiáltók a havas-esőtől, mely ha útközben éri őket, aggodalmukban szünet nélkül hallatják feleselő vékony, vastag fütyülésüket.

A mennyire idegenkedik a szürke gém a förgeteges időtől, annyira szereti a szelíd, verőfényes napokat — meg a csendes, világos éjszakákat. Ilyenkor nem is igen alszik s még fönnméláz a hold a sötétes horizonon, hol egy-két halvány fényű csillag is pislog még itt-ott, — és már is talpon van, pedig nagy részét az éjnek halászva tölté (ha fiai vannak, egész éjen át a fészeknél marad). Lassú szárnymozgásokkal egyenként — legföljebb kettesével — húznak a vizek fölött, távolabbi nappali halászóhelyeik felé tartva, s mire kibukkan a nap az égalján, akkorára már többnyire mind helyen vannak, legföljebb egy-két távolabbról érkező húz még a kék űrben tova — bizonyos irányba tartva egyenesen; nemsokára azonban teljesen vége szakad a mozgalomnak.

Estefelé, midőn a nap búcsúzóban van; új élet, új mozgalom támad közöttük. Egyesével vagy páronkint, legföljebb hármasával magasra fölemelkedve, csendesen húznak éjjeli halászó helyeik felé, közben hallatva éles „greih“ vagy mély „krah“ kiáltásukat. Ha czélnál vannak, lassan leereszkednek a vízre, hol a már előbb megérkezettek által nagy lármával fogadtatnak, mely minden egyes gém érkeztével megújul. — Ha aztán mind együtt vannak már a halász-tanyán, akkor teljesen helyre áll a csend, s kezdetét

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

veszi a működés, mely szép holdvilágos nyári éjeken reggelig eltart; a hasadó hajnallal azonban ők is fölébrednek világcsaló merengésükből, s nappali tanyájokra szállanak vissza; széjjel oszolnak a vidéken, vagy tova húznak s csak a nap legmelegebb részét töltik pihenéssel, szunyókálással.

Sajátságos látványt nyújt a húzó szürke gémek röpte, mely minden más hosszúnyakú madarétól különbözik. Nyakukat *S* alakúlag nyugosztják akként hátra, hogy lenyomott csőrük begyöket érinti, miről azonnal megismerhetők. Csak ritkán úsznak a légben, hanem lassú, mondhatni lankadt szárnycsapásokkal eveznek tova.

Röptére nézve igen különbözik a szürke gémtől a vörös gém (Ardea purpurea), ezen oly sajátságos röptű madár, mely röpülési modoráról első látásra fölismerhető még nagyobb távolságról is. Nyakát, csőrét egyenesen előre, lábait meg mereven hátrafelé nyújtva halad ez légi útjain lankadt szárnycsapásokkal tova; hanem az az ostoba szokása van, hogy fölriasztva, a helyett hogy menekülni igyekeznék, még inkább a vadász fölé kerül, és ostoba kíváncsisággal röpköd körüle (a fészkesek).

E fajnak nincs oly nagy elterjedési köre hazánkban, mint az előbbinek, noha főtanyája Európában csakis Magyarországban van — főként a Duna és Tisza mellékén, hol nedves évekkel gyakran igen nagy számmal vannak a nádasos mocsárokon, általában említett két fő-vizünk partvidékein mindenütt a hol csak víz van. A fás vidékeket azonban nem kedveli; fészkelni is a rétek és mocsárok nádasaiban szokott. Hegyes tájakon (persze vizek körül) csak mint ritka unikum ötlik föl néha-néha (az őszi madármozgalom alkalmával) egy-egy eltévedt példány.

A vörös gém nem oly vadtermészetű és vigyázékony, mint a szürke faj, sőt ellenkezőleg a bizalmasság és a közeledő természet egyik fő-jellemvonását képezi; hanem az is igaz, hogy buta és sokszor magával teljesen jó tehetetlen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egy állat. Nem egyszer fogtam meg a vízparton lábaival hínárba s egyéb kúszó vízparti növénybe belekeveredzött ily vörös ficzkót – anélkül, hogy a védekezést csak meg is kísérlette volna.

A vörös gém — a szürke fajjal ellenkezőleg — sík vizek partjain, nádasos gazos helyeken, általában réteken, kubik-gödrök körül és haldús levezető csatornák partján szeret halászni. A Tisza-mentén — általában az Alföldön — annyira közönséges és gyakori, miszerint mindennemű állandó jellegű víznél föltalálható. Épp oly otthonosan érzi magát a falvak és tanyák közelében előforduló öntéseken, mint a szántóföldeket keresztező füves semjékek körül, vagy a legjártabb országútak közvetlen közelébe eső vizeken is.

Hal-lesés közben szintén azon — a gémeket általában jellemző — különös szoborszerű poziturába helyezi magát, és szintén villámgyorsan kap hozzá a feléje úszó halhoz.

Egyesével, de egymás közelében mindíg többen szoktak fölállani a lesre; a lábalható halasvizeken azonban csoportostól is halásznak.

Ha halásztanyájokon meglepetnek, gyorsan felrugják magukat a vízből és nagy krákogást visznek véghez a békebontó körül; a veszély elvonultával azonban ismét helyre áll a csend, s egyenként beszállva a vízbe, hozzálátnak szokott foglalkozásuk: a naplopáshoz.

Különös éjjeli halászóhelyeik nincsenek, hanem azért estefelé vonulgatnak ők is a rétek fölött ide-oda, anélkül azonban, hogy rendes lakhelyöket odahagynák. Általában vizes rétjükhöz, a fészkeiket rejtő nádasok mellékéhez mindíg hivek szoktak maradni, mindaddig, míg csak útra nem szólítja őket is az a titkos hatalom, melynek a vándormadarak oly föltétlenül hódolni kényszerülvék.

A vörös gém egyéb szokásaira nézve a családot jellemző szürke gémhez hasonlít.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A mi fészkelési módjait illeti, ebben némileg eltér az előbbitől. Fészkelni ugyanis nem fán, hanem a földön szokott.

A Tisza-menti nádasokban évről évre (aszályos éveket kivéve) nagy számmal tenyészik.

Nem társaságban, mint a szürke gém, hanem egyes párokban fészkel, de egy ugyanazon réten többen, sőt gyakran kis darab nádas sok párnak szolgál fészkelő helyéül.

A fészkek nem igen szoktak a szélekhez közel esni, sőt inkább majdnem kivétel nélkül jól bent vannak azok a legmagasabb nádasok sűrűiben; ennélfogva igen nehéz rájuk találni. Ha ráakad az ember egyre, akkor terjedelmes, nagy fűzágakból készült építményt lát maga előtt, még pedig néha akkorát, hogy két egyén is kényelmesen belefekhetnék. Hanem bélelménye igen szegényes: száraz vízi növényrészekből áll mindössze. Ezen laza vaczkon — többnyire május közepe felé — 3 vagy 4 tojás található, melyet a nőstény körülbelől 3 hét alatt költ ki. Különben a költési idő néha július elejéig eltart, de ekkorára a fiatal gémek bizonyosan mind szárnyra kelnek.

Az alatt, míg a nőstény a költéssel van elfoglalva, a hím a közelben halászik, de gyakran ellátogat párjához, kivált ha ellen közeledik a fészkéhez; különben az éjet a fészeknél tölti.

Vadász közeledtével, vagy ha lövés történik a rétben, valamennyi költő gém a magasba robban, s a nádasok és a vadász fölött keringve, nagy károgást visznek véghez, s ezt mindaddig folytatják, míg csak veszélyt sejtenek.

A fiókák éppen nem bátortalanok, hanem eleinte nem valami rokonszenves alakok. Félig tollatlan testük, hosszú lábuk, s ehez különös pozituráik ellenszenvre hangolják az embert irántuk.

Többnyire a fészek párkányán körben ülnek, s kitátott szájjal, harczias állásban sziszegnek az ember felé, de nemcsak, hanem éles csőrcsapásokat is osztogatnak, ha elfogni akarjuk valamelyiket. Még a vizslát se igen respek-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tálják, sőt valamennyi ellene támad a közel menni merészkedőnek, és ugyancsak elbánnak vele, ha közbe nem lép az ember, s egy nyakukra mért puskacső-sodorítással le nem kaszálja őket a fészekről.

Mint minden gém-faj fészek-körülete, úgy a vörös gémé is útálatos látványt nyújt. A nyűvek millióitól lepett rothadó halak s egyéb ételmaradékok, valamint a madarak egész halmazt képező ürüléke, undorítólag hatnak az emberre.

A szürke gém — a vörös gémmel ellenkezőleg — fán fészkel, még pedig néhol több száz pár együtt, és rendesen más gémfajokkal egy telepen, sőt társaságban, a mennyiben fészkesfáján rendesen több kócsag- és bakcsófészek is van.*) Láttam fákat, melyeken három fajhoz tartozó gémeknek 8, 10 sőt 15 fészke is állt; legfölül azonban mindig a szürke gém fészke volt, alantabb a kócsagé; a szélső és alsó ágakat a bakcsó-fészkek foglalták el.

A szürke gém nagyon ritkán, csak a legaszályosabb években fészkel földön, midőn t. i. a szigeterdők közelében kiszárad a víz, s csakis a legmélyebb fenekekben van. Ilyenkor a nád sűrűjében rak fészket (néha 2—3 mértföldnyire a víztől).

Fára rakott fészke szintén terjedelmes, de laza épitmény; lapos alaku s közel fél ölnyi átmérőjű; vastag ágakból, nádból, szénából s mindenféle gazból van összetákolva.

Fészkelési ideje április közepe tájától július elejéig tart; ekkorára a fiatalok többnyire már mind repülősek.

Három vagy négy halvány vagy kékes-zöld tyúktojásnagyságú tojását csak a nőstény üli és három hét alatt költi ki.

*) Igen magas és keskeny koronájú fákon azonban többnyire csak egy fészek szokott lenni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Kócsagfajaink.

hazai mocsárokon előforduló gém-fajok közül szépségre és nemes magatartásra nézve, bizonyára egy sem közelíti meg a kócsagokat, a gémek e legnemesebbjeit, melyek vizeink főékességei.

A tulajdonképpeni kócsagokhoz (Herodias vagy Egretta) két fajt számítunk: a nagyot (Herodias v. Egretta alba; Ardea alba, Linn.) és a kis vagy fattyú kócsagot (Herodias v. Egretta garzetta; Ardea garzetta, Linn.).

Mindkét faj váll- és hát-tollai bizonyos időben igen hosszúk és finom szőrszerű szálakra foszlottak, mi karakteristikus bélyeget képez a kócsagoknál a többi gémfajokkal szemben, úgyszintén a tollazat színe is, mely minden korban mindkét ivarnál tiszta fehér. Egyéb tekintetben teljesen gémszerűek.

A kettő közt kiválóbb alak: a nagy kócsag. Ez igen nemes és gyönyörű egy állat. Tiszta fehér tollazata szinte vakító. Szeme sárga, csőre sötétsárga, arczbőre zöldessárga, lába sötétszürke. A vén hím csőre zöldessárga, lábai barnák, néha zöldesbe játszók; fején lengő selyem bóbita ékeskedik.

A csőr hegyétől véve a fark végéig $3^5/_6$ láb hosszú.

Nem kevésbé nemes és pompás madár: a fattyú kócsag is. Hasonlít az előbbihez, csak hogy jóval kisebb, jönnek elő azonban egyes példányok, melyek csak egy harmaddal kisebbek a másik fajnál.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A csőr hegyétől véve a fark végéig majd két láb hosszú. Tollazata ép oly vakító fehér, mint az előbbié, de bóbitája hosszabb. Szeme élénksárga, csőre és lábai feketék (ez jellemző), karmai sárgás-zöldek.

E két nemes állat hát- és váll-tollai szolgáltatják a világhírű úgynevezett „kolcsagtoll-forgókat“, melyek hazánkban egykor rendkívüli nagy keletnek örvendettek. E finom szálakra foszlott tollak mindkét fajnál elfödik a szárny- és farktollakat, azonban az egrettánál sokkal hosszabbak, mint a garzettánál, melynél nem nyúlnak hosszan túl a fark végén; az egrettánál azonban jóval meghaladják a farkat, még pedig körülbelül 8 hüvelykkel, sőt némely igen idős példánynak majdnem fél ölnyi hosszú seprője van.

A fiatalabbaknak nincs kolcsagjok (se bóbitájuk) egyik fajnál sem. Egyébiránt mindkettő csak júniusig birja nálunk ezen éket, s úgy látszik, ősz utáni melegebb tanyáin szerzi.

Kolcsagjokat előbb az egyik, azután a másik felükön hányják — vagyis inkább hullajtják el egyenként.

A két említetten kívül van még egy faja a gémnek: az üstökös gém (Ardea comata, ralloides, vagy Buphus ralloides), mely a kócsagokkal rokonítható, noha jelleme több tekintetben eltér az igazi kócsag-fajokétól. Általában úgy testtartásra, valamint modorára és szokásaira nézve, sokkal közelebb áll a bakcsóhoz (Nyctiandea), mint az Ardea genushoz tartozó fajokhoz; ennélfogva a kócsagok és bakcsók közt mintegy összekötő lánczszemet képez, s így méltán nevezik a Tisza mentén fehér bakcsónak vagy kakcsónak*), noha a korral keveset változó tollazata nem tiszta fehér; mind a mellett a „fehér“ jelző mégis indokolt, mivel ez a madáron a túluralgó szín.

---

*) Biharban sárgakendős kócsagnak, de sárga kócsagnak is hallottam említeni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

E faj teste gyöngébb, összenyomottabb, mint a tulajdonképpeni kócsagoké; bóbitája azonban sokkal gazdagabb: egész csoport hosszú, hátrafelé lecsüngő fekete vagy feketebarna szegélyes keskeny fehér tollakból álló ékesség.

E különben pompás madár a csőr hegyétől véve a fark végéig 16 hüvelyk hosszú. Tollazata fehérbe hajló rozsdasárga; köpenye és hajszerű válltakaró-tollai veresek, részint pedig fehérek; alsó hátrésze, szárnya és farka fehér. Bóbitája csak az idősebbnek van. Szeme világos-sárga, tavaszszal világoskék; a szeme alapját képező csupasz bőr vagyis csőr-töve zöldessárga illetve világos-kék.

A fiatalok, úgy a különböző életkorúak színezete e leírt színezettől csak annyiban tér el, a mennyiben kissé világosabbak.

Kolcsagja nem sokat ér, bár szintén lengő szép hajszerű szálakra foszlott tollakból áll, de rövid (nem éri el a farkat), ennélfogva legföljebb vadászkalapok vagy női fövegek mellé használható; kalpagok ékességeül azonban nem szolgálhat s nem is volt divatban soha; hanem annál inkább a két másik fajé, mely egykoron hazánkban rendkívül nagy keletnek örvendett. Eleinte azonban a „kólcsagtollforgó“ kizárólag fejedelmi dísz volt, vagy csak a legkitüntetettebbek viselhették; később azonban szabad volt mindenkinek viselni, s általános divatczikké lett, s nem csak fejedelmi kalpagokat, hanem a női fövegeket is díszíté. Általában a régi magyar háztartás díszei közül soha nem hiányzott és mindig elsőrangú szerepet játszott e finoman lengő tollcsoport, s mint női dísz is sokáig megtartotta elsőrangú szerepét a többi tollas divattal szemben mindaddig, míg a franczia divat terjedtével — de bizony csak a jó ízlés rovására — le nem szorult a divat mezejéről, helyettesíttetvén a nagyszélű női kalapok mellé alkalmasabb strucz, marabu, fekete hattyú stb. tollak által.

Mily nagy értéket képviselt egy szép kolcsagforgó, arról

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a régi okiratok meglepő bizonyítékokat szolgáltatnak. Így például egy becslevél szerint 1621-ből Pálfy Istvánnak egy bokor kolcsag-tollát 1000 forintra látjuk becsülve. Így találjuk valamennyi ősnemes magyar család dísztárgyai között, mint legbecsesebb hagyatékot vagy hozományt fölsorolva. Boldogult nagyatyám birtokában volt egy majd fél ölnyi hosszú kócsagtoll-forgó, melyről többször megjegyezte, hogy „nyolczszáz húszas volt ennek az ára; tetejébe még egy lazaró-lazarinó puskát is adtam!“ — Nálunk leginkább a fehér kócsagtoll-forgók divatoztak, noha a feketék (szintén ú. n. kolcsag-forgók), melyek valami idegen gémszerű madár tollából készültek, szintoly kedvencz kalpagdíszül használtattak, mint a szürke, Poroszországból kerülő „kolcsagok“, noha ez utóbbiak kevésbé voltak használatosak.

Hogy az ú. n. szürke kolcsagot mely madár szolgáltathatta, azt persze most már nem tudni; de igen valószínű, hogy mesterséges úton előállított — azaz megfestett — fehér kócsagtollak voltak ezek is.

Ifjaink kerecsen (sólyomfaj) vagy ráró (halászsasfaj) tollat hordtak süvegjeik mellett, némelyek sas- vagy darutollforgót viseltek.

Báró Apor az erdélyi szokásokról írván, említi, hogy a fejedelemasszony két előrenden való hölgyét adván ki az udvartól: „abban az lakodalomban tengerszín bársonyköntösben volt, az akkori szokás szerint az mentéjén leeresztett posztó lévén, kívül lévén az nustbélés az posztón, az fejében akkora hosszú nustos süveg volt, köves medályban álló kolcsagtoll benne, mint egy tisztító seprű olyan szélesen, olyat pedig másnak nem volt szabad viselnie“.

A főemberek udvarai telve voltak darukkal, s mint Apor írja, ezeknek tollait faolajjal fehérítették, melyekből csak egy vagy két szál képezte forgójuknak díszét, a kolcsagot pótolván.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Hogy a „kolcsag“ eleinte valójában fejedelmi dísz volt, azt költőink hőskölteményei eléggé igazolják, de igazolja ezt főleg a nép hallgatása, a népdal némasága.

A nép ajkán, dalában valamennyi kedvencz madarát megtaláljuk, csak az annyira divatos tollú kócsagra vonatkozólag nem találunk egyetlen sorocskát, egyetlen czélzást sem.

Honnan van ez? Pedig valamennyi műköltő ha fejedelmet avagy vezért ír le, el nem mulasztja megemlíteni a lengő kolcsagforgót.

Így találjuk Zrinyinél „Zrinyi“ czímű hőskölteményében egyedül Szolimánnál a kolcsagforgót; míg hős Deli Vid kerecsenyszárny-díszszel jő elő.

Hasonlólag Horváth Endrének „Árpád“ czímű hőskölteményében a fejedelmi Árpádnál szintén a „hószínű kolcsag“ szerepel.

Vörösmarty a hármas bérczek uráról mondja csak:

. . . . . Ki lobogtat kolcsagot ékes
Nyuszt kalpagja fölött ragyogó nagy gyöngybe szegezve.

Petőfi a Hajnalnak, az „ékes leventének“ ad kolcsagot, mely „Ragyogó szép csillag . . . fején“.

S hogy több hasonló czélzatú leírást ne idézzek műköltőinkből, még Horváth Endrének hőskölteményében előforduló pár sort említem föl, mint melyekből látható a föntemlített körülmény, hogy a kócsagtoll egykor csakis fejedelmi dísz vala.

Így szólván a költő az istenes Ugd magzatjáról, Etéről, kinek szintén:

Kalpagján kócsag-tollából szép lobogó leng,

majd a görög sereg híres vezéréről, Ossa-vidéki Philoról, kinek:

A széllel kócsagtoll rezge sisakján,

s hasonlólag Árpádnak, míg minden más vitéz és lovag sisakját csak úgy írja le, mint melyen sas-, kerecsen-, rárós vagy darutoll leng!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Íme a fejedelmi kiváltság, az előkelő jelleg az oka, hogy az annyira híres kócsag meg a tolla nem fordul elő a népek dalában.

A szerb népnél már népszerűbb, noha leginkább csak mint női fejdísz szerepelt a hajba szurkálva, szerepelt pedig még 10—15 évvel ezelőtt is a Bácskában s általában a délmagyarországi szerbség asszonyainál.

A kócsagot vadászta az úri renden levő épp úgy, mint a nép, s ez utóbbinak keresetforrását is képezhette és tényleg képezte is. Még csak a nemrég multban is voltak vadászok és rétjáró pákászemberek, kiknek a kócsagvadászat igen jövedelmező keresetforrását képezte. Így a „Vadász- és Versenylap“ 1864. évi folyamának 25-ik számában (pag. 394.) Abafi (Okruczky) Aurél — a széles körben ismert szegedi vadászati író és híres vadász említi, hogy egyik ismerőse egy tavaszszal a Maros balpartján (Szeged fekvőségeihez tartozó territoriumon) csupán kócsagot lesve annyit lőtt, hogy kócsagtollakért Kostyáltól 90 pengő forintot kapott.*)

A tulajdonképpeni, vagyis a nagy és kis kócsagnak ma már meglehetős szűk elterjedési köre van hazánkban. Eltekintve a Duna és Tisza vonalától, a hol még itt-ott fészkelnek is, — leginkább az Apaji mocsárokon, a Fertőnél, Velenczei-tónál s az Ecsedi-lápon van gyakoribb előfordulásuk. Ugyan e helyeken költőkkel, sőt kisebb kolóniákkal is elég gyakran találkozni.

Mindkét faj hajdan nagy számmal tanyázott a Duna-, főként a Tisza-mentén elterülő óriási vizeken, réteken s nagybecsű vadját képezte a szenvedélyes vadásznak. Mai napság már igen megritkult a nagyobb faj az Alföld vizein; a kis faj is csak némely években ötlik föl tetemesebb meny-

*) A kócsagtollról szóló történelmi részben Kovács János jeles szegedi író néhány adatát is fölhasználtam.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nyiségben, noha fészkelő telepeire még mindíg elég gyakran akadhatni a tiszaparti füzesekben.

A nagy kócsag hozzánk márczius vagy április közepe táján érkezik kisebb csapatokban; szeptemberben azonban már ismét útra kel s megy a Nilus szent vidékére a Moeris vagy a Birket el Keru tavak és a Menzahle tó madárvilágának millióit szaporítani.

Noha — mint említve volt — mai napság már elég ritka e királyi vad vizeinken, mind a mellett némely években a szokottnál föltűnően nagyobb számmal jelentkeznek az egyedek a Tisza és Duna vízborította térein, s helyenkint föltűnő számmal költenek a szürke gémek társaságában említett két folyóvizünk szigeterdei és suhás füzeseiben; ám de ez nem gyakori történet! Egy évtized leforgása alatt alig egy-két ily esetet észlelhetni; egyes költő-párokat azonban itt-ott, minden évben találhatni (más gémfajokkal egy telepen) sőt vízbő években apró kolóniákat is.

A kis kócsag, noha ez is nagyon megfogyott már, mind a mellett manapság még a gyakoribb vadját képezi az alföldi nagy mocsároknak.

A Duna-, főként a Tisza-menti vizeken, különösen nyár végén és az őszi vándoridényben, — mindenütt találni, de évről-évre költ is két fő-folyóvizünk ártéri füzeseiben.

E fajnak különben szintén „ideje van“, mint a nagyobb kócsagnak; általában — az egyének számát tekintve — vízbő esztendőkben mindíg több van, mint más években. Így 1880-ban az alföldi vizeken mindenütt oly számmal fordult elő (egyetemben az üstökös gémmel), hogy minden jobb vadász akár az undorodásig lőhetett. A szenvedélyes vadászok ki is vették belőle a vámot. Így a többek közt Kádár H. a csongrádi „kilenczes“ nevű sárréten egymaga 40, mondd negyven darabot ejtett el két hét alatt lesből, s állítólag majdnem egy fontnyi „kolcsagot“ nyert a lőtt madarakból.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A kócsagnak két faja magaviseletére nézve igen különbözik a szürke gémtől. Állásra, járásra és röptükre nézve nagy az eltérés köztük. Általában — hogy úgy mondjam: sokkal nemesebb, komolyabb és önérzetesebb magatartású szárnyasok ezek. Szinte gyönyörűség nézni, mikor a csillogó ér partján a haragos zöld nádasok mellett méltóságos ezüstfehér csoportjuk a szanaszét portyázó kisebb-nagyobb gázló-madarak között föltűnik; vagy a mint a messzeterülő rét sekély vizén itt-ott, szigorú figyelemmel lesik a tova illanó ezüstös keszeget.

Általában arányos testalkatuk, szemeiknek élénk és mégis szelíd tekintete, a kecs mozdulataikban, s tündöklően fehér — szinte vakító — tollazatuk egyaránt föltűnővé teszi őket, s tekintve idomos, szépen hajló, finom és nem kiülő csontozatú teltebb nyakukat, sokkal kellemesebb hatást tesznek a szemlélőre, mint a szürke gém, melynek hosszú, sovány nyakán csak amúgy pötyög a bőr s egész alkata aránytalanságot tűntet föl.

Mindkét faj épp oly ügyes halász különben, mint a szürke gém és szinte behúzott nyakkal órákat töltenek lesen — nem a menekvő zsákmányt üldözvén, hanem azt várván, hogy ez majd csalatkozik mozdulatlanságukban s önként eléjük jövend.

Ha halat vesznek észre — habár az nyílsebbeséggel surranik is el előttük: hosszú nyakuk mint aczél rugó vág előre, csőrük a vizet hasítja s csak oly biztosan kapják meg zsákmányukat, mint a halászmadarak fő halászmestere: a szürke gém, mely csak a legritkább esetben szalasztja el kiszemelt prédáját.

A nagyobb faj táplálékát nemcsak halak képezik, hanem rovarok, hüllők, egerek, kígyók sat.; a kisebb faj azonban leginkább apró halakkal él.

A nagyobb faj igen jó hallású, rendkívüli szemes, óvatos, sőt vad madár; általában igen kiképzett föntartási

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ösztönnel bír; ez és óvatossága azonban a bátorságot ki nem zárja, sőt merészen küzd fönt a légben az orvmadarakkal, melyek egyébiránt — kivált az öregebbet — nem igen merik megtámadni; még a réti-sas (Haliaetus albicillus) is óvakodik vele vitába keveredni.

A kisebb faj hasonlíthatatlanúl szelídebb természetű, de ez is elég óvatos, kivált az öregebbje; a fiataljai azonban könnyű szerrel puskavégre keríthetők. Gyakran túlságosan is kitartanak a vadász előtt, kivált a költő helyükkel szomszédos vizeken és mocsárokon egyesével vagy kettesével szanaszét portyázó egyének; a csapatokban járók, főként júniusban kis csapatokban mocsárról-mocsárra húzó párnélküli hímek azonban, lövésre ritkán közelíthetők be és cselvetéssel összekötött szerencse kell hozzá, hogy az ilyeket puskahegyre kaphassuk.

Vízdúsabb években még igen gyakori faj a tiszai réteken az üstökös gém. Ez Közép-Magyarország délkeleti részén mindenütt előfordúl, de főhadiszállása a Duna- és Tisza-völgyben van, hol rendes fészkelő és többnyire más gémfajokkal egy telepen költ.

Vándorlása többnyire áprilisban történik de szeptemberben már ismét elhagy.

Tartózkodási helyét illetőleg: szereti a vízborította réteket, illetve a folyók menti elárasztott ártereket, nyirkos marhalegelőket és a fűzbokros mocsárokat, hol a bokrok között kedvteléssel föl-alá lépegetve vadászik.

A költés bevégezte után a költőhelyeivel szomszédos vizeken mindenütt találni, hanem jobbára csak a széleken tanyázik, meg a kubikgödrök körül és a csürhe által látogatott rétszéli túrásos helyeken. Általában disznók közelében nagyon szeret lenni (talán a kitúrt földi giliszták és férgek végett?).

Ez a rokona a kócsagnak kevésbé vad természetű. Igen bevárja az embert, kivált a halászt, pásztorokat és a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

földműves népet, sőt többször mint nem, a vadászt is, kivált midőn a vízszélen, vagy valamely nád és egyéb magas vízi növényzettel körülvett víztelen, de nyirkos füves helyen — csapatostól pihen. Általában nem nagy tartózkodást mutat az ember iránt; még a rétszéli tanyák közvetlen közelébeni vizeken is órákhosszat elgubbaszt minden aggodalom nélkül. Ha a vízszélen rá lő az ember egyre s nem találta: sietve fölröppen, de a közelebbi nádüstöknél azonnal leszáll ismét. Ha esetleg csürhe van a közelben, üldözés esetén a disznók közé száll s magasra emelt fővel figyel a vadász minden mozdulatára. Különben máskor kiegyenesített nyakkal ritkán látni, csakis akkor, ha figyel valamire, éppen mint a többi gémfajok.

Állás közben nyakát rendesen igen beszokta húzni, mi igen furcsa kinézést kölcsönöz neki, meg azok a különös poziturák is, melyeket vágni szokott.

Álltában teste kurtábbnak, tömzsibbnek és fejnélkülinek látszik.

Mozdulatai nem oly merevek és kimértek, mint más gémeké, noha szinte oly meggondolva helyezi egyik lábát a másik elébe, hogy egy diplomatának is becsületére válnék.

Táplálékát leginkább apró halak képezik, melyeket a sekély vizekben fogdos magának; mélyebb vizeknek csak a partján leselkedik, de nem mer belegázolni, legföljebb csak a szélébe megy be egy kicsit.

Szintoly türelmes halász, mint rokonai. Halászva eltölti az egész napot egy és ugyanazon helyen, ha nem zavarják. Ha működése közben meglepi az ember, majdnem hortyogásszerű rekedt, de kis terjedelmű, halk vészkiáltással kel föl; kiáltását azonban nem igen ismétli; általában ritkán szól.

Midőn a nap lemenőben van, szinte ő is — mint a többi gémfajok — fölkerekedik s idestova repked, de csak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

rövid distancziákra; végre a legsűrűbb vízparti bokrosokban vagy a nádasban megvonja magát éjszakára.

Röptében sajátszerű látványt nyújt. Nyakát — hasonlóan, mint a szürke gém — „S“ alakban meghajlítva s inkább keskeny, mint szélesnek mondható szárnyát — távolabbról nem igen kivehető — csendes lebegésbe hozva, röpül tova.

A magasba csak vonulás alkalmával szokott fölemelkedni; általában alacsonyan röpül és meglehetős gyorsan.

A mi a kócsagok fészkelési viszonyait illeti, e tekintetben kevés eltérés van köztük.

Mind a három faj társaságban, többnyire más gémekkel egy telepen szokott fészkelni s meglehetős békeszeretettel férnek meg egymással, noha nem ritkán egy és ugyanazon fán a kócsagfészek a szürke gém és bakcsó fészkek közé mintegy be van ékelve (régente legalább így láttam).

Volt rá eset, hogy egy és ugyanazon fán három fajhoz tartozó gémeknek 8—10, sőt 15 fészke is állt, mégis föl sem vették egymást!

Fölötte gyönyörködhető látványt nyújt a kócsagok fészkelő telepe, hol a szeplőtelen tisztaságú hófehér madarak fészkükön ülve, vagy fönt a magasban fehér pontokként lebegve, a nap fénylő sugarai által bearanyozva ragyognak.

Nagyszerű hatást szül egy-egy fán ülű kócsag is, a mint a zöld lombok közül előtűnik, mozdulatlan, méltóságos testtartásával.

Nem kevésbé szép képet mutat az alacsonyabb réti növényzet közé pihenésre szállt kócsag-csapat szinte, messzire elfehérlő nyakukkal, mely egyedül látszik ki a növényzet közül!

Velük született óvatosságukról, házi tűzhelyüknél sem feledkeznek meg. Szigorú figyelemmel kísérnek minden körülöttük történőt s a legjelentéktelenebb csekélység már gyanakodóvá teszi őket. Különösen óvatos a nagy faj. Ez

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

még fészkéhez is halkan és nagy óvatosan közelg. Egy ideig fönt kering, — mint fénylő meteor, kémlelődve s csak később, ha meggyőződött, hogy veszély nem fenyegeti, csap le fészkére. Általában rendkívüli vigyázékonysága miatt csak igen ritkán lehet a fészkénél meglepni. Fölzavartatván, órákig sem közeledik fészkéhez, kivált ha valami gyanúsat vesz észre.

A kisebb faj is mód nélkül óvatos egy madár fészkestanyáján, s nemcsak hogy a közeledők első zörgésére már tovább áll, hanem gyakran napestig ki is marad a fészektől.

Az üstökös gém hasonlólag mint a bakcsó, semmi óvatosságot nem mutat; úgy bevárja az embert, hogy akár pár ölnyi távolságról lehetne fészkéből kilőni.

Mindhárom faj költési ideje május—június hónapokra esik és tart bezárólag július közepe tájáig, mikorára a fiatal gémek minden körülmény közt okvetlen szárnyra kelnek.

Mind a három faj fán fészkel és rendesen a fa dereka táján levő villás ágak közé rakják fészkeiket. A kis kócsag és az üstökös gém a körülményekhez képest suhákban (alacsony, huzamosabb ideig vízben állás folytán kigyökeresedett füzek) is fészkel. Fészkeiket gyakran kézzel is elérhetni a földről, oly alacsonyan állnak.

A nagy kócsag fészke igen ritkán áll alant, de a fahegyéhez se közel, hanem mindig a fa dereka táján, még akkor is, ha a fészkes fa szinte meg van rakva gémfészekkel.

Ugyanez a faj a körülményekhez képest magas nádra (czímeres nádra) is rakja fészkét, mely valóságos ingó gömböt képez a levegőben. Állítólag a földön nád közt is fészkelne?

Valahány gémtelepet csak megvizsgáltam, a hol több gémfaj tanyázott együtt, a nagyobb és kisebb faj kócsagok fészkeit a fészkes fákon mindig a szürke gémfészkek alatt találtam. Az üstökös gémfészkek külön fákon (alacsony suhás füzek) voltak egyenmagasságban a bakcsókéval (vala-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mivel alacsonyabban a kis kócsagok fészkeinél) és minden fán csak egy fészek állt.

Érdekes figyelemmel kísérni a nagyobb és kisebb kócsag fészek-épitési tevékenységét, melyben sokkal nagyobb szorgalmat fejtenek ki és jobb ízlést tanusítanak, mint más gémek.

A mint költőhelyeikre visszatérnek, azonnal mindenik utána lát régi fészkét fölkeresni; ekkor kezdetét veszi a kitatarozás munkája: a tojó-ágy vékony galyakkal való kibélelése és az elhasznált piszkos anyag kihányása a fészekből.

Ha régi fészköket más elfoglalta, azonnal új fészek épitéséhez fognak; úgy szintén a fiatalok is, igyekezvén mindíg a legjobb és legalkalmasabb fészekhelyet kikeresni. Mikor aztan a nagy zajjal, küzdelemmel, háborúsággal járó elhelyezkedésnek vége van, s a párok nagyrésze illő fészkelő-helyhez jutott, azonnal vége szakad a csetepatéknak, párbajoknak. Innenül is, onnanul is lankadatlan buzgalommal szedik, hordják össze a száraz galyakat és az összegyüjtött anyagot nagy figyelemmel dolgozzák föl, a fészket alkotó galyakat összefonva akként, hogy az erősebbek alól jőjjenek; a bélelményt képező finomabb galyak közé néhe gyökérszálakat is vegyítve. Ha a fészek készen van, birtoklás jeléül a hím kócsag rája ül, míg a nőstény annak párkányán őrt áll és csőrcsapásokkal a tulajdonjog tiszteletére tanítja a betolakodni akaró társakat, vagy esetleg fészekanyagot orozni akaró más tolvaj gémeket. Egyébiránt a kócsagok fészköket őrizetlen ritkán hagyják, ha tojásaik vannak éppen nem, és csak is ha fiaik szárnyra kelnek, lesznek hűtlenekké családi tűzhelyökhöz. Míg az öregek egyike zsákmány után jár, addig a másik őrködik otthon fiainál. Általában fiaikat rendkívül szeretik, gondozzák és védelmezik a kisebb ellenség ellen, ember közeledtével azonban sietve elhagyják a fészket s nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

egyhamar térnek oda vissza, legföljebb távolból keringnek a tájékon vagy nagy magasban a fészek fölött.

Az üstökös gém kevesebb gonddal építi fészkét, de belsejét jobban kipárnázza s e czélra nem csak finom galyakat, hanem harasztot, rostot és száraz kákaleveleket és egyéb vízi-növényrészeket is igénybe vesz; mind a mellett fészke oly lazán van összeállítva, hogy alólról nézve az eget mindíg keresztül látni rajta.

Tojásaik számát illetőleg, a nagyobb faj kócsag legkevesebbet tojik: hármat, legföljebb négyet; míg a másik kettőnek rendszerint 4—5 tojása van. Tojásaik halvány vagy világos zöldek, rendes tojás alakúak, finom héjjal.

A kikelt fiókákat nagy gonddal nevelik s nagyon őrzik, hogy a fészekből ki ne bukjanak, mert a fiakócsagok nagyon szeretnek mászkálni, meg a fészek parkányán üldögélni és csak is ennni és aludni térnek a fészek belsejébe vissza.

Ha megerősödtek a kicsikék, az öregek szárnyalási gyakorlatban részeltetik őket, s társaságukban kirándulásokat tesznek egyik mocsárról a másikra. Rendes viszonyok között ez már junius végével történik.

Végül megemlítem, hogy a kócsagok a szerelem korszakában erős — sőt véres párbajokat vívnak egymással választottjukért, melyek nem ritkán az egyik fél halálával végződnek (15—18 évvel ezelőtt még sok ily kócsag-párbajban volt alkalmam gyönyörködhetni!).

Legvégül még néhány szót a kócsagvadászatról.

Mióta a sólymászat divatját múlta, azóta kócsagra nem igen vadászik senki rendszeresen, csak mellékesen ejtetik el egy két puskacső elé tévedő példány. Hajdanában azonban a divatos sportok közé tartozott a kócsagozás és leginkább sólyommal vadászták e pompás tollú madarakat.

Jelenleg a Tisza mellékén leginkább lesből lövetnek. Ugyanis tavaszszal járásukat megjegyezik s húzásuk közben ejtik el őket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Azonban, a ki biztos sikerre akar számítani, az a fészkelő-telepen keresse föl a kócsagokat úgy június közepe táján és álljon lesbe a füzes szélén.

A behúzó kócsagok közül mindíg a legpiszkosabbaknak látszókra kell lőni, mert ezek vének s csakis ezeknek van „kolcsag“-jok; a ragyogó fehér színűek többnyire fiatalok s nincs tolluk.

Az, hogy a kócsag maga is becsesnek érzi selymes tollait s ha egészen halottá nem lövetik, visszahajtva nyakát, csőrével szerte szaggatja, tépi, tördeli fénylő díszét: nem egyéb abszurd mesénél. Életemben nem kevés kócsagot ejtettem, de soha nem láttam, hogy a sebhedt kócsag összetördelte volna tollait; hanem azt igen, hogy a szárnyaltak néha futással igyekeztek menekülni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A gulipán-sneff.

Tisza és Duna közt levő nagyobb terjedelmű hazai mocsárok, tudvalevőleg fajgazdagság tekintetében és a madár-egyedek számát illetőleg is, majdnem összehasonlíthatók a tengerek közvetlen környékével; mégis e helyeken kevésbé tűnik föl előttünk az az élénk kép, az a zsongó tevékenység, minőt a tengerpart kivált apálykor fölmutat. Oka, hogy mocsaraink nagyobb része apróbb-nagyobb vízinövényekkel benőve lévén, de részint a talaj egyenetlensége miatt is: a kisebb gázlók elrejtve maradnak szemeink elől s így megfigyelésük nagy nehézséggel van összekötve. Ez okra vezethető vissza, hogy a sneff-félék életmódja s szokásairól való ismereteink, oly hiányosak s csekélyek, noha a fáradhatatlan búvárszellem hovatovább iparkodik ezt is alaposan kifürkészni.

Azonban madarunk, a föltűnő alakú gulipán — mely kinézésre, úgy magaviseletre és szokásaira nézve is oly eredeti, hogy őt egyetlen rokonával sem lehet párhuzamba állítani, — nem tartozik azon rejtett életmódú szárnyasok közé, a mennyiben leginkább sík széktavak kopár partjai képezvén tartózkodás helyét, egészen szemeink előtt könnyen megfigyelhetőleg él.

Az, hogy e különös szárnyassal csakis sík vizeknél, illetve széktavaknál találkozunk, emlékeztet bennünket, hogy tulajdonkép a tengerek mellékét vallja hazájának. S valóban a gulipán par excellence tengeri állat is, melyről nálunk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Gulipán-sneff (Recurvirostra avocetta).

inkább csak mint eléggé ritkán föltűnő átvonuló madáralakról, mint itt költő s tulajdonképpeni hazai fajról beszélhetni — mint olyanról e mellett, mely legtöbbnyire csak egyesével vagy páronként kerül szem elébe?

Alföldünkön jóval tavasz nyílta után jelenik meg. Április hava ugyanis jelentkezésének rendes ideje; hanem az idő nyíltához képest hol egy-két héttel előbb, hol meg később tűnik föl a síkvizekből kifeketélő gerinczeken és vízpartokon. Ha a kikelet mosolygása korábbi: a meleg

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

napsúgárral madarunk is előbb teszi meg átváltó vándorútját igazi hazája felé. Mindazonáltal éppen nem tartozik a korai vendégek közé. Már jól fölverte a gyep a síkvizek környékét, a bíbicz is százával van, meg más kényesebb vízi madár is megérkezett vizeinkhez, midőn őt megpillanthatjuk a parton egylábúskodni.

Messze elfehérlő tolla, állongó csendes magaviselete, azonnal föltűnővé teszi. Ott vesztegel sokszor órahosszáig egy ugyanazon helyen, a nélkül, hogy csak a szárnya hegyét is mozdítaná. Nyakát S formára behúzva s testét sajátságos merőleges helyzetbe tartva, tekint el a gyepszélek s a sziksós víz csillogó tükre fölött, mintha csak a környező vidék tanulmányozásába volna elmerülve.

Mindíg síkvizeknél találjuk. Az alföld gyepszélű s iszapos medrű, szigetes, porondos nyílt vízei, madarunk legkedvenczebb tartózkodáshelyeit képezik.

Őszszel, szeptember hó folyamán, kezdi meg vándorútját, s akkor is csak egyenként vagy legföljebb kettesével látjuk őt.

Általában vándorlásai alkalmával én még sohasem láttam többedmagával, miként állítólag a tengerpartokon szokott mutatkozni.

Azt, hogy fölötte vad és rebbenős szárnyas volna, meg hogy az embert föltűnően kerülné, részemről nem tapasztaltam.

Egyes állongó példányokat sokszor sikerült egész nyílt helyen beközelítenem s lelőnöm a nélkül, hogy túlságos elővigyázatot kellett volna kifejtenem. Hogy futással, úszással vagy repülés által kísérlették volna meg a menekülést lövés történte előtt, soha sem láttam; sőt inkább makacsul megmaradnak mozdulatlanságukban ugyanazon helyen, hol állnak; a lövésre azonban — ha hibázva lettek — a víz színe fölött gyorsan tova röpülnek a közelebbi gerinczesek felé.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az tény, hogy mint a sneff-félék legnagyobb része, a gulipán is, más madarak iránt semmi vonzódást, vagy társulási hajlamot nem tanusít. Általában aphatikus, magába vonult lénynek mondható, melyet saját énjén s a létföntartás küzdelmén kívül, egyáltalában alig érdekel valami, minek oka különben a maga nemében egyedül álló speciális életmódjából magyarázható ki.

Még vándorlás közben is, ha esetleg kisebb parti madarak közé keveredik, mindíg megőrzi függetlenségét.

Nekem gyakran volt alkalmam a gulipánt egyfolytában huzamosabb ideig is észlelhetni, és pedig nemcsak az alföldi ú. n. „fertők“ síkvizeinél, hanem az alsó Duna-vidék mocsárain is, s így néhányszor a Balaton mellékén, hol újabban (a fonyódi lápban) Szikla Gábor is gyűjtött érdekes madarunkról becses adatokat.

Néha órákig figyeltem ezen érdekes szárnyast valami bokorba rejtőzve vagy a porondokon lesgödörből, távcsővel fölfegyverkezve, s mondhatom, egész életét — legalább is főbb vonásaiban — meglehetősen áttanulmányoztam.

Életviszonyai azonban kevés változatosságot mutatnak, sőt igen is egyhangúan folynak le napjai. Ácsorgás, élelemkeresés, ebből áll egész élete.

Ha jóllakott, kiül a gerincz végére egylábúskodni, vagy legföljebb ide-oda úszkál, lavírozik a vízen; ebből áll minden mulatsága, helyesebben időtöltése.

Röpsétákat kedvtelésből soha sem tesz, mint ez sok más sneff-féle madárnak szokása; általában a kirándulásoknak nem barátja, ha már kiválasztotta rendes tartózkodási helyét, hol táplálkozni szokott és a hol siestáit tartja, vagy a fészke van; hanem ha egyszer nekiindul és különösen, ha a magasba emelkedik föl, akkor nagy útat tesz meg egyhuzamban; hanem az ilyen aztán alig tér vissza oda, honnan útat vett magának.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Noha könnyű testű, gyors járású és jó futó — mint a sneffek általában, mégis hosszabb distanciákra nem igen veszi igénybe hosszú lábait; hanem annál szenvedélyesebb úszó, melynél nagy előnyére vannak kifejlett úszóhártyái rövid lábujjai között. És nemcsak hogy rövid distanciákra — talán a vízpart mentén — úszkál, hanem úszik nagy távolságra a nyílt vízre is; aztán bukdácsol ott, mint valami vadkacsa, melynek főleg csakis víz az eleme.

A röpülésben szinte mesternek mondható, habár nem is versenyezhet némely golyósebességű kisebb parti madár röptével.

Az a mód, melyel a levegőben mozog s az az eredeti figura, mit röptében mutat, oly jellemző, hogy erről a ki egyszer látta is, mindíg megismeri.

Messze kinyújtott, lefelé íves szárnyakkal szeldesi folyton a levegőt, miközben lábait gémmódjára messze kinyújtva s nyakát behúzva, igen sajátszerű képet mutat.

Hangja — mit azonban csak igen ritkán hallat — igen dallamos és éppen nem kellemetlen. Többnyire kissé elnyújtott és mélabúsan hangzó füttyöt hangoztat, mi igen különbözik párosodáskor gyakran hallatott jodlírozó klin-klin szerelmi énekétől, mi közé fölváltva panaszos füttyöt vegyit. Van azonban egy pirregésszerű szózata is.

Élelmét nem mint a többi sneff-félék, de vadruczamódjára szerzi: úszva, bukva a vízben, és főleg csorcsogva turva az iszapban.

Ha alámerül a vízbe, azt szintén kacsamódra: fejére állva (fejjel lefelé) teszi, miközben hátsó része fölfelé irányultan kimarad a vízből.

Általában a létérti küzdelemben csakis a vízre látszik utalva lenni s különösen az iszap az, a mi legfő terített asztalt nyújt neki a vízi férgek és bogarakban.

Midőn a sekélyes vízben avagy a pocsolyás iszapban élelem után lát, igen érdekes, más semmiféle madárnál nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

észlelt különös tempó szerint jár el. Ugyanis nagy óvatos előrehaladtában folytonosan bólingat fejével, majd meg gyors egymásutánban oldalaslag mozgatja azt, mintha kaszálni akarna különös csőrével.

Ez a kaszálási tempó azonban rá nézve igen fontos művelet és arra szolgál, hogy a jobbra-balra való csőrcsapkodás által a lebegő kotut, vízi-törmeléket és egyéb piszkot széthasítva, könnyebben jusson élelméhez, a nyüzsgő apró élő lényekhez; meg hogy az iszapot fölforgatva, zsákmányát födetlenné tegye. Egyébiránt végén fölgörbülő, hajóorrszerűen hajlított csőre, főleg iszapturásra alkotott s tényleg főként e czélra is lesz használva a madár által, miről régebben fogságban tartott példányoknál is volt alkalmam meggyőződni.

Daczára annak, hogy a gulipán nálunk inkább csak átvonuló vendég, mint tulajdonképpeni hazai faj, mégis mint fészkelő, nálunk éppen nem ismeretlen. Így Chernel Istvánnak egy hozzám intézett értesítése szerint: „Régebben a Fertő mellett elég gyakran költött s néhány év előtt a Balaton mellékén a fonyódi lápban fészkelt nagyobb számban, honnét Szikla Gábor székesfehérvári tanár több példányt kerített és fészkére is akadt“.

Erdélyben, mint Csató János értesít, — „tudtával még nem költött“.

Én az Alföldön több helyen akadtam fészkére s láttam tavaszonta itt is, ott is több dürgő párt. A Balatonnál régebben én is többször megfigyeltem s több fészkére is akadtam.

Az Alföldre vonatkozó eseteim a következők.

1874. év tavaszán Bácsmegyében, a palicsi tónál egy dürgő pár (a nősténynél 1 teljesen kifejlett tojás); 1883. évben Szentes vidékén, az „ecseri-sik“-nál 1 elpárzott pár s fészke 2 tojással; a másik tojás az ellőtt nősténynél. 1885. év

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

tavaszán egy Nagy-Szent-Miklós környékéről szegedi vadkereskedőhöz került példány, párban; a nősténynél fejlődő peték s egy egészen kifejlett tojás, melyet valószínűleg rövid idő alatt letojt volna. 1886. év tavaszán (május első felében talán? különben erre nem emlékszem teljes bizonyossággal s naplómban sincs följegyezve) Szeged vidékén a Fehértó egy gyepes parti porondján egy fészek s egy elpárzott pár; a nőstényél 1 teljesen kifejlett, tehát letojásra kész s egy kevéssé fejlett tojás. Mindkét példány ellövetett.

Végre 1888. év juliusán a tápéi rét porgányi részén (Szeged birtokához tartozó terület) egy öreg nőstény röpülős fiókáival.

A Fehértónál régebben is minden tavaszszal találtattak egyes gulipán-fészkek, vagy legalább is dürgő párok, a mint ezt nekem régi halászok és vadászok beszélik, s állítólag 4, ritkábban 3 tojás vagy fióka lett volna a fészkek tartalma.

A mi a gulipán fészkelési viszonyait illeti, idevágó saját észleleteimet a következőkben foglalhatom össze.

Fészkelő helyét mindig vizek közvetlen közelében választja, és pedig nagyobb terjedelmű nyílt vizeknél, az Alföldön előnyt adva a sziksós tavaknak, illetőleg csakis ezek gyér füvű, rövid gyepű szigetein, partjain költ; néha azonban alacsony, csenevész vetésben is bukkanhatni fészkére, persze szintén víz közelében.

Fészke rendkívül igénytelen, szegényes alkotmány; nem is annyira fészek az, mint inkább vékony száraz galyak- és gyökerekkel bélelt földi vaczok.

Tojásai leginkább körte-alakúak, gyönge, fénytelen héjjal. Színre nézve világos rozsdaszínű vagy olajbarna alapszínűek, többé-kevésbé számos violaszínű és feketeszürke foltocskákkal és pontokkal tarkázva.

Ettől eltérőleg két ízben (fiatal nőstényeknél) egészen fehér, minden folt és pettynélküli tojásokat is találtam.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A hím és nőstény fölváltva ülik tojásaikat és a kotlás alatt rendkívül aggodalmas életet élnek. Ha ember vagy állat közelít fészkükhöz, panaszos hangokat hallatva, nagy izgatottsággal szüntelen körülötte keringenek, s a lövés által sem engedik magukat elriasztani.

Ha az egyik lelövetett, a másik akkor sem távozik el, s így az is könnyen áldozatúl eshet. Innét van az, hogy tavaszkor, fészkelés, illetve párosodás idejen a vadkereskedőknél talált gulipánok rendesen p á r b a n láthatók.

Vadászok és halászok állítása szerint a gulipán harmadfél hét alatt költené ki tojásait. Én ez irányban semmi saját adattal nem birván, ez állítás mellett nem bizonyíthatok.

A gulipán testnagyságra nézve körülbelül a csörgő kacsával egyezik. Hossza a csőr hegyétől mérve a fark végeig 16—18 hüvelyk.

Teste nagyobbrészt tiszta fehér; a csőr tövétől kezdve egész fej föle le majdnem egész a nyaktőig: fekete, úgyszintén a vállak és szárnyak nagy része is; a leblek (vezértollai) tiszta feketék. Szemei vörösbarnák, lábai szürkebarnák.

A fiatalok tollazatán a fekete szín barnába játszik, illetőleg feketebarna és a szárnyak rozsdaszürkés szélű tollak által bélyegzettek.

Jellegét illetőleg, leginkább charakterizálja különös alkotású csőre, mely igen elvékonyult, hegyén vagy egyszerűen fölfelé görbült, mint valami orr-szarvúnál, vagy ezen kívül még közvetlen a görbületen túl: ismételten lefelé ívezett.

Különben a csőr sneff-szerűen hosszú, gyönge, lapított azért jóval szélesebb, mint magas.

Nyaka és lábai hosszúak, három előujja úszóhártyás (ú. n. fél uszonyokkal bir); a hüvelyket némely példánynál elnyomorodva, míg ismét másoknál jól kifejlődve találjuk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A szárnyak meglehetős hosszúak, hegyesek, de a fark rövid, 12 tollú.

A tollazat igen tömött és zárkózott, mely körülménynél fogva madarunk a vízben való huzamosabb tartózkodásra képes.

A gulipán vadászatáról keveset mondhatok, mert ugyanis rendkívül csekély száma miatt a rendes és szabályos vadászat tárgyát nem képezhetvén, csak mellesleg ejthet el néha-néha az ember egy-egy a víz partján állongó példányt, a mi aztán delicat pecsenyét szolgáltat még az inyencznek is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Néhány adat a daruról.

(Kép a multból.)

Daru madár látunk-e még
Ha a tavasz eljő?
Vagy csak tollát, vagy csak porát
Hozza el a szellő? . . .

(Pósa.)

Lant jár a nap, mint a fáradt madár, ragyogó súgárkévéi rezgő fénycsíkokat festenek a távolba kígyózó nádasok ingó lombozatára, míg a visszaverődő fényáradat bíboros csilláma, lengő arany fátyolként borul a vízi táj gyönyörű képére.

Az esthajnal közeledőben van.

A tóvíz elsímult lapja fölött pajzán fordulatokkal siklik tova a kedves fecskék alakja. Szikraként pattannak ki a víz fölé, az esti pírkadás fényében aranyszínben csillanó játszi halacskák. A sirályok és csérek a megszokott lassú evedzéssel teszik czirkáló légi sétájokat, alá s föl lengve könnyedén, mintha óriási hópelyhek volnának. Egyik-másik itt is, ott is meg-megáll, gyors ütemű szárnylebbenésekkel tartva fön magát a légben, aztán hirtelenül, mintegy szárnyaszegetten bukik alá, megcsattintva a vizet erős szárnyütésével, míg a következő pillanatban a csőrébe fogott szegény halacskával fölemelkedik ismét s tova repül, követve írígy fajrokonainak csérogó hada által, melyek száguldva űzik, rabló szándékuk érvényesíthetése végett.

A víz fölött mozgó madáralakok, gyorsan tovatűnő vagy lassan átlengő árnyképekként tükröződnek vissza a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

sík tó mély tükörfényében, melyben a tarka fellegek szabálytalan foltjai képének, az ég visszatekintő kéksége képezi gyönyörű staffázsát.

A nádas czímerkoronája az esti fuvalom érintésére haragvó tenger képéhez lesz hasonlóvá: hol fölemelkedik, hol meg elsímul vagy fodrokat hány, mint az óczeán háborgó tükre.

A lég a távolabbi vizek felé húzó madáralakokkal van tarkázva, melyek csodálatos girbe-gurba vonalakat rajzolnak az ég szürkülő kékségére, míglen a szemhatár távolában lassanként a láthatatlanság ködébe enyésznek el; meg ismét mások tűnnek föl, a szélrózsa minden irányából érkezvén.

Kezdetét veszi a rétvilág esti mozgalmas élete. Megszólalnak a madárajkak s lassanként kifejlődik az a csodálatos réti madárhangverseny, melynek a hangok ezerfélesége, disharmonikus visszássága, oly bizarr jelleget kölcsönöz.

Mindenfelől vákogás, kurrogás, czifra fütty s a mélyebb hangok morajszerű zúgása hangzik föl. Cseng-bong a nádas a hangok elegyétől, a békahad föl-föl újuló brekegő-, kuruttyoló-, ümmögő nyelvelésétől, melybe a mogorva nádibika is bele-bele kottyantja a maga contrabassának szakadozott ütemű bömbölő harsonáját.

A „nádiveréb“ is szinte dupla tüdővel iparkodik a „krikrik krekrekrek . . .“ infámis áriájának zenei szépségeit (!) érvényre emelni.

A vizek rónáin megjelennek a kacsák, V alakú hosszú sorban úszó apróságaik által követve. Meg-meg villan, meg ismét gyorsan eltűnik a sebesen húzó csörgő, a tarka dolmányú czigány kacsa. Sápogva, bizonytalan röpttel közelítenek a nehézkes tőkések, itt is, ott is nagyokat tottyanva, a mint a vízre levetik magukat, erős csobbanásukkal neki iramítva a renyhe szárcsák fekete seregét, melyek czifra gurrogások közt emelkednek föl, hogy a víz síkján tova nyargaljanak a tó egy másik, csen-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

desebb pontjára, oda, hol a biztonság nyugalmát élvező halapróságok sűrű szökkenését, a mind lejebb s lejebb hanyatló nap mindent csillámos fénynyel bearanyozó intensív világítása, elárulta nekik.

Künn a nyirkos réten is mind élénkebb lesz a madárélet nappal csak lappangó mozgalma. Fölharsan a bujkálva szaladgáló haris erős harsolása hol itt, hol ott; pittyeg a vízicsirke vontatott mászkálása közben, míg a kalásztenger sűrűjéből a fűrj kedves pittypalattyolása hangzik át.

A partosok fűzbozótjai felől is hangokat kapkod át a szellő: cserregve hívogatja szétszaladt csirkéit a mérges fogoly-kakas, melyek a csapáson nagy port verve, elnyúlott hosszú lánczolatban lábalnak elő a hívogató hangokra.

A magas kukoriczás sarkára kiült már az álomszuszék füles is mosakodni: körülsímogatni egy kissé a pofáját, mielőtt a herés-táblára átváltva, legelészéshez fogna. Jár a füle, mint valami szabó-olló s nagyokat dobbant hol az egyik, hol a másik lábával, ha megsokalja a danolászó szúnyoghad alkalmatlankodását.

Ez alatt a kukoriczás fölött egy lengő röptű madár tűnik föl, könnyed lebegéssel, sajátságos körforgásokkal közelítve. A réti-kánya ez, mely jön haza mezei kószálásából, hogy a nádas közt valahol éjjeli nyugvóra térjen. A mint a kukoricza erdő mesgyéjén előre veti lassan mozgó árnyékát a nap visszfénye, villámgyorsan kapja le fülét a doromboló füles; a foglyok is, mintha igézet érte volna őket, pillanat alatt szinte holttá dermedve, tenyérnyi laposra húzzák le magukat az aszatos talajon. Hanem a vész elvonul. A félelmes réti zsivány lengő alakja nemsokára a távol homályába tűnik el, mit az erősen figyelő fogoly-kakas vidor cserregéssel jelez a drukkoló familiának. E közben azonban észreveszi a füleit ismét emelgetni kezdő nyulat. Nosza neki nagy berzenkedve, úgy hogy a félénk jószág ijedtében villámgyors szökéssel vágja ki magát a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csapásra. Hanem e nem várt inczidensre nagy csörgéssel, robajjal a megriadt fogolycsapat is szárnyra kap s erős hussanással tűnik el az alkonyi rövid szemhatár homályos távlatában.

Az unalmas filozófok, a gémek is ébredeznek már világcsaló merengésükből. Itt is, ott is föltűnik egy-kettő, a mint lassú, kimért szárnycsapásokkal húznak éjjeli halászó helyeik felé, időnként rekedt „krah“ vagy éles „greih“ kiáltásukat hallatva, nagy ijedelmére a szerte futkosó sneffek sokadalmának, melyek eszeveszetten kelnek szárnyra, hangos füttyökkel figyelmeztetve gyors lábú és szárnyú társaikat a mumusok közeledtére.

Még a rét őre, a szemes bíbicz madár is fölriad a semjék széléről, a furcsa alakú madárijesztők láttára, s szemfényvesztő csapongások közt hangoztatja a rétvilág szárnyas népségei által annyira ismert vésztjelző nyivákolását, melyre egy láthatatlan porondról, talán mértföldnyi távolból felel a szélkiáltó mélabús fuvolája.

A rétszéli mocsáros kaszálók s a távol kékjébe kígyózó semjékek zöld szalagja mellől, egyre hallik az ideges réti sneff (Totanus calidris) jodlírozó nótája, mely esőjós barometerét képezi a réti gazdának.

A nagy tekintélyű lotyósneff is fújja nagy negélyesen a maga külön „lotyó-lotyó“ áriáját, melyet a madártársadalom szép nemén levő tagjainak vetója, bizonyára a nem illikek kategóriájába helyez.

A szénaboglya tetején féllábuskodó, alattomos bölcselő gólya madár, kimért mozdulattal fordítja hátra vérpiros csőrét, hogy egy erőteljes kelepelésben adjon kifejezést a csiribiri népség iránt érzett megvetésének, s aztán nagyot rugva löki föl magát a légbe, hogy méltóságos szárnymozgásokkal a távoli otthon felé evedzen.

Előre vetett nagy bolond árnyéka, fölijeszti a pörölős gólyasneffet, mely mereven hátra nyujtva roppant hosszú

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

lábait, éles „kik kik kik“ és „geí geí geí“ beszéddel röpked, lebeg a mocsár fölött nagy kelletlenül, meg-meg közelítve eközben a hazatérőben lévő kaszások csoportját; míg egyszer egy hirtelen fordulattal elcsavarodva felőlük, lelógatott lábakkal lassan leereszkedik a talajra s tovább folytatja nyugalmas lépkedéseit.

Eközben a nap mind mélyebbre sülyed alá a láthatár szegélyén. Az esthajnal magára ölti bíboros palástját; de a szürke staffázs már ott lebeg a még intensiv fényben ragyogó táj fölött, hogy nemsokára aláereszkedve, sötét fátylába burkolja a természet mindenségét.

A madarak légi mozgalmának kezd végeszakadni. A kacsák már alant suhannak el, csak a sárszalonkák (Gallinago scolopacina) húznak a magasban, erősen lehallatszó mekegő szárnykandéziát hallatva. — Az óvatos kócsagokból is még látni. Hófehér tollmezök meg-meg csillan az esti pir bíboros visszfényében, mely messzire megfesti a vizek rónáit.

A seregélyek iszonyú zsivaja lassanként elhalóban; csak még egy-két elkésett csapat hussan végig nagy sietve a nádasok mentén, imitt-amott leereszkedve, meg ismét szárnyrakapva s tova húzva jobb tanyát keresni.

Hanem a madarak zajos, mozgalmas életének hanyatlásával, új alakok kezdenek életre, tevékenységre kelni. Zümmögés, döngicsélő zaj üti meg a fület, mintha a vízi vadon légköre ezer meg ezer apró manóval volna benépesedve.

„Zuú . . .“ hallik mindenfelől a légben . . . A nagy esti bogarak muzsikája ez, melyek zeneszerű zúgó röpüléssel igyekeznek a nádasok nyílásai és tisztásai felé, imitt-amott nagyokat koppanva, reczegve, amint egyik-másik irányt tévesztve, neki megy a nádbuzogányok büszkén emelkedő hadsorának.

Az esti szellő pajkos suhanása elcsendesült lassú lengedezéssé vál a suttogó, ingó nádas fölött; hanem még el-el csintalankodik a száraz nádcseret aszott vázaival, melyek lassú zörgéssel tiltakoznak pajkos ölelkezése ellen.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Lassanként teljes csend üt tanyát a nádasok birodalmában, csak a vöcskök ménszerű nyerítése zavarja meg olykor az uralomra lépett tücsök-cziripelés egyhangú, halk muzsikáját, mely áthallatszik a környező mezők pipacsviránytú téreiről.

Az ég sötétjében kósza úton járó bakcsó madár indiskrét vakkantása is, mind ritkábban zavarja meg az alkonyi csend ünnepélyességét; végre ez is elhalgat.

Hanem egyszerre, egészen váratlanul, különös hangok kezdik festeni a levegő-eget, melyek végig rezegve a táj fölött, a nagy messzeség távolában enyésznek el.

A szépen szóló daru madár kurrogása ez, mely az esti homály védő leple alatt keresi éji tanyáját.

Lassanként alakok bontakoznak ki a háttér homályából s leereszkednek a kis porondsziget kiemelkedő koronájára: egy falka gyönyörű daru.

Itt fél lábra állva, nem sokára édes szenderbe merülten tévelyednek el az álmok világába . . . csak az őr-daruk állnak szilárdúl, szigorú figyelemmel, nyitott szemmel őrködve a nyugvó csapat biztonsága fölött.

A távoli legelőkről áthangzik a legelésző nyáj kolompjának méla csilingelése. A pásztortüzek idáig ellátszó fénye ott mozog, lebeg a nádasok czímerén, míg a furulya-szó búsongó, kellemes danája, kedves melancholiát kölcsönöz a a táj ünnepélyes némaságának.

A csillagsátor fénye kigyullad az égen s a már teljes pompájában díszlő hold csöndesen halad tova, ezüst fátyolt szőve a fűzbokrok, nádlombok és csillogó erek fölé.

Ráborul az éj a szenderbe merült természet mindenségére.

***

Kora hajnalban vagyis inkább már az éj végével — még alig hogy tündökölni kezd a hajnali csillag fénye, — a nyugvó darvak már ébredezni, készülődni kezdenek s mi-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

dőn a keleti égen föltűnik a hasadó hajnal rózsaszínű csíkja, s útra kél a suhogó fuvalom az ébredő természet sóhajaként: csak elkurrogja magát a „vén falka-vezér," s a másik pillanatban már mint lengő sötét felleg emelkedik lassú méltósággal az ég felé a gyönyörű madarak szálló csapata. Szépen szóló hangos beszédjük megszólal a még halotti csendben nyugvó táj fölött, búcsúzóul, mielőtt mind fölebb és fölebb emelkedve a csillagok hazája felé, eltűnnének a még sötét fátylába burkolt égi régiók végtelenébe.

Hajdan nem így volt! Nem hagyták el a tájat, hol éjjeli nyugvóra tértek, hanem nappali állandó tanyájukat is a vidéken választották.

Az Alföld néptelen pusztáinak csak olyan megszokott madara volt a daru, mint akár a szélkiáltó vagy a túzok, és népszerűség tekintetében egyetlen más madár se versenyezhetett vele.

A mi a nemességnél volt a kócsag, az volt a népnél a daru. Amott az előkelő jelleg, emitt a demokratia. Míg a kalpagok díszét a lengő „kolcsag" adta meg, addig a pántlikás kerek kalap ékét a daru hajlott, göndör tolla szolgáltatta. Nem is volt kalap, ha darutoll nem ékesítette legalább egy; de kettesével is hordták. A kalocsai gazdalegények előkelőbbjei még a hatvanas évek derekán is párjával viselték a szépen lengő szürke tollakat és pedig jobbról is egyet s balról is egyet a kalapjok mellett. Még a szegényebb ficzkók is legalább egy-egy szálacskát — bár a silányabbjából — kitűztek vasárnaponként a kalapjuk mellé. Mert hát drága volt a szép darutoll! Egy-egy kiválóbb példányért szívesen megadtak 5—6 osztrák forintot; de a silányabbjára is akadt 2—3 forintért vevő elegendő. Szóval nagy kelete volt a darutollnak. Voltak emberek Alföld-szerte, a kik kizárólag daruvadászatból — illetve tollcsíszárkodásból éltek; magam is ismertem akár hányat. Különösen Bihar-, Szabolcs-, Békésmegye és a kúnságban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

divatozott ez a jól jövedelmező kereseti ág, mivel e helyeken igazi nemzeti symbolumként szerepelt a darutoll. A vásárokon mindíg lehetett egy-két ú. n. darufogó vagy darulövő-vel találkozni, melyeknél tuczatszámra volt a szebbnél szebb darutoll s rendesen kitűnő vásárt csináltak vele. Ugyanezek, ha fogyatékán volt a gyönyörű portékájuk, összejárták az Alföld mindama helyeit, a hol hírből vagy tapasztalásból tudták, hogy tavaszonta leszállni és tanyázni szoktak e széptollú, félékeny szárnyasok, melyek vadászatát különben, egészen különleges mód szerint gyakorolták és mindíg oly helyeken, hol különösen sok árpavetés volt, mely a darvakra nézve a legcsábítóbb eledel.

Késő délután kiballagtak ugyanis a darus helyekre, s lesbe álltak jól elbújva, de fegyver nélkül, minthogy czéljuk egyelőre nem a lövés, hanem a daru-leszálló helyek kipuhatolása volt. A lesen kuttogtak aztán a teljes besötétedésig, a midőn is, ha néhány puskalövésnyi távolságnál nem volt messzebb a leszállt csapat, négykézláb hagyták oda búvhelyöket, nehogy a vigyázékony jószágoknál gyanút költsenek. Mert tudni való az, hogy a darvak olyan vigyázók és következtető természetűek, hogy e tekintetben hozzájuk fogható szárnyas — tán a túzokot kivéve — alig találkozik.

Magam is gyakran vadászván a darulövők módjára darvakra, sokszor bosszankodva tapasztaltam ugyanis, hogy ha kellő időben (jóval naplement előtt) búvhelyemre nem érhetvén útba talált a rendszerint előre küldött kémdaru, akkor este a darucsapat szokott leszálló-helyéről mindíg kimaradt; ellenben ha jókor elvonulhattam a spion madár kutató szeme elől: a csillagos estével a beszédes népség is beállított éjjelező helyére, már messziről elárulván jövetelöket egymásközt folytatott halk, kurrogó trécselésökkel, mely mind a mellett már messziről hallható volt a csendes pusztában. Megérkezvén pedig, azonnal leereszkedtek ala-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

csony röptükből, és pedig nem gémszerű hupogással vagy oly zajosan, mint a hogy a vadludak szoktak a székháti vizeken, mely mindíg messzire elhallatszik, — hanem egészen csendben, nesztelenül. Leszállás után nagyon figyeltek egy darabig, magasra emelt fővel teljesen mozdulatlanul, szinte szoborrá merevedve állván perczekig helyökön; azután — ha semmi gyanús nem aggasztotta őket, hozzáláttak szokott éjjeli foglalkozásuk: az ivás és pocskoláshoz.

Az ilyen kilesett leszálló darucsapatokat közelítették meg a kora reggeli sötétségben a darulövők, hason s mindíg szél ellen mászva feléjök — oly távolságra, melyből fegyveröket biztosan használhatták, a mi nem volt könnyű föladat, mert annak daczára, hogy a daru éjjel nem jól lát, de oly jó füle van, hogy a legcsekélyebb neszt már nagyobb távolságra is meghallja s aztán egy figyelmeztető hangosabb kurrogásra az egész csapat rögtön szárnyra kap. Nesztelen közeledéssel azonban 40—50 lépésnyire, sőt közelebbre is hozzájok lehetett lopózkodni.

A darulövők roppantul értettek ehhez és ritka eset volt, hogy dús préda nélkül hagyták volna oda a tért. Hanem sokszor meg is szenvedtek a szép zsákmányért eléggé, a mennyiben gyakran órákig kellett a sarak és vizekben hason feküdniök a darvak közelében, várva a derengő világosodást vagyis amaz időpontot, midőn a darvak úgy a hogy a félsötétben kivehetők, mikor is aztán megszólalt a fegyver.

Az ily éjjeli daruvadászatoknál nagy helyismeret és kitünő szem és fül volt szükséges. A sötétben való kényelmetlen mászkálásnál úgyszólván majdnem kizárólag a fül adta meg a támpontot a helyes irány megtartása s a distantia megállapítására a darvak időnként hol erősebben, hol gyengébben fölhangzó kurrogása és a vízben való lubiczkolásuk zaja folytán.

Az absolutismus szomorú korszaka alatt persze, vége lett a darulövésnek. A puskák jól elpakolva, rejtek helyen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

nyugodtak. Hanem volt patkány (alias: poczok-) fogóvas elegendő, a mi nem lévén a tiltott „fegyverek“ kategóriájába vonva, szabad volt alkalmazni. Használatba is került a hurokkal együtt, csakhogy nem amaz útálatos négylábúak, hanem valóságos vadak fogdosására.

A darulövők szeme is megakadt e nemtelen fogószerszámon, s mivelhogy a próbák úgy a hogy sikerültek: poczok-fogó-vas lett náluk is a jelszó. A csongrád-, bihar-, szabolcs-, békés-megyei és a kúnsági boltosok aztán nem győzték szállítani a sok vasfogót, a mi végre oly kapós és divatos kereskedelmi czikké vált, hogy még a legrongyosabb zsidó-speczerájban is kapható volt. Ott lógott kóczmadzagra kötve az ostornyelek társaságában az ajtószárnyon, vagy legalább egy fölragasztott mocskos papiros ékes lengyelzsidó dialektusban jelezte, hogy: „jhú phaczak fagók ároltathik uszthrák irthékbhen.“

Egyébként a poczokvassal való darufogdosás kissé körmönfont és sok bosszúsággal járó mesterség volt, mert sok példány nagy hirtelenséggel kiszabadítván magát a kelepczéből, világgá ment. Különben pedig mindíg lépre mentek, ha ügyesen volt intézve a dolog.

Ki kellett lesni azt a helyet, a hová a daruk reggelente leterelni szoktak s a fogó-vasakat ott elhelyezni az éj sötétjében. A daruknak ugyanis az a sajátságos szokásuk volt, hogy a mely árpaföldről este háborítlanúl szállottak el, reggel elmaradhatlanúl az egész falka oda szállott vissza. Hanem a fogóvasak elhelyezése egy kis raffineriával történt, minthogy a fogás éppen nem a véletlenségtől volt függővé téve. Lerakatván a vasak ugyanis, az árpavetésen keresztbe kukoriczaszemekből egy, vagy a fogók számához képest több zsinór-vonal húzatott, a szemek egymástól egy-egy lépésre helyeztetvén el, minthogy a daru is éppen akkorát lép, mint az ember. Ha aztán a leterelt daru-falkából egy-egy szemesebb legelészés közben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

rátalált a paraszt furfang által kieszelt ariadne fonálra, rendesen végig haladt a soron s minden lépésnél fölszedte az elszórt szemeket. Így lassacskán eljutván a porhanyós földdel betakart fogóhoz — melynek peczkére szintén csak egy kukoricza szem volt fölhúzva, — gyanútlanul bele vágott s a másik pillanatban már fogva volt.

Midőn a vas csőrére csapódott, azt arról lehetett megtudni, hogy a közelében levő daruk megrebbentek; vagy ha a kukoricza-zsinór elvezette a falkától az illető példányt: mikor a vas megfogta, egymaga megrebbent; mely mozzanatot mindíg éber figyelemmel kellett kísérni, mert ha akkor mindjárt oda nem sietett az ember, a megfogott daru addig vergődött, míg a vastól meg nem menekedett. És ez megtörtént gyakran.

Általában a megfogott daruknak harmadrésze többnyire kiszabadult a fogóból, ha csak valamikép a daru-leszálló hely közelében nem lehetvén elbújni, a fogás pillanatában azonnal ott nem termett az ember. — Pedig a vasak hegyes fogakkal voltak ellátva, melyekből egy-kettő összecsapódáskor mindíg belefuródott a madár csőrébe. Ámde az erős daru hanyatt vágva magát és lábait neki vetvén a különben is elég primitiv szerszámnak, azt, ha ideje volt rá, mindíg lerugta. Számtalan esetben azonban csőrét szakította a vasban s úgy menekült világgá!

Egy barátom — ki szenvedélyes vadász létére az absolutismus ideje alatt fegyver-engedélyre nem tehetvén szert, unalmában daru fogdosásra adta magát — beszélte nekem, hogy két esetben akkor érkezett oda a megfogott daruhoz, midőn az éppen lerugta a vasat, melyben azonban a csőrét is fele részben bele szakította. A daru ennek daczára azonnal felugrott ugyan, de annyira meg volt lepetve midőn szembe találta magát egy újabb ellennel, hogy mire röpülésre gondolt volna, már fogva volt.

Legkönnyebben voltak kézre keríthetők az oly daruk,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

melyek a vassal fölszálltak. Hosszú erőtlen nyakukon ugyanis a nehéz vasat föntartani nem birván, bukfenczeket hánytak vele, míg végre kimerülve s agyon rémülten alázuhantak.

Csodálatos az, hogy az elszakított csőrű daruk mind megéltek, s az ilyeneknél az elszakított csőr végén egy diónyi nagyságú bunkó forrott ki.

***

A daruk az Alföldre rendesen már kora tavaszszal érkeztek az árpa-vetés idejére, és késő őszszel kevesebb számban a kukoricza-törésre. — Tavaszi érkeztükkor az előcsapatok beköszöntését rendesen már harmadnapra követte a tömeges fölvonulás. Ilyenkor ha az ember körültekintett a pusztán, a közeli látkörben 4—5 falkát is lehetett látni, melyek messziről úgy vették ki magukat, mintha legelésző juhnyájak lettek volna.

Híre se volt abban az időben a darvak ama közmondásos bizalmatlanságának, mely a mostani nemzedéküket annyira jellemzi; és a szokott helyeiken teljesen otthonosan érezték magukat. Röpködésükkor se emelkedtek föl oly nagy magasságba, mint mostanság szoktak, ellenkezőleg — kivált estenként — oly alant röpültek, hogy a pusztai tanyák kéményét szárnyaikkal csaknem érinték és sodorták. Röpülésük rendesen hosszú V betű alakban történt.

A tavaszszal érkező daruk rendesen igen sovány, elgyengült testűek voltak; a tolluk is piszkos, kopottas színű volt, és különös az, hogy a közvetlen megérkeztük után fogott vagy lőtt daruk begyében nagyobb mennyiségű apró kövecseknél egyebet találni nem lehetett (olyanokat, minők a vasúti vonalokon vannak). E mellett azonban valami ételmaradéknak csak nyoma se volt bennük. Rövid idő alatt azonban a szép madarak megnehezedtek és tolluk teljesen és gyönyörűen megtisztult; — megérkeztük után

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

harmad-negyednapra pedig már hírmondóul se lehetett egyetlen kavicsot se találni a lőtt vagy fogott példányok begyében.

Nappalonta egyedüli és kizárólagos táplálékuk az árpavetés volt — illetve a kimaradt mag, melyet ha fölszedtek, akkor valóságos ásáshoz folyamodtak, hogy kedvencz eledelökhöz juthassanak. Hosszú csőrüket mélyen bele vágták a porhanyós földbe, aztán egy jó csomó földet kivetettek, s az ekként fölszínre került árpa-szemeket kiszedegették.

A daru-falka — mint a juhnyáj — mindíg szélnek haladt illetőleg legelt, és mindíg a hímek voltak elől; azért a fogó-vasakban majdnem kizárólag hím daru került bele.

Ha a falka legelt, egy hím mindíg és rendesen őrtállott. Az őrtállás azonban fölváltva történt hosszabb időközönként.

Délhevén délutáni két óráig fölvették magukat a levegőbe s mint a gólyák, kiterjesztett szárnyakkal körben forogtak, örvényeltek s eközben folyton kurjongtak. — Nagnyugtakor az árpa-földekről nesztelenül fölszállottak, és hálásra a szittyós lapályon lévő sekély vizekre húztak, hol kivilágos kivirradtig el „fecsirikültek“.

Ha eső volt, a vetést otthagyták és lesétáltak a gyepre, hol lábaikra a sár nem tapadt.

Mikor az árpa-vetés kizöldült, búcsút mondtak a tájaknak s eltávoztak. Őszszel azonban ismét ellátogattak kedvencz vidékeikre (az úgynevezett darus-helyekre); hanem nagyon megcsappant számban, a mennyiben alig egy tizedrésze mutatkozott csak ama mennyiségnek, mely tavaszszal föltűnt volt s ez is igen tartózkodó magaviseletet tanúsított: ritkán szállt le, csak kóválygott egy darabig a kukoricza-tarlók fölött, aztán tova vonúlt.

Tavaszszal megérkeztük után rövid időre, midőn a vándorút fáradalmait kipihenve kissé már fölvették magu-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kat, — kedvencz és rendes reggeli foglalkozásuk volt a daruknak a táncolás. Reggel 7—8 óráig távcső segélyével mindenfelé lehetett a környéken tánczoló darukat látni vagy hallani még oly távolból is, hogy a madarak kivehetők se voltak, csak a táncz zenéje hallatszott.

A mi tánczukat illeti, az oly művészileg szabályos figurák és mozdulatokból állott, hogy szinte elragadta az embert! Mindenesetre sokkal korrektebb és aestetikusabb lejtemény volt, az ordítozásokkal kísért mai úgynevezett úri-csárdásnál, mely nem egyéb, a kánkános természetű Lipót-városi zsidók által kitalált őrült kapálódzások és műrugdalódzások csodálatos és rettentő zagyvalékánál!

A daru-tánczнál mindig egyetlen vén hím szolgáltatta a zenét s egy vagy két darunál több egyszerre sohasem lejtett.

Ha párban tánczoltak, a tánczosok szorosan egymás mellett, szinte egymáshoz símulva rakták a magyar-darust, mely menetére, beosztására nézve erősen különbözött a soló darutánczтól.

A kezdésnél a tánczosok szabályszerűen és lassú méltósággal kíléptettek a sor elébe és szorosan egymás mellett, a néző publikummal szemben, foglaltak állást.

Ha soló-táncz volt a soron, a mi úgylátszott fölváltva történt, a lejteni óhajtó daru hasonlólag állt ki.

A kiállást követőleg, a muzsikus daru megkezdte a zenét, teletorokkal egy nagyot kurjantván; mire a tánczos kiterjesztvén szárnyait, fölemelkedett két-három méter magasra és gyors egymásutánban érinté a földet alálóggatott lábaival. Azután tánczmódjára szökelt le s föl s meg-meg aprózta oly kecscsel, hogy gyönyörűség volt nézni!

A táncz hol gyorsabb, hol lassúbb menetű volt a zene üteméhez képest, a mennyiben mindig taktusra történt. A hogy a muzsikus daru szaporázta a „kru, kruru, kruru . . .“ nótáját, azonképpen lejtett a tánczos is. És ez így tartott

© OEE Wagner-Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

hosszú ideig, még csak a tánczos ki nem merült; aztán előlépett egy másik, vagy következett egy kettős lejtés.

Újabb táncz kezdetét mindenkor egy nagy kurjantás előzött meg a zenész részéről, és mikor ez elhangzott, teljes erővel utána szaporázva következett a zene folytatása.

***

A daruk tünedezése a hatvanas években kezdődött a puszták mind nagyobb arányokat öltő benépesedése, a sűrű építkezések s a vadász-fegyverek terjedése következtében s ma már ott állunk, hogy a szép madarakat leszállva alig, csak átvonulóban látjuk néha-néha.

A kultúra hadat izen mindennek, a mi régi, a mi nem „modern“! Az őseredetiségen ma már ott leng az enyészet vetója . . . . Azért tehát Isten veled szép daru madár! Isten veled! Nincs már neked hazád nálunk!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A vadlúd.

(Régebbi jegyzeteimből.)

Hazánkban összesen hétféle vadlúd fordul elő, nevezetesen: az örvös lúd (Branta bernicla, Linn.), a nagy vadlúd (Anser cinereus, Meg.), a téli (Anser arvensis, Naum.), a közönséges (Anser segetum, Gm.), a vöröslábú (Anser brachyrhynkhus, Ball.), a kis lilik (Anser erythropus, Linn.) és a nagy lilik vagy lengyel lúd (Anser albifrons, Gm.).

E hét faj közül azonban csak háromnak van rendes előfordulása nálunk, illetve az Alföldön, úgymint a közönségesnek, a nagy liliknek és a nagy vadlúdnak.

A lilik, mint éjszaki vadfaj, hazánkat csak átköltöztében érinti. Holdvilágos novemberi éjjeleken jelentékeny nagy csapatokban, nagy lilik beszéddel szokott áthúzódni téli szállására.

Őszszel is, tavaszszal is többnyire együtt jár a nagyobb ludakkal, de nem keveredik közibük (kivéve ha a mezőkön barangolnak), hanem társaságot tart fajabeliivel. Ha együtt költözik más lúdfajokkal, a vadludaknál szokásos egyenetlen szárú V vagy horog formának (melyben mennek) egyik szárát, és pedig rendesen a hosszabbikat, fajabeli csapatja képezi; és ez onnan van, mert a lilik valamivel gyorsabban röpül mint a nagy ludak.

Tavaszszal ritkábban száll le, ellenben hideg őszszel (novemberben) gyakrabban és együtt gyepel a nagy falkákba összeverődő nagy lúdfajokkal.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ha együtt a magasban fönt húznak, a lilikek könnyen megkülönböztethetők kisebb testük, vékonyabb (sikoltóbb) gágogásuk és valamivel sebesebb röpülésük által a szembetűnően nagyobb, erősebb szavú és lassúbb röptű közönséges ludaktól.

Hangja a lilik (klilik vagy klikklik) szóhoz hasonlít, honnan nevét is vette (legalább az Alföldön így hívják).

Természetrajzi sajátságaira nézve, úgy látszik, a nagy lúdfajokkal illetve a közönséges lúddal mindenben megegyez, csakhogy korántsem oly gyakori mint az, minek oka a Tisza-menti rétek lecsapolásában és főleg azon körülményben gyökeredzik, hogy egykor kedvencz mulató tanyái: a pusztai nagyobb sík vizek, székek, locsogósok és semjékes helyek, egészen elvesztették eredeti, csendes vadon jellegüket a puszták nagymérvű benépesedése következtében; miért is nem érezvén magát biztonságban, többnyire csak átvonul felettük és ritkábban száll le. Általában ma már csak igen gyéren jő kapóra a lilik, még a legjobb ludazó helyeken is, oly ritka vad lett.

Fészkelésére vonatkozólag nincsenek eredeti adataim, de nem is hiszem, hogy költött volna nálunk még a hajdani boldog időkben is, noha Pák D. „Vadászattudományá“-ban több helyt, mint nálunk fészkelő vadról tesz róla említést. Páktól eltekintve azonban, éppen semmi adatot nem találunk az irodalomban arra nézve, hogy a lilik hazánkban valóban fészkelt volna valaha, és hazaszerte csak mint átvonuló, rövid tartózkodásra le-leszálló vendég szárnyas volt ismeretes a halászok és vadászok előtt, de mint fészkelő, nem; sőt a sárréti és tiszamenti vadászok tudni akarják róla, hogy éppen Lengyelországban fészkelne, miért is sokan lengyel lúd vagy libának hívják. Van egy idevágó régi magyar közmondás is e madárról (melyet tagadó válaszul szoktak adni), mely szintén a mellett bi-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

zonyít, hogy a lilik nálunk nem szokott fészkelni. És e közmondás így hangzik: „majd tojik neked a lilik“.

A közönséges vagy vetési lúd szintén északi madár. Szeptemberben kezd jelentkezni nagyobb csapatokban és (gyengébb telekkel) húz egész tavaszig. Ha nagy hideget vagy zimankós, havas időt érez, akkor tova húz (délfelé), de a fölmosolygó meleg napsúgárral, mely hadat izen a mezőket írígyen elborító fehér hólepelnek: ismét visszatér és kisebb-nagyobb csapatokban hangos gágogással csatangol szanaszét a mezőkön.

Csapatai mindíg oly helyre telepednek le, honnét messzire elláthatnak; azért látatlanul nem közeledhetik feléjök semmi Istenteremtése sem. Általában, vadlúd-tempó szerint, csak a nagy sík vizek közepén, vagy a korlátlan síkokon tanyáznak nappal mindíg. Tartózkodásukat illetőleg, nagy előszeretettel keresik föl a térséges legelőket és szikes vizenyős gyepeket mindaddig, míg a hó le nem esik és távozásra nem kényszeríti őket. Tavaszszal szintén említett helyeken szokták a nap legnagyobb részét eltölteni, honnan kijárnak a sík vetésekre; éjjelre azonban rendesen visszatartanak. Ha jó legelőre találnak, ott elvannak egész napon által is, ha valami föl nem zavarja őket.

Vannak évek, midőn szokatlanul nagyobb számban jelentkeznek, úgy hogy helyenként százszámra lepik meg az őszi vetést — legkivált a nagyobb repcze-táblákat — az írígy földmíves paraszt nem nagy gyönyörűségére . . . Pedig bizony korán sem oly kártékony a vetésre nézve, mint azt sok elfogult gazdálkodó szereti vitatni, sőt ellenkezőleg, mert ugyanis a tapasztalás azt bizonyítja, hogy a vadludak által késő őszszel vagy télfolytán lelegelt őszivetés — lett legyen az bármily rosz minőségű is — tavaszkor, az indulás idejében úgy helyre jön, s oly gyönyörű arányokban fejlődik, hogy a ludak által érintetlenül hagyottak (még a legjobbak is) még csak meg sem közelítik. Igen; mert nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

kell hinni, hogy a lúd is úgy működnék a vetésben, mint a fekete varjú, mely tövestől kitépi, sőt valósággal kiássa a gyenge növényt, — hanem egyszerűen csak lelegeli, lecsipkedi, minek következtében aztán a vetés — mint mondani szokták: „annál vígabban nől".

Igaz, hogy ha sok vadlúd jár a vetésre, azt a lelegelés mellett még jól le is tiporják, még pedig úgy, hogy mintegy lesulykoltnak látszik — és a porzásig kopár lesz a talaj. Hanem itt a látszólagos kárral a haszon együtt jár, mert ugyanis minden figyelmesebb gazda tapasztalhatta, hogy a hol tömegesen fordul meg a vadlúd, ott látogatójegy gyanánt, nagymennyiségű guannó marad hátra; már pedig a madárguannó köztudomás szerint a legjobb trágya a világon; így a vadlúdguannó is, mely a csapadékok és mindennemű nedvesség behatása folytán föloldódván, rendkívüli javítólag — illetőleg termékenyítőleg hat a talajra nézve, egyszersmind jól föl is puhítván azt a mindennemű nedvek közreműködésével.

E kis és talán nem éppen fölösleges kitérés után rátérve tulajdonképpeni tárgyunkra, meg kell még jegyeznem, hogy a vetési lúd nagy érzékenységgel viseltetik az időváltozás iránt s azt előre jelzi. Így, ha időváltozást érez, összeseregelve nagy gágogással jön s megy nyughatatlanúl.

A légtüneti változások iránti érzékenysége különben a cosmikus hatányok által befolyásoltatik, melyek nagy hatást gyakorolnak rá. Innen van az, hogy az időváltozást már keletkezte első stádiumában megérzi, folytonosan nyughatatlankodván; nyughatatlansága különben főleg a bekövetkező rosz idővel szokott kapcsolatban állani, mire a legtöbb esetben majdnem egész bizonyossággal lehet számítani.

A vetési lúd és általában a vadludak, az időhöz képest két irányban szoktan vonulni: dél- (előre húzás) és északfelé (fölvonulás). Ha rosz idő van küszöbön, akkor délnek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

mennek, ellenben jó idővel elérhetlen magasba fölemelkedve, éjszakfelé húzódnak.

Ha húzódásuk a levegőben magasan történik, meleg, ellenkező esetben pedig hideg időt várhatni annyiból, mivel a felsőbb levegőnek melegebb vagy hidegebb létét (amennyiben mindíg melegebb levegőben húzódnak), eképpeni röpülésükből kitudhatni.

Ha a tél végefelé a csapatok mind éjszaknak tartanak, bizonyosra vehetni, hogy kikelet úrfi nem sokáig várat magára és megfordítva.

Az sohasem jelent jót és gonosz időre vagy hosszú télre enged következtetni*), ha a ludak makacsul és folytonosan délfelé húzódnak, kivált ha e mozgalom kevés vártatra az éjszak felé való tömeges fölvonulás után történik. És ez biztos kalendárium, mely sohasem csal meg.

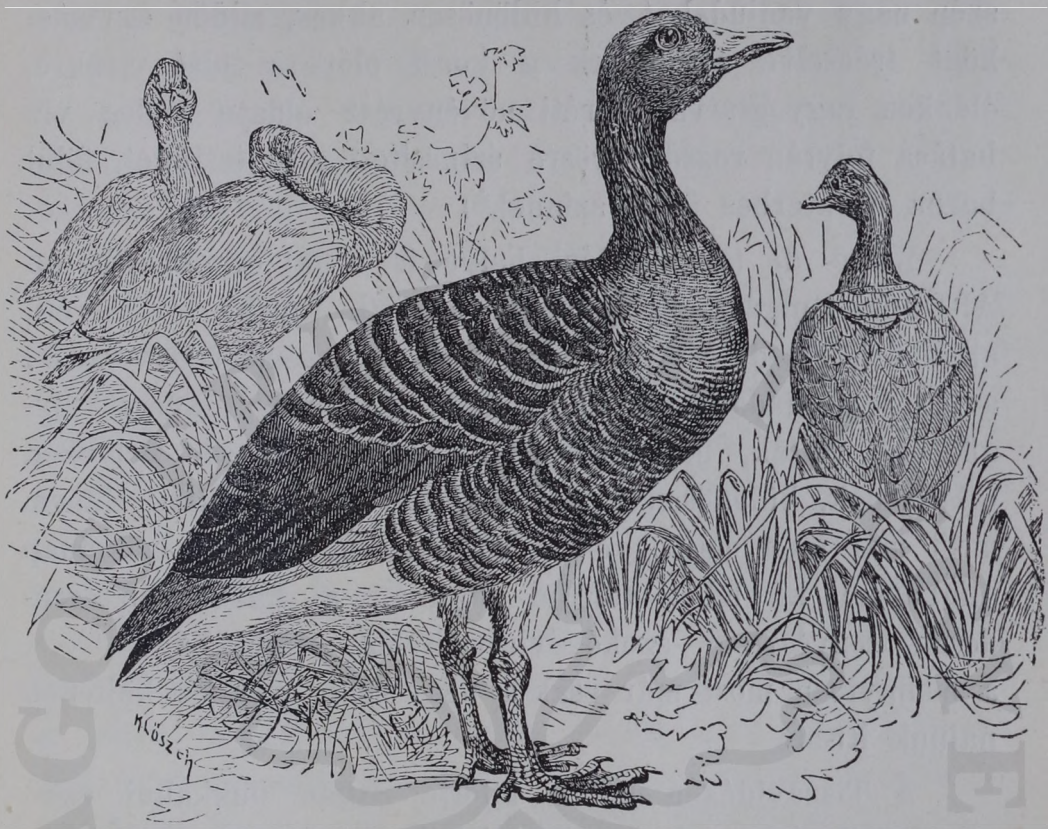
***

A nagy vadlúd a Tiszaszabályozás előtt egyike volt a közönségesebb hazai vadfajoknak, és korántsem volt oly vad és szilaj természetű állat, mint jelenben. Az embertől, különösen a pásztorfélétől alig tartott valamit, és egyáltalában távolról sem volt oly bizalmatlan, mint mostan. Nagy seregekben volt található a pusztákon mindenütt s csak oly jellemző madara volt az Alföld végtelen rónáinak, mint most a szintén igen megritkult túzok. Ha valahová letelepedtek legelni, egész napon át is elvoltak ottan, rá sem hederítve a közelben foglalatoskodó földmívesre és a szerte barangoló lábas jószágra, sőt a víz alól kimaradt réti legelőkön, versenyt legelésztek a kicsapott disznó-csürhével.

Késő őszszel nagy csapatokban lepték el a repczetáblákat, őszi vetést, és rövid idő alatt nagy területeket

*) Ha a vízivadak november hónak mindjárt az elején a kisebb vizekből s locsogókból mély és könnyen be nem fagyó sík vízre vették magukat: akkor hamar beköszöntő hidegtől tarthatni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Nagy vadlúd (Anser cinereus).

egészen kopárrá legeltek. Legelőjökről csak egy-egy ritkán elhangzó fegyverdurranás, égiháború vagy szokatlan embercsoportosulás kergette őket föl. A csendes pusztán messzire elhallatszó ostordurrogatásokra föl-föl rebbentek, de ismét leereszkedtek; szóval egészen otthoniasan viselték magukat. A vadászt sem félték úgy, mint a mostani nemzedéküket, azért kivált a tiszamenti nagy réteken, hol sok helyen költöttek is, igen élvezetes vadászatokat lehetett rájuk intézni. De nem csak expresse rájuk vadászva, hanem (a nagyobb rétek és vízállások környékén) esetleges találkozásokra számítva, őgyelgés közben is lehetett lőni eleget, sőt utazás közben kocsiról is, miért is a szekéren utazó fegyveres utas „balcsővéből“ ritkán hiányzott a „ficzkó“.

Ingerlő volt látni utazás közben, az ostorpattogásra vagy az ekhósszekér zörejére a vizekből föl-föl rebbenő

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szép nagy vadludakat, és különösen akkor, midőn egymásközt trécselve átröpültek a kocsi előtt a tulsó vizekre, élénken ragyogtatva a réti növényrész oldatu meleg víz hatása folytán rozsdavörösre színesített alsó testüket, fölül barna páraterhes felhő színnel.*)

Költő- de tartózkodási helye is e faj egyedeinek, az Al-Duna, Bulgária és Románia közötti, továbbá a sárréti, alibunári, ecsedi és titeli, általában a Tiszamenti mocsárok, a balatoni nádasok és a nagyobb gyékényes, nádasos vízállások voltak, s részben a jelenben is e helyeken találtatnak, különösen a mi a költő-helyüket illeti. Hanem most már igen megfogyott a számuk, úgy hogy maholnap alighanem ki lehet törülni fajukat a hazánkban rendesen tenyészteni szokó vízivadfélék névsorából . . . . . a mennyiben most már csak a nedvesebb években költenek nálunk itt-ott.

A Tiszavidéken már is fölötte ritkán bukkanni egy-egy költő párra, még az állandó jellegű oly nagyobb vizeken is, a hol a Tiszaszabályozás előtt, az árkádiai bőség arany korában százak, sőt ezrek nevelték ivadékaikat. Igen, mert a vadlúd mind pedans s éppen nem alkalmazkodó természetű állat, sehogy sem tud megbarátkozni a jelenlegi viszonyokkal, annál kevésbé hozzátörődni, alkalmazkodni azokhoz. Pedig — csodálatos! a vízivadfélék nagyobb részénél és más vadaknál is, éppen az ellenkezőt tapasztalni, és napról-napra mind eklatánsabb bizonyítékokból győződünk meg a felől, hogy a vadaknál is „máskép van most, mint volt régen.“ Csodálva szemléljük például, hogy 20 méterre a robogó, prüsszögő vasuti vonattól, nem kél ki gazos fek-

*) A tiszamenti halászok és vadászok meteorológiája szerint, ha olyan ú. n. vadlúd-hát felhők látszanak a nyugoti égen, akkor nagyon sok eső jár. És csakugyan, ez már többször bebizonyosodott. Igy 1870-, 71- és 72-ben ily tengeri sós vizű gőzökkel teljes felhők sokszor voltak láthatók, de aztán lett is eső annyi, hogy majd kiöntötte az embert az odvából.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

téből a nyúl; holott 185 méterre is érezhető a vonatdöbörgés reszketése a földön. Szárcsák, vízityúkok a kubikokban költenek; verebek, fecskék, vércsék, bábaszarkák stb. lábuk alatt passziroztatják a világra szóló villamfolyamot; a ruczák csak hűvös időben rebbennek föl a gazból, ha a tomboló masina közeledik.

Hitte volna-e ezt valaki abban az időben, mikor még egy robogó vasuti vonat láttára ijedtében „Jézus Mária Szent József!"-et ordított s keresztet hányt magára a korlátolt eszű pór, szentül meg levén győződve a felől, hogy a füstöt és parazsat okádó szörnyeteg nem egyéb, valami pokolbeli tüneménynél?! . . s íme, már a vasutárokban heverésző tapsifüles is majdnem teljes közönynyel szemléli a robogó vonatot. A kacsa és más vízi madár szinte alig hederít rá is; pedig eleinte, a hol rét mellett vezetett el a pálya, a vonat közeledtére rucza, sneff s mindennemű vízi szárnyas sűrű felhőkbe egygyé gomolyodva, eszeveszett sietséggel hagyta oda a környéket, s az nap még közelíteni sem igen mertek! . . . Így megváltoztak az időkkel, emberekkel egyetemben a vadak is!

A szürke nagy ludak az első lanyha tavaszi eső után, ezelőtt szakadatlanúl érkeztek gágározva, kisebb nagyobb egyenetlen szárú \/ formában vagy horog idomot írva le a fényes égen; de mióta az öreg Tisza megvonta vadon szép vidékeit, békóba veretvén a partjain óriási sírhalmokként végig nyújtózkodó töltések által; s mióta a Tiszaszabályozással kapcsolatban a rétek, nádastavak s egyéb vizek lecsapolása és kiszárítása nagyobb arányokat ölte, hozzájárulván ehhez az évek szeszélyesebb kitavaszodása: csak szórványosan jönnek, vagyis inkább a legtöbbször csak *áthúznak* az alföldi rónák fölött. Általában évről-évre kevesebb és kevesebb mutatkozik nálunk e szép vadakból; és ha e fogyatkozás így tart fokozatosan tovább is, akkor nem hogy lőni, de látni is vajmi ritka szerencse leend. Egyéb-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

iránt hazánkban több helyt már is annyira meggyérültek a ludak, hogy vadászatuk helyett csak fölvillanyozó gágogásukkal kénytelenek beérni Nimród vadsóvár utódai, a mint néha áthúztokban leszólva — még ágyúval sem elérhető magasságból, — búcsút mondanak a szép tájaknak, melyek nem nyújtanak többé nyugalmas otthont, nem adnak hazát, oly hazát, hol „élni és halni kell“. . . Igen a hajdani vadparadicsomok legnagyobb része fölött, melyek talán évezredek hosszú során át szolgáltak volt milliónyi víziszárnyasnak rendes költőtanyául, nyugalmas otthonul, már is hidegen s nagyon ritkán húzodnak át kedves vadjaink, és lecsengő szózatuk szomorúan emlékeztet bennünket az elmúlt szép idők gyönyöreire, melyeket a vadászat isteni élvezetében nyújtottak nekünk a vízi-sport híveinek.

A nagy vadlúd a legnagyobb hazai lúdfaj. Megnő 6—10 fontnyi nehézre. Külsejét illetőleg: éppen oly alkotású, mint a szelíd, mely tőle származik; formája, színe s gágogása a házi hamuszín (ú. n. iromba) lúdével egy, csakhogy karcsúbb, vékonyabb, könnyebb s görbültebb nyakú annál.

Természete, szokásai és összes tulajdonságaira nézve, keveset különbözik a vetési lúdtól. Állandó lakhelyűl nagy terjedékű nádas s gazos réteket szeret most is, mint hajdanában, honnan a pusztákon vagy nyomásokon találtató székes vizenyős helyekre, főkép reggelenként és délután, kijár. — Zsombéktetőn, lápon vagy letördelt sűrű avas nádon fészkel, hanem folyó víztől serpentinázott, mintegy 900 holdnyi félszigetet igen megkíván elkotlására. Kotláskor szereti és sokat ád a síri csendességre; azért forgalmi pontok közelében ritkán fészkel. Kiválólag és leginkább oly territóriumokon szokott most is fészkelés végett letelepülni, melyek füzesekkel övezvék, és belsejökben dús gyékény és nádtenyészet szolgál áthatolhatlan vízi rejtűl, a melyek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

a százados szélhordta — alól elkorhadt — katré bástya, még beljebb: árvízmentes kis legelő sziget, a gaztörmelék vastagsága, alább mélysége, süppedékeny volta miatt: ember által egy könnyen meg nem közelíthetők.

Délfelé húzódása szeptembertől november végéig tart. Költözésekor a sík s gyepes rétségeket, őszi vetéseket s tarlókat megkeresi, hanem nappal 700 holdnyi lakatlan néma térségnél kisebb terjedékűre nem igen száll le; estefelé azonban kevésbé óvatos és 400 holdnyi vizenyős helyre is leterel falkástól, hanem mégis mielőtt megtelepednének — habár már árnyékba sötétlenének is a vidék lapályai: előbb kémlelődve négyszer-ötször is körül keringenek lassú, gaga, gaga beszéddel, s csak úgy ereszkednek le aztán. Naplement után legkevésbbé óvatosak és minden tartózkodás nélkül húznak a kisebb kopolyákra (a hol halak kimaradtak), sőt éjszakának évadán házaktól nem messze is leereszkednek. Mennél közelebb esik valamely terrénum az emberek által lakott helyekhez, annál később húznak oda.

Röpülésük vonuláskor többnyire horog- vagy egyenetlen szárú V formában*) nagy gágogással történik. Vonulás közben ritkán egyesülnek nagyobb csapatokban össze; legtöbb esetben csak a szülők tartanak együtt felnőtt fiaikkal. Arra, hogy a szürke nagy lúd más lúdfajjal együtt röpülne, soha sincs eset, legalább még nem észleltem. Hanem a mily keveset törődik a szürke lúd más állatokkal, és a mily barátságtalan indulatú — rokon fajait kivéve — a többi vadlúdfajokkal szemben, oly híven tartanak össze a családok. Tavaszig nem válnak el és sokszor még visszavonuláskor is együtt vándorolnak s csak akkor különödnek el, ha az öregek újból költéshez fognak.

*) A vetési lúdnál is, csakhogy a falka-vezér ennél valamelyik szár élén, ellenben a szürke lúdnál az ék elején megy. Megjegyzendő, hogy a szürke ludak V formájú röpülésekor az ék hegye (a vezérrel) elől, ellenben a vetési lúdnál hátul (illetőleg a két szarv hegye elől) van; e szerint a vetési ludak kettős csatárlánczban húznak előre, melynek egyik szára rendesen rövidebb.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A nagy szürke lúd, mint már említve volt, nem különbözik a többi lúdfajtól semmiféle tekintetben sem. Egyéni tulajdonságait illetőleg: jó úszó és bukó, de mind a mellett — daczára, hogy par excellence vízi madár, mégis kevésbbé ügyesnek látszik a vízen, mint a szárazon. Viselkedési modora sokban igen élénken emlékeztet bennünket a házi lúdra, melynél azonban minden tekintetben élénkebb, ügyesebb, könnyebb és eszesebb; szóval egész lénye, megjelenése sokkal inkább imponál, mint amazé s azonnal elárulja a szabad életet élő vadállatot, mit büszke magatartása is jelez. Röpülése majdnem hasonló a pusztákon nevelkedő kifejlett röptű szelidludakéhoz; ebben más vadlúd-fajjal nem versenyezhet — a mi a szépséget és könnyedséget illeti; mind a mellett a kitartó és gyors röptű szárnyas vadakhoz tartozik. Fölszálláskor egymásra következő gyors szárnycsapkodásra kényszerülvén nehézkes testének légbeemelhetése miatt: csobogó zajt okoz s leszálláskor hasonló zajt hallani, a melyhez a víz zúgása járul, ha a lúd ennek fölületére száll. Ha egy pár kisebb distanciát akar átszelni, a nőstény mindig a gúnár előtt röpül*) vadkacsa-tempó szerint s ritkán emelkedik oly magasra, mint rendesen történik.

Mint talán minden lúd-faj, úgy a nagy szürke lúd is, haragjának sziszegésben ad kifejezést és védelmére kemény csapású szárnyát és erős, éles fogású csőrét szokta használni. Igen veszekedő természetű az ivarzás korszakában, s lehet mondani, hogy a vetélytársak troubadourokként valósággal kiküzdik arájokat. Ha két szerelmes gúnár összetalálkozik, azonnal nyakon csípik egymást csőrükkel s keménytollú szárnyaikkal oly erővel csattannak egymásra, hogy a püfölés zaja puskalövésnyire is elhallatszik csöndes időben. Mulatságos nézni ilyenkor a lúdasszonyságok viselkedését a küzdő felekkel szemben: oda állnak egészen mel-

*) Vándorláskor pedig közdudomás szerint az öreg gúnár vezeti a csapatot.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

léjük, s kinyújtott nyakukat kissé meggörbítve, folytonosan hallatják csendes gyügyögésüket, azt a sajátságos „Taatatatátat-tatatat“ féle lúdbeszédet.

Azt szokták mondani a buta emberre, hogy „ostoba mind a lúd“; pedig az téves és éppen nem találó mondás, mert alig van eszesebb állat a lúdnál; emellett rendkívül szemes és elővigyázó vad, ugyannyira, hogy ebben ritkítja párját (a tett rosz tapasztalást soha nem feledi el). Éppen ezért, meg aztán mivel jókora vadság is rejlik benne: nehéz lövésre kapni. Közönségesen tisztább helyeken szállván és telepedvén le . . . de bár hol is: közülök egy vagy kettő őrt áll. És az örök bámulatos pontossággal tudják a vadászt a paraszttól megkülönböztetni! valamint azt is mindjárt kieszelik a dolog állásából, veszély fenyeget-e vagy se? és a szerint intézik teendőjüket. Legtöbbször nagyot kiáltanak, ha valami gyanúsat vesznek észre s fölijesztik az egész falkát, mely a másik pillanatban már gágározva tovább áll s csakhamar eltűnik az ég lehajlásánál a messze távolban.

Éberségüket mind a mellett sokszor meg lehet csalni azzal, ha az ember úgy tesz, mintha észre sem vette volna őket, mert már a természetében van a vadlúdnak (és itt általában szólok), hogy a mindenfelé villogó, tekintgető embert messzire elkerüli, ellenben a csöndesen haladó és semerre se tekintgető embernek rendesen alant a feje fölött húz el.

Ámbár társaság-szeretőnek éppen nem mondható, mind a mellett a házi ludakhoz, úgy látszik, némi vonzodással viseltetik. Ugyanis megesik nem egyszer, hogy a nagy terjedékű pusztai libalegelőkön látogatást ad leszelídült fajának, sőt egyenkint nem ritkán közéjük is keveredik. Többször hallottam az Alföldön említeni, hogy egyes vadludak a szelídek közé keveredve, néha a szelíd csapattal a faluba hagyták magukat hajtani, és csak a lúd-ól bizonyára különösnek tetsző architekturája láttára oldták meg a kereket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Az pedig az ecseri-réten történt (Szenteshez tartozó territórium), hogy egy solóba járó vadlúd egy a tanyáról a rétbe legelni kijáró szelíd ludak csapátjában szerelmet kötött, viszonzásra talált, szeretőjét többször meglátogatta s végre összeházasodott vele s hagyta magát a csapattal behajtani, csak a lúd-ólnál röpült föl s ment vissza ki a rétre, de kora reggel, midőn a libákat kieresztették, ismét visszatért, a csapat közé leröpült és szépen gyalogjában kiballagott velük a legelőre. Ez két költési időn keresztül így ment, végre egy kapzsi parasztpuskás fegyverének esett áldozatúl a szegény állat.

A szürke lúd kotlási ideje április és május. A gúnár az ivarzás korszakában egészen levetkőzi ostoba-forma magaviseletét és valósággal egy szerelmes büszke lovag szerepét szenvelgi, hanem egy kissé drasztikus modorban. Ékes magatartással körüljárja választottját, fejével bólintgat neki, aztán ordít, kiabál, a hogy csak a torkán kifér, e mellett folyvást a sarkában van s mindenütt utána tipegtopog arájának, lázas féltékenységgel ellenőrizvén annak minden mozdulatát. Ha a párzás megtörtént, akkor következik a családi tűzhely: a fészek megalkotása, mely egyedül a tojó vállaira nehezedő teher, mert féltékeny lovagja: a gúnár, bizony nem segít neki egy hangyányit sem, csak szerelmeskedik vele, meg veszekedik folyvást a tolakodó fiatal lovagokkal, vetélytársaival.*)

Ha a fészek készen van — melyet a nőstény jó magasan szokott halmozni és belső fölületét saját testéből kitépett pölyhivel kibélelni, — rövid időközönkint lerakja a házi lúdéhoz hasonló nagyságú, síma, fénytelen héjú és zöldes-fehér vagy piszkos-sárgaszínű tojásait a nőstény, melyek száma a lúd korához képest változók: 5—6 a fiataloknál, és 7 egész 14 az öregeknél (14 a maximális szám).

*) Két évesnél fiatalabb korában a szürke lúd nem párzik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

Ha több pár telepedik le egy-ugyanazon területen, nem nagy távolságra fészkelnek egymástól; azonban mind a mellett mindegyiknek megvan a maga fészkelési tere: egy határkör, melyen túl nem terjeszkednek, de a betolakodást sem tűrik és esetleg erélyesen meg is védik egymás ellenében, ha a szükség kívánja.

Az öregebbek rendszerint előbb (már márczius elején), ellenben a fiatalabbak később rakják le tojásaikat, melyekből 4 hét alatt bújnak ki a pölyhös kis jószágok, melyek a szelídekhez mindenben hasonlók.

A kis libák kikelésük után csak nehány napig maradnak a fészekben, azután követik anyjokat a vízre ki; az éjet azonban teljes megerősödésükig rendesen a fészekben töltik, hova a gondos anya-lúd által esténkint visszavezettetnek.

Első táplálékukat gyenge vízi füvek s más e félék képezik; június hóban, midőn már erősödni, bátorodni kezdenek, más táplálékot is vesznek magukhoz. Kitartanak a víz széle felé, hol gyenge sást, vadlencsét s pázsitot kaphatnak, s csendes éjszakákon, közel levő élethez is kilábalnak, természetesen a szülők társaságában. Midőn anyányiakká lettek, a rendes vadlúd-étel: a szemes-élet, zöld vetés, zöld fű, apró halak, férgek s bogarak képezik táplálékukat. Folytonosan szüleik gondozása alatt maradván, hamar fejlődnek és őszig tökéletesen megnőnek; hanem, ha mielőtt megtollasodnának az öregeket ellövik mellőlük, nagyobb részük elvész, ha csak valamely könyörületes szomszéd család föl nem veszi őket, a mi nem ritka eset.

A szülők rendkívüli elővigyázattal s gonddal őrzik eleinte kissé ostoba kicsinyeiket, azonnal figyelmeztetve és menekülésre — esetleg a vízen lebukásra — kényszerítve őket veszély esetében. Ha a vízen családostól kirándulást tesznek, az anya mindíg elől megy, a gúnár pedig a falkás szerepét vive, a kislibák után úszik, s argusszemmel őrködik

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

biztonságuk fölött s ha baj van, megadja a figyelmeztető jelszót.

Mulatságos látványt nyújt, midőn a költőhelyükkel szomszédos zöld vetésben néha kint legelnek. Ilyenkor az öregek nem is igen esznek, csak magasra tartott nyakkal figyelnek jobbra-balra és mindenfelé a síri csendű éjben: nem ötlik-e elő valahonnan egy vérszomjas vadmacska vagy sunyi róka, mely két állat a legelkeseredettebb ellenök.*)

Ha véletlenül ember közeledik a zöld vetésen szanaszét legelésző lúdfalka felé, van akkor nagy ijedtség, ne mulass! A gúnár fölemelkedik, körbe röpül s csap oly irtóztató lármát, hogy csak úgy hangzik bele a táj; a nőstény ezalatt azon van, hogy kicsinyeit a vízbe terelje. Ha az ellen már egészen közel van, akkor a kis libák — a helyett hogy menekülnének — holtra ijedve lelapulnak ott a hol éppen vannak, vagy ha szét vannak szóródva a vetésben: a mélyedésekbe, barázdába húzzák le magukat és oly buta, félénk magaviseletet tanusítanak, hogy akár valamennyit zsákra lehetne szedni, és még sem kísérlenék meg a menekülést vagy csak a legcsekélyebb önvédelmet is. Egyszer régen, egy nagy tiszai sárréten esteli lesen levén kajtár-ruczákra, a les végeztével a mint szép holdvilág mellett kifelé ballagok a vizek közül, hát egyszerre csak nagy meglepetésemre a rét közvetlen közelében elterülő zöld vetésben, egy legelésző vadlúd-családra bukkanok. — Fiatal, kevéssé idomított fekete pointerem nosza azonnal közibök hajt és egy libát lekapva, gyomrozni kezdi; erre én is nekiiramodtam a libáknak, hogy néhányat otthon való fölnevelés végett elcsípjek belőlük. Egyet mindjárt föl is emeltem (mert úgy meglapult előttem a kis buta, mintha oda lett volna ragadva a földhöz), hanem a mint egy

*) A nagyobb fajta sasok is igen üldözik a vadludakat, de mivel fönt a légben nem egy könnyen tudnak velök megbirkózni: l e r u g j á k őket a levegőből; a földön aztán hamar elbánnak velük.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

másik után éppen lehajlok, hát nagy meglepetésemre az öreg gúnár egyszerre csak fejem tetején terem, s erős szárnyaival hirtelenében oly pogány ütéseket mér arczomra, hogy csak úgy szikráztak bele a szemeim. Persze, hogy fölugrottam e nem várt goromba incidensre és védeni kezdém magamat tőlem telhetőleg, szörnyű hadarászást vive véghez puskacsővemmel; mind a mellett idő telt bele, míg a vakmerő gúnárt retirálásra szoríthattam! Midőn azonban tarisznyámban s mindenik hónom alatt egy-egy kis rugdalódzó libácskával haza indulék, még messzire elkísért a vitéz gúnár, folyvást siralmas panaszhangokat hallatva szülei fájdalmában, s csak nagy sokára fordult vissza.

A szürke lúd mindaddig fiaival marad, míg szárnytollait hullatni nem kezdi, azaz míg nem lohosodik; hanem ekkorára már a libák röpülősek, megokosodott, a létért való küzdelemre önállólag képes lényekké lesznek, miért is könnyen nélkülözhetik a szülei fölügyeletet.

A lohosodás július hóban szokott beállani, hanem a gúnárnál egy-két héttel mindíg előbb, mint a tojónál. Ekkor elhullatván vezér- és kormánytollaikat, nem röpülhetnek, s a gazos vízben bujkálásra kényszeríttetnek. Augusztusban — a mennyiben szárny- és farktollaik tökéletes megnövése után ismét szárnyra kelhetnek, röpülő fiaikkal tarlókra járnak ki s nagyon meghíznak; szeptember és októberben szintén a tarlókat és őszi vetéseket járják; novemberben a hideg éjszakákon cserepesedni kezdő vizekből szemlátomást fogynak és költöznek; deczemberben síkvizet végre sehol sem találhatván, melegebb tájakra költöznek el.

A szürke, általában valamennyi vadlúd-faj húsa míg fiatal, igen ízletes, a véneké azonban élvezhetetlen, ízetlen, szívós, taplós, kemény.

Mivel a vadlúd (általában értve) egyike a legvigyázóbb, óvatosabb vadaknak, vadászata nem könnyű. Ott a hol rendes járásuk van, leginkább lesből lövetnek, de fogják

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

vastőrrel is, oly száraz helyeken t. i., a hol ludak nagyobb számmal tartózkodván, elébb-odább szállonganak. Ily helyeken imitt-amott sárgarépával és szemes élettel körülhányt vastőrök állíttatnak, s a vadász távolról kerítgetve addig terelgeti a vadludakat, míglen azokat a tőrös helyhez fordíthatja.

A mi a tulajdonképpeni vadlúdvadászatot, vagyis a lest illeti, első s fődolog kipuhatolni az irányt, melyben a vadludak egyik tájról a másikra, vagy a hol a vetésekről vagy tarlókról vízre és viszont húzódnak; ez irányban kell azután valamely alkalmas helyre (mit a vadász a körülményekből azonnal megítélhet) elülni lesbe. Tudnivaló, hogy a vadlúd, ha egy bizonyos helyre, például vetésre vagy vízre húz, az első csapat által fölvett irányt pontosan követi; azért tehát a lesben ülő jól teszi, ha a fölötte elvonuló első csapatot bántatlanul hagyja távozni, mert ha az első csapat lövés által fölvett irányából eltereltetik, a később érkező csapatok mindegyike húzási irányt változtat.

Ha a vadász olyan székes pocsolyákra akadt, hova, kivált párzáskor, a nagy szürke ludak is örömest tartanak, ásasson magának egy jól megválasztott helyen, mintegy 4 lábnyi mélységű lesgödröt, honnan aztán a leginkább jókor reggel s estefelé szállongó ludakat és lilikeket gyakran lövésre kaphatja. Késő hideg őszszel, a vetések melletti árkos partoknál, vagy természetesen, ennek hiányában e czélra ásott lesgödrökben, sikeres reggeli leseket lehet állani. Hogy pedig az embernek sokáig várni ne kelljen, lehet hajtást is rendezni azon a tájon, hol a vadludak tartózkodnak. Egy-két hajtó mindig elégséges, csak az a fő, hogy szélmentében közeledjenek a ludak felé; ellenben a vadásznak szél ellenéből kell a húzó vagy fölriasztott ludakat várni; úgy valamely legelésző falkának meglopásánál is tekintettel kell lenni a szél irányára s szél ellen intézni a beközelítést.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

A beközelítésre vonatkozólag megjegyzendő, hogy az oly sík téren, hol sem árok, sem part, buczka, bokor vagy más e féle födöző hely nem kínálkozik, merőben lehetetlen és egészen haszontalan kísérlet.

Ha hajtókkal történik a vadászat, a leshelynek igen messze nem szabad lenni attól, hol a vadludak fölveretnek, mert különben ezek, mire a leshez érnek, már elérhetetlen magasan röpülnek. Egyébiránt a vadlúd röpülése (kivéve a szeles és ködös időket) ha vonul, rendesen oly magas, hogy azt lövéssel elérhetni többnyire vakszerencse s ha bár néha lentebb száll is, a vadászt igen hamar megsejdítvén, kikerüli, vagy pedig a levegőbe nagy sebességgel egyszerre följebb emelkedik.

Mint már említve volt, a vadludaknak (általában) ritkán csaló előérzetük van az időjárás iránt. Ha valami időváltozás van küszöbön, nyugtalanul vándorolnak összevissza a tájékon, folyvást gágogva a levegőben. Az ily időpontot sohase mulaszsza el fölhasználni a vadász, mert ilyenkor a jól megválasztott leshelyekből — kivált a vadludak húzási vonalán — szokatlanul sok lőalkalom kínálkozik, kivált, ha borús, ködös a levegő.

Az esteli lesre vonatkozólag megjegyzem, hogy kivált kora tavaszszal a vadlúd rendesen egy bizonyos időpontban — teljes besötétedéskor — szokott húzni, és húzása csak rövid ideig tart. Az első ú. n. előörs falka, rendesen $^1/_2$7-kor vagy 7 órakor, időhaladtával pedig 7 és 8 óra között szokott jönni, melyet nagy lármával (néha százas csapatokban) követ kevés vártatva a raj — nem igen magasan röpülve; azután csak néhány kisebb csapat érkezik rövid időközönkint vagy egyesbe-kettősbe hulladozik néhány darab még s ezzel a húzással együtt a lesnek is vége van.

Ha a lesen ülő vadásznak egyenesen neki jönnek a vadludak, ne igen siessen a lövéssel, sőt meg se is mozdúljon addig, míg a ludak egészen feje fölé nem értek; mert

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

azok midőn alacsonyabb röpülésük közben valamitől megrettenve hirtelen fölfelé igyekeznek, oly lassan s nehézkesen emelkednek föl, hogy könnyen kezelhető hátultöltő fegyverrel több lövést is lehet rájuk tenni. Ha pedig őszszel a síkon kint vadászat közben nagyobb távolságban feléje tartó ludakat vesz észre a lövész, azonnal feküdjék hanyatt a legközelebbi mesgyében (barázda), s várja meg, hogy a ludak egészen föléje érjenek, s csak akkor füstöljön közibök.

A mi a meglopást illeti, jószág mellett menve, beközelítésük sokszor sikerül — főleg parasztöltönyben; kocsival is közelükbe férkőzhetni néha bátor nekihajtással. A pusztai parasztpuskások a tanya közelében leszálló lúdfalkát, egy kukoriczaszárral vagy efélével jól megrakott talicska segélyével szokták beközelíteni — azt feléjök tolva.

Az előtt szokásban volt június és júliusban, midőn a fiatal vadlibák már majd anyányiak, az öregek pedig lohosak: nagy rétek közt találkozó olyan fenekekben, hol azokat tartózkodni észrevették, vizslával vagy uj-foundlandi eb által fogdostatni, vagy pedig a réthez közel fönnálló életek vagy tarlókon, az éjszakánkint oda osonó öreg és fiatal vadludakat meglesni, s a szárazra szorítván elfogdosni.*)

A mi a vadlúdra használandó lövedéket illeti, legajánlatosabb az ú. n. ficzkó vagy futó (posta) töltés vékony dróttal összefűzve; nagy sörét csak akkor elegendő, ha közeli lövésre számíthatunk, például ködös időben. Ha magasan jár a lúd, golyótöltéssel lehet csak valamire menni ellenök — igen jó lövésznek. Egyébiránt a magasba tett lövésnél, még a legjobban czélzott lövés is igen bizonytalan, mert a golyó vajmi kis helyen elcsúszik, azért legajánlatosabb — ha már golyót kell használni — drótos-golyóval lőni, mely löveg-nem készitésénél, Pák utasítása

*) Hajdan a tiszai réteken hálóval is fogdostattak a lohos ludak és fiatal libák.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

szerint a következő eljárás követendő: „végy vékony drótot, azt tüzesítés által lágyítsd meg, s vágj belőle egy rőfnyi hosszúságú darabot, mindkét végét horog-formára görbítsd, s először egyik s aztán másik végét tevén a golyó-mintába vagy formába, önts rá golyóbist; ezután végy puskád szájához (caliber), — mely erős csövű és bőszájú legyen — alkalmazott gömbölyű fácskát, az említett drótot sróf-formába tekergesd rá, s eme csigaforma tekercset töltsd fegyveredbe. Midőn az ily kettős golyóbis kilövetik, a kinyúló dróttal kerék-formában forog s a levegőben nagyobb helyet foglalván el az egyes golyóbisnál, hamarabb talál s a czélzott vad szárnyát vagy nyakát, ha érheti, villámsebességgel vágja keresztül.“

Végül megjegyzem, hogy vadlúdra szemközt lőni, valóságos abszurdum, mert mellén, hasán végtelen sűrű tollazatáról — kivált magasabbról — az apróbb ficzkó is lepattan, vagy ártalmatlanúl csavarodik be a tollba; meg kell tehát várni, míg oldalvást van a lúd, vagy elhalad, s u t á n a lőni, mert így jobban behat a lövedék a tollak alá, mint ha fekmentesen érné.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
1851
1866

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2018. Támogató: Földművelésügyi Minisztérium szerz.sz.: EVgF/255/2018.

